

คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ

ปีที่ 18 ฉบับพิเศษ มกราคม-มิถุนายน พ.ศ.2568

ISSN : 1906-2508

E-ISSN : 2697-5831

https://so04.tci-thaijo.org/index.php/social_crru

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์วิชาการ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จามรี พระสุนิล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนพัทธ์ จันทร์พิพัฒน์พงศ์

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์วิชาการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส สุวรรณ
ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี
รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี พิริยะกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญทวารณ วังวอน
รองศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ โฉมยา
รองศาสตราจารย์ ดร.อัจจรา ประเสริฐสิน
รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญหญิง ศรีประเสริฐภาพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดารัตน์ ต้นติวิวัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระวัฒน์ อุ๋นแสนหา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชิต ลำไย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล สายสวัสดิ์ พิชญ์ไพบูลย์
อาจารย์ ดร.กนกวรรณ เอี่ยมชัย
นางศรีสมร พิริยะสุวรรณ
นายพรพจน์ ศรีพรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลหล่า ตรีเอกานุกูล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาวัน พรหมใจสา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัทรีพันธุ์ พันธุ์

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ

วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เป็นพื้นที่สำหรับการเผยแพร่ผลงานวิชาการทั้งบทความวิจัยและบทความวิชาการ ด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ การศึกษา การพัฒนาสังคม สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงสหวิทยาการแขนงต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

ผลงานที่นำเสนอในฉบับพิเศษนี้ เป็นผลงานที่นำเสนอและได้รับการคัดเลือกจากการประชุมยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 “ยุทธศาสตร์การพัฒนาข้ามพรมแดน” The 1st National Strategies Academic Conference: "Transborder Development เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2567 ณ จังหวัดเชียงใหม่ โดยสาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนามุมภาค คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยประกอบไปด้วย บทความวิจัยภาษาไทยและบทความวิชาการภาษาไทยที่มีความน่าสนใจ ในมิติการบูรณาการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนา ด้านการศึกษาทั่วประเทศไทย นำเสนอเกี่ยวกับสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ โดยทุกบทความได้รับการพิจารณาให้ข้อคิดเห็น วิพากษ์ และแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ จากหลากหลายสถาบันจำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นภาคีเครือข่ายทางวิชาการ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง สามารถก่อประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนและสะท้อนยุทธศาสตร์การพัฒนาข้ามพรมแดน

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระบวนการของการจัดทำวารสาร ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์ โดยมีเป้าหมายร่วมที่สามารถจุดประกายความคิดของผู้่านตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้ และอ้างอิงเชิงวิชาการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ และเป็นพื้นที่ทางวิชาการในการสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สารบัญบทความ

การพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา กิริติ พงศ์อักษร ไชยา เกษารัตน์ ปิยะนุช พรประสิทธิ์ และสุวิมล บัวทอง	1-14
การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษา ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ชัชวาล ปุณขันธ์ รัตนกฤต ทูริสุทธิ์ และบุษกร สุขแสน.....	15-26
โลคอลสูโกลบอล : รูปแบบกลยุทธ์การสื่อสารแบรนด์ไทยกราฟที่ซ็อกโกแลตอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่สากล ตรีฤกษ์ เพชรมนต์ ปาริฉัตร ศรีหะรัญ เมธาวิ จำเนียร และกรกฎ จำเนียร	27-41
การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ถาวร ราชรองเมือง บุษกร สุขแสน และเชิดชัย หมั่นภักดี.....	42-54
การจัดการระบบคลังข้อมูล เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ประยูร ภัคดีพัฒนาทร และพันธุ์ทิพย์ ภัคดีพัฒนาทร	55-67
เปิดพิภพกลับ มูเตลูที่เมืองคอน: ความเชื่อ ศรัทธา และการตลาด ปาริฉัตร ศรีหะรัญ.....	68-80
ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการค้าวิถีอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ปิยวรรณ มีชัยมาตร กฤตติกา แสนโภชน์ และ รัตนกฤต ทูริสุทธิ์.....	81-93

สารบัญบทความ (ต่อ)

ปัญหาและความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พนม แสงแก้ว กฤตติกา แสนโกชน์ และธนกฤต ทูริสุทธิ์.....	94-105
กลยุทธ์และรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวพำมีดข้ามพรมแดน ธนายุทธ ช่างเรือนงาม วลีพรรณ รกิติกุล สุรัสวดี นางแล จินดา ศิริดา ปิยดา ยศสุนทร ศิวรี สุดสนิด และฟ้ารุ่ง สุริยา บุญทิศ	106-121
วิถีชุมชนคนเล เขเรื่อ บ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช รัตนา พิณชื่น อีรพงษ์ เพิ่ม และสมคิด ทับทิม.....	122-133
การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย วชิราภรณ์ ชมภูเมืองชื่น อารีย์ บินประทาน และเลห้ำ ตรีเอกานุกูล	134-146
ยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ วินิจ ผาเจริญ วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ นิกร มหาวัน และโชคอนันต์ วาณิชย์เลิศธนาสาร	147-160
ปัญหาและแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 วิยะดา แมนสัน บุษกร สุขแสน และกฤตติกา แสนโกชน์.....	161-172

สารบัญบทความ (ต่อ)

ปากพนัง: เมืองท่าสำคัญครั้งอดีตของไทย

สาลินี ไชยศรี..... 173-184

การวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้เพื่อสนับสนุนการจัดการปัญหา PM2.5: กรณีศึกษา 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
สุดจิต ครุจิต คณิศรา สุพรรณนอก อธิภัทร นิ่งตะลา และพุกษา แสงสุวรรณ 185-199

ลักษณะภูมินามตามการจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านโดยการวิเคราะห์กลุ่มแบบ K-means

กรณีศึกษา กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

สุรัสวดี นางแล ทศพล คชสาร ชรินทร์น นาครัตน์ และอภิญา เหล่ากาวิ 200-215

ความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2

สุวัฒน์ สীগกลาง กฤตติกา แสนโกชน์ และบุษกร สุขแสน..... 216-226

การพัฒนากิจกรรมการรู้จักดีของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพีเอช

แดนวิชัย สายรักษา รัช อารีราษฎร์ และอภิชาติ เหล็กดี..... 227-244

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ
การประชุมยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1
“ยุทธศาสตร์การพัฒนาข้ามพรมแดน”

The 1st National Strategies Academic Conference: "Transborder Development

วันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2567

คำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ที่ ๖๖๔๒/๒๕๖๖

เรื่อง แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ/บทความวิจัย (Peer Review)
ในการประชุมยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑

เพื่อให้การกลั่นกรองบทความวิชาการ/บทความวิจัย (Peer Review) ของผู้เข้าร่วมนำเสนอ
ในการประชุมยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๑ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗
จึงแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ/บทความวิจัย (Peer Review) ในการประชุมยุทธศาสตร์
วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ ตามรายชื่อแนบท้ายคำสั่งนี้

หน้าที่ พิจารณา กลั่นกรอง บทความวิชาการ/บทความวิจัย ของผู้เข้าร่วมนำเสนอผลงานทางวิชาการ
และให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น ผลงานแต่ละเรื่องให้เป็นไปตามมาตรฐานระดับชาติ ทั้งเนื้อหา ภาษา และรูปแบบ
การเขียนผลงาน

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

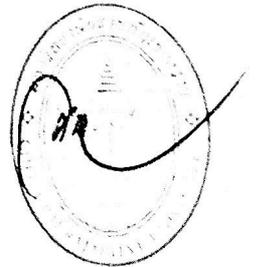
สั่ง ณ วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรชัย มุ่งไธสง)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ/บทความวิจัย
การประชุมยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑
แบบท้ายคำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายที่ ๖๖๔๒/๒๕๖๖ ลงวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

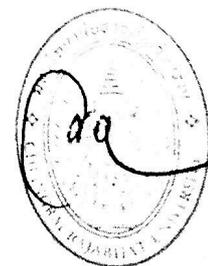
๑. ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เลิศไกร
ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการอิสระ, อาจารย์พิเศษหลักสูตรยุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค
๒. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ จันทะนี
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๔. รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ปัญจะพงษ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
๕. รองศาสตราจารย์ ดร.กฤตติกา แสนโกชน์
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แดนวิชัย สายรักษา
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้
๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลัญจกร นิลกาญจน์
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.พิสิฐ โอ่งเจริญ
ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการอิสระ, อาจารย์พิเศษหลักสูตรยุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๑๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ ใจเที่ยง
ผู้ทรงคุณวุฒิ รองคณบดีคณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบัน
พระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข
๑๒. อาจารย์ ดร.วรรณะ รัตนพงษ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ปรึกษาคณะสังคมศาสตร์, อาจารย์พิเศษหลักสูตรยุทธศาสตร์
การพัฒนากุมิภาค

๒. ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.โอม พัฒนโชติ
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลห้ลา ตรีเอกานุกูล
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรชนก สนิทวงศ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ เมืองเกษม
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จිරนันต์ ไชยงาม นอกซ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เจนใจ
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพล แสงสุวรรณ
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพชัย พองอิสสระ
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทศพร มุสรรัตน์
ผู้ทรงคุณวุฒิ คณบดีคณะนิติศาสตร์
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรวัชร แก้วเปี้ย
ผู้ทรงคุณวุฒิ รองคณบดีคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
๑๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จามรี พระสุนิต
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๑๒. อาจารย์ ดร.สมบัติ บุญคำเือง
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๑๓. อาจารย์ ดร.โกมินทร์ วังอ่อน
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๑๔. อาจารย์ ดร.ธัญลักษณ์ แซ่เลี้ยว
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๑๕. อาจารย์ ดร.ชาญชัย ฤทธิร่วม
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์
๑๖. อาจารย์ ดร.ภูวนารถ ศรีทอง
ผู้ทรงคุณวุฒิ รองคณบดีคณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม
๑๗. อาจารย์ ดร.ธนายุทธ ช่างเรือนงาม
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
๑๘. อาจารย์ ดร.กฤษฏีพงศ์ ภาษิตวิไลธรรม
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
๑๙. อาจารย์ ดร.ทัศนีย์ ธรรมติน
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ที่ ๖๑/๒๕๖๗

เรื่อง แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ/บทความวิจัย (Peer Review)
ในการประชุมยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑
(เพิ่มเติม)

ตามที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ได้มีคำสั่งเลขที่ ๖๖๔๒/๒๕๖๖ ลงวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๖ แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ/บทความวิจัย (Peer Review) ของผู้เข้าร่วมนำเสนอ ในการประชุมยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ เรียบร้อยแล้วนั้น เนื่องจากมีผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มเติม เพื่อให้การกลั่นกรองบทความวิชาการ/บทความวิจัย (Peer Review) ของผู้เข้าร่วมนำเสนอในการประชุม ยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๑ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗ จึงแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ/บทความวิจัย (Peer Review) ในการประชุม ยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ (เพิ่มเติม) ตามรายชื่อแนบท้ายคำสั่งนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

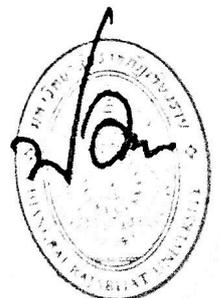
สั่ง ณ วันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๗

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิวิณา ลีตระกูล)
รองอธิการบดี รักษาการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ/บทความวิจัย
การประชุมยุทธศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑
แนบท้ายคำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายที่ ๖๑/๒๕๖๗ ลงวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๗
(เพิ่มเติม)

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.บุญอริ ยีหมะ
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุตินันต์ สะสอง
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวรรณ จงจิตร ศิริจิรกาล
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนกฤต ทุริสุทธิ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มัลลิกา คงแก้ว
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญผล
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้
๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้
๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร สุขแสน
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤตพร แซ่แง สายจันทร์
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
๑๑. อาจารย์ ดร.ลัดดา ประสพสมบัติ
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๑๒. อาจารย์ ดร.กรรณวิทย์ ช่วยอุปการ
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
๑๓. อาจารย์ ดร.ศาสตร์ศิลป์ ละม้ายศรี
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
๑๔. อาจารย์ ดร.กนกวรรณ เอี่ยมไชย
ผู้ทรงคุณวุฒิ จากวิทยาลัยพยาบาลราชชนนีนีพะเยา

๑๕. อาจารย์ ดร.อภิศันย์ ศิริพันธ์

ผู้ทรงคุณวุฒิ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

๑๖. ดร.วิเชียร ไทยเจริญ

ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการอิสระ, ศูนย์อนามัยที่ 11 นครศรีธรรมราช

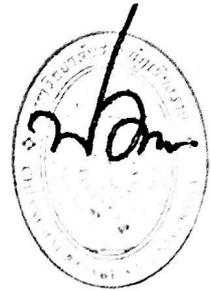
๒. ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กันยธัญ สุชิน

ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิพัชร์ หาญฤทธิ

ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะสังคมศาสตร์

การพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถาน
พัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล
ในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

Predicting Success in Administering Child Development Centers according
to National Standards for Early Childhood Care, Development and
Education Thailand B.E. 2019 under The Sub-district Administrative
Organization in Na-mom District Songkhla Province

กิริติ พงศ์อักษร¹ ไชยา เกษารัตน์^{2*} ปิยะนุช พรประสิทธิ์³ และสุวิมล บัวทอง⁴
Keerati Phongaksorn¹ Chaiya Kesarat^{2*} Piyanut Pornprasit³ and Suwimon Buathong⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับปัจจัยทางการบริหาร ระดับความสำเร็จในการบริหาร และพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยปัจจัยทางการบริหาร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ 1) ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องขององค์การบริหารส่วนตำบล 2) หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็ก และครูผู้ดูแลเด็ก และ 3) ผู้ปกครองนักเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา รวมจำนวน 338 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.951- 0.987 และวิเคราะห์โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยอย่างง่าย ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับปัจจัยการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.11$, $\sigma=.56$) 2) ระดับความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.29$, $\sigma=.53$) และ 3) ตัวแปรปัจจัยทางการบริหารสามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาได้ ซึ่งมีอิทธิพลทางบวก ($\beta=.706$) โดยพยากรณ์ได้ร้อยละ 49.8 และสามารถสร้างเป็นสมการถดถอยอย่างง่าย ได้ดังนี้

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

^{2,3,4} อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

* Corresponding author : chaiya.ke@skru.ac.th

สมการถดถอยอย่างง่ายในรูปคะแนนดิบ (Unstandardized Score)

$$\hat{Y}_1 = 1.559 + 0.666 (\text{ปัจจัยทางการบริหาร})$$

สมการถดถอยอย่างง่ายในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Score)

$$\hat{Z}_y = 0.706 (\text{ปัจจัยทางการบริหาร})$$

คำสำคัญ : การพยากรณ์ ความสำเร็จในการบริหาร ปัจจัยทางการบริหาร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

Abstract

The objectives of this study were to study the level of administrative factor, to study the level of success in administering, and to predict the success of administering Child Development Centers according National Standards for Early Childhood Care, Development and Education Thailand B.E. 2019 under the Subdistrict Administrative Organization in Na-Mom District, Songkhla Province with administrative factor. The population consisted of 338 people includes 1) administrators and other related officials of the Subdistrict Administrative Organization 2) head of the Child Development Center, and early childhood teachers, and 3) early childhood parents. The Data were collected using a 5- rating scale questionnaire, which has the IOC of 1.00 and confidence values of 0.951 - 0.987. The statistics were mean, standard deviation, and simple regression analysis. The study found that 1) the level of administrative factor of the Child Development Center was at a high level ($\mu=4.11$, $\sigma=.56$), 2) the level of success in administering the Child Development Center was at a high level ($\mu=4.29$, $\sigma=.53$), and 3) administrative factor can predict success in administering Child Development Centers according National Standards for Early Childhood Care, Development and Education Thailand B.E. 2019 under the Subdistrict Administrative Organization in Na-Mom District, Songkhla Province, which have positive influential ($\beta=.706$) and a predicted of 49.85% and the simple regression equation as follows.

Simple regression equation in unstandardized score

$$\hat{Y}_1 = 1.559 + 0.666 (\text{administrative factor})$$

Simple regression equation in standardized score

$$\hat{Z}_y = 0.706 (\text{administrative factor})$$

Keywords: Predicting, Success in Administering, Administrative factor, Child Development Centers

บทนำ

สังคมโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่างให้ความสำคัญต่อการศึกษาในฐานะเป็นรากฐานที่สำคัญเพื่อการยกระดับพัฒนาวิถีคุณภาพชีวิตของผู้คนในทุกมิติ ด้วยเหตุนี้องค์กรทั้งในระดับสากล ระดับประเทศรวมทั้งระดับชุมชนท้องถิ่นต่างตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของการศึกษา โดยองค์การสหประชาชาติ (UN) ได้มีกำหนดให้การศึกษาคือหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหัสวรรษ 2030 (Sustainable Development Goals: SDGs) ในข้อ 4 ที่ว่าด้วยการส่งเสริมการศึกษาที่เท่าเทียมกัน และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่มนุษยชาติของสังคมโลก ครอบคลุมการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพของเด็กชาย และเด็กหญิงในทุกระดับ โดยเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัยเป็นสำคัญ (Matichon Online, 2563) และหลายประเทศได้ให้ความสำคัญในการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย อาทิ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย รวมถึงประชาคมอาเซียน ได้ร่วมกำหนดมาตรฐานคุณภาพการดูแล การพัฒนาการศึกษาของเด็กปฐมวัยเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการทำงานเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยมีมาตรฐานการดูแล การพัฒนา และการศึกษาของเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพ (Saowapak Sawangchan and Pornsin Thongkhiri, 2019) และประเทศไทยก็ให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าว โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 วรรคสอง กำหนดว่า รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแล และพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริม และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และยังระบุในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ที่ระบุว่าต้องพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพ ในการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อสร้างหลักประกันว่าเด็กปฐมวัยทุกคนจะได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา (Office of the Secretariat of the Education Council, 2017) โดยกำหนดนโยบาย และแผนในการพัฒนาการศึกษา ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ในการเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ด้านการพัฒนา และปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง เพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษาในทุกกระดับ ทุกประเภท จัดให้มีมาตรฐานขั้นต่ำของโรงเรียนในทุกระดับ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2022) ส่วนการจัดศึกษาระดับปฐมวัยจะมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ตามพระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562 มาตรา 6 ให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง มีภารกิจร่วมกันดำเนินการเพื่อให้มีการพัฒนาเด็กปฐมวัย และดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐาน และแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ดูแลเด็กปฐมวัยจัดให้เด็กปฐมวัยซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการ การดูแล และจัดการศึกษาสำหรับเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงก่อนเข้าประถมศึกษา โดยกำหนดให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) (องค์กรมหาชน) เป็นผู้รับผิดชอบในการประเมินคุณภาพของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่ง ประกอบด้วย มาตรฐาน 3 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานด้านที่ 1 การบริหารจัดการ มาตรฐานด้านที่ 2 กระบวนการดูแลจัดประสบการณ์ เรียนรู้ และเล่น และมาตรฐานด้านที่ 3 คุณภาพเด็กปฐมวัย (Office of the Secretariat of the Education Council, 2017)

สถานการณ์การจัดการศึกษาปฐมวัยในปัจจุบัน ที่ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความแตกต่างกันในด้านมาตรฐานการศึกษา ซึ่งข้อมูลจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาพบข้อเท็จจริงจากการประเมินสถานการณ์ พบว่า โดยภาพรวมเด็กปฐมวัยมีแนวโน้มพัฒนาการล่าช้าในด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมสติปัญญา และจริยธรรม ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สรุปประเด็นปัญหา และสาเหตุของปัญหา ด้านคุณภาพผู้เรียน ได้แก่ เด็กไม่ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เด็กไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพไม่พอก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งหากจะให้มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ อาทิ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ กระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งล้วนมีความแตกต่างกันจึงส่งผลต่อคุณภาพ และมาตรฐานการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยตรง (Nijara Saree-at and Chissanaphong Sornchan, 2019) ผลจากสถานการณ์การจัดการศึกษาดังกล่าว เป็นการประเมินความสำเร็จ และระดับคุณภาพการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศ ในขณะที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา จำนวน 6 แห่ง จากการประเมินของ สมศ. ใน พ.ศ. 2562–2565 ตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พบว่า ระดับการประเมินทั้ง 6 แห่ง โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ อยู่ในระดับร้อยละ 60-79.99 แต่ในรายละเอียดตามหัวข้อย่อยบางหัวข้อยังอยู่ในเกณฑ์พอใช้ และต้องปรับปรุงแก้ไข โดยมาตรฐานที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ด้านภาวะผู้นำ ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัด และมีนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่เท่าที่ควร ด้านบุคลากรทางการศึกษามีจำนวนน้อยไม่ตรงตามสัดส่วนที่เหมาะสม และมีวุฒิการศึกษาไม่ตรงตามสายงานสอน ด้านงบประมาณ ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการจัดการศึกษาที่เพียงพอ อาคารสถานที่คับแคบ ไม่มีรั้วกันบริเวณ ไม่มีความปลอดภัย ยังขาดการสนับสนุนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก และพัฒนาการเด็กไม่ตรงตามเกณฑ์เนื่องจากการดูแลเรื่องสุขภาพร่างกาย สุขภาพช่องปากและโภชนาการอาหารยังไม่ครบตามมาตรฐาน การประสานความร่วมมือกับชุมชนและผู้ปกครองมีน้อย มาตรฐานที่ 2 ด้านกระบวนการดูแลจัดประสบการณ์ เรียนรู้ และเล่น พบว่า คุณภาพการจัดการศึกษาอยู่ในระดับต้องปรับปรุง หลักสูตร วัสดุ สื่อการเรียนการสอน เครื่องเล่นสนามและสถานที่ออกกำลังกายไม่มีเพียงพอ และอยู่ในสภาพที่ไม่แข็งแรงบางจุด และมาตรฐานที่ 3 ด้านคุณภาพเด็กปฐมวัย พบว่า การสนับสนุนการดูแลสุขภาพช่องปากยังอยู่ในระดับต้องปรับปรุง และรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ยังไม่เหมาะสมตามเกณฑ์ จากผลการประเมินดังกล่าว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา ได้เห็นถึงปัญหาจุดบกพร่องที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอนาหม่อม และดำเนินการแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วนเพื่อให้การจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา มีความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562

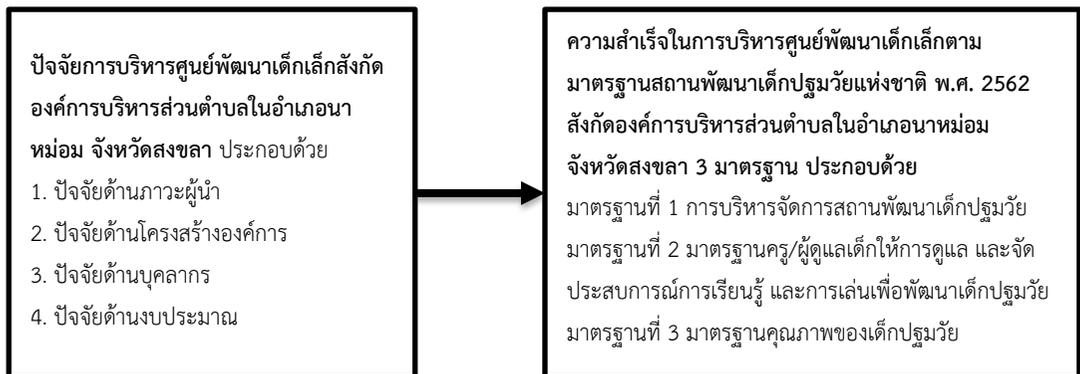
จากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เพื่อได้ข้อมูลที่มีผลต่อการทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารศูนย์

พัฒนาเด็กเล็ก และนำผลการวิจัยเสนอต่อผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ใช้เป็นแนวทางในการปรับวิสัยทัศน์ และกำหนดเป้าหมายในพัฒนาบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ให้มีความสำเร็จตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ตอบสนองความคาดหวังของผู้ปกครอง หรือผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองให้มากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
3. เพื่อพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยปัจจัยทางการบริหาร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล บุคลากรทางการศึกษา ที่สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา และผู้ปกครองนักเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา (ผู้ปกครอง 1 คนต่อนักเรียน 1 คน) รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 338 คน (Phichit Subdistrict Administrative Organization, 2023: Na Mom

Subdistrict Administrative Organization, 2023; Khlong Rang Subdistrict Administrative Organization, 2023; Thung Khamin Subdistrict Administrative Organization, 2023)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นแบบ มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความถูกต้องในสำนวนภาษา จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่โรวีเนลลี และฮัมเบรตัน (Rovinelli & Hambleton, 1976) ระบุว่าค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ จะต้องมีความตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้เพื่อคำนวณหาความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค ปรากฏว่าตัวแปรปัจจัยการบริหาร จำนวน 40 ข้อ มีค่าเท่ากับ 0.987 และตัวแปรความสำเร็จในการบริหารศูนย์ พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 จำนวน 62 ข้อ มีค่าเท่ากับ 0.989 ซึ่ง ถือว่ามีความน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่อาริกุนโต (Arikunto, 1992) ระบุว่า ค่าความเชื่อมั่นสูง จะมีค่าอยู่ ระหว่าง 0.71 – 1.00 ส่วนการแปลผลใช้ตามเกณฑ์ของเบสต์ (Best, 1997) โดยคะแนนเฉลี่ย 4.51–5.00 หมายถึง อยู่ในระดับมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย 3.51–4.50 หมายถึง อยู่ในระดับมาก คะแนนเฉลี่ย 2.51–3.50 หมายถึง อยู่ในระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 1.51–2.50 หมายถึง อยู่ในระดับน้อย และคะแนนเฉลี่ย 1.00–1.50 หมายถึง อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน โดยนำแบบสอบถามขอความร่วมมือจาก ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาที่สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา จำนวน 4 แห่ง และผู้ปกครองเด็กนักเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัด สงขลา จำนวน 6 แห่ง จำนวน 338 ชุด โดยใช้ข้อมูลภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2566 (ผู้ปกครอง 1 คนต่อ นักเรียน 1 คน) หลังจากนั้นตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของคำตอบในแบบสอบถาม กรณีมี แบบสอบถามไม่สมบูรณ์ หรือไม่ตอบแบบสอบถามผู้วิจัยจะตัดออก

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับการวิเคราะห์ระดับปัจจัยทางการบริหาร และระดับ ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัด องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ส่วนสถิติเชิงอนุมาน ใช้การวิเคราะห์การถดถอย อย่างง่าย เพื่อพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย แห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยตัวแปรปัจจัยการ บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยกำหนดค่าความ เชื่อมั่นที่ 95% ค่า p-value ที่ .05

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ระดับปัจจัยทางการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา 2) ระดับความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา และ 3) การพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยปัจจัยทางการบริหาร โดยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับปัจจัยทางการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.11$, $\sigma=.56$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นด้านบุคลากรสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.13$, $\sigma=.60$) รองลงมาด้านภาวะผู้นำ อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.11$, $\sigma=.59$) ด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.10$, $\sigma=.58$) และด้านโครงสร้างองค์การต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.08$, $\sigma=.60$) ตามลำดับ (ดูตาราง 1)

2. ระดับความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.29$, $\sigma=.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในมาตรฐานที่ 3 คุณภาพของเด็กปฐมวัยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.33$, $\sigma=.54$) รองลงมามาตรฐานที่ 2 ครู/ ผู้ดูแลเด็กให้การดูแลและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.31$, $\sigma=.55$) และมาตรฐานที่ 1 การบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.26$, $\sigma=.57$) ตามลำดับ (ดูตาราง 1)

ตาราง 1 ระดับปัจจัยทางการบริหาร และระดับความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

รายการ	μ	σ	แปลผล
ระดับปัจจัยทางการบริหาร	4.11	0.56	มาก
1. ด้านภาวะผู้นำ	4.11	0.59	มาก
2. ด้านโครงสร้างองค์การ	4.08	0.60	มาก
3. ด้านบุคลากร	4.13	0.60	มาก
4. ด้านงบประมาณ	4.10	0.58	มาก
ระดับความสำเร็จในการบริหาร	4.29	0.53	มาก
มาตรฐานที่ 1 การบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย	4.26	0.57	มาก

มาตรฐานที่ 2 ครู/ผู้ดูแลเด็กให้การดูแล และจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ และการเล่นเพื่อพัฒนาเด็ก ปฐมวัย	4.31	0.55	มาก
มาตรฐานที่ 3 คุณภาพของเด็กปฐมวัย	4.33	0.54	มาก

3. การพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยปัจจัยทางการบริหารพบว่า ตัวแปรปัจจัยทางการบริหารสามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาได้ ซึ่งมีอิทธิพลทางบวก ($\beta = .706$) โดยพยากรณ์ได้ร้อยละ 49.8 (ดูตาราง 2)

ตาราง 2 การพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยปัจจัยทางการบริหาร

ตัวแปร	Coefficients			t	Sig.
	B	S.E.B	Beta		
(Constant)	1.559	0.151		10.318***	.000
ปัจจัยทางการบริหาร	0.666	0.036	0.706	18.268***	.000

R=0.706, R²=0.498, SE_{est}=.374, F=333.720***, Sig of F=.000

***p<.001

โดยสามารถสร้างเป็นสมการถดถอยอย่างง่าย ได้ดังนี้

สมการถดถอยอย่างง่ายในรูปคะแนนดิบ (Unstandardized score)

$$\hat{Y}_1 = 1.559 + 0.666 (\text{ปัจจัยทางการบริหาร})$$

สมการถดถอยอย่างง่ายในรูปคะแนนมาตรฐาน (standardized score)

$$\hat{Z}_1 = 0.706 (\text{ปัจจัยทางการบริหาร})$$

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ระดับปัจจัยทางการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา 2) ระดับความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา และ 3) การพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตาม

มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยปัจจัยทางการบริหาร โดยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับปัจจัยทางการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เนื่องจากมีการบริหารจัดการทั้งในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณเป็นอย่างดี ประกอบกับการจัดวางโครงสร้างขององค์การอย่างเป็นระบบ และยิ่งไปกว่านั้นคือความมีภาวะผู้นำของผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kamonwan Uengphet et al. (2021) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย พบว่า โดยภาพรวม และรายด้าน แต่ละด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด และเป็นไปตามการศึกษาของ Sarawut Wibookul et al. (2022) ที่ได้ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง พบว่า 1) ปัจจัยการบริหารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านงบประมาณ ด้านโครงสร้างองค์การ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านบุคลากร และด้านกลยุทธ์ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทั้งทางด้านบุคลากร ด้านภาวะผู้นำ ด้านงบประมาณ และด้านโครงสร้างองค์การ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีความเป็นมาตรฐานและมีประสิทธิภาพได้นั้น ความมีภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำเป็นต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการ การประพฤติปฏิบัติตนในการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา การส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาคุณภาพด้านงานวิชาการ และนอกจากนี้การที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ใช้งบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้อย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด และที่สำคัญผู้บริหารมีเข้าใจในโครงสร้าง หน้าที่การปฏิบัติงานภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จึงทำให้สามารถกำหนดนโยบายต่าง ๆ และมอบหมายงาน ความรับผิดชอบให้ฝ่ายต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ตามความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ Kamonwan Uengphet et al. (2021) ที่กล่าวว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562 ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการศึกษาหรือการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพนั้น ภาวะผู้นำเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำเป็นต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ Kanokkan Chaichana et al. (2021) ยังอธิบายว่าการจัดสรรงบประมาณในแต่ละปีนั้น การที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กระยะ 3 ปี แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ และแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อเสนอองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นสังกัดพิจารณาจัดตั้งงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การดำเนินการเบิกจ่ายงบประมาณตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยอย่างถูกต้อง การดำเนินการรายงานรายรับ – รายจ่าย ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประจำปีงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นสังกัดทราบเป็นประจำทุกปี จะทำให้การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเกิดประสิทธิภาพ เกิดความคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด

2. ระดับความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดำเนินการสอดคล้องกับมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ทำให้เกิดประสิทธิภาพที่ดี สอดคล้องกับการศึกษาของ Thitinan Kuiram (2020) ที่ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย พบว่า การบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย มาตรฐานทั้ง 3 มาตรฐาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ มาตรฐานที่ 3 ด้านคุณภาพของเด็ก รองลงมาคือ มาตรฐานที่ 2 ด้านกระบวนการดูแลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการเล่นและด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่มาตรฐานที่ 1 ด้านการบริหารจัดการซึ่งการบริหารจัดการ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยมีสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย มีแผนพัฒนาที่สอดคล้องตามมาตรฐานของหน่วยงานต้นสังกัด มีอัตรากำลังครูผู้ดูแลเด็ก เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน ครูผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทและทำหน้าที่ของตนเอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดค่าตอบแทนสิทธิ และสวัสดิการให้กับผู้ดูแลเด็กอย่างเหมาะสม มีคณะกรรมการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและมีส่วนร่วมในการบริหารและการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนักวิจัยในหลาย ๆ คนที่พบว่า การจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจากการที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการพัฒนาคุณภาพการบริการ ดูแล พัฒนาและจัดการศึกษา และการดำเนินงานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยมีความต่อเนื่องของการพัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติเป็นมาตรฐานกลางของประเทศเพื่อให้ทุกหน่วยงานและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยนำไปใช้ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เน้นให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเองในสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระ เอื้อต่อการเรียนรู้และจัดกิจกรรมบูรณาการอย่างเหมาะสมกับระดับการพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน (Sureeporn Jittuea, 2015; Kanokkan Chaichana et al., 2021; Kamonwan Uengpetch et al., 2021)

3. การพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้วยปัจจัยทางการบริหาร พบว่า ตัวแปรปัจจัยทางการบริหารสามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาได้ ซึ่งมีอิทธิพลทางบวก ($\beta = .706$) โดยพยากรณ์ได้ร้อยละ 49.8 ทั้งนี้ปัจจัยการบริหารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้งในด้านบุคลากร ด้านภาวะผู้นำ ด้านงบประมาณ และด้านโครงสร้างองค์กร ล้วนเป็นตัวกำหนดความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีความเป็นมาตรฐานและมีประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้ที่ สอดคล้องกับการศึกษาของ Sarawut Wibookul et al. (2022) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัด

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง พบว่า ปัจจัยทางการบริหารส่งผลต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดระยอง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .585 ซึ่งปัจจัยการบริหารสามารถร่วมกันพยากรณ์การดำเนินงานตามมาตรฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ร้อยละ 58.50 และสอดคล้องกับการศึกษาของ Sompratana Promsutra and Vanthana Amtariyakul (2020) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดบึงกาฬ โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ และสร้างสมการพยากรณ์ประสิทธิผลตามมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดบึงกาฬ โดยใช้ปัจจัยทางการบริหารเป็นตัวพยากรณ์ พบว่า เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดบึงกาฬ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นตัวพยากรณ์ที่ดีที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.794

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ด้านโครงสร้างองค์การ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้น ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรให้ความสำคัญ และส่งเสริมการกระจายอำนาจ และกำหนดบทบาท การบังคับบัญชา การจัดโครงสร้างมอบหมายงานและความรับผิดชอบให้ฝ่ายงานต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ การประสานงาน และติดตามผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างใกล้ชิด

2. จากผลการศึกษา พบว่า ความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 สังกัดองค์กรบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา มาตรฐานที่ 1 การบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร บุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนหน่วยงานที่มีส่วนได้เสียควรให้ความสำคัญ และสนับสนุนการดำเนินงานทั้ง 4 ด้านที่มีผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านภาวะผู้นำ 2) ด้านโครงสร้างองค์การ 3) ด้านบุคลากร และ 4) ด้านงบประมาณ

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. การวิจัยครั้งนี้เน้นไปที่ปัจจัยทางการบริหาร ดังนั้นควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ เช่น ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์กร ปัจจัยด้านการใช้เทคโนโลยี ปัจจัยด้านการจูงใจ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม หรือปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร เป็นต้น เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปใช้วางแผน ปรับปรุง และพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีมาตรฐานที่สูงขึ้นต่อไป

2. การวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาวินิจฉัยช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นการเก็บข้อมูลของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครอง คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ชุมชน หน่วยงานที่มีส่วนได้เสีย โดยการ

ใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกไปใช้ในการบริหารจัดการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Best, J. W. (1977). *Research in education* (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, Inc.

Chaichana, K., Kosito, P. P., Somkhaoyai, T., & Srisuwan, K. (2021). Administrative factors affecting the quality of operations of child development centers under the local administrative organization in the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area, Area 4. *Mahachula Khon Kaen Graduate Journal*, 8(2), 151–164.

Jituea, S. (2015). *Factors related to evaluating educational management at child development centers, and subdistrict administrative organizations in Nonthaburi Province* [Master's thesis, Dhurakij Pundit University].

Khlong Rang Subdistrict Administrative Organization. (2023, June 10). *Basic information on administrators, educational personnel, and students of the child development center under Khlong Rang SAO*. <http://www.khlongrang.go.th/frontpage>

Kuiram, T. (2020). *Administration of child development centers of local administrative organizations in the area of Wiang Kaen District, Chiang Rai Province* [Independent study, University of Phayao].

Matichon Online. (2020, June 27). Decoding the world's education: An oppositional perspective. https://www.matichon.co.th/article/news_2458329

Na Mom Subdistrict Administrative Organization. (2023, June 10). *Basic information on administrators, educational personnel, and students of the child development center under Na Mom SAO*. <https://www.namom.go.th/frontpage>

Office of the National Economic and Social Development Board. (2018). *National strategy 2018–2037*. Bangkok: Royal Gazette announcement version.

Office of the National Economic and Social Development Board. (2022). *National Economic and Social Development Plan: Issue thirteen, 2023–2027*. Bangkok: Royal Gazette announcement edition.

Office of the Secretariat of the Education Council. (2017). *Early childhood development plan 2021–2027*. Bangkok: Phrik Wan Graphic Co., Ltd.

- Office of the Secretariat of the Education Council. (2019). *National early childhood development center standards 2019*. Bangkok: Phrik Wan Graphic Co., Ltd.
- Pasunon, P. (2014). Confidence in questionnaires in quantitative research. *Thaksin University Parichat Journal*, 27(1), 144–163.
- Phichit Subdistrict Administrative Organization. (2023, June 10). *Basic information on administrators, educational personnel, and students of the child development center under Phichit SAO*. <https://www.pijit-sao.go.th/frontpage>
- Phromasut, S., & Amtariyakul, W. (2020). Administrative factors affecting the effectiveness of operations according to the operating standards of the child development center under the Bueng Kan Province Local Administrative Organization. *Santapon College Academic Journal*, 6(2), 123–132.
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1976, April 19–23). *On the use of content specialists in assessing criterion-referenced test item validity*. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, California.
- Saree-at, N., & Sornchan, C. (2019). Problems and guidelines for organizing early childhood education in child development centers under the local government organization in Nong Bua Lamphu Province. *Graduate Journal Sakon Nakhon Rajabhat University*, 16(74), 92–105.
- Sawangchan, S., & Thongkhiri, P. (2019). Factors affecting the decision to choose a school at the early childhood level of parents in Khlong Ngae Subdistrict Municipality, Sadao District, Songkhla Province. *Inthanil Thaksin San*, 14(1), 221–248.
- Thung Khamin Subdistrict Administrative Organization. (2023, June 10). *Basic information on administrators, educational personnel, and students of the child development center under Thung Khamin SAO*. <http://www.thungkhamin.go.th/new/frontpage>
- Uengphet, K., Thammasit, P., & Rujimethapas, S. (2021). Factors affecting success in managing child development centers according to the National Early Childhood Development Center Standards 2019 under the local administrative organization, Sukhothai Province. *Roi Kaen San Academic Journal Uttaradit Rajabhat University*, 7(10), 411–429.

Wiboonkul, S., lampaya, K., & Noimanee, N. (2022). Administrative factors affecting standard operations of child development centers under local administrative organizations in Rayong Province. *Graduate Journal Sakon Nakhon Rajabhat University*, 19(87), 94–106.

การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษา ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

Study of essential needs in the development of vocational education with the digital technology of educational institutions

Under the Institute of Vocational Education Northeastern Region 1

ชัชวาล ปุณณันธุ์¹, ธนภฤต ทุริสุทธิ์² และบุษกร สุขแสน³

Chatchawan Poonnakun¹, Thanakrit Thurisut² and Busakorn Suksaen³

บทคัดย่อ

การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษา ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นกระบวนการทำงานเพื่อให้สถานศึกษามีความพร้อมในการพัฒนา และก้าวสู่การเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาสมรรถนะสูง บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method Research) วิธีการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล และขั้นตอนที่ 2 การศึกษาระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการศึกษา และ ผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัล จำนวน 17 คน 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน 278 คน และนักศึกษา ระบุจำนวน 355 คน รวมจำนวน 633 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณของ Yamane เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ค่าความต้องการจำเป็น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปและวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำเสนอแบบวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนา 3 ด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) และด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware) 2) ระดับความต้องการจำเป็นสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็น เรียงลำดับความสำคัญ ลำดับที่ 1 ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) ลำดับที่ 2 ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) และลำดับที่ 3 ด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware)

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็นในการพัฒนา การศึกษาอาชีวศึกษา เทคโนโลยีดิจิทัล

Abstract

Study of essential needs in the development of vocational education with digital technology It is a working process for educational institutions to be ready for development. and becoming an educational institution that provides education with digital technology To produce and develop a high-performance vocational workforce This research article has the objective To study the problems and necessary needs in developing vocational education with digital technology in educational institutions. Under the Northeastern Vocational Education Institute 1, it is a mixed method research (Mix Method Research). The research method is divided into 2 steps: Step 1 Study the problems and needs in developing vocational education with digital technology. The second step is to study the level of need for vocational education with digital technology in educational institutions. Target groups include 1) experts with knowledge and expertise in education and Digital experts, 17 people. 2) The sample group consisted of 278 teachers and 355 students, totaling 633 people. Determine the sample size. Using Yamane's calculation formula, tools used to collect data include interviews and questionnaires. Statistics used for data analysis include mean, standard deviation, and necessary needs. Data were analyzed using ready-made computer programs and content analysis of information obtained from interviews. Presentation of descriptive analysis

The results of the research found that 1) problem conditions and needs for development in 3 areas, arranged in order of highest to lowest average value, are as follows: Digital devices (Hardware), digital programs (Software), and technical methods (Peopleware). 2) Level of needs, actual conditions, and conditions that should be. In order of importance, No. 1 digital equipment (Hardware), No. 2 digital programs (Software), and No. 3 technical methods (Peopleware).

Keywords: Necessary needs for development, Vocational education, digital technology

บทนำ

สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มีพื้นที่การจัดการศึกษา ประกอบด้วย 5 จังหวัด คือ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองคาย จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดเลย และจังหวัดบึงกาฬ มีสถานศึกษาจำนวน 10 วิทยาลัย มีภารกิจหน้าที่จัดการศึกษาอาชีวศึกษาในด้านวิชาชีพ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในระดับฝีมือ (ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรือ ปวช.) ระดับเทคนิค (ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หรือ ปวส.) และระดับเทคโนโลยี (ระดับปริญญาตรี สายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ หรือ ทล.บ.)

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566–2570 และแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ.2566–2570 ที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาในการพลิกโฉมประเทศไทยสู่สังคมก้าวหน้า

เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน มีเป้าหมายการพัฒนาคนสำหรับยุคใหม่หรือสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่ การพัฒนาคนทุกช่วงวัยในทุกมิติ กำลังคนอาชีพศึกษาที่สมรรถนะสูงสอดคล้องกับความต้องการของภาคการผลิต เป้าหมาย มีภาวะผู้นำสูง สามารถสร้างอนาคต สร้างการเปลี่ยนแปลง และเพิ่มขีดความสามารถของประเทศได้ สามารถเป็นผู้ประกอบการอัจฉริยะที่มีความสามารถสร้างและใช้เทคโนโลยี มีทักษะชีวิต มีทักษะในการทำงาน และมีทักษะอาชีพเฉพาะทางสาขาสำหรับการพัฒนาคนในโลกยุคใหม่ โดยมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัล 3 ด้านได้แก่ 1) ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล 2) ด้านโปรแกรมดิจิทัล 3) ประเภทด้านเทคนิควิธีการ เข้ามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนการจัดการศึกษาอาชีพศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Northeastern Vocational Education Institute 1, 2019)

สภาพการจัดการศึกษาอาชีพศึกษาในปัจจุบัน ของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ยังคงประสบกับปัญหาทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ และยังไม่สามารถที่ผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีพศึกษาให้ตรงกับความต้องการของภาคเศรษฐกิจทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยในเชิงปริมาณนั้นมีสาเหตุที่สำคัญได้แก่ จำนวนผู้เรียน และผู้สำเร็จการศึกษา มีจำนวนน้อยกว่าความต้องการกำลังคนด้านอาชีพศึกษาของสถานประกอบการ และปัญหาของความเหลื่อมล้ำ และโอกาสในการเข้าถึงการจัดการอาชีวศึกษาในแต่ละพื้นที่ ส่วนในเชิงคุณภาพนั้นมีสาเหตุ ที่สำคัญมาจากการขาดแคลนครู ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพ ขาดครุภัณฑ์อาชีวศึกษา และขาดคนที่มีทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล ที่จะนำมาใช้ในการจัดการศึกษาอาชีพศึกษา เพื่อพัฒนากำลังคนอาชีพศึกษา

จากสภาพการจัดการศึกษาอาชีพศึกษาในปัจจุบัน ของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ดังกล่าว ซึ่งจะส่งผลต่อการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีพศึกษาสมรรถนะสูง เพื่อตอบสนองความต้องการของสถานประกอบการ และเพื่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นจากสภาพการจัดการศึกษาอาชีพศึกษาในปัจจุบัน ของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 จึงมีแนวคิดในการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการศึกษา อาชีวศึกษา ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ขึ้น โดยมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัล 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) 2) ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) 3) ด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware) มาใช้ในการจัดการศึกษาอาชีพศึกษา เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีพศึกษา สมรรถนะสูงเพื่อตอบสนองความต้องการของสถานประกอบการ เพื่อการพัฒนาประเทศ และสามารถนำผลจากการวิจัยที่เป็นสารสนเทศพื้นฐานมาเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาอาชีพศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของสถานศึกษา

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาอาชีพศึกษา ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมากำหนดกรอบแนวคิด การวิจัย ดังรายละเอียดตาม ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method Research) เป็นการวิจัยระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ กับการวิจัยเชิงปริมาณ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล และขั้นตอนที่ 2 การศึกษาระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาอาชีวศึกษา จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัล จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา จำนวน 1 คน 2) ผู้มีความรู้ประสบการณ์ด้านการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา จำนวน 1 คน และ 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ครูผู้สอนจำนวน 7 คน รองผู้อำนวยการวิทยาลัย จำนวน 4 คน และผู้อำนวยการวิทยาลัย จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ได้แก่แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ผู้วิจัยได้

พัฒนาแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) โดยถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการ

ในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ได้แก่ 1) ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) 2) ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) 3) ด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น

วิธีรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการทำหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง
2. ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับคืนมาทั้งหมด มาตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูลในแบบสัมภาษณ์ ด้วยตนเอง พร้อมนำแบบสัมภาษณ์มาแปลผลข้อมูล
2. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ โดยการหาค่าความถี่ของข้อมูลและใช้สถิติเชิงพรรณนา สังเคราะห์เนื้อหาและ และนำเสนอโดยการเขียนบรรยายแบบความเรียง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน 996 คน และนักศึกษาระดับ ปวส.

ชั้นปีที่ 2 จำนวน 4,642 คน รวมประชากรทั้งสิ้นจำนวน 5,638 คน ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ครูผู้สอน จำนวน 278 คน และนักศึกษา ระดับ ปวส.

ชั้นปีที่ 2 จำนวน 355 คน รวมจำนวน 633 คน ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 633 คน โดยใช้สูตรของ Yamane ความคลาดเคลื่อน 0.02 (Phongsri Wanitsupawong, 2003: 104) รายละเอียดดังตาราง

ตารางที่ 1 การหาประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยให้ผลการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Yamane)

สถานศึกษา /ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง	ครู	กลุ่มตัวอย่าง	นักศึกษา	กลุ่มตัวอย่าง
1. วิทยาลัยเทคนิคหนองคาย	140	39	585	45
2. วิทยาลัยอาชีวศึกษาหนองคาย	51	14	258	19
3.วิทยาลัยการอาชีพหนองคาย	38	11	67	5
4. วิทยาลัยเทคนิคอุดรธานี	200	56	939	72
5. วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรธานี	135	38	819	63
6. วิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษกอุดรธานี	55	15	153	12
7. วิทยาลัยเทคนิคเลย	163	46	650	50
8. วิทยาลัยอาชีวศึกษาเลย	71	20	429	33
9. วิทยาลัยเทคนิคหนองบัวลำภู	78	21	356	27
10. วิทยาลัยเทคนิคบึงกาฬ	65	18	386	29
รวม	996	278	4,642	355
รวมกลุ่มตัวอย่าง ทั้งสิ้น		633 คน		

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถาม โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) โดยถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยี ดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 มี 3 ด้าน ได้แก่

1) ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) 2) ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) และ 3) ด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware)

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert Method) (Bunchom Srisa-at, 2013: 121-122)

วิธีรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความร่วมมือ พร้อมส่งหนังสือและขอความร่วมมือไปยังไปสถานศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือขอความร่วมมือไปสถานศึกษาที่จะทำการนำแบบสอบถามไปทดลอง (Try Out) เพื่อหาค่าคุณภาพเครื่องมือ โดยหาค่าความเชื่อมั่น และค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม

3. โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดทำแบบสอบถามออนไลน์ และ link แบบสอบถามออนไลน์ ให้กับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถามออนไลน์ด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถามออนไลน์ด้วยตนเอง แล้วทำการวิเคราะห์ประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. นำค่าเฉลี่ยที่ได้จากการวิเคราะห์ (สูตรการวิเคราะห์) ไปทำการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อใช้ในการแปลความหมาย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย (Bunchom Srisa-at, 2013: 121-122) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 สภาพปัจจุบัน/สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 สภาพปัจจุบัน/สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 สภาพปัจจุบัน/สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 สภาพปัจจุบัน/สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 สภาพปัจจุบัน/สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4. วิเคราะห์และจัดลำดับความต้องการจำเป็นสถานศึกษาในยุคดิจิทัล โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น(modified priority needs index : PNI_{Modified}) (Suwimon Wongwanich, 2015)

จริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์และการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ผ่านการพิจารณาและการรับรอง โดยคณะกรรมการจริยธรรมการศึกษาวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เลขที่รับรองโครงการ อว 0622.7/278 เลขที่ยื่นขอโครงการ จย.มน. 142/2566 โดยมีระยะเวลาการรับรอง ตั้งแต่วันที่ 22 สิงหาคม 2566 ถึงวันที่ 22 สิงหาคม 2567

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ดังนี้

1.1 เทคโนโลยีดิจิทัล ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware)

การใช้งานอุปกรณ์ โทรศัพท์มือถือ (Smart Phone) สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ไม่เพียงพอต่อการใช้งานในขณะที่มีการใช้งานพร้อมกัน และอุปกรณ์เครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ใช้ทำงานเป็นระบบที่เก่าล้าสมัย โทรศัพท์มือถือ (Smart Phone) ในแต่ละคนมีมาตรฐานของคุณสมบัติ ที่มีความแตกต่างกัน เช่น คุณภาพ ความเร็ว และความต้องการในการพัฒนาพบว่า มีความต้องการพัฒนาทักษะการใช้งาน

โทรศัพท์สมาร์ทโฟน (Smart Phone) ในการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการใช้งานโทรศัพท์สมาร์ทโฟน (Smart Phone) ที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา

การใช้งานอุปกรณ์เครื่องคอมพิวเตอร์ (Computer) สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า คุณลักษณะของครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์ มาตรฐานต่ำไม่ทันสมัย และมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการใช้งาน และความต้องการในการพัฒนาพบว่า สถานศึกษาควรกำหนดรายละเอียดคุณลักษณะของครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์ที่มีความเหมาะสมกับสภาพการใช้งานในสภาพของเทคโนโลยีปัจจุบัน

การใช้งานคอมพิวเตอร์แบบพกพา (Tablet) สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า สถานศึกษาขาดคอมพิวเตอร์แบบพกพา (Tablet) ในการใช้งานในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากมีข้อจำกัดและมีราคาสูง และความต้องการในการพัฒนาพบว่า สถานศึกษาควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้งานคอมพิวเตอร์แบบพกพา (Tablet) และการเสริมสร้างทักษะการใช้งาน ในการศึกษา

1.2 เทคโนโลยีดิจิทัล ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software)

การใช้งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า ผู้เรียนหรือผู้ใช้งานขาดความรู้ในการใช้ โปรแกรมดิจิทัล (Software) ขาดคู่มือแนะนำการใช้งาน ขาดฐานข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ และความต้องการในการพัฒนาพบว่า สถานศึกษาควรสนับสนุนสื่อการเรียนการสอน และโปรแกรมดิจิทัล (Software) ที่มีลิขสิทธิ์ ควรสนับสนุนโปรแกรมดิจิทัล (Software) ที่ใช้ในการปฏิบัติการเกี่ยวกับระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

การใช้งานโปรแกรมที่อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ (Application) สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า การเข้าถึง โปรแกรมที่อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ (Application) ยากเนื่องจากมีลิขสิทธิ์ ผู้ใช้งานขาดความรู้ และทักษะในการใช้งานที่ใช้ในการศึกษา และความต้องการในการพัฒนาพบว่า สถานศึกษาควรสนับสนุนแอปพลิเคชัน (Application) โปรแกรมการใช้งานต่างๆ ในการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล มีการสนับสนุนการพัฒนาโปรแกรมที่อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ (Application) โปรแกรมการใช้งานต่างๆ ที่มีความเหมาะสม

การใช้งานสื่อออนไลน์ (Line , Facebook , Youtube) สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า การเข้าถึงสื่อออนไลน์ (Line , Facebook , Youtube) มีข้อจำกัด ถ้าสื่อออนไลน์ (Line , Facebook , Youtube) ที่มีประสิทธิภาพสูง จะมีค่าใช้จ่ายในการใช้งาน และความต้องการในการพัฒนาพบว่า สถานศึกษาควรมีสนับสนุนในการใช้สื่อออนไลน์ (Line , Facebook , Youtube) ที่หลากหลายในการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งการใช้งานและการผลิตสื่อสื่อออนไลน์ (Line , Facebook , Youtube)

1.3 เทคโนโลยีดิจิทัล ด้านเทคนิควิธีการ (Peopeware)

เทคนิควิธีการจัดการศึกษา สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า ครูผู้สอนขาดทักษะทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ที่จะนำมาใช้ในเทคนิควิธีการจัดการศึกษา เนื่องจากครูผู้สอนแต่ละคน มีพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีแตกต่างกัน และความต้องการในการพัฒนาพบว่า ควรมีการพัฒนาทักษะครูผู้สอนทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ที่จะนำมาใช้ในเทคนิควิธีการจัดการศึกษา

การออกแบบการจัดการศึกษา สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาในสภาพปัจจุบันไม่เอื้อต่อสภาพการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล การออกแบบการจัดการศึกษาไม่ทันต่อการเรียน

แปลงของโลกในยุคปัจจุบัน และความต้องการในการพัฒนาพบว่า การส่งเสริมและพัฒนาสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ให้มีความเพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาในสภาพปัจจุบันให้เอื้อต่อสภาพการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

รูปแบบการจัดการศึกษา สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า สื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ไม่เพียงพอ ครูผู้สอนไม่สามารถออกแบบสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย และความต้องการในการพัฒนาพบว่า การพัฒนาสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ให้มีความเพียงพอต่อการเรียนการสอน การส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีความสามารถออกแบบสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย

การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษา สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า ครูผู้สอนขาดการวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาตามสภาพจริง ครูผู้สอนมีการวัดและประเมินผลที่ไม่หลากหลาย และไม่ตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียน และความต้องการในการพัฒนาพบว่า ส่งเสริมให้มีการใช้วิธีการวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาตามสภาพจริง การส่งเสริมและการพัฒนาครูผู้สอนให้มีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองต่อความแตกต่างของนักเรียน

2. การศึกษาระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์ระดับความต้องการจำเป็น ในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ในภาพรวม พบว่าค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็น ผลรวมมีค่า (PNI = 0.24) และค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นมีค่า PNI อยู่ระหว่าง 0.22-0.26 เรียงลำดับความสำคัญรายด้านดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) (PNI = 0.26) ลำดับที่ 2 ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) (PNI = 0.24) และลำดับที่ 3 ด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware) (PNI = 0.22) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

ระดับความต้องการจำเป็น ในการศึกษา อาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่ควรจะเป็น		PNI	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware)	3.47	0.83	4.39	0.79	0.26	1
2. ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software)	3.55	0.81	4.41	0.77	0.24	2
3. ด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware)	3.58	0.83	4.39	0.77	0.22	3
รวม	3.53	0.82	4.39	0.78	0.24	-

ผลการวิเคราะห์ระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 รายละเอียดดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล โดยด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) พบว่า สภาพปัญหาการใช้งานระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ไม่เพียงพอต่อการใช้งานในขณะที่มีการใช้งานพร้อมกัน เนื่องจากครุภัณฑ์ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) มาตรฐานต่ำไม่ทันสมัย และมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการใช้งาน จึงควรพัฒนาทักษะการใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) ในการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญหาด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) พบว่าการเข้าถึง โปรแกรมที่อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ยากเนื่องจากมีลิขสิทธิ์ และผู้ใช้งานขาดความรู้และทักษะในการใช้งานที่ใช้ในการศึกษา ส่วนปัญหาเทคนิควิธีการ (Peopleware) พบว่า ครูผู้สอนขาดทักษะทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ที่จะนำมาใช้ในการจัดการศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พิจารณาจากผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล โดยด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ไม่เพียงพอต่อการใช้งานในขณะที่มีการใช้งานพร้อมกัน คุณลักษณะของครุภัณฑ์ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) มาตรฐานต่ำไม่ทันสมัย และมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการใช้งาน และความต้องการในการพัฒนาพบว่า ควรพัฒนาทักษะการใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) ในการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) ที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า การเข้าถึง โปรแกรมที่อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ยากเนื่องจากมีลิขสิทธิ์ และผู้ใช้งานขาดความรู้และทักษะในการใช้งานที่ใช้ในการศึกษา และความต้องการในการพัฒนาพบว่า ควรสนับสนุนการใช้งานโปรแกรมดิจิทัล (Software) ที่มีลิขสิทธิ์ ด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware) สภาพปัญหาการใช้งานพบว่า ครูผู้สอนขาดทักษะทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ที่จะนำมาใช้ในการจัดการศึกษา และความต้องการในการพัฒนาพบว่าควรมีการพัฒนาทักษะครูผู้สอนทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ที่จะนำมาใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Nirun Sommut (2021) ได้ศึกษาเรื่อง อนาคตภาพการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา พบว่าสภาพปัจจุบันและ

ปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัล ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า สภาพการดำเนินการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และสภาพปัญหาค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rattanawadee Thiangtrong (2022) ได้ศึกษาเรื่องการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 พบว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ในภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

2. จากผลการศึกษาระดับความต้องการจำเป็นในการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ของสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 มีระดับความต้องการจำเป็นสภาพที่เป็นจริง และสภาพที่ควรจะเป็นเรียงลำดับความสำคัญรายด้านดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) ลำดับที่ 2 ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) และลำดับที่ 3 ด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware) เนื่องจากคุณลักษณะของครุภัณฑ์ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) มาตรฐานต่ำไม่ทันสมัย และมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการใช้งาน การเข้าถึงโปรแกรมที่อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ยากเนื่องจากมีลิขสิทธิ์ และครูผู้สอนขาดทักษะทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ที่จะนำมาใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanin Srisong (2021) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 พบว่าสภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้เรียนในยุคดิจิทัลเป็นผู้เชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยีที่สามารถในการค้นหาคำตอบแสวงหาความรู้ด้วยตนเองโดยวิธีการที่หลากหลาย พร้อมทั้งนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน ๆ โดยครูเป็นผู้คอยชี้แนะ และผู้เรียนในยุคดิจิทัลเป็นผู้เรียนที่สามารถเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศจากสื่อได้หลายช่องทางและรวดเร็ว สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองทุกที่ทุกเวลาโดยใช้เทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ควรนำข้อมูลสารสนเทศไปเป็นแนวทางพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาอาชีวศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอุปกรณ์ดิจิทัล (Hardware) 2) ด้านโปรแกรมดิจิทัล (Software) และ 3) ด้านเทคนิควิธีการ (Peopleware)
2. ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 นำไปเป็นแนวทางการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. ผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา สามารถนำเอาผลการวิจัยและแนวคิดหลักการตลอดจนวิธีการไปใช้ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาสมรรถนะสูง ในการพัฒนาประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- Bunchom, S. (2013). Preliminary research (New and improved ed.). Bangkok: Suviriyasan. (in Thai)
- Nirun, S. (2021). The future of vocational education in the digital age of educational institutions under the Office of the Vocational Education Commission [Master's thesis, Ubon Ratchathani Rajabhat University]. Department of Educational Administration. (in Thai)
- Northeastern Vocational Education Institute 1. (2019). Vocational education institute strategic plan, Northeastern Region 1, 2019–2023. Nong Khai: Northeastern Vocational Education Institute 1. (in Thai)
- Rattanawadee, T. (2022). A study of the use of digital technology for learning management of teachers in educational institutions under the jurisdiction of the Sukhothai Primary Educational Service Area Office, Area 2 [Bachelor's thesis, Naresuan University]. Master of Arts in Educational Administration. (in Thai)
- Srisong, C. (2021). Guidelines for developing educational institutions in the digital age under the jurisdiction of the area office of Secondary Education, Area 27 [Master's thesis, Maha Sarakham Rajabhat University]. Field of Study: Educational Administration. (in Thai)
- Wongwanich, S. (2015). Needs assessment research. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)

โลคอลสู่โกลบอล : รูปแบบกลยุทธ์การสื่อสารแบรนด์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลต อัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่สากล

Local to Global: Strategic Communication Models of Thai Craft Chocolate Branding - Local Identity to Global Recognition

ตรีฤกษ์ เพชรมนต์¹ปาริฉัตร ศรีหารณ์^{2*} เมธาวิ จำเนียร³ และ กรกฎ จำเนียร⁴
Treererk Pechmon¹ Parichat Sriharan^{2*} Methawee Jumnian³ and Korrakot Jumnian⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ และเรื่องเล่า แบรนด์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลตสู่สินค้าอัตลักษณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อพัฒนาการสื่อสารแบรนด์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลตสู่สินค้าอัตลักษณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และผสมกับข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา มีการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการให้สัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องกับแบรนด์วันมอริไทยคราฟท์ช็อกโกแลต จำนวน 6 ราย (จำนวนของผู้ประกอบการ พนักงาน และผู้เกี่ยวข้องที่มีในปัจจุบัน) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องของการองค์ประกอบของแบรนด์ และกลุ่มลูกค้าเป้าหมายทั้งในและต่างจังหวัด ที่เคยซื้อผลิตภัณฑ์คราฟท์ช็อกโกแลต จำนวน 20 ราย

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสำคัญของแบรนด์แบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ 1) องค์ประกอบในด้านเรื่องราวของแบรนด์ (Story) ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย คือ ชื่อแบรนด์ ลูกค้าย่อยเป้าหมาย การวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ และบุคลิกของแบรนด์ 2) องค์ประกอบในด้านสัญลักษณ์ของแบรนด์ ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย คือ ตัวอักษร สีประจำแบรนด์ โลโก้ และภาพจำของแบรนด์ รวมไปถึงการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์แต่ละองค์ประกอบเพื่อที่จะให้การสื่อสารแบรนด์ไปในทิศทางเดียวกัน สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพัฒนาในองค์ประกอบต่าง ๆ แล้วผู้ประกอบการจะดำเนินการสื่อสารแบรนด์ต่อไป โดยมีแนวทางในการสื่อสาร 3 วัตถุประสงค์หลัก ได้แก่ 1) การสร้างการรับรู้ของแบรนด์ 2) การสร้างภาพลักษณ์ของแบรนด์ และ 3) การส่งมอบคุณค่าของแบรนด์ โดยสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ผ่านการวิเคราะห์และกำหนด เป็นจุดขายที่แตกต่าง มาแล้วควบคู่กับการพัฒนาและสื่อสารแบรนด์ทุกระยะ ในกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนา SSC Branding Model Canvas เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการสื่อสารแบรนด์ของผู้ประกอบการได้ง่าย

¹อาจารย์ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

^{2*} อาจารย์ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

^{3,4} อาจารย์ หลักสูตรนิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

*Corresponding author : Parichat Sriharan email treererk_pec@nstru.ac.th

ขึ้น และมีประสิทธิภาพในการสื่อสารแบรนด์และการทำการตลาด เพื่อเตรียมความพร้อมในการนำสินค้าอัตลักษณ์เข้าสู่ตลาดสากลในอนาคต

คำสำคัญ: ไทยคราฟท์ช็อกโกแลต, การสื่อสารแบรนด์, รูปแบบกลยุทธ์การสื่อสารแบรนด์, สินค้าอัตลักษณ์สู่สากล

Abstract

The research objectives were 1) to study the identity and stories Thai Kraft Chocolate brand to become an identical product of Nakhon Si Thammarat province.2) To develop the communication of the Thai Craft Chocolate brand to identical products of Nakhon Si Thammarat Province. This research used qualitative research methods and content Analysis, and combined with quantitative data, descriptive statistics were analyzed. The research instruments were in-depth Interviews. The key informants in the in-depth interviews were 6 entrepreneurs and people involved with the One More Thai Craft Chocolate brand (Number of current entrepreneurs, employees, and related parties). On issues related to brand elements and target customer groups both inside and outside the provinces who have purchased 20 Kraft Chocolate products.

The finding revealed that important elements of a brand are divided into 2 parts: 1) Elements of the brand story (Story) which consists of sub-elements: brand name, target customers product positioning, and brand personality. 2) Elements in brand symbolism consists of sub-elements: letters, brand colors, logo and brand imagery. Including analyzing the relationship between each element to communicate the brand in the same direction. Able to communicate effectively. Once developed in various elements, entrepreneurs will continue to communicate the brand. There are guidelines for communicating with 3 main objectives: 1) Building brand awareness.2) Building brand image and 3) Delivering brand value by communicating local identities that have been analyzed and determined It's a different selling point. It has come along with the development and communication of the brand at every stage. The research process The researcher has developed the SSC Branding Model Canvas to be used as a tool to make it easier for entrepreneurs to develop brand communications and effective brand communication and marketing to prepare for bringing identity products to the international market in the future.

Keyword: Thai Kraft Chocolate, brand communication, Brand communication strategy model, Identity products to the world

บทนำ

เมื่อก้าวถึงผลิตภัณฑ์อาหารและของที่ระลึกของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดนครศรีธรรมราช คนส่วนใหญ่คงคิดถึงอาหารหรือขนมพื้นถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ ได้แก่ ข้าวแกลงนครศรีธรรมราช ขนมจีน ขนมลา เป็นต้น น้อยคนนักที่จะรู้ว่า จังหวัดนครศรีธรรมราชมีแหล่งปลูกโกโก้ และแหล่งผลิตช็อกโกแลตที่เป็นเอกลักษณ์และสามารถยกระดับเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าคราฟท์ช็อกโกแลต อัตลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ กล่าวได้ว่าจากภูมิปัญญาผู้ผลิตภัณฑ์คูเมืองนคร (Nakhonsistation, 2023) สำหรับกระบวนการผลิตคราฟท์ช็อกโกแลต มีลักษณะแบบ Bean-to-Bar ซึ่งคนไทยมักจะคุ้นชินกับช็อกโกแลตบาร์ในห้างสรรพสินค้า ซึ่งเรียกช็อกโกแลตเหล่านี้ว่าช็อกโกแลตที่ถูกผลิตเพื่ออุตสาหกรรมจำนวนมาก (mass production) แต่สำหรับคราฟท์ช็อกโกแลตที่มีการผลิตในคราวละน้อย ๆ จะเน้นความสมบูรณ์แบบของผลิตภัณฑ์ที่สุด ตั้งแต่การคัดสรรแหล่งที่มาของโกโก้วัตถุดิบที่ใช้หมักเมล็ดโกโก้ การขึ้นรูปพร้อมทาน นำเสนอรสชาติที่เป็นตัวตนของโกโก้จากพื้นที่นั้น ๆ ไม่ผ่านการปรุงสี กลิ่น และไม่ผ่านการปรุงรสชาติจนอาจเจเกินไปยังช็อกโกแลตบาร์ที่ผลิตแบบอุตสาหกรรม รสชาติที่ได้มันจะเป็นรสชาติที่บ่งบอกถึงแหล่งวัตถุดิบ หรือแม้แต่ขั้นตอนการหมักเมล็ดก็ล้วนส่งผลให้คราฟท์ช็อกโกแลตของแต่ละแบรนด์มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง

ทั้งนี้ ในปัจจุบันโกโก้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ที่ภาครัฐกำลังจับตามอง และเริ่มมีแหล่งปลูกโกโก้ที่มีชื่อเสียงและให้ผลผลิตที่ดีมากขึ้นเรื่อย ๆ (Narumon T. ,2019) ให้ข้อมูลว่า อำเภอน้ำหนาว เป็นแหล่งผลิตโกโก้ ส่งเสริมให้เกิดอาชีพและรายได้ ค้นหาความแตกต่างเพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นของพื้นถิ่นเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีแบรนด์คราฟท์ช็อกโกแลตของจังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ของแหล่งผลิตโกโก้ อำเภอน้ำหนาว ได้แก่ “วันมอไรไทยคราฟท์ช็อกโกแลต” ตั้งอยู่ที่ ตำบลปากพูน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการนำวัตถุดิบที่คัดสรรพิเศษและเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาผลิตช็อกโกแลต เช่น นำโกโก้จาก อำเภอน้ำหนาว น้ำผึ้งป่าเดือนห้าจากเขาหลวง มาอยู่ในกระบวนการหมัก การใช้ลูกประจากบพิตาและพรหมโลกมาเป็นส่วนประกอบของการทำช็อกโกแลต เป็นต้น ในกระบวนการผลิต ได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เริ่มตั้งแต่การหมักเมล็ด ตาก คั่ว และบด จนได้โกโก้ชั้นหนึ่งที่เป็นวัตถุดิบตั้งต้นในการทำช็อกโกแลต หรือนำเมล็ดที่คั่วแล้วมาทำการแยกเอาน้ำมันโกโก้ออกแล้วนำผงหยาบที่ได้มาชงโกโก้สดตีก็จะออ่อย มีรสชาติเฉพาะตัว ซึ่งไม่ผ่านเครื่องมืออุตสาหกรรม ทำแบบโฮมเมดก็สมารถใช้ทุกส่วนของโกโก้ได้ทั้งหมด ส่วนเปลือกของเมล็ดที่คั่วแล้วยังสามารถนำมาต่อยอดใช้ทำผ้าฝ้ายย้อมได้อีกด้วย โดยมีวิสัยทัศน์การประกอบการว่า เป็นแบรนด์ท้องถิ่นคูเมือง กิจการต้นแบบจังหวัดนครศรีธรรมราช ดำเนินธุรกิจตั้งแต่ ปีพุทธศักราช 2562 โดยเริ่มต้นแปรรูปโกโก้จากพื้นที่ปลูกดั้งเดิม บนพื้นฐานการเอื้อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม โดยมุ่งเน้นการสร้างงาน สร้างรายได้อย่างเป็นธรรม เพื่อยกระดับอาชีพรวมถึงความเป็นอยู่ของเกษตรกรและ

ชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยแนวทางของการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีความมุ่งมั่นตั้งใจจะถ่ายทอดภูมิปัญญาองค์ความรู้ที่มีสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ร่วมสืบสานต่อยอดวิถีไทยสู่ระดับสากล

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ประกอบการแบรนด์วันมอร์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลต ได้ข้อมูลว่าผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับการคัดสรรวัตถุดิบ คือ ผลโกโก้จากสวนเก่าแก่ปลูกมายาวนานกว่า 50 ปี เป็นมรดกโกโก้ในพื้นที่อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่อยู่ในความดูแลของวันมอร์ ซึ่งมีคุณภาพผลสมบูรณ์ ให้เมล็ดรูปทรงดี มาแปรรูปเป็นเมล็ดโกโก้แห้ง นำมาใช้คั่วบดเพื่อทำช็อกโกแลตรสชาติเยี่ยม ซึ่งช็อกโกแลตวันมอร์ออกสู่ตลาดผู้บริโภคในท้องถิ่นตัวแรก คือ ช็อกโกแลตสด และตามมาด้วย handcrafted chocolate ศิลปะช็อกโกแลตทำมือรูปแบบต่าง ๆ ในปัจจุบัน โดยจะมีลูกค้าตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งถึงผู้สูงอายุ 70-80 ปี ส่วนใหญ่ลูกค้าสั่งจองล่วงหน้าโดยโทรเข้ามาหรืออินบ็อกซ์ทางแฟนเพจ และจะผลิตตามออเดอร์จะมีติดหน้าร้านบ้างเล็กน้อย วันมอร์ยังได้ช่วยเหลือชุมชน โดยการให้งานกลุ่มนักเรียนที่ทำงานเพื่อหารายได้พิเศษช่วยเหลือครอบครัว โดยให้ทำการคัดแยกเมล็ดโกโก้ คั่ว และแกะมื่อในวันหยุดหรือหลังเลิกเรียน ซึ่งเป็นนโยบายหลักของวันมอร์ที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมดี ๆ ให้วัยรุ่นนยามว่าง

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินการของแบรนด์วันมอร์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลต กลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวเป็นกลุ่มเฉพาะ ทั้งที่เป็นนักท่องเที่ยวที่มากับหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน และนักท่องเที่ยวที่ติดต่อมาล่วงหน้า และผู้บริโภคซื้อสินค้าที่ติดต่อมาทางสื่อออนไลน์ ผู้ประกอบการจึงสะท้อนความต้องการที่จะสร้างการรับรู้แบรนด์วันมอร์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลตในฐานะการเป็นสินค้าอัตลักษณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะเป็นฐานการสร้างการรับรู้ระดับประเทศนำไปสู่สากล

ดังนั้น การพัฒนาการสื่อสารแบรนด์และการกำหนดกลยุทธ์การตลาดจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องหาแนวทางและวิธีการสื่อสารที่ชัดเจนเพื่อการสื่อสารแบรนด์วันมอร์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลตให้เข้าถึงผู้บริโภคทั้งในระดับจังหวัด เพื่อจะเป็นการบอกเสียงสำคัญสู่การกระจายการรับรู้ในระดับประเทศและระดับโลก ในขณะที่เดียวกันการผลิตสื่อที่ใช้นวัตกรรมสมัยใหม่เข้ามาช่วยเสริมสร้างการรับรู้ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน รวมถึงการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการให้สามารถสื่อสารแบรนด์และนำกลยุทธ์การตลาดไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

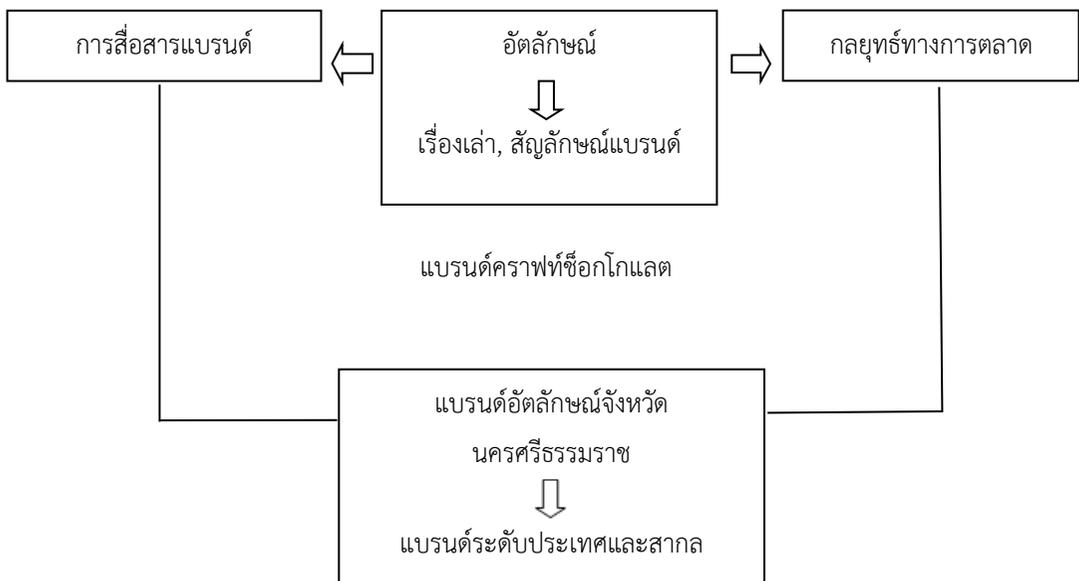
สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการแบรนด์วันมอร์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลต คุณจิรายุณี อัจฉริยะขจรในวันที่ 26 ตุลาคม 2564 ได้ข้อมูลว่า มีความต้องการรูปแบบสื่อเพื่อใช้สื่อสาร แบรนด์สู่สากล ในลักษณะการนำสื่อสมัยใหม่ มาผลิตให้เห็นกระบวนการผลิตช็อกโกแลต การนำเสนอเรื่องเล่าหรือคุณค่าของช็อกโกแลตในมิติต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาสื่อป้ายและบูธเคลื่อนที่ เพื่อนำเสนอแบรนด์ ณ สถานที่ต่าง ๆ ได้โดยไม่จำกัด เช่น การให้ข้อมูลแก่คณะศึกษาดูงาน ณ สวนโกโก้ การออกร้าน ณ สถานที่ต่าง ๆ โดยในการดำเนินวิจัยจะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งหมายถึงผู้ประกอบการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแบรนด์ เช่น ชุมชนผู้ผลิตโกโก้ วิชาทกิจชุมชนท่องเที่ยวตำบลปากพูน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาสื่อแนวทางการสื่อสารแบรนด์ และกลยุทธ์การตลาดแบบชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การพัฒนาทักษะการสื่อสารแบรนด์แก่ชุมชนและเป็นต้นแบบถ่ายทอดไปยังกลุ่มผู้ประกอบการอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ และเรื่องเล่า แบนด์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลตสู่สินค้าอัตลักษณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อพัฒนาการสื่อสารแบนด์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลตสู่สินค้าอัตลักษณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดแสดงให้เห็นการเชื่อมโยงของประเด็นการดำเนินการวิจัย กล่าวคือ จากการศึกษาอัตลักษณ์ การถอดอัตลักษณ์ นำสู่การสร้างเรื่องเล่า และสัญลักษณ์ของแบนด์คราฟท์ช็อกโกแลต เพื่อนำไปสู่การทำกลยุทธ์การตลาดที่มีเป้าหมายคือ การนำไปสู่การสร้างสินค้าอัตลักษณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช และสามารถยกระดับสู่การเป็นสินค้าระดับประเทศและสากล

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) โดยทำการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความที่เกี่ยวข้อง
2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยกำหนดเป็นผู้ประกอบการ One more ไทยคราฟท์ช็อกโกแลต ตั้งอยู่ที่ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องกับแบรนด์วันมอร์ไทยคราฟท์ช็อกโกแลต จำนวน 6 ราย (จำนวนของผู้ประกอบการ พนักงาน และผู้เกี่ยวข้องที่มีในปัจจุบัน) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องการองค์ประกอบของแบรนด์ และกลุ่มลูกค้าเป้าหมายทั้งในและต่างจังหวัดที่เคยซื้อผลิตภัณฑ์คราฟท์ช็อกโกแลต จำนวน 20 ราย เนื่องจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่ควรมีขนาดใหญ่เกินไปซึ่งจะทำให้ยากต่อการวิเคราะห์ข้อมูล และก็ไม่ควรมีขนาดเล็กจนเกินไปจนไม่สามารถไปถึงจุดที่ข้อมูลอิมิตัว (Onwuegbuzie & Leech, 2007) หากข้อมูลที่ได้มีความอิมิตัวอาจจะใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่น้อยกว่า นอกจากนี้ ผู้วิจัยที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพยังต้องคำนึงถึงระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยที่มีคุณภาพและปริมาณที่พอเพียงในการหาข้อสรุป โดยระยะเวลาในการสัมภาษณ์ควรใช้เวลาประมาณ 20 – 40 นาที (Prapaipim & Prasopchai, 2016)

4. วิธีการเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและเทปบันทึกเสียง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการนำข้อมูลที่ได้มา ทำการตรวจสอบความถูกต้อง การวิเคราะห์เนื้อหา Content analysis จำแนก จัดหมวดหมู่ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อย่างเป็นระบบ หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเพื่อมาพัฒนาแบรนด์รวมถึงการออกแบบการสื่อสารแบรนด์ที่มีความสอดคล้องกับบริบทความต้องการของตลาดต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สำหรับกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interviews) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interviews) นั้น มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (Major Themes) หรือแบบแผนหลัก (Major Pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major Themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (Sub-Themes) และหัวข้อย่อย (Categories) (Cresswell., 1994 , Supang J., 1997 , Rattana B., 2009 , Uamphon L., 2012 , Benja and Kanchana., 2009) โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์ เพื่ออธิบายและสรุปภาพรวมทั้งหมดของแบรนด์ กระบวนการธุรกิจ รวมถึงการสื่อสารแบรนด์ ว่ามีกระบวนการอย่างไร มีการดำเนินการอย่างไร มีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค และแนวโน้มตลาดที่ควรจะไปแบ่งส่วนตลาดในอนาคตเป็นอย่างไร ด้วยกลยุทธ์ใด เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ในการใช้ในกระบวนการวิจัยต่อไป ทั้งนี้ในกระบวนการนี้จะใช้โปรแกรมสำเร็จรูป QDA Miner เพื่อช่วยในการจำแนก แยกแยะข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความชัดเจนน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในส่วนแรกจะเป็นการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบของแบรนด์ จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้ประกอบการ พนักงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ เพื่อจำแนกหัวข้อที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของการวิเคราะห์องค์ประกอบของแบรนด์ ทั้งในด้านเรื่องราว (story) และสัญลักษณ์ของแบรนด์ (symbol) ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เพื่อให้การวิเคราะห์สามารถเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้แบ่งระดับออกเป็น 3 ระดับ โดยใช้สัญลักษณ์ดาว (★) แทนระดับความพร้อมในองค์ประกอบแต่ละด้าน

1 ดาว แทนองค์ประกอบที่ไม่มี หรือมีแต่ไม่สามารถใช้ในการสื่อสารแบรนด์ได้ 2 ดาว แทนองค์ประกอบที่มี แต่การใช้งานอยู่ในระดับน้อย หรือปานกลาง ไม่เต็มประสิทธิภาพในการสื่อสารแบรนด์ 3 ดาว แทนองค์ประกอบที่มี และสามารถใช้งานในการสื่อสารแบรนด์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยดำเนินการโดยข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลมาวิเคราะห์ และใช้การให้ดาวควบคู่กับการตีความ ซึ่งได้ข้อมูลดังต่อไปนี้

ข้อมูลองค์ประกอบในด้านเรื่องราวของแบรนด์

ชื่อแบรนด์

“ชื่อแบรนด์ *One More : Thaicraft Chocolate* ช็อกโกแลตนครศรีธรรมราช โดยในการสื่อสารชื่อแบรนด์จะใช้คำว่า “*One More*” เป็นหลักตามด้วย คำว่า *Thaicraft Chocolate*” ผู้ให้ข้อมูล A1

“คำว่า *One More* เป็นคำที่ใช้เป็นส่วนใหญ่ แต่ในทางปฏิบัติจะมีคำต่อท้ายที่แตกต่างออกไป ตามวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม เช่น *Chocolate Maker* ในการออกกิจกรรมการผลิตช็อกโกแลต” เป็นต้น ผู้ให้ข้อมูล A1

องค์ประกอบในส่วนชื่อของชื่อแบรนด์ ผู้ประกอบการสามารถกำหนดชื่อที่ชัดเจน มีที่มา และมีความสอดคล้องกับเรื่องราวหลักของแบรนด์ ที่ต้องการให้แบรนด์เป็นที่รู้จัก นำเสนอสิ่งที่ดึงดูดค่าต้องซื้อซ้ำอีกครั้ง (*One more time*) ชื่อที่ใช้มี 2 พยางค์ สั้น กระชับ กลุ่มเป้าหมายสามารถออกเสียงตามได้ง่าย ทำให้ง่ายต่อการจดจำแบรนด์ การประเมินองค์ประกอบในส่วนนี้อยู่ในระดับ 3 ดาว

การกำหนดลูกค้ำกลุ่มเป้าหมาย

“ลูกค้ำกลุ่มหลัก จะเป็นนักท่องเที่ยว ที่มาเยือนจังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ซึ่ง *One more* เป็นเป้าหมายหนึ่งที่อยู่ในแผนของการเดินทาง กลุ่มนี้ถือเป็นลูกค้ำกลุ่มหลักของธุรกิจมีสัดส่วนอยู่ที่ประมาณ 80% ของลูกค้ำทั้งหมด ลักษณะการซื้อมีทั้งซื้อเพื่อเป็นของฝาก รวมไปถึงซื้อเพิ่มต้องการสัมผัสรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของแบรนด์ *One more*” ผู้ให้ข้อมูล A1

“ลูกค้ำมีหลากหลายกลุ่ม ส่วนมากจะเป็นนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวที่นคร จะเป็กลุ่มที่ตั้งใจเข้ามาหาเรา โดยเฉพาะเลยคะ เพราะว่าที่ตั้งของร้าน ไม่ใช่ทางผ่านทางสัญจร ลูกค้ำจะตั้งใจมา ตามแผนที่ ตาม GPS หรือที่เขาเห็นมา” ผู้ให้ข้อมูล A3

“ลูกค้ำอีกกลุ่มเป็นกลุ่มรักสุขภาพ ซึ่งกลุ่มนี้เป็นตลาดผู้มีกำลังซื้อ โดยมีอายุเฉลี่ยโดยประมาณที่ 30 - 40 ปี เป็นกลุ่มผู้ใหญ่ที่คำนึงถึงการบริโภคในรูปแบบของอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ต่อต้านอนุมูลอิสระ จากข้อมูลทีกลุ่มเป้าหมายได้ศึกษามา กลุ่มนี้สัดส่วนอยู่ที่ประมาณ 10 - 15 % และมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง” ผู้ให้ข้อมูล A1

องค์ประกอบในส่วนลูกค้า จะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะกำหนดทิศทางของการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารแบรนด์และกลยุทธ์ทางการตลาด ซึ่งในส่วนของผู้ประกอบการ มีการกำหนดลูกค้ากลุ่มเป้าหมายอยู่แล้ว โดยมีกลุ่มหลักเป็นนักท่องเที่ยว แต่ในส่วนของเป้าหมายกลุ่มรองผู้ประกอบการอยู่ในกระบวนการที่ใช้ประสบการณ์กำหนดตลาดใหม่ที่คาดว่าจะมีศักยภาพ ซึ่งในทางการตลาดอาจจะต้องมีการทดสอบตลาดก่อนดำเนินการต่อในตลาดที่กว้างขึ้น การประเมินองค์ประกอบในส่วนนี้อยู่ในระดับ 2 ดาว ซึ่งผู้ประกอบการสามารถพัฒนาปรับปรุงได้ในระยะเวลาอันสั้น

การวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์

“จุดยืนของแบรนด์ในมุมมองของผู้ประกอบการสามารถจำแนกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) กินความสุข ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกร (Community Support) 2) บริโภคได้ทุกวัน 3) เป็นของคู่บ้าน ยาอายุวัฒนะ (Anti Aging)” ผู้ให้ข้อมูล A1

“นิยามความเป็น One more : เราจะทำสิ่งนี้เพื่อเป็นการส่งมอบความภาคภูมิใจในช็อกโกแลตไทย ผลผลิตที่ได้แปรรูป การผลิตเป็นการสื่อสารศักยภาพการทำช็อกโกแลตของคนไทย คนนครศรีธรรมราช ช็อกโกแลตของเราเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของเกษตรกรไทย One more เป็นแบรนด์ช็อกโกแลตที่เปิดให้ข้อมูลให้ข้อมูล กับคนไทยได้เรียนรู้การแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน วิถีชีวิตของเกษตรกรจนมาสู่กระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐานสู่สินค้าอัตลักษณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผู้ให้ข้อมูล A1

“ความเป็นช็อกโกแลตแท้คู่เมือง Rich & Real รสชาติที่แตกต่าง หลายมิติเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ความเข้าใจ และความเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนเกษตรกรและส่งมอบความภูมิใจ” ผู้ให้ข้อมูล A1

องค์ประกอบในส่วนของจุดยืนและคำมั่นสัญญา ผู้ประกอบการมีการกำหนดไว้บ้างแล้ว แต่เป็นในลักษณะของข้อมูลจำนวนมาก แต่ขาดการตัดสินใจสรุปหรือเลือกที่ชัดเจน ทำให้การสื่อสารแบรนด์ที่ผ่านมา ไม่สามารถสื่อสารได้ชัดเจนไปในทิศทางเดียวกัน การประเมินองค์ประกอบในส่วนนี้อยู่ในระดับ 2 ดาว ซึ่งผู้ประกอบการสามารถพัฒนาปรับปรุงได้ในระยะเวลาอันสั้น โดยใช้วิธีการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมและสรุปเพื่อให้ได้จุดยืน และคำมั่นสัญญาที่เป็นรูปธรรม ชัดเจน

บุคลิกของแบรนด์

“บุคลิกที่น่าจะเป็นแบบ ดุติ น่าสนใจ มีเสน่ห์ในความเป็นไทยนะคะ” ผู้ให้ข้อมูล A1

“บุคลิกสุภาพ อ่อนน้อม อ่อนโยน” ผู้ให้ข้อมูล A2

“บุคลิกเป็นกันเอง ใจดี มีความรู้เป็นผู้ให้” ผู้ให้ข้อมูล A3

บุคลิกของแบรนด์จะเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการกำหนดไว้อย่างชัดเจน เพื่อที่จะสามารถให้ลูกค้าเข้าถึงได้ง่าย เปรียบเสมือนการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคลด้วยกัน ในส่วนของบุคลิกแบรนด์ผู้ประกอบการดำเนินการในระดับหนึ่งผ่านกระบวนการบริการ กระบวนการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย ที่ลูกค้าสามารถสัมผัสได้ แต่ไม่ได้ตัดสินใจเลือกอย่างเป็นทางการเพื่อใช้ในการสื่อสารแบรนด์ การประเมินองค์ประกอบในส่วนนี้อยู่ในระดับ 1 ดาว ผู้ประกอบการสามารถกำหนดได้ในระยะสั้น เพื่อดำเนินการในการสื่อสารได้

ในส่วนขององค์ประกอบแบรนด์ในด้านเรื่องราว ผู้ประกอบการมีการดำเนินการพัฒนาไว้อย่างบ้างแล้ว แต่ด้วยข้อมูลจำนวนมากที่อาจจะยังไม่ได้ระบุ และกำหนดใช้อย่างชัดเจน ทำให้การสื่อสารแบรนด์ไม่สามารถ

สื่อสารออกมาได้อย่างชัดเจน คณะผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงใหม่ และกำหนดความชัดเจนร่วมกับผู้ประกอบการเพื่อที่จะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อมูลองค์ประกอบในด้านสัญลักษณ์ของแบรนด์

ตัวอักษรที่ใช้ในการสื่อสาร

ภาพที่ 2 ตัวอักษรที่แบรนด์ใช้สื่อสาร

“ตัวอักษรที่ใช้และปรากฏอยู่ในสื่อที่ใช้สื่อสารการตลาด เช่น ป้ายร้าน ป้ายจัดนิทรรศการ อักษรบนบรรจุภัณฑ์ แบนเนอร์ในโซเชียลมีเดีย รูปภาพภาพบนสื่อเว็บไซต์ เป็นต้น” ผู้ให้ข้อมูล A1

“การใช้ตัวอักษรไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการสื่อสารแบรนด์ในส่วนนี้ได้เท่าที่ควร” ผู้ให้ข้อมูล A2

อักษรที่ผู้ประกอบการเลือกใช้ ไม่ได้กำหนดชัดเจน และไม่ได้กำหนดบนพื้นฐานของการสื่อสารบุคลิกแบรนด์ ทำให้ลดประสิทธิภาพการสื่อสารลงไป การประเมินองค์ประกอบในส่วนนี้อยู่ในระดับ 1 ดาวผู้ประกอบการสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การสื่อสารแบรนด์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สีประจำของแบรนด์

“กำหนดสีเป็นสีทอง และน้ำตาลเข้ม หรือสีดำ ซึ่งมีการกำหนด Code อยู่แล้ว” ผู้ให้ข้อมูล A1

“สีในการทำงานจริงยังไม่มีเกณฑ์การใช้ที่ชัดเจน เช่น สีทองที่ใช้ในบางโอกาสใช้สีทองร่วมกับการใช้สีอื่น ๆ เช่นสีน้ำตาลอ่อน ในการสร้างมิติให้รูปภาพ หรือการใช้ภาพพื้นหลังสีดำ หรือน้ำตาลเข้มในสื่อหลัก รวมไปถึงการใช้สีอื่นเป็นสีหลักบนบรรจุภัณฑ์ ทำให้การสื่อสารแบรนด์ขาดน้ำหนักไป เป็นต้น” ผู้ให้ข้อมูล A1

สีประจำของแบรนด์ มีการกำหนด Code สีโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบอยู่แล้ว แต่ขาดการใช้งานในเชิงกลยุทธ์ทำให้การดำเนินการสื่อสารขาดน้ำหนักไป ในส่วนนี้การประเมินอยู่ในระดับ 2 ดาวเนื่องจากในภาพรวมสามารถทำได้ดีในระดับหนึ่ง ผู้ประกอบการสามารถพัฒนาได้

โลโก้ของแบรนด์

ภาพที่ 3 โลโก้ของแบรนด์

“โลโก้ที่ใช้เป็นรูปภาพและข้อความประกอบกัน โดยใช้รูปภาพลักษณะของผลโกโก้มาประกอบกัน ด้านบนเป็นผลที่มองเห็นเมล็ดด้านไหน ซึ่งเป็นรูปร่างที่มีเอกลักษณ์ ด้านล่างเป็นอักษรประดิษฐ์คำว่า “oneMore” โดยมีลูกเล่นทางการตลาดเพื่อให้จดจำโดยใช้อักษรพิมพ์เล็กเป็นหลัก แลตัว “M” เป็นอักษรพิมพ์ใหญ่ การใช้สีจะเป็นการใช้สีประจำแบรนด์ คือ สีทอง และน้ำตาลเข้ม” ผู้ให้ข้อมูล A1

โลโก้ที่ใช้ในปัจจุบัน ถูกออกแบบมาตามหลักการออกแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญ โดยมีการผสมระหว่างรูปภาพและตัวอักษร รวมไปถึงการสื่อความหมายที่ดี สร้างการจดจำ ส่งเสริมการสื่อสารแบรนด์ได้เป็นอย่างดี ไป ในส่วนนี้การประเมินอยู่ในระดับ 3 ดาว

ภาพจำของแบรนด์

ภาพที่ 4 ตัวอย่างการใช้ภาพจำของแบรนด์

“ภาพจำหลักของแบรนด์ที่สื่อสารออกไปในปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบรนด์มี 2 รูปแบบ ได้แก่ ภาพจำที่สื่อถึงผลิตภัณฑ์หลักของแบรนด์ ได้แก่ ภาพช็อกโกแลต ที่ใช้ทั้งในภาพที่เป็นการจัด องค์ประกอบถ่ายภาพ และภาพที่เป็นการถ่ายผลิตภัณฑ์ที่จัดแสดงแก่ลูกค้า เป็นต้น” ผู้ให้ข้อมูล A1

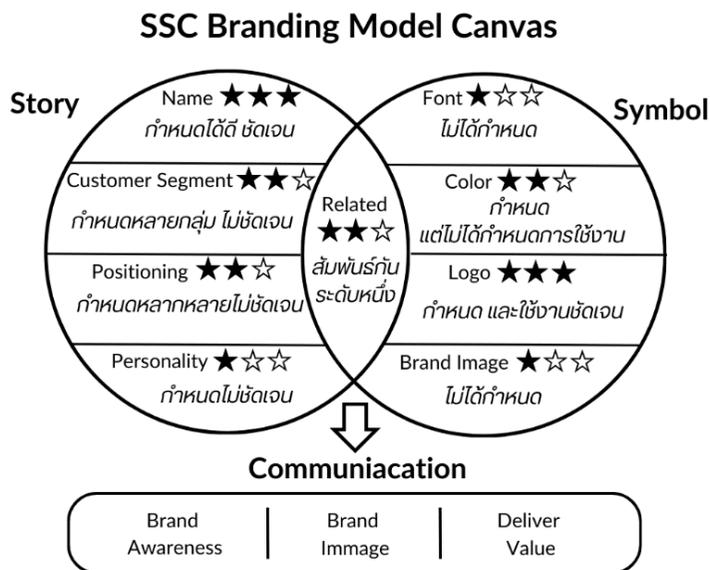
ภาพที่ 5 ตัวอย่างการใช้ภาพจำของแบรนด์

การใช้ภาพจำ ยังขาดการกำหนดทิศทางที่ชัดเจน โดยเน้นไปที่การสื่อสารภาพผลิตภัณฑ์เป็นหลัก ซึ่งยังคงขาดการสื่อสารคุณค่าอื่น ๆ ที่สามารถสร้างคุณค่าให้กับแบรนด์ได้ และขาดการสื่อสารในด้านจุดขายเฉพาะที่โดดเด่นแตกต่าง ในส่วนนี้การประเมินอยู่ในระดับ 1 ดาว ผู้ประกอบการสามารถพัฒนาได้

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหมด

เมื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งในส่วนของเรื่องราวของแบรนด์ และสัญลักษณ์ของแบรนด์มาวิเคราะห์พบว่า ความสัมพันธ์ของข้อมูลมีในระดับหนึ่งกล่าวคือ ข้อมูลที่ได้ไปในทิศทางเดียวกันเกินกว่า ร้อยละ 50 แต่ยังคงมีองค์ประกอบบางส่วนที่ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจน ทำให้การสื่อสารในบางประเด็นไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในส่วนนี้การประเมินอยู่ในระดับ 2 ดาว ผู้ประกอบการสามารถพัฒนาได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบของแบรนด์ จากผู้ให้ข้อมูลหลักข้างต้นสามารถสรุปโดยใช้เครื่องมือ SCC Branding Model Canvas ที่พัฒนาระหว่างการวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6 การวิเคราะห์ SSC Branding Model Canvas

องค์ประกอบของแบรนด์ในระดับ 3 ดาว (★★★) มี 2 ด้านได้แก่ ชื่อแบรนด์ และ โลโก้ ผู้ประกอบการสามารถนำไปใช้งานได้โดยไม่ต้องปรับปรุง พัฒนาเพิ่มเติม ทั้งนี้ถือเป็นจุดแข็งของธุรกิจ ที่มีการกำหนดชื่อแบรนด์ และโลโก้ ที่มีที่มา กระบวนการคิด บนพื้นฐานของการสร้างแบรนด์ทั้งในส่วนที่มาจากตัวผู้ประกอบการเอง และผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานร่วมกัน

องค์ประกอบของแบรนด์ในระดับ 2 ดาว (★★) มี 4 ด้านได้แก่ การกำหนดลูกค้ำกลุ่มเป้าหมาย การวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ การกำหนดสีประจำแบรนด์ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ องค์ประกอบ

ดังกล่าว ถือว่ามีการพัฒนามาในระดับหนึ่ง แต่อาจจะขาดความชัดเจนหรือขาดการกำหนดการใช้งานทำให้ การสื่อสารไม่เต็มประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของแบรนด์ในระดับ 1 ดาว (★) มี 3 ด้านได้แก่ ด้านบคลิกภาพ ตัวอักษรของแบรนด์ และ ภาพจำของแบรนด์ ในส่วนนี้ผู้ประกอบการมีข้อมูลอยู่บ้าง แต่ขาดการกำหนดที่ชัดเจน ทำให้การสื่อสารแบรนด์ไม่เป็นเอกภาพ ส่งผลต่อการรับรู้ของลูกค้า ที่ไม่ชัดเจนตามการสื่อสารลักษณะดังกล่าว ผู้ประกอบการต้องปรับปรุงในด้านดังกล่าวอย่างเร่งด่วน เพื่อให้สามารถสื่อสารแบรนด์ได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

จากผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นในการพัฒนาแบรนด์ รวมไปถึงข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย นำมาสู่แนวทางในการพัฒนาแบรนด์ได้ดังต่อไปนี้

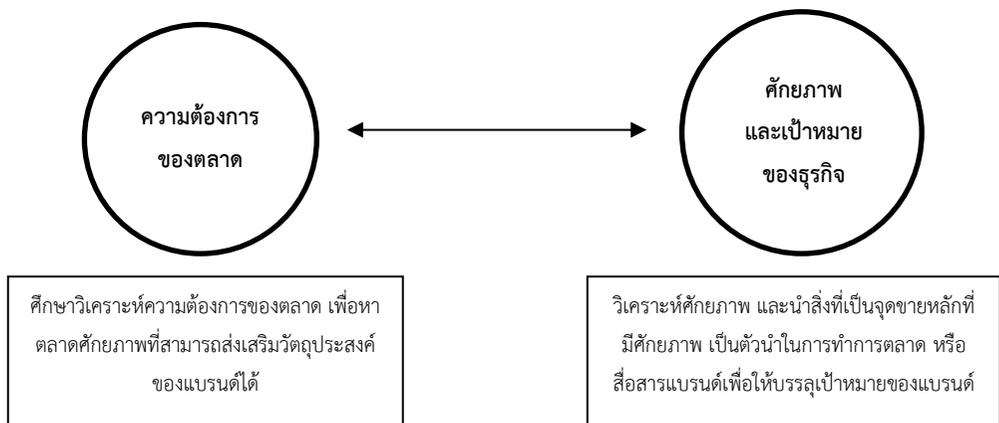
ประเด็นในการพัฒนา	ข้อค้นพบ / แนวทางการพัฒนา
ด้านแบรนด์	<ul style="list-style-type: none"> - ภาพรวมก่อนดำเนินการวิจัยผู้ประกอบการมีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับแบรนด์อยู่บ้างแล้ว โดยให้ความสำคัญไปที่เรื่องเล่า (Story) และพัฒนาสัญลักษณ์ (Symbol) บางส่วนเพื่อใช้งาน - สิ่งที่ต้องปรับปรุง เป็นการกำหนดแบรนด์ที่ชัดเจน เพื่อดำเนินการทางการตลาดได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น - ต้องปรับปรุงในการพัฒนาสัญลักษณ์ ที่จะต้องไปในทิศทางเดียวกัน - มุ่งเน้นในการนำเสนอจุดขายที่แตกต่าง เป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ - แนวทางการพัฒนาให้พัฒนาด้านในระดับ 1 ดาว (★) ก่อนอย่างเร่งด่วน ก่อนไปปรับปรุงในระดับ 2 ดาว (★ ★)
ด้านการสื่อสารแบรนด์	<ul style="list-style-type: none"> - เนื่องจากการกำหนดแบรนด์ทำไม่ได้เต็มศักยภาพ เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร แบรนด์ แนวทางการดำเนินการจึงเป็นการทบทวนและสรุปตลาดเป้าหมาย กำหนดแบรนด์ที่ชัดเจน เพื่อที่จะกำหนดรูปแบบการสื่อสารแบรนด์ที่สอดคล้องกับบริบท - การสื่อสารแบรนด์ให้คำนึงถึงวัตถุประสงค์หลักของการสื่อสาร ก่อนดำเนินการจัดทำสื่อ หรือทำการตลาด
ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (ส่งเสริมการสื่อสารแบรนด์)	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาผลิตภัณฑ์จะมี 2 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) การปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิม ให้มีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของแบรนด์ โดยดำเนินการปรับผลิตภัณฑ์หลัก ได้แก่ ซ็อกโกแลต ในรูปแบบต่าง ๆ รวมไปถึงการปรับบรรจุภัณฑ์ที่สามารถสื่อสาร แบรนด์ได้อย่างเป็นเอกภาพ 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เกี่ยวเนื่อง เพื่อลดขยะที่เกิดจากการผลิตและในเชิงกลยุทธ์เป็นการดึงดูดกลุ่มลูกค้าเป้าหมายกลุ่มรอง ที่ได้จากการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของตลาด โดยลูกค้ากลุ่มนี้ต้องการ

ประเด็นในการพัฒนา	ข้อค้นพบ / แนวทางการพัฒนา
<p>ด้านการพัฒนากลยุทธ์การตลาด</p>	<p>ผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่าง ส่งเสริมภาพลักษณ์ของตนเอง และมีระดับราคาที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่าผลิตภัณฑ์หลัก (ช็อกโกแลต)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนากลยุทธ์การตลาดจะเน้นไปที่ กลยุทธ์ที่มีความสัมพันธ์กับการสื่อสาร แบนด์ ทั้งนี้จะต้องดำเนินการทบทวน และพัฒนาแบนด์ให้ชัดเจนก่อน จึงจะสามารถกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมได้ - ในการกำหนดกลยุทธ์การตลาด จะต้องนำองค์ประกอบของแบนด์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของ แบนด์ หรือ สัญลักษณ์ของแบนด์ โดยจัดทำสื่อให้สอดคล้องกับช่องทางการสื่อสาร และสามารถส่งมอบคุณค่าหลักของผลิตภัณฑ์ได้

การดำเนินการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าว จะสามารถทำให้ธุรกิจของผู้ประกอบการ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจาก ธุรกิจระดับท้องถิ่น มีความพร้อมในแง่ของความพร้อมพื้นฐานด้านการตลาด ที่สามารถนำไปใช้เพื่อทำการตลาด หรือการสื่อสารการตลาดที่ส่งเสริม และเพิ่มคุณค่าให้กับธุรกิจ นำมาสู่การขยายธุรกิจสู่ระดับประเทศ และระดับสากลได้ โดยสรุปสามารถกล่าวได้ว่า การสร้างแบนด์ และการสื่อสารแบนด์ที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำการตลาดในระดับประเทศ และสากลได้

อภิปรายผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ มีกรอบการดำเนินงานภายใต้แนวคิดการใช้ตลาดนำธุรกิจ โดยให้ความสำคัญไปในการวิเคราะห์ความต้องการของตลาดศักยภาพที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพและเป้าหมายของธุรกิจเพื่อที่จะสามารถตอบโจทย์ได้ในแง่ของการดำเนินธุรกิจ และสามารถต่อยอดในการพัฒนาเป็นสินค้าอัตลักษณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพ 7 การเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของตลาดและศักยภาพของธุรกิจ

จากภาพที่ 7 แสดงถึงความเชื่อมโยงดังนี้

“ความต้องการของตลาด” งานวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาการสื่อสารแบรนด์บนพื้นฐานของความต้องการของตลาด ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้ประกอบการที่สามารถเติบโตในสภาวะการแข่งขันในปัจจุบันได้ และเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับในทางวิชาการ ดังนั้นในการพัฒนาการสื่อสารแบรนด์และการพัฒนากลยุทธ์การตลาดในการวิจัยในครั้งนี้ จึงให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความต้องการของตลาดเป็นลำดับแรก เพื่อที่จะให้ผู้ประกอบการพัฒนาแบรนด์ พัฒนาการสื่อสารแบรนด์รวมถึงกลยุทธ์การตลาดที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“ศักยภาพและเป้าหมายของธุรกิจ” ปัจจัยสำคัญอีกประการคือการวิเคราะห์ถึงศักยภาพของธุรกิจ และนำเสนอเป็นจุดขายที่แตกต่าง (Unique selling point) ผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับการวิจัยของ Sirikant (2021) ที่ได้สรุปไว้ว่ากลยุทธ์การตลาดที่สร้างความแตกต่างให้กับธุรกิจกลยุทธ์หนึ่ง ได้แก่การสร้างจุดขายที่โดดเด่น (Unique selling point) ซึ่งสามารถสร้างคุณค่าให้กับลูกค้าได้ ทั้งนี้ธุรกิจยังคงต้องคำนึงถึงเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์หลักควบคู่ไปด้วย จึงจะสามารถสร้างความเติบโต และความยั่งยืนในอนาคตได้

นอกจากนี้ธุรกิจควรคำนึงถึงการดำเนินการสู่การเป็น BCG economy หรือเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเป็นโมเดลธุรกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่สามารถทำได้

การดำเนินการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าว จะสามารถทำให้ธุรกิจของผู้ประกอบการ มีความได้เปรียบทางการแข่งขันที่สามารถนำไปเป็นจุดขายของแบรนด์ได้ ซึ่งจุดขายที่แตกต่างนี้ จะเป็นส่วนสำคัญที่ใช้ประกอบกับกลยุทธ์การตลาดต่าง ๆ ที่สามารถสื่อสารคุณค่าไปสู่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงกับวัตถุประสงค์ของธุรกิจในการเลือกภาพลักษณ์ที่ดี สื่อสารออกไปได้ นำมาสู่การขยายธุรกิจสู่ระดับประเทศ และระดับสากลได้ การสร้างแบรนด์ และการสื่อสารแบรนด์ที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำการตลาดในระดับประเทศ และสากลที่ควรให้ความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ ในการดำเนินธุรกิจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้หน่วยงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้ประกอบการโดยเฉพาะผู้ประกอบการในท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการได้สร้างแบรนด์เป็นปัจจัยพื้นฐานก่อนดำเนินการส่งเสริมในการทำการตลาดรูปแบบต่าง ๆ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในด้านการตลาดโดยจัดกิจกรรมพิเศษหรือการตลาดเชิงกิจกรรม (Event Marketing) ที่สามารถสื่อสารแบรนด์ได้ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับสากล ให้มีความต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. ควรมีการวิจัยและพัฒนาเครื่องมือในการพัฒนาแบรนด์ให้มีความหลากหลาย สอดคล้องกับบริบทของธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจท้องถิ่นที่ควรมีเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ได้ง่าย ไม่ซับซ้อน

2.จากการวิจัยในครั้งนี้ สามารถพัฒนาเครื่องมือที่นอกจากจะดำเนินการพัฒนาแบรนด์ของผู้ประกอบการได้แล้ว อย่างเครื่องมือในอดีต ยังสามารถบอกถึงคุณภาพขององค์ประกอบแต่ละด้านได้ ดังนั้นในการวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยสามารถนำเครื่องมือดังกล่าวไปใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำการตลาด การสร้างแบรนด์ และการสื่อสารแบรนด์ในบริบทของธุรกิจที่แตกต่างกันออกไป

เอกสารอ้างอิง

- Benja, & Kanchana. (2009). *Qualitative data analysis: Management, information, interpretation and finding meaning*. Nakhon Pathom: Institute for Population and Research Society, Mahidol University.
- Creswell, J. W. Z. (1994). *Research design: Qualitative and quantitative approaches*. London: SAGE Publications.
- Nakhonsistation. (2023, March 20). One More Thai Craft Chocolates Thai Chocolate Nakhon Si Thammarat. <https://nakhonsistation.com/cities/one-more-thai-craft-chocolates/>
- Narumon, T. (2019, March 24). 'Tha Sala', the city of craft chocolate. <https://www.bangkokbiznews.com/social/1309>
- Onwuegbuzie, A. J., & Leech, N. L. (2007). Sampling design in qualitative research: Making the sampling process more public. *The Qualitative Report*, 12(2), 238–254.
- Prapaipim, & Prasopchai. (2016). Sampling strategies for research quality. *Parichat Journal Thaksin University*, 29(2), 32–48.
- Rattana, B. (2009). *Qualitative research in education*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Sirikant. (2021). Strategies to manage a long-stay wellness tourism business in a local community for sustainability and increasing competitive advantage. Bangkok: Mahidol University.
- Supang, J. (1997). *Qualitative research methods*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Uamphon, L. (2012). Qualitative data analysis techniques. *Journal of Educational Measurement*, 17(1), 17–29.

การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

A Study on the Management Problem of Dual Vocational Education System in Undergraduate Level Institute of Vocational Education Northeastern Region 1

ถาวร ราชรองเมือง^{1*} บุษกร สุขแสน² และเชิดชัย หมื่นภักดี³

Thaworn Ratrongmuang^{1*} Bussakorn Suksan² and Cherdchai Muenphakdee³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรีให้มีคุณภาพ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method Research) วิธีการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี โดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 จำนวน 15 คน และขั้นตอนที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษาระดับปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 364 คน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ให้บริการบัณฑิต ผู้แทนสถานประกอบการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์เนื้อหา แล้วสรุปเป็นภาพรวม ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติพื้นฐาน ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 จากการวิเคราะห์ตัวแปรมี 5 ด้าน และระดับปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

^{2,3} อาจารย์ที่ปรึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

¹ PhD student Development strategy, Udon Thani Rajabhat University

^{2,3} Thesis Advisor, Development strategy, Udon Thani Rajabhat University

* Corresponding author: thawornrat18@gmail.com

โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านการมีส่วนร่วมกับสถานประกอบการ ได้แก่ ครูฝึกให้ความสำคัญในการดูแลนักเรียนน้อยและขาดความร่วมมือที่แท้จริง 2) ด้านการฝึกอาชีพ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและวิธีการนิเทศที่หลากหลายอย่างสม่ำเสมอ 3) ด้านหลักสูตร ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสถานประกอบการในการออกแบบหลักสูตร 4) ด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ สื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์ที่ล้าสมัยไม่ทันตามยุคสมัย 5) ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ แนวทางการบริหารจัดการที่มีความไม่ชัดเจนมีความล้าช้า

คำสำคัญ : สภาพปัญหาการจัดการศึกษา, การศึกษาระบบทวิภาคี, สถาบันการอาชีวศึกษา

Abstract

The objective of this research was to study the problem of organizing a dual vocational education system for the undergraduate students studying in the Institute of Vocational Education: Northeastern region 1. A study results were considered being advantages as guidelines for developing a qualified dual vocational education system management. It is a mixed method research (Mix Method research). The research method is divided into 2 steps. Step 1 was a qualitative research intended to study the problem of organizing dual vocational education system for undergraduate students by interviewing and discussing with a group of 15 experts in the management of dual vocational education on bachelor's degree level in the Institute of Vocational Education: Northeastern region 1. In addition, the second step, which is a quantitative research, aimed to study the level of problems in organizing vocational education in the dual system on bachelor's degree students in in the Institute of Vocational Education: Northeastern region 1. 364 people selected as a sample group. A target group includes experts in organizing dual vocational education systems, stakeholders, graduate service recipient, and workplace representatives. The research tools used included forms of interview, questionnaire, and assessments. Qualitative data analyzed by employing content analysis and content synthesis. Data, then, were summarized as an overall picture. A ready-made computer programs were applied for quantitative data analysis. Statistics used in the research include basic statistics including frequency, percentage, mean and standard deviation.

As for the analysis of 5 areas of variables, the research results revealed levels of problem in organizing vocational education in the dual system for undergraduate students in the Institute of Vocational Education: Northeastern region 1 sorted by average from highest to lowest, 1) Workplace Cooperation: most teachers pay less attention to students and lacking of collaboration; 2) Occupational Training: applying of information technology and varieties of

educational supervision; 3) Curriculum: workplace cooperation in curriculum design; 4) Educational management: an obsolete instructional media, material and equipment; and 5) Administration and management: vague and delay management approach.

Keywords : Problems in Education Management, Dual Education System, Vocational Institutions

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการได้มีการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022) ได้ปรับหลักสูตรการศึกษาใหม่ให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ ประเทศไทย 4.0 เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมใหม่ของประเทศ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จึงเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อผลิต และพัฒนากำลังคนในระดับฝีมือระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี ให้มีคุณภาพ และมีมาตรฐานสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน และการประกอบอาชีพอิสระ ตลอดจนให้บริการทางวิชาการ เผยแพร่นวัตกรรม และเทคโนโลยีแก่ชุมชน ประกาศคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เรื่อง มาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ. 2563 การศึกษาระบบทวิภาคี เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพที่เกิดจากข้อตกลงระหว่างสถานศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษากับสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ ในเรื่องการจัดหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล โดยผู้เรียนใช้เวลาส่วนหนึ่งในสถานศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษาและเรียนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งการศึกษาระบบทวิภาคีต้องมีการจัดแผนการเรียน แผนการฝึกอาชีพ การฝึกอาชีพ การวัดผลและการประเมินผล เพื่อมุ่งเน้นผลิตผู้สำเร็จการศึกษาในระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี ให้เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ มีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ และกิจนิสัยที่เหมาะสมปฏิบัติงานได้จริง ปฏิบัติงานที่ใช้เทคนิคในการทำงาน สร้างและพัฒนางาน วางแผน จัดการพัฒนาตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ให้มีความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ มีสมรรถนะนำไปปฏิบัติงานหรือประกอบอาชีพอิสระได้ตามมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพและมาตรฐานสมรรถนะของสาขาวิชานั้น ๆ โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษอาชีวศึกษา ตามประกาศคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ พ.ศ.2562 ได้กำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพครอบคลุมอย่างน้อย 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะ 4) ด้านความสามารถในการประยุกต์ใช้และความรับผิดชอบ

สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 มีพื้นที่การจัดการศึกษา 5 จังหวัด ประกอบด้วยหนองคาย บึงกาฬ อุดรธานี หนองบัวลำภู และเลย โดยมี 10 วิทยาลัยในสังกัดสถาบัน มีภารกิจหน้าที่ จัด

การศึกษาอาชีวศึกษาในด้านวิชาชีพ มุ่งเน้นระดับเทคโนโลยี ระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ เริ่มจัดการเรียนการสอนหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต (ทล.บ.) (ต่อเนื่อง) พ.ศ.2557 โดยจัดการศึกษาภายใต้ประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา และประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา เรื่อง กรอบ เกณฑ์ มาตรฐาน ต่างๆ โดยบริหาร จัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ มีกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ความร่วมมือสถานประกอบการ บุคลากรจัดการศึกษา ฝึกประสบการณ์ กระบวนการนิเทศติดตามการฝึกประสบการณ์ การวัดและประเมินผล การประเมินมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะตามความต้องการของตลาดงาน และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้สำเร็จการศึกษาได้มาตรฐานตามหลักสูตรกำหนด สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาหลายด้าน เช่น ด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการฝึกอาชีพ และด้านการมีส่วนร่วมและความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้สำเร็จการศึกษาระดับเทคโนโลยีและยอดจำนวนของผู้เรียนระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต (ทล.บ.) ลดน้อยลง และยังขาดแคลนทรัพยากรอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

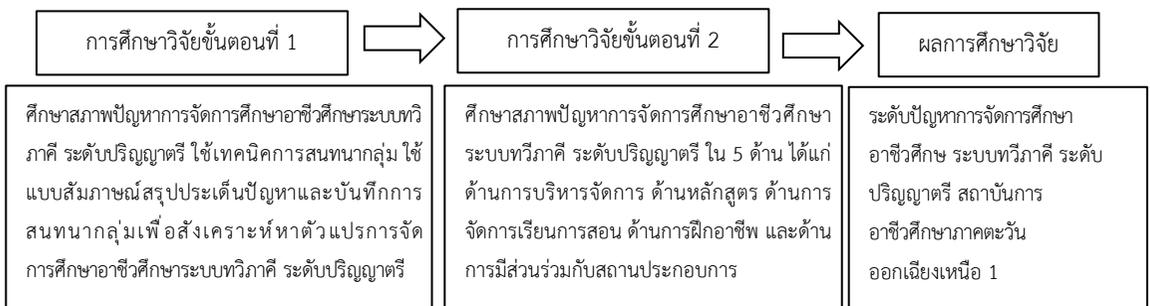
ดังนั้น จากสภาพของปัญหาการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ ในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงที่มาและความสำคัญที่นำไปสู่การทำวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เพื่อนำข้อมูลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรีให้มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังรายละเอียดตาม ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method Research)

ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม แบบสรุปประเด็นปัญหา และบันทึกการสนทนากลุ่ม เพื่อสังเคราะห์หาตัวแปรการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

ประชากรในการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ผู้บริหารสถาบันฯ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสถาบันฯ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสถานประกอบการที่ลงนามความร่วมมือ MOU. จัดการศึกษา จำนวน 15 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วยผู้บริหารสถาบัน จำนวน 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสถาบันฯ จำนวน 3 คน อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร จำนวน 5 คน และผู้แทนสถานประกอบการที่ลงนามความร่วมมือ MOU. จัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดกรอบเขียนประเด็นคำถามสร้างแบบสัมภาษณ์ และแนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่มแล้วนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความสอดคล้องของข้อคำถาม และความเหมาะสมด้านการใช้ภาษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ 1) ขออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรีและเก็บข้อมูล 2) นำหนังสือขอความร่วมมือ พร้อมโครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์ติดต่อบริษัทขอความร่วมมือ ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ในจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์และสรุปข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เนื้อหา โดยการพรรณนา

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยปริมาณ (Quantitative Method Research)

ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 โดยผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

ประชากรในการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถาบันฯ และผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ใช้บัณฑิตของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ผู้ประกอบการและผู้มารับบริการในสถานประกอบการ สถานศึกษาในสังกัดสถาบันฯ ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ประกอบด้วย หนองคาย บึงกาฬ อุดรธานี หนองบัวลำภู และเลย จำนวน 6,193 คน ได้มาโดยคัดเลือกจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970: 608) กำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 364 คน จัดสัดส่วนที่ละกลุ่ม รายละเอียดดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง

รายละเอียดประชากรและกลุ่มเป้าหมาย	จังหวัด/ประชากรกลุ่มตัวอย่าง (คน)						กลุ่มตัวอย่าง
	หนองคาย	บึงกาฬ	หนองบัวลำภู	อุดรธานี	เลย	รวม	
1. ผู้บริหารสถาบันฯ	-	-	-	-	-	6	2
2. ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสถาบันฯ	12	5	5	15	10	47	20
3. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรระดับปริญญาตรี	55	10	15	35	35	150	100
4. สถานประกอบการหรือผู้ใช้บัณฑิต	60	10	15	30	35	150	70
5. ผู้มารับบริการในสถานประกอบการผู้ใช้บัณฑิต	950	430	455	800	200	2,835	50
6. นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2	180	30	45	120	60	435	60
7. ศิษย์เก่าหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต	950	120	180	780	540	2,570	62
รวม	2,207	605	715	1,780	880	6,193	364 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ สอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี โดยมีวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปัญหาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และการใช้ภาษา (Wording) แล้วนำคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คนมาหา ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด (Index of Item – Objective Congruence: IOC) สร้างขึ้นในลักษณะเป็นแบบประมาณค่าจัดระดับแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับ ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert's Method) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556: 121-122) ซึ่งกำหนดระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับมาก
- 3 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับน้อย
- 1 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะอื่น ๆ

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เรื่องศึกษาศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการฝึกอาชีพ และด้านการมีส่วนร่วมกับสถานประกอบการ ในงานวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 แบบสอบถามทั้งฉบับจำนวน 124 ข้อ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (IOC) ระหว่าง 0.80-1.00 ถือว่ามีความสอดคล้องสามารถนำไปสร้างเป็นแบบสอบถามได้ นำแบบสอบถามที่ผ่านเกณฑ์ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ผลการหาความเชื่อมั่นจากแบบสอบถามทั้งฉบับ จำนวน 124 ข้อ ได้เท่ากับ 0.991 จึงผ่านเกณฑ์ยอมรับได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ออกหนังสือเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง และจัดทำแบบสอบถามออนไลน์ google forms และ link แบบสอบถามออนไลน์ ให้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถามออนไลน์ด้วยตนเองและนำแบบสอบถามมาแปลผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ร้อยละ และความถี่ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป 2 ขั้นตอน โดยมีวิธีการดังนี้

วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ 1 เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage)

วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เกณฑ์การแปลผล ใช้ค่าพิสัยและค่ากลางของระดับช่วงชั้น เพื่ออธิบายระดับความคิดเห็นต่อการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี จากแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า พิจารณาจากระดับค่าคะแนนเฉลี่ยตามเกณฑ์ 5 ระดับ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (Srisa-at, B., 2013)

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง สภาพปัญหาการจัดการศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง สภาพปัญหาการจัดการศึกษา อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง สภาพปัญหาการจัดการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง สภาพปัญหาการจัดการศึกษา อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง สภาพปัญหาการจัดการศึกษา อยู่ในระดับน้อยที่สุด

จริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์และการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ผ่านการพิจารณาและการรับรอง โดยคณะกรรมการจริยธรรมการศึกษาวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เลขที่รับรองโครงการ อว 0622.7/340 เลขที่ยื่นขอโครงการ จย.ม.น.149/2566 โดยมีระยะเวลาการรับรอง ตั้งแต่วันที่ 2 ตุลาคม 2566 ถึงวันที่ 2 ตุลาคม 2567

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากการวิจัยนำเสนอประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

ผลจากการศึกษาศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ระยะการวิจัยที่ 1 ขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 จำนวน 15 คน จากการสังเคราะห์หาตัวแปรการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี พบว่า 1) ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี 1.1) ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ แนวทางการบริหารจัดการที่มีความไม่ชัดเจน มีความล่าช้า นโยบาย การวางแผนร่วมกันระหว่างสถาบันสถานศึกษาและสถานประกอบการ การจัดบุคลากร และการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานนิเทศการฝึกอาชีพ 1.2) ด้านหลักสูตร ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสถานประกอบการในการออกแบบหลักสูตร การพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตรต้องสำรวจความต้องการของตลาดแรงงาน วิธีการจัดการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผล 1.3) ด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอน ความทันสมัยของวัสดุ/ครุภัณฑ์ 1.4) ด้านการฝึกอาชีพ ได้แก่ การนิเทศ กำกับติดตามประเมินผลการเรียนรู้สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนด บทบาทหน้าที่ครูฝึกอาชีพ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและวิธีการนิเทศที่หลากหลายอย่างสม่ำเสมอ 1.5) ด้านการมีส่วนร่วมกับสถานประกอบการ ได้แก่ ครูฝึกให้ความสำคัญในการดูแลนักเรียนน้อยและขาดความร่วมมือที่แท้จริง ความร่วมมือจากสถานประกอบการไม่ได้ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร การวัดและประเมินผลร่วมกันในการฝึกอาชีพ การส่งเสริมสนับสนุนยกย่องเชิดชูเกียรติให้กับองค์กรภายนอกที่เข้าร่วมจัดการศึกษา 2) ระดับปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 364 คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 65.11 และเพศหญิง จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 34.89 ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 17.58 ปริญญาตรี จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 47.80 ปริญญาโท จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 32.14 และปริญญาเอก จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.47 ผู้มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา ระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี ระหว่าง 1-2 ปี จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 21.89 ระหว่าง 3-5 ปี จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 11.81 ระหว่าง 6-8 ปี จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 14.01 ตั้งแต่ 9 ปีขึ้นไป จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 15.66 และไม่มีประสบการณ์ จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 36.54 พบว่า 2.1) ระดับปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ลำดับที่ 1 ด้านการมีส่วนร่วมกับสถานประกอบการ ลำดับที่ 2 ด้านการฝึกอาชีพ ลำดับที่ 3 ด้านหลักสูตร ลำดับที่ 4 ด้านการจัดการเรียนการสอน และลำดับที่ 5 ด้านการบริหารจัดการ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานปัญหาการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ภาพรวม

การจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี		ระดับปัญหา			ลำดับ
ระดับปริญญาตรี		$\bar{X}$	SD	แปลผล	
1	ด้านการบริหารจัดการ	4.21	0.80	มาก	5
2	ด้านหลักสูตร	4.27	0.93	มาก	3
3	ด้านการจัดการเรียนการสอน	4.23	0.81	มาก	4
4	ด้านการฝึกอาชีพ	4.29	0.79	มาก	2
5	ด้านการมีส่วนร่วมกับสถานประกอบการ	4.30	0.81	มาก	1
รวม		4.26	0.83	มาก	

สรุป ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับปัญหาการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, $SD = 0.83$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านรายละเอียดดังนี้

ลำดับที่ 1 ด้านการมีส่วนร่วมกับสถานประกอบการ ได้แก่ 1) กิจกรรมสร้างความร่วมมือก่อนการฝึกอาชีพ 2) ความร่วมมือระหว่างฝึกอาชีพในสถานประกอบการ 3) ความร่วมมือหลังการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ

ลำดับที่ 2 ด้านการฝึกอาชีพ ได้แก่ 1) ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) ฝึกทักษะทางวิชาการของนักศึกษาที่สามารถนำความรู้ความสามารถจากการได้ศึกษาในสถานศึกษามาประยุกต์ใช้ในการฝึกอาชีพในการศึกษาระบบทวิภาคีได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ประเมินผลการปฏิบัติงานด้าน ทักษะการปฏิบัติตน (Generic Skills) ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) และทักษะด้านการปฏิบัติงานในอาชีพ (Professional Skills) และ

3) ครูฝึกสอนงานเป็นระยะๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจสถานการณ์ที่เห็นความสำคัญและความเกี่ยวข้องหรือผลกระทบกับงานอื่น

ลำดับที่ 3 ด้านหลักสูตร ได้แก่ 1) จัดทำหลักสูตรที่ส่งเสริมทำให้นักศึกษาค้นพบความถนัดของตนเองในด้านวิชาการ และด้านทักษะวิชาชีพ 2) จัดกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงตอบสนองต่อความแตกต่าง ความต้องการ ความสนใจและความสามารถของนักศึกษา 3) พัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตรตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและวิเคราะห์สมรรถนะอาชีพเชื่อมโยงกับมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพ กรมพัฒนาฝีมือแรงงานและมาตรฐานอาชีพสากลเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน ผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชานี้สามารถแสดงบทบาทหรือหน้าที่หลักในการประกอบอาชีพได้

ลำดับที่ 4 ด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ 1) จัดเวลาเรียนสถานศึกษา ในวันจันทร์-ศุกร์ หรือวันเสาร์ เวลา 8.30 น.-16.30 น. 2) มีห้องเรียน และห้องปฏิบัติการที่เพียงพอสะอาด ปลอดภัยและเป็นสัดส่วนสำหรับการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี และ 3) จัดหาแหล่งใช้ทรัพยากรวัสดุ/ครุภัณฑ์ใช้จัดการเรียนการสอนร่วมกันในสถานศึกษาและสถานประกอบการ

ลำดับที่ 5 ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ 1) การวางแผนการทำงานของสถานศึกษาร่วมกับสถานประกอบการอย่างเป็นระบบในการทำงานทวิภาคี 2) บุคลากรงานทวิภาคีมีการวางแผนงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงาน ทวิภาคี เอาใจใส่และติดตามงานทุกขั้นตอนร่วมกับสถานประกอบการ และ 3) การวางแผนกำหนดระยะเวลาในการนิเทศและติดตามการฝึกอาชีพของนักศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พิจารณาจากผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี จากแบบสัมภาษณ์ แบบสรุปประเด็นปัญหาและข้อมูลบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านหลักสูตร 3) ด้านการจัดการเรียนการสอน 4) ด้านการฝึกอาชีพ และ 5) ด้านการมีส่วนร่วมร่วมกับสถานประกอบการ ผลการศึกษาสภาพปัญหาพบว่า

1. ด้านการมีส่วนร่วมร่วมกับสถานประกอบการ พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.30) พบประเด็นด้านสถานประกอบการในพื้นที่ขาดปัจจัยเสริมแรงบวกส่งเสริมสนับสนุนความร่วมมือในการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถานศึกษาไม่ได้รับความร่วมมือจากสถานประกอบการเท่าที่ควร และสถานประกอบการมีขนาดเล็กมีสมรรถนะงานไม่สอดคล้องกับการฝึกอาชีพของนักศึกษา และการวัดและประเมินผลร่วมกันในการฝึกอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไพฑูรย์ สังข์สวัสดิ์ (Sangsawat, P., 2017) ได้ศึกษา

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีที่เหมาะสมกับประเพณีวิชาช่างอุตสาหกรรมโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า รูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ด้านความร่วมมือกับสถานประกอบการ พบว่าสภาพปัญหาขาดความพร้อมในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ การจัดทำหลักสูตรและแผนการฝึกที่ไม่สอดคล้องกับสถานประกอบการ การวัดผลและประเมินผล ความร่วมมือกับสถานประกอบการในการจัดการเรียนสอนให้มีความเหมาะสมตรงตามหลักสูตรในแต่ละสาขา และหลังจากการฝึกอาชีพขาดการการสัมมนาในการจัดการเรียนร่วมกันเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาในการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ

2. ด้านการฝึกอาชีพ พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.29) พบประเด็นด้านความรู้ความสามารถจากการได้ศึกษาในสถานศึกษานำมาประยุกต์ใช้ในการฝึกอาชีพในการศึกษาระบบทวิภาคี บทบาทหน้าที่ของครูฝึกรับผิดชอบในการสอนงานผู้เรียน และการนิเทศ ติดตามการฝึกอาชีพของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวรวิทย์ ศรีตระกูล (Sritrakul, W., 2013) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี วิทยาลัยเทคนิคหนองคาย พบว่าสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ด้านการฝึกงานในสถานประกอบการ ไม่จัดครูพี่เลี้ยงไว้ควบคุมดูแลนักเรียนและฝึกงานเหมือนพนักงานปกติโดยไม่สอนงานให้ชำนาญ ด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ขาดการปฏิสัมพันธ์ที่ดี ไม่ทำข้อตกลงร่วมกัน

3. ด้านหลักสูตร พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27) พบประเด็นด้านการจัดทำหลักสูตรที่ส่งเสริมทำให้นักศึกษาค้นพบความถนัดของตนเองในด้านวิชาการ และด้านทักษะวิชาชีพ จัดกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงตอบสนองต่อความแตกต่างความต้องการ ความสนใจและความสามารถของนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มนัส ชูราสี (Churasri, M., 2022) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนสู่สากล วิทยาลัยเทคนิคสิชล พบว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ มีทักษะการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง จนเกิดทักษะวิชาชีพอย่างยั่งยืน มีสมรรถนะสู่สากล สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และवासนา บุญมาก (Bunmak, W., 2019) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบบูรณาการ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

4. ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.23) พบประเด็นด้านจัดเวลาเรียนสถานศึกษาในวันจันทร์-ศุกร์ หรือวันเสาร์ เวลา 8.30 น.-16.30 น. เพราะเป็นช่วงเวลาเรียนที่ไม่ได้เอื้อให้กับกลุ่มผู้เรียนที่ประสงค์ทำงานหารายได้ และบุคลากรในองค์กร หน่วยงานอื่นๆ หรือสถานประกอบการได้เข้ามาเรียนเพิ่มวุฒิทางการศึกษา ความพร้อมของห้องเรียนทฤษฎีและห้องปฏิบัติการเป็นสัดส่วนสำหรับการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ขาดทรัพยากรวัสดุ/ครุภัณฑ์ที่ทันสมัยใช้จัดการเรียนการสอน

5. ด้านการบริหารจัดการ พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.21) พบประเด็นด้านขาดการวางแผนการทำงานของสถานศึกษาร่วมกับสถานประกอบการอย่างเป็นระบบในการทำงานทวิภาคี ไม่ได้แต่งตั้ง

บุคลากรงานทำหน้าที่ วางแผนงานทวิภาคีระดับปริญญาตรีอย่างชัดเจน และควบคุมติดตามงานทุกขั้นตอน ร่วมกับสถานประกอบการ จากผลการการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สภาพปัญหาของตัวแปรทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมกับสถานประกอบการ ด้านการฝึกอาชีพ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการบริหารจัดการ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าว จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยระดับปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พบว่า ลำดับที่ 1 ด้านการมีส่วนร่วมกับสถานประกอบการ ลำดับที่ 2 ด้านการฝึกอาชีพ ลำดับที่ 3 ด้านหลักสูตร ลำดับที่ 4 ด้านการจัดการเรียนการสอน ลำดับที่ 5 ด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ควรนำข้อมูลจากศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีระดับปริญญาตรี ไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ให้มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

ผู้บริหารสถาบันฯ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสถาบันฯ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี สามารถนำแนวคิด หลักการตลอดจนวิธีการไปใช้ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ระดับปริญญาตรี ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาระดับปริญญาตรีด้วยการยกระดับความร่วมมือ พัฒนาระบบสารสนเทศ การบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ปรับปรุงหลักสูตร สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และมีมาตรฐานระดับสากล”

เอกสารอ้างอิง

- Bunmak, W. (2019). *Development of an integrated supervision model to promote management competency: Teacher's proactive learning basic education level* [Doctoral dissertation, Naresuan University]. Phitsanulok. (in Thai)
- Churasri, M. (2022). Model to develop an active learning management to improve learners' competency to an international level of Sichon Technical College. *Institute of Vocational Education Southern Region 1 Journal*, 7(2), July–December. (in Thai)

Office of the National Economic and Social Development Council. (2022). *Economic and social development plan No. 13 (2023–2027)*. Bangkok: Office of the Prime Minister, Office of the Development Commission National Economy and Society. (in Thai)

Sangsawat, P. (2017). *Development of a bilateral vocational education management model suitable for type of industrial technician using participatory action research* [Doctoral dissertation, Burapha University]. Chon Buri. (in Thai)

Srisa-at, B. (2013). *Basic research: New and improved edition*. Bangkok: Suweeriyasan. (in Thai)

Sritrakul, W. (2013). *Development of the dual system of vocational education at Nong Khai Technical College* [Doctoral dissertation, Udon Thani Rajabhat University]. Udon Thani. (in Thai)

การจัดการระบบคลังข้อมูล เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

Data warehouse system management for the community's potential development in environmental health

ประยูร ภัคดีพัฒนาทร¹ และพันธุทิพย์ ภัคดีพัฒนาทร²

Prayoon Pukdeepatanom¹ and Punthip Pukdeepatanom²

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหา โครงสร้างและรวบรวมข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม 2) เพื่อพัฒนาและศึกษาประสิทธิภาพระบบคลังข้อมูลที่ใช้ในการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชน และ 3) เพื่อหาแนวทางการจัดการระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมใช้ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน เครื่องมือที่ใช้คือระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเปรียบเทียบการจัดการระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อเว็บไซต์ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

พบว่า การพัฒนางานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ในการเฝ้าระวัง ป้องกัน แก้ไขและลดผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดจากปัจจัยเสี่ยงด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องใช้ข้อมูลสถานการณ์อนามัยสิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและคาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต นำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์ และนำเสนอด้วยภาพ ผลลัพธ์ของข้อมูลที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการต่าง ๆ สามารถใช้ข้อมูลประกอบการสื่อสารต่าง ๆ ให้ดูทันสมัย มีความน่าสนใจ เข้าถึง เข้าใจในรายละเอียดของข้อมูลนั้น ๆ ได้ในรูปแบบภาพ การจัดการระบบคลังข้อมูลทำหน้าที่เป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการพัฒนาศักยภาพด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ด้วยการรวบรวม วิเคราะห์ และแสดงข้อมูลเป็นภาพ ชุมชนสามารถค้นหาข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำไปพยากรณ์เมื่อมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดความแม่นยำ กำหนดแนวทางการบูรณาการข้อมูลกับหน่วยงานของรัฐและชุมชนให้มีศักยภาพสูงสุดด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการระบบ คลังข้อมูล พัฒนาศักยภาพชุมชน อนามัยสิ่งแวดล้อม

Abstract

The objectives of the study were 1) To examine the issue of data gathering for environmental health and its structure. 2) To create and assess the effectiveness of a data warehouse system for community environmental health management. and 3) to identify

¹ กองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ1 และศูนย์อนามัยที่5 ราชบุรี2

* Corresponding author: hackrx15.ph.d.imd@gmail.com

management recommendations for the environmental health data warehousing system for future application in community development. An environmental health data warehousing system is the instrument utilised. via content analysis and management system comparison for the environmental health data warehouse. as well as a survey on website satisfaction. Make use of descriptive statistics, standard deviation and mean.

Research revealed that the advancement of environmental health Information on the environmental health situation both current and anticipated must be used in order to monitor, avoid, remedy, and lessen the negative effects on health caused by environmental health risk factors. included in the examination procedure and given visual aids. The information gathered can be used by management to guide decisions. aids in improving the effectiveness of offering a range of services. able to comprehend the specifics of that information in a visual format and use it to support a variety of messages in order to appear current, engaging, and approachable. One effective strategy for helping communities build their capacity for environmental health is data warehouse management. via gathering, analysing, and presenting facts. The public may swiftly obtain information. can be applied to forecasts when enough data is available to allow for good forecasting. To realise the greatest possible potential for sustainable health and the environment, establish rules for integrating information with communities and government institutions.

Keywords : system management, data warehouse, community potential development, environmental health

บทนำ

องค์การอนามัยโลก ได้กำหนดว่าอนามัยสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดการกับปัจจัยทางกายภาพ เคมี และชีวภาพ ที่อยู่ภายนอกตัวคน และปัจจัยเกี่ยวข้องที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรม อนามัยสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย หลักการและวิธีการประเมิน การแก้ไข การควบคุม และป้องกันปัจจัยในสิ่งแวดล้อมที่สามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อการป้องกันโรคและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพสำหรับคนรุ่นปัจจุบัน และรุ่นลูกหลานในอนาคต ทั้งนี้ไม่รวมถึงพฤติกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและไม่รวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม และพันธุกรรม (Department of Health, 2016; WHO, 1997; 2014) ซึ่งไม่เพียงปราศจากโรคหรือไม่แข็งแรงทุกพลภาพเท่านั้น แต่ต้องมีสุขภาพสมบูรณ์ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้ด้วยดี (WHO, 1997) ต้องใช้ทั้งองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และความชำนาญจากการปฏิบัติสำหรับการป้องกันการเจ็บป่วย การเกิดโรคและการบาดเจ็บ และส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี (National Environmental Health Association: NEHA, 2013) โดยการชี้แจงและ

ประเมินสิ่งแวดล้อมที่เป็นแหล่งกำเนิดของสิ่งอันตรายต่อสุขภาพ และการจำกัดการได้รับสัมผัสสิ่งอันตรายทุกประเภททั้งกายภาพ ชีวภาพและสารเคมีที่ปนเปื้อนอยู่ในอากาศ น้ำ ดิน อาหารและตัวกลางสิ่งแวดล้อมหรือสถานที่/สภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์

แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560-2564 มีเป้าหมายหลัก คือ ลดผลกระทบต่อสุขภาพจากปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม มีความร่วมมือการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม และมีระบบการบริหารจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมบนฐานความรู้และข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อกำกับ ดูแล และป้องกันปัญหาสุขภาพตามบริบทของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งจากกระแสโลกาภิวัตน์ จึงได้กำหนดขอบเขตงานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ครอบคลุม 22 ประเด็นสำคัญ (Bureau of Environmental Health, 2021 ; WHO EURO, 1993 ; 2003) ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะสุขภาพของแต่ละบุคคลนั้นมีความซับซ้อนมาก ความสัมพันธ์ไม่ได้เป็นเส้นตรง เกิดขึ้นโดยตรงหรือโดยทางอ้อม จำเป็นต้องใช้ข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น การวิเคราะห์คุณภาพอากาศ การวิเคราะห์คุณภาพน้ำ การวิเคราะห์สารเคมีในอาหาร การวิเคราะห์ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพ และอื่น ๆ การวิเคราะห์ทางสถิติทุกครั้งต้องเริ่มต้นด้วยรากฐานเสาหลักสามประการของสถิติด้วยการรู้จักตัวเลข รู้ว่าคุณณกฏตัวอย่างไร และกำหนดเป้าหมาย (Masick, K. and Bouillon, E., 2021, p 4) เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง และก้าวไปสู่ขั้นตอนต่อไป

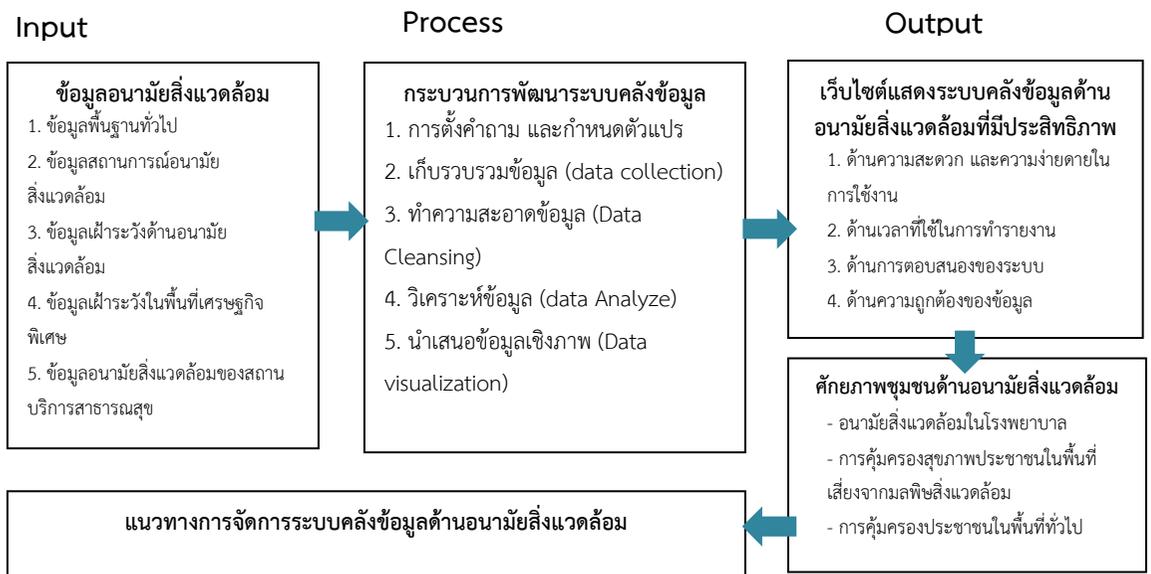
จากข้อมูลอนามัยสิ่งแวดล้อมที่มีความหลากหลายไม่ได้เป็นเพียงข้อความหรือเพียงตัวเลขอีกทั้งมีจำนวนที่มากขึ้น จำเป็นต้องมีการรองรับข้อมูล การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลออกมา เพื่อให้เห็นเป็นภาพที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายกว่า ด้วยเทคนิคการสรุปและแสดงข้อมูลออกมาให้อยู่ในรูปของแผนภาพ กราฟ หรือวิดีโอที่อธิบายเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการ ซึ่งอ่านและเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งข้อมูลอยู่อย่างกระจัดกระจาย ขาดความเชื่อมโยงและบูรณาการเข้าด้วยกัน ภาระจึงตกไปอยู่ที่ผู้รับบริการหรือหน่วยงานที่ต้องการข้อมูลที่ต้องดำเนินการหาและรวบรวมข้อมูลที่ต้องการจากหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง ต้องอาศัยการทำหนังสือขออนุเคราะห์ข้อมูลซึ่งข้อมูลเหล่านั้นเป็นตัวเลขหรือตัวอักษรในรูปแบบ Microsoft Excel ที่ต้องนำมาผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลและไม่สามารถเห็นภาพได้อย่างรวดเร็วในสถานการณ์ที่เร่งด่วน เพราะการยกระดับคุณภาพการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในสถานบริการสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน โดยการนำเสนอข้อมูลแบบ Data Visualization ในการสื่อสารและบริหารจัดการข้อมูลในองค์กร ช่วยให้ผู้บริหารและผู้ใช้งานทั่วไปสามารถทำการตัดสินใจได้ด้วยข้อมูลที่ถูกต้องและรวดเร็วขึ้น (Kirk, 2016) เพื่อสร้างความเข้มแข็งระบบอนามัยสิ่งแวดล้อม ในการแสวงหาการเสริมสร้างสุขภาพสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน การบูรณาการระบบคลังข้อมูลนำเสนอช่องทางเชิงกลยุทธ์สำหรับการตัดสินใจ โดยเน้นการใช้ข้อมูลเชิงลึกที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลเพื่อการวางแผน การนำไปปฏิบัติ และการประเมินผลที่มีประสิทธิผล ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาการจัดการระบบคลังข้อมูล เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมใช้เป็นแสวงหาแนวทางการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหา โครงสร้างและรวบรวมข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อพัฒนาและศึกษาประสิทธิภาพระบบคลังข้อมูลที่ใช้ในการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชน
3. เพื่อหาแนวทางการจัดการระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมใช้ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานี้จะดำเนินการทบทวนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการ ดึงภาพกรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Study) สำหรับทบทวนและเรียบเรียงข้อมูลจากเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง ออกแบบและเก็บข้อมูลในระดับพื้นที่ทั่วประเทศไทย และการศึกษาแบบอธิบาย (Explanation study) โดยวิเคราะห์และเปรียบเทียบระบบการจัดการระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่กับบริบทเชิงนโยบายในการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม มีขั้นตอนดังนี้

1. การวางแผน (Planning): วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับระบบคลังข้อมูลที่ใช้ในการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชน ศึกษาโครงสร้างระบบคลังข้อมูลเดิมความต้องการของผู้ใช้ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของระบบ กำหนดกลุ่มผู้ใช้งาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับเขตบริการสุขภาพ จังหวัด อำเภอลงและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ตรวจสอบปัญหาและสาเหตุวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อระบุปัญหาให้

ชัดเจนในการใช้ข้อมูลมาการแก้ไข ตั้งสมมติฐานทดสอบ กำหนดโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 โครงสร้าง คือ 1) โครงสร้างฐานข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) โครงสร้างฐานข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสำหรับสถานบริการสาธารณสุข ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ข้อมูลสถานการณ์อนามัยสิ่งแวดล้อม ข้อมูลเฝ้าระวังด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ข้อมูลเฝ้าระวังในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ และข้อมูลอนามัยสิ่งแวดล้อมของสถานบริการสาธารณสุข และรวบรวมข้อมูลโดยทำหนังสือขอข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณและคุณภาพของมลพิษต่าง ๆ เช่น ปริมาณขยะมูลฝอย ปริมาณน้ำเสีย ปริมาณฝุ่นละออง PM_{2.5} PM₁₀ เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาใช้เพื่อประเมินสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน รวมถึงปริมาณ

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ คุณภาพดิน เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาใช้เพื่อวางแผนและดำเนินมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

ข้อมูลการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมสามารถแบ่งออกตามลักษณะของข้อมูลและวัตถุประสงค์การใช้งาน ได้แก่

- ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป เช่น ประชากร ปริมาณแหล่งน้ำ ปริมาณตลาด เป็นต้น
- ข้อมูลติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ คุณภาพตลาด สุขาภิบาลอาหาร สารเคมีปนเปื้อนในอาหาร เป็นต้น

- ข้อมูลการจัดการมลพิษ เช่น ข้อมูลปริมาณขยะมูลฝอย ปริมาณสิ่งปฏิกูล ปริมาณน้ำเสีย เป็นต้น
- ข้อมูลกฎหมายและระเบียบสิ่งแวดล้อม เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม ระเบียบสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- ข้อมูลเกี่ยวกับสถานพยาบาลที่ผ่านการประเมินและรับรองมาตรฐาน GREEN & CLEAN Hospital
- ข้อมูลการจัดการฉุกเฉินและภัยพิบัติ
- ข้อมูลการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจากสิ่งแวดล้อม

2. ออกแบบรายการข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมาทำความสะอาดข้อมูล (Data Cleansing) คือ ตัดข้อมูลที่หายไป หรือมีข้อมูลที่ซ้ำซ้อน ซึ่งจะส่งผลต่อการตีความข้อมูลได้ จึงจำเป็นที่จะต้องทำการล้างข้อมูลที่ใช้ไม่ได้ จัดเรียงใหม่ให้เป็นระบบระเบียบและถูกต้อง

3. กำหนดตัวแปรข้อมูลที่จะใช้เป็นตัวแปรหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล (data Analyze) ตามประเภทของข้อมูลที่ได้มา เพื่อเลือกใช้วิธีในการวิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบพื้นฐาน (Descriptive Analytics) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เช่น แบบสอบถาม การทำสำรวจ (Survey) เป็นต้น

4. ออกแบบระบบการจัดเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือ google sheet ซึ่งเป็นเครื่องมือของ Google ที่ใช้งานได้สะดวก

5. ออกแบบการแสดงผลข้อมูลด้วยตารางและแผนภาพ เช่น กราฟแท่ง กราฟวงกลม ตามลักษณะข้อมูลที่มี

6. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการแสดงผล ประเมินประสิทธิภาพการแสดงผลข้อมูล 4 ด้าน คือ 1) ด้านความสะดวก และความง่ายตายในการใช้งาน 2) ด้านเวลาที่ใช้ในการทำรายงาน 3) ด้านการตอบสนองของระบบ และ 4) ด้านความถูกต้องของข้อมูล

7. นำมาปรับปรุง สรุปผลการศึกษา และรายงานผล

ประชากรในการศึกษา

การศึกษานี้ศึกษาข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมจากกระทรวงสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเมินความพึงพอใจผู้เข้ามาใช้เครื่องมือฐานข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับเขตบริการสุขภาพ จังหวัด อำเภอลำปางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จำนวน 2,472 แห่ง โดยคัดเลือกเฉพาะผู้ที่เข้าใช้ระบบในระบบออนไลน์

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. เว็บไซต์นำเสนอระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบ Data visualization <https://sites.google.com/view/hia-database>
2. แบบสอบถามความพึงพอใจต่อเว็บไซต์นำเสนอระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ผ่านระบบออนไลน์

การรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. 2565 โดยใช้หนังสือราชการ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) และเว็บไซต์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ของข้อมูลที่รวบรวมโดยพิจารณารายละเอียดในประเด็นความครบถ้วนและความถูกต้อง และทำการทวนสอบข้อมูล (Data verification) กับผู้ให้ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายผลระดับความพึงพอใจต่อเว็บไซต์ระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม และนำเสนอเชิงเปรียบเทียบให้ทราบบริบทการดำเนินงานต่าง ๆ

จริยธรรมการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาระบบฐานข้อมูล เพื่อการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการศึกษาที่ได้รับอนุญาตจากหัวหน้าผู้รับผิดชอบหน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งเป็นการศึกษาที่ไม่ต้องพิจารณาจริยธรรมการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

โครงสร้างและรวบรวมข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์อนามัยสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อสุขภาพจากปัญหาสิ่งแวดล้อมได้บ่งชี้ว่า ประเทศไทยยังมีปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสำคัญ ได้แก่ 1) คุณภาพอากาศ 2) น้ำบริโภค 3) สุขภาพอาหาร 4) สัมผัสและสิ่งปนเปื้อน 5) มลพิษและของเสียอันตราย 6) สารเคมีเกษตร 7) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

3) ข้อมูลการเฝ้าระวังผลลัพธ์ทางสุขภาพ (Health Outcome surveillance) เป็นการติดตามการเกิดโรคหรือผลกระทบต่อสุขภาพที่สัมพันธ์กับการรับสัมผัสสิ่งคุกคามที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ข้อมูลจากฐาน HDC - Dashboard เช่น การเสียชีวิต การเจ็บป่วย ความพิการ การสืบพันธุ์ที่ผิดปกติ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นข้อมูลแสดงสถานการณ์ตัวชี้วัดผลกระทบต่อสุขภาพ (Effects)

2. ประโยชน์จากการวิเคราะห์ข้อมูล (Data analytic)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลการเฝ้าระวังด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 ประเภท และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงสถานการณ์ แนวโน้ม ความรุนแรงของปัญหาผลกระทบต่อด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐาน ค่าเฝ้าระวัง เปรียบเทียบเชิงเวลา เชิงพื้นที่ และเชิงกลุ่มประชากร ตามโครงสร้างอายุ อาชีพ รายได้ ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

1) เปรียบเทียบความเข้มข้นสิ่งคุกคามที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมกับค่าที่กำหนดตามกฎหมาย มาตรฐาน หรือค่าเฝ้าระวัง

2) จัดทำทิศทางการแพร่กระจายสิ่งคุกคามสู่สิ่งแวดล้อมผ่านตัวกลางต่าง ๆ เช่น อากาศ อาหาร น้ำ บริโภค เป็นต้น

3) คำนวณความค่าเสี่ยงการรับสัมผัสสิ่งคุกคามจากข้อมูลสิ่งคุกคามที่ตรวจวัดด้วยสมการการรับสัมผัสทางผ่านทางผิวหนัง การหายใจ บริโภคอาหาร และบริโภคน้ำ

4) เปรียบเทียบปริมาณสารเคมี หรือสารเมตาบอลิต์ที่ตรวจพบในตัวอย่างทางชีวภาพของร่างกายกับค่ามาตรฐาน

5) เปรียบเทียบเชิงเวลาและพื้นที่ของจำนวนครั้งของการเกิดเหตุฉุกเฉินจากอุบัติเหตุ อุบัติภัยสารเคมี และการเกิดเหตุรำคาญ

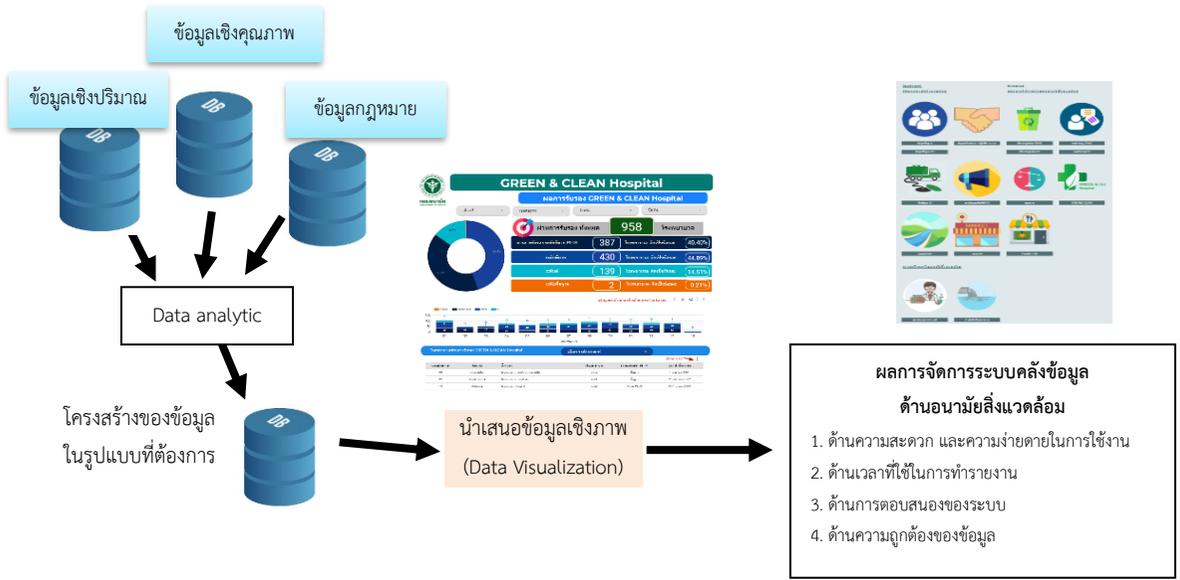
6) เปรียบเทียบเชิงเวลา พื้นที่ และกลุ่มประชากร ของผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น จำนวน อัตราการเจ็บป่วย หรือเสียชีวิตจากโรคที่เกี่ยวข้องกับการรับสัมผัสสิ่งคุกคาม

นอกจากนี้ยังใช้ประโยชน์จากข้อมูลการเฝ้าระวังเพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งคุกคามกับผลกระทบต่อสุขภาพ โดยใช้สมการเชิงสถิติวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เช่น สถิติ Multiple linear regression Binary logistic regression และ Poisson regression เป็นต้น

3. การสื่อสารสารสนเทศ

ระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ผ่านการวิเคราะห์ที่มีสถานการณ์ แนวโน้มของทั้งสิ่งคุกคามในสิ่งแวดล้อม การรับสัมผัส และผลกระทบต่อสุขภาพแล้ว จะต้องมีการสื่อสารสารสนเทศนั้น เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ข้อมูลสารสนเทศ โดยสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 เป้าหมาย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ผู้ก่อสิ่ง คุกคาม และประชาชน โดยสารสนเทศที่สื่อสารนั้นต้องมีความถูกต้อง ตรวจสอบย้อนหลังแหล่งข้อมูลได้ ต้องสื่อสารให้ทันเวลากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และให้เข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงระดับ รูปแบบการสื่อสารถึงแต่ละกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ได้แก่ การนำเสนอข้อมูลเชิงภาพ (Data Visualization)

การใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูลเชิงภาพ ออกแบบและสร้างโดยใช้เครื่องมือจาก Google เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย Google Sheet และนำเสนอข้อมูลเชิงภาพด้วย Google data Studio

ภาพที่ 3 ระบบคลังข้อมูลที่ใช้ในการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

การเปรียบเทียบระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมแบบเดิมกับระบบคลังข้อมูลใหม่

ระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม (เดิม)	ระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม (ใหม่)
<p>1. ด้านความสะดวก และความง่ายตายในการใช้งาน</p> <p>- ใช้ได้เฉพาะเครื่อง ๆ เดียว</p>	<p>- การนำเสนอสะดวก สามารถเข้าได้ทุกที่ที่มีอินเทอร์เน็ต</p> <p>- เมนูเข้าได้ง่าย แต่ควรมีเมนูลิงค์ไปได้ในทุกหน้าที่ต้องการ</p> <p>- ควรเลือกใช้ ภาพ กราฟ แผนภูมิ หรือการแสดงผลแผนที่ให้เหมาะสมกับข้อมูล</p>
<p>2. ด้านเวลาที่ใช้ในการทำรายงาน</p> <p>- ประมวลผลค่อนข้างรวดเร็ว เพราะใช้งานในเครื่องคอมพิวเตอร์เครื่องเดียว</p>	<p>- สามารถทำรายงานได้รวดเร็ว แต่บางข้อมูลใช้เวลาในการประมวลผลช้า</p>

ระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม (เดิม)	ระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม (ใหม่)
<p>3. ด้านการตอบสนองของระบบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้ได้เพียงรูปแบบเดียวตามที่โปรแกรม Microsoft Excel มีรูปแบบไว้ - ใช้ได้เพียงแพลตฟอร์มเดียว 	<ul style="list-style-type: none"> - การทำความสะอาดข้อมูล และปรับข้อมูลให้เหมาะสมกับการนำเข้า Google data studio เพื่อความรวดเร็วในการประมวลผล - การตอบสนองได้ครบถ้วนทุกเมนู - การตอบสนองเพียงคลิกครั้งเดียวแปลผลได้และสามารถเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหน้า - เนื่องจากออนไลน์ผ่านเว็บ ทำให้สามารถแสดงผลได้หลายรูปแบบทุกแพลตฟอร์ม มีขนาดเล็ก เมื่อใช้ผ่านโทรศัพท์มือถือ
<p>4. ด้านความถูกต้องของข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลมีความถูกต้องที่จุดเดียว 	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวแปรหลากหลายตัวแปรควรกำหนดให้ชัดเจนและครอบคลุม จะทำให้แปลผล - การเชื่อมโยงประเด็นความกังวลจากสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจึงต้องอาศัยการบูรณาการงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบประเด็นด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ เพื่อสนับสนุนข้อมูลจำได้นำไปใช้ประโยชน์

เปรียบเทียบระบบการจัดการระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่กับบริบทเชิงนโยบายในการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

ความพึงพอใจต่อเว็บไซต์นำเสนอข้อมูลสถิติด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด (4.24) คิดเป็นร้อยละ 84.86 เมื่อพิจารณารายข้อ รูปแบบในการแสดงผลของข้อมูลตาราง ภาพ แผนที่ เป็นต้น มีระดับความพึงพอใจมากที่สุดเป็นลำดับแรก อยู่ในระดับมากที่สุด (4.72) คิดเป็นร้อยละ 94.38

แนวทางการจัดการระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมใช้ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน

ระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การวางแผนและการบูรณาการข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนที่เสี่ยงภัยประกอบการวางแผนส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การให้ความรู้และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มศักยภาพประชาชนและชุมชนในการรับมือกับภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลง

สภาพภูมิอากาศ การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางธรรมชาติร่วมกัน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ในการดำเนินมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การรวบรวมจำเป็นต้องการบูรณาการระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงสาธารณสุข องค์การปกครองท้องถิ่น กรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น นำมาตรวจสอบ สืบเสาะ แก้ไข หรือจัดรูปแบบข้อมูลให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานที่สุด (Data Cleansing) รวมไปถึงคัดกรองข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่จำเป็นออกไปจากชุดข้อมูลที่จะใช้วิเคราะห์หรือประมวลผล เพื่อให้ชุดข้อมูลที่จะใช้มีความสมบูรณ์ มีคุณภาพพร้อมนำไปวิเคราะห์ (Data analytic) และนำเสนอด้วยภาพ (Data visualization) สู่การใช้ประโยชน์ต่อไป

การนำเสนอในรูปแบบ Data visualization ด้วยเครื่องมือจาก Google เริ่มตั้งแต่การจัดเก็บและการวิเคราะห์ด้วย Google sheet รวมถึงการนำเสนอข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมด้วย Google Data Studio เพราะเป็นเครื่องมือที่ใช้สะดวก ไม่เสียค่าบริการ และเก็บข้อมูลใน cloud ง่ายต่อการใช้งาน ผลลัพธ์ในการประยุกต์ใช้ ทำให้ข้อมูลสถิติด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมมีความทันสมัยน่าสนใจ เพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารสามารถเข้าถึงรายละเอียดข้อมูลในรูปแบบภาพ เพื่อนำข้อมูลไปวางแผนการจัดการ ประโยชน์ต่อการติดตามประเมินผล ใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารและแก้ปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ได้ การจัดการแก้ไขปัญหาชุมชน โดยใช้ประโยชน์จากคลังข้อมูลอนามัยสิ่งแวดล้อมไปใช้ประกอบการตัดสินใจจัดการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องและรวดเร็วทันเวลากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ผู้ก่อสิ่งคุกคาม และภาคประชาชน ผ่านกลไกการดำเนินงานอนามัยสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลไกคณะอนุกรมการสาธารณสุขจังหวัด (Tukaew, S. 2019) ทั้งนี้อาจประยุกต์หลักการดำเนินงานด้วยหลักการวงจรเดมมิง (The Deming Cycle) ซึ่งเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้การจัดการกับงานต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเกิดขึ้นกับงาน

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาทางด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ในการเฝ้าระวัง ป้องกัน แก้ไขและลดผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดจากปัจจัยเสี่ยงด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องใช้ข้อมูลสถานการณ์อนามัยสิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและคาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต นำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์ (Data analytic) และนำเสนอด้วยภาพ (Data visualization) ผลลัพธ์ของข้อมูลที่ได้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการต่าง ๆ สามารถใช้ข้อมูลประกอบการสื่อสารต่าง ๆ ให้ดูทันสมัย มีความน่าสนใจ เข้าถึง เข้าใจในรายละเอียดของข้อมูลนั้น ๆ ได้ในรูปแบบภาพ การจัดการระบบคลังข้อมูลทำหน้าที่เป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการพัฒนาศักยภาพด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ด้วยการรวบรวม วิเคราะห์ และแสดงข้อมูลเป็นภาพ ชุมชนสามารถค้นหาข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำไปพยากรณ์เมื่อมีข้อมูลเพียงพอทำให้เกิดความแม่นยำ กำหนดแนวทางการบูรณาการข้อมูลกับหน่วยงานของรัฐและชุมชนให้มีศักยภาพสูงสุดด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัยและทันต่อสถานการณ์ควรมีการจัดทำข้อตกลงในการเชื่อมต่อโปรแกรมประยุกต์ Application Programming Interface (API) ระหว่างฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น ฐานข้อมูลจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ฐานข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข ต่างๆ เช่น HDC กรมควบคุมโรค สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยากับกรมอนามัย เป็นต้น ในประเด็นข้อมูลอนามัยสิ่งแวดล้อมในทุกประเด็น

2. จัดทำแผนขอจัดสรรงบประมาณ เพื่อการใช้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ควรหาแหล่งข้อมูลให้ครบถ้วนทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อนำไปพยากรณ์ผลกระทบต่อสุขภาพได้แม่นยำและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

วิจัยและพัฒนาระบบพยากรณ์สุขภาพ โดยใช้ระบบคลังข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม เพื่อลดและแก้ปัญหาสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

Bawornkiattikul, D. (2018). Journal of Thai hospitality and tourism: Environment health task and tourism, 13(1), 81–92. (in Thai)

Boonmatham, S. (2020). The database system development of issues and needs of the communities in Phetchaburi Province: A case of Banlat District (Banlat Models). *Journal of Innovative Technology Management Rajabhat Maha Sarakham University*, 7(1), 51–62. (in Thai)

Bureau of Environmental Health. (2021). *Academic manual basic environmental health for public health officials according to the Public Health Act B.E. 1992*. Bangkok: Sam Charoen Commercial (Bangkok) Ltd. (in Thai)

Bureau of Environmental Health. (2022). *Third national environmental health strategic plan 2017–2021*. <https://env.anamai.moph.go.th/th/environmental-health-strategic-plan> (accessed September 30, 2022). (in Thai)

Chandanachulaka, S. (2021). Development of environmental health in the Ministry of Public Health to support Sustainable Development Goals. *Journal of Health Promotion and Environmental Health*, 44(1), 115–128. (in Thai)

Department of Health. (2020). *Environmental health report 2020*.

<http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER17/DRAWER002/GENERAL/DATA0004/0004106.PDF> (accessed August 30, 2022). (in Thai)

- Department of Health. (2022). *Guidelines for the operation of database system, surveillance system and environmental health situation for the year 2016*.
<https://oec.anamai.moph.go.th/th/news-anamai/download/?did=200502&id=60416&reload=> (accessed September 28, 2022).
(in Thai)
- Department of Health. (2564). *Health National Adaptation Plan (HNAP) Phase 1 (2021–2030)*. Bangkok: Thansamrit 249 Co., Ltd. (in Thai)
- Jaruprutipong, C. (2023). Factors affecting adoption of knowledge base system for emergency medicine (KMIS). *Journal of Emergency Medical Services of Thailand*, 3(1), 79–93. (in Thai)
- Kirk, A. (2016). *Data visualisation: A handbook for data driven design*. Sage.
- Masick, K., & Bouillon, E. (2021). *Storytelling with data in healthcare*. New York: Routledge.
- Office of the National Economic and Social Development Board (NESDB). (2022). *National Economic and Social Development Plan No. 13 (2023–2027)*.
https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=13651 (in Thai)
- Rianwiphat, A. (2019). Data analytics and data visualization for library statistic, Kasetsart University Library. *PULINET Journal*, 6(3), 117–126. (in Thai)
- Tukaew, S. (2019). A study of the development of environmental health management systems at the local level under measures and mechanisms according to the law on public health. *Journal of Health Center No. 9: Journal of Health Promotion and Environmental Health*, 13(32), 191–205. (in Thai)
- World Health Organization. (1997). *Health and environment in sustainable development: Five years after the Earth Summit*. Office of Global and Integrated Environmental Health, Geneva, Switzerland.
- World Health Organization. (2014). *Health topic—Environmental health*.
http://www.who.int/topics/environmental_health/en/ (accessed October 16, 2021).
- World Health Organization. (2021). *Health promotion glossary of terms 2021*.
<https://www.who.int/publications/i/item/9789240038349> (accessed June 26, 2022).

เปิดพิภพลับ มูเตลูที่เมืองคอน : ความเชื่อ ศรัทธา และการตลาด

Secret Coordinates Revealed of Mutelu in Mueang Khon: Beliefs, Faiths, And Marketing

ปาริฉัตร ศรีหารณ¹

Parichat Sriharan^{1*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) สำรวจแหล่งท่องเที่ยวมูเตลู เส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) นำเสนอจุดขายทางการตลาดแหล่งท่องเที่ยวมูเตลู เส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการให้สัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบไปด้วย ผู้รู้หรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความเชื่อ และนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างจังหวัด จากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 27 คน ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวถึงมากที่สุด ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร แหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวถึงรองลงมา ได้แก่ ศาลหลักเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช หอพระพุทธสิหิงค์ หอพระสูง หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ พระเจดีย์ยักษ์ และ เก๋งพระเงินเจ้าตาก ตามลำดับ

จุดขายที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นสถานที่ที่รวมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้หลากหลาย ศาลหลักเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช สัมผัสความศักดิ์สิทธิ์จากสถานที่และพิธีการโบราณ หอพระพุทธสิหิงค์ เป็นพระพุทธรูป 1 ใน 3 ที่มีในประเทศไทย หอพระสูง เป็นหอพระประจำเมือง สร้างบนเนินดินสูง สร้างเลียนแบบตามคติจีนลัทธิเต๋า พุทธสถานสวนพระเงิน พระเจดีย์ยักษ์ เป็นสถานที่ขอพรเกี่ยวข้องกับธุรกิจโดยเฉพาะ หอพระนารายณ์ เป็นเทวสถานของพราหมณ์ลัทธิไวษณพนิกายซึ่งนับถือพระนารายณ์เป็นเทพสูงสุด ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หอพระอิศวร สักการะแลศิวลึงค์ อายุกว่า 1,500 ปี และเก๋งพระเงินเจ้าตาก มีจุดขายเป็นสิ่งปลูกสร้างศิลปะสำหรับฮ่องเต้ ขอพรเรื่องอำนาจ บารมี ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในด้านการตลาดโดยจัดกิจกรรมพิเศษหรือการตลาดเชิงกิจกรรม (Event Marketing) เพื่อส่งเสริมสถานที่ท่องเที่ยว

คำสำคัญ: มูเตลู ความเชื่อ ศรัทธา การตลาด

¹ อาจารย์ วิทยาลัยบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

*Corresponding author: parichat_sri@nstru.ac.th

Abstract

The objectives of this research include 1) to explore Mutelu tourist attractions throughout the cultural and belief route, on Ratchadamnoen Road in Nakhon Si Thammarat Province; and 2) to present the Unique selling point for marketing the Mutelu tourist program. This research is a descriptive research which uses qualitative research methods and content analysis. The research tool that is used to collect data is an in-depth interview whereas the key informants in the in-depth interview include experts or people related to cultural and belief tourist attractions as well as tourists within and outside the province. Based on the data from 27 key informants.

The result of the research found that presenting selling points for marketing the Mutelu tourist include Wat Phra Mahathat Woramahawihan where a combination of various sacred objects is kept, and the City Pillar Shrine in Nakhon Si Thammarat Province. Moreover, visitors can experience the sacredness of the ancient places and ceremonies namely Phra Phutthasihing Hall. It is one of the three Phra Phutthasihings that exist in Thailand. Phra Sung Hall is the city's sacred hall built on a high mound which resembles the Chinese Taoist beliefs. It is also a Buddhist shrine at Suan Phra Ngoen. The giant pagoda is a place to make a wish for blessings and related business. The Narai Hall is a temple of Brahma, a Vaishnava sect which worships Lord Vishnu who is the highest god in the religious ceremony. Additionally, The Shiva Hall is a place of worship that keeps the Shivalinga with the age of over 1,500 years old, and the Chinese deity of King Tak. The attraction is for the Emperor's art building where visitors make a wish for power and prestige. Therefore, relevant authorities should focus on marketing by organizing special events or event marketing to promote tourist destinations.

Keywords : Mutelu, Beliefs, Faiths, Marketing

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือว่ามีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศไทย เป็นที่มาของแหล่งรายได้ก่อให้เกิดการไหลเวียนเงินตราต่างประเทศ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศที่ตึ่มากขึ้น และอีกทั้งยังรวมไปถึงการสร้างงาน สร้างอาชีพ สามารถกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้แล้วการท่องเที่ยวยังคงมีความสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ รวมไปถึงการค้าการลงทุน ซึ่งในปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้รับผลกระทบทั้งในปัจจัยภายในและภายนอกประเทศโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ถือได้ว่าเป็นความท้าทายต่อ

การท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอย่างมาก (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023) การท่องเที่ยวเชิงศรัทธากำลังเป็นที่สนใจในตลาดโลก ตามรายงานข้อมูลจาก Future Market Insight ในปี 2566 (MGR Online, 2023) ได้รายงานว่าการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการเติบโตอย่างก้าวกระโดดและคาดการณ์ว่าการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาจะสร้างมูลค่าเศรษฐกิจทั่วโลกเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่า ในอีก 10 ปีข้างหน้า ททท. ได้ตระหนักถึงความสำคัญของกระแสการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณและการเติบโตของ "เศรษฐกิจสายมู" ซึ่งกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นอย่างมาก (Tourism Authority of Thailand, 2023)

คำว่า “มูเตลู” หรือ สายมู สันนิษฐานว่ามีที่มาจากภาพยนตร์ ชื่อว่า Penangkal limu Teluh ของประเทศอินโดนีเซีย เป็นภาพยนตร์แนวสยองขวัญที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหญิงสาว 2 คน ที่ไข่มนต์ดำอาคม ไสยศาสตร์ เวทมนตร์ต่าง ๆ แย่งชิงชายหนุ่มที่ตนหลงรัก ซึ่งในภาพยนตร์ดังกล่าวได้มีการท่องเที่ยวคาถาด้วยคำว่า ‘มูเตลู’ ดังนั้นความหมายของมูเตลูในภาพยนตร์ จึงหมายถึงไสยศาสตร์ คุณไสย์ และมนต์ดำ (innnews, 2020) ด้านมุมมองของคนไทยนั้นมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เป็นความเชื่อพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทยอยู่แล้วทั้งในอดีตและในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นวัยรุ่น วัยกลางคน หรือผู้อาวุโส ล้วนแต่ มีความเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก เมื่อไรก็ตามการดำเนินชีวิตไม่เป็นอย่างที่คาดหวังหรือที่คิดเอาไว้และอิงจากความเชื่อของตน จนทำให้เกิดการเดินทางไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาความโชคดี ความเป็นสิริมงคลในการใช้ชีวิตขอโชคขอลา ขอเครื่องรางของขลังที่เชื่อว่าบูชาแล้วชีวิตจะดีขึ้น (Jansuri, 2021) ในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าวัดหรือสถานที่มูเตลูต่าง ๆ ก็เป็นสถานที่ที่มุ่งเน้นทางด้านการท่องเที่ยวเพราะสถานที่มูเตลูในแต่ละที่มีการสร้างหลักฐานสิ่งปลูกสร้าง รูปปั้นที่มีความศักดิ์สิทธิ์น่าสักการบูชาและยังมีลักษณะเป็นการบริการให้กับพุทธศาสนิกชนให้เกิดความพึงพอใจอีกด้วย (Kannan, 2020) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็มีการจัดโครงการ "ท่องเที่ยวสายมูเตลู รับพลังชีวิตที่ไม่ควรพลาด" เพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศไทยรวมไปถึงโครงการไหว้พระ 9 วัด และนอกจากนี้ยังมีโครงการและการจัดกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากมายที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวของประเทศ (Tourism Authority of Thailand, 2022)

สำหรับจังหวัดนครศรีธรรมราช มีสถานที่ท่องเที่ยวทางทะเลและโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความสวยงามและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นที่รู้จักมากในหมู่นักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดีนั่นก็คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ศาลหลักเมือง หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ เสาชิงช้า อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช พื้นที่อำเภอลานสกา หมู่บ้านคีรีวง พื้นที่อำเภอพรหมคีรีมี เรือนรับรองเมืองนคร วัดเขาขุนพนม วัดเขาปูน พื้นที่อำเภอท่าศาลา โบราณคดีวัดโมคลาน พื้นที่อำเภอสิชล แหล่งโบราณคดีเขาคา วัดสุชน วัดเจดีย์ พื้นที่อำเภอขนอม วัดกระดังงา วัดธาตุธาราม วัดเจดีย์หลวง (Sujsen A, 2018)

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช ถือได้ว่าเป็นอีกสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่เรียกความสนใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เดินทางมาท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา เปิดพิกัดลับ มูเตลูที่เมืองคอน : ความเชื่อ ศรัทธา และการตลาด เพื่อสร้างแรงจูงใจในการท่องเที่ยว

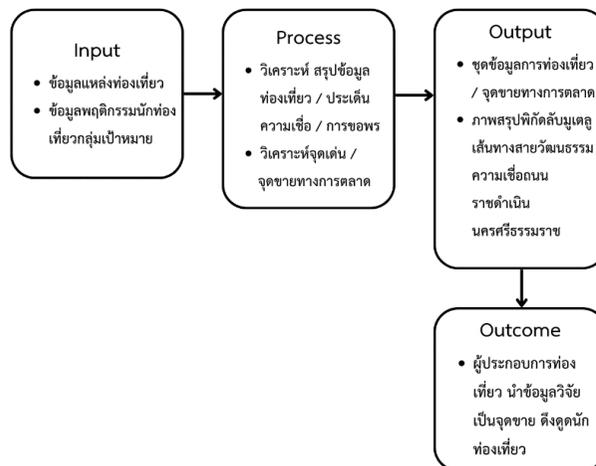
เที่ยว และยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช นำไปสู่การสร้างจุดเด่นทางการตลาดของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและความเชื่อ ตลอดจนผลการวิจัยสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมากยิ่งขึ้น อีกทั้งนำข้อมูลไปวางแผนส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำมาสู่การกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

วัตถุประสงค์

ในการศึกษา พิกัดลับ มูเตลูที่เมืองคอน : ความเชื่อ ศรัทธา และการตลาด มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สสำรวจแหล่งท่องเที่ยวมูเตลู เส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. นำเสนอจุดขายทางการตลาดแหล่งท่องเที่ยวมูเตลู เส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) โดยทำการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความที่เกี่ยวข้อง

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยกำหนดพื้นที่ศึกษา คือ แหล่งท่องเที่ยวมูเตลูเส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้รู้หรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความเชื่อ จำนวน 7 คนและนักท่องเที่ยวทั้งภายในจังหวัดนครศรีธรรมราช หรือนักท่องเที่ยวจากพื้นที่อื่น ๆ ที่เคยเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความเชื่อในจังหวัดนครศรีธรรมราชอย่างน้อย 1 ครั้งจำนวน 20 คนหรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัวตามหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ

4. วิธีการเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและเทปบันทึกเสียง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกลายลักษณ์อักษรและเทปเสียงใช้วิธีการเชิงบรรยาย (Descriptive Research) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างจุดขายเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวมูเตลู เส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวมูเตลู เส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.1 แหล่งท่องเที่ยวมูเตลูเส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่าแหล่งท่องเที่ยว ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวถึงมากที่สุดคือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดย 25 จาก 27 คนกล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว ซึ่งการกล่าวถึงจะแตกต่างกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยมีการระบุแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมที่อยู่ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้แก่ วิหารพระมหากัจฉายณะ (วิหารพระแอด) วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, ท้าวจตุคาม รามเทพ วิหารพระม้า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, มณฑปพระพุทธรูปบาท วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และ เจดีย์ศิลาในดงหว่า -พระปัญญา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

แหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวถึงรองลงมา ได้แก่ ศาลหลักเมือง กล่าวถึง 21 คน หอพระพุทธรูปสังข์ 8 คน หอพระสูง 6 คน หอพระอัครและ หอพระนารายณ์ 5 คน สวนพระเงิน พระเจดีย์ยักษ์ 4 คน และ เก๋งเงินพระเจ้าตาก จำนวน 2 คน

1.2 จากการวิจัยพบว่า มีพื้นที่ที่ควรสนับสนุนให้เป็นพื้นที่ในการท่องเที่ยว (เปิดพิกัด) ด้านความเชื่อ การขอพร และจุดขายเฉพาะที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวมูเตลู เส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่กำหนดไว้ สามารถนำมารวบรวมวิเคราะห์สรุปเป็นประเด็น ได้ดังต่อไปนี้

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งท่องเที่ยว นครศรีธรรมราช ที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับแรก เป็นวัดคู่บ้านคู่เมือง ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และมีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์ “พระบรมธาตุเจดีย์” เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ส่วนใหญ่ผู้ที่มาจะขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล ความสำเร็จในชีวิต ความสำเร็จในหน้าที่การงาน เป็นต้น นอกจากนั้นภายในวัดยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นักท่องเที่ยวนิยมมาขอพรเพิ่มเติม ได้แก่ วิหารพระมหากัจจายนะ (วิหารพระแอด) จะเป็นที่นิยมของผู้ที่ต้องการมีลูก หรือเป็นคนที่มีลูกยาก หลังจาก การขอพร เมื่อคำขอสัมฤทธิ์ผลแล้ว ผู้ขอพรจะต้องนำรูปลูกของตนเองมาไว้ที่วิหารพระแอด บริเวณใกล้กับองค์พระมหากัจจายนะ (พระแอด) ท้าวจตุคาม - รามเทพ วิหารพระม้า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นักท่องเที่ยวจะทำการขอพรภายในวิหารพระม้า บริเวณทางขึ้นบันได เชื่อกันว่าเป็นเทพรักษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีด้วยกันสององค์ คือ ท้าวขัตตุคาม (จตุคาม) และท้าวรามเทพ ในความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ถือเป็นเทพชั้นสูง เป็นผู้คอยดูแล โดยเฝ้าประตูทางขึ้น ผู้ที่ขอพรจะขอพรไปในเรื่องความสำเร็จในชีวิต การค้าขาย ความร่ำรวย โชคลาภเงินทอง เป็นต้น เจดีย์ศิลาในดงหัว-พระปัญญา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีเรื่องเล่าความเชื่อ กุศโลบายคำสอน ในการเข้าสักการะบูชาที่จะต้องเดินเข้าไป และเดินออกโดยไม่หันหลังกลับมา เพื่อให้คนคิดหาเหตุผลจนเกิดปัญญา ผู้ที่มาจะขอพรในเรื่องขอให้เป็นผู้มีความรู้ มีปัญญาสามารถสอบเข้าเรียน หรือสอบคัดเลือกเข้าทำงานได้ตามที่หวัง ซึ่งในส่วนขอพรพระปัญญาจะเป็นการขอพรที่มีความเฉาะเจาะจงเป็นพิเศษ เมื่อเปรียบเทียบกับขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ภายในบริเวณวัด จุดขายเฉพาะที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยววัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร คือ เป็นสถานที่ที่รวมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้หลากหลาย นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาและสักการะบูชาพระองค์เจดีย์ที่เป็นที่บรรจุพระสารีริกธาตุ เพื่อความเป็นสิริมงคลพร้อมกันกับการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ เพื่อขอพรที่มีความเฉพาะได้ภายในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ศาลหลักเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ศาลหลักเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความเชื่ออีกแห่งหนึ่งที่อยู่บริเวณใกล้กับ ถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ถือเป็นสถานที่ยอดนิยมที่มีผู้เข้ามาสักการะบูชามาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะช่วงหลังปี พ.ศ.2550 ที่กระแสความนิยมองค์จตุคาม - รามเทพ เป็นกระแสที่ทำให้คนทั่วทั้งประเทศ และชาวต่างชาติเข้ามาสักการะบูชา และขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื่องด้วยสถานที่ดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของประวัติความเป็นมา การจัดสร้างวัดถลุงคลในปี พ.ศ.2530 ที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก รวมถึงการประกอบพิธีต่าง ๆ ในการจัดสร้างวัดถลุงคลในยุคหลัง ที่จะต้องดำเนินการประกอบพิธีที่ศาลหลักเมือง จึงทำให้เกิดความศรัทธาเพิ่มมากขึ้นเป็นอย่างมาก กลายเป็นหนึ่งในจุดหมายของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความเชื่อที่จะเข้ามาสักการะขอพรอย่างต่อเนื่อง จุดขายเฉพาะที่แตกต่างของแหล่ง

ท่องเที่ยวศาลหลักเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ การที่ผู้ที่เข้ามาจะสัมผัสได้ถึงความศักดิ์สิทธิ์ ประวัติความเป็นมา และผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่จับต้องได้ในเชิงรูปธรรม เช่น รูปทรงของตัวอาคาร ประติมากรรมรอบบริเวณ รวมไปถึงการเลือกใช้ไม้ที่มีประวัติตามพิธีโบราณ เช่น ไม้ตะเคียนทองจากยอดเขาหลวง ไม้ค้ำฟ้า เป็นต้น

หอพระพุทธสิหิงค์

หอพระพุทธสิหิงค์ ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และเป็นที่เคารพบูชาของคนทั้งในและต่างจังหวัด ในเทศกาลสำคัญ จะมีการนำพระพุทธสิหิงค์เข้ามา มีส่วนร่วมกับพิธีหรือกิจกรรม เช่น ช่วงเทศกาลสงกรานต์ ก็จะมีการนำพระพุทธสิหิงค์มาให้ประชาชนได้นั่งน้ำเพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นต้น ในส่วนของหอพระพุทธสิหิงค์ เป็นสถานที่ที่มีคนเข้ามาบูชา สักการะอยู่เป็นระยะ ถึงแม้จะไม่ได้มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากนัก เนื่องด้วยสถานที่ที่ตั้งอยู่ในเขตของสำนักงานทางราชการ แต่ถือเป็นสถานที่ หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความเชื่อที่สำคัญ จุดขายเฉพาะที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวหอพระพุทธสิหิงค์ คือ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยลักษณะแบบโบราณ ที่เป็นพระพุทธสิหิงค์ 1 ใน 3 ที่มีในประเทศไทย

หอพระสูง

หอพระสูง ส่วนใหญ่จะเป็นคนในพื้นที่ที่เรียนโรงเรียนประจำจังหวัดที่มีความรู้สึกคุ้นเคยสถานที่และเคารพนับถือ จึงมีส่วนในการแนะนำให้ผู้เข้ามาเยือนได้เข้ามาสักการะขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิต จุดขายเฉพาะที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวหอพระสูง คือ ลักษณะของสถานที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ โดยเลียนแบบตามคติจินลัทธิเต๋า เป็นพุทธสถาน ตั้งอยู่บนเนินที่สูงตระหง่าน

สวนพระเงิน พระเจดีย์ยักษ์

สวนพระเงิน พระเจดีย์ยักษ์ เป็นปูชนียสถานที่มีความเป็นมายาวนาน เป็นโบราณสถานที่ได้รับการบูรณะใหม่ ปัจจุบันเป็นวัดพระเงินร้างและกลายเป็นสวนสาธารณะ แต่ด้วยลักษณะของเจดีย์หักที่มีความน่าสนใจทำให้มีคนพูดถึงและเข้ามาสักการะอยู่เสมอ จุดขายเฉพาะที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวสวนพระเงิน พระเจดีย์ยักษ์ คือความโดดเด่นของเจดีย์ และความเฉพาะเจาะจงของการขอพรที่เน้นไปที่การค้าขาย การทำธุรกิจโดยเฉพาะ

หอพระนารายณ์

หอพระนารายณ์ ตั้งอยู่บนราชดำเนินตรงข้ามพระอิศวรเป็นโบราณสถานในศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไวษณพนิกาย ซึ่งนับถือพระนารายณ์เป็นเทพสูงสุด สิ่งที่พบภายในหอพระนารายณ์ ได้แก่เทวรูปพระนารายณ์สลักจากหินทรายสีเทา มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 เป็นเทวรูปที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งได้เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช ปัจจุบันมีการบูรณะใหม่ทั้งในส่วนของการซ่อมอาคาร ทาสี และปรับภูมิทัศน์รอบบริเวณ จุดขายเฉพาะที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยว

หอพระนารายณ์ เป็นเทวสถาน ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและ ประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์สลักจากหินทรายพระหัตถ์ขวาทรงสังข์ ประดิษฐานอยู่ในหอเทวสถาน

หอพระอิศวร

หอพระอิศวรและเสาชิงช้า ถนนราชดำเนิน เป็นโบราณสถานศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย เดิมทีเดียวหอพระอิศวรแห่งนี้เป็นที่ประดิษฐานคิวลิ่งคั้งซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของพระอิศวรและฐานโยนิ รวมทั้งเทวรูปสำริดที่สำคัญอีกหลายองค์ เคยใช้ในพิธียมปวายและตรีปวายของพราหมณ์ ถูกยกเลิกเมื่อปี พ.ศ. 2468 โดยจำลองมาจากเสาชิงช้าในกรุงเทพมหานคร หอพระอิศวรแห่งนี้ กรมศิลปากรได้ทำการบูรณะในปี พ.ศ. 2509 ก็ได้นำเทวรูปต่าง ๆ เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช ส่วนเทวรูปสำริดในหอพระอิศวรที่เห็นในปัจจุบันนั้นเป็นของจำลอง จุดขายเฉพาะที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวหอพระอิศวร คือ ปัจจุบันทุกปีบริเวณหอพระอิศวรจะใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการแสดง แสง สี เสียง พิธีโล้ชิงช้า และพิธีแห่ขบวนของงานสงกรานต์เมืองนครศรีธรรมราช

แก่งจันทระเจ้าตาก

แก่งจันทระเจ้าตากหรือ “แก่งพระเจ้าตาก” เป็นศิลปะแก่งจันทระเก่าแก่อายุหลายร้อยปีเกี่ยวข้องกับพระเจ้าตากสินมหาราช ปัจจุบันตั้งอยู่ภายในวัดประดู่พัฒนาราม อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จุดขายเฉพาะที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวแก่งจันทระเจ้าตาก คือตัวอาคารเป็นศิลปะแบบจีน มีองค์ประกอบหลายส่วนที่เป็นสัญลักษณ์ของฮ่องเต้ตามประเพณีจีน การขอพรจะเน้นเฉพาะไปที่เรื่องของอำนาจ บารมี

จากข้อมูลข้างต้นสามารถนำมาสรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

แหล่งท่องเที่ยว	ประเด็นความเชื่อ	การขอพร	จุดขายเฉพาะ Unique selling point : USP
1. วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร	โบราณสถานศักดิ์สิทธิ์ “พระบรมธาตุเจดีย์” เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า	สิริมงคล ความสำเร็จในชีวิต หน้าที่การงาน	เป็นสถานที่ที่รวม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ หลากหลาย
2. วิหารพระมหากัจจายนะ (วิหารพระแอด) วัดพระ มหาธาตุวรมหาวิหาร	สามารถลดบัลดาลความสำเร็จ ให้ได้ในหลายด้าน โดยเฉพาะ การขอพร สำหรับคนอยากมี บุตร หรือผู้ที่มีบุตรยาก	การขอบุตร	การขอพรที่ เฉพาะเจาะจงใน การขอบุตร
3. ท้าวจตุคาม - รามเทพ วิหารพระม้า วัดพระ มหาธาตุวรมหาวิหาร	เชื่อกันว่าเป็นเทพรักษา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	การค้าขาย ความ ร่ำรวย โชคลาภเงิน ทอง	เทพชั้นสูง ที่เชื่อ กันว่า ขอได้ ใ้ รับ

แหล่งท่องเที่ยว	ประเด็นความเชื่อ	การขอพร	จุดขายเฉพาะ Unique selling point : USP
4. มณฑปพระพุทธรบาท วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร	ภายในประดิษฐาน รอยจำลอง พระพุทธรบาท ยาว 74 นิ้ว กว้าง 44 นิ้ว ตรงบันไดทางขึ้น มีพระบุญมากพระพุทธรูปหิน ทรายที่ศักดิ์สิทธิ์มาก	เพื่อความเป็นสิริ มงคล และขอบุตร และโชคลาภ	ความเป็นสิริมงคล กับชีวิต / การขอ พรที่ เฉพาะเจาะจงใน การขอบุตร
5. เจดีย์ศิลาในดงหว่า- พระปัญญา วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร	เรื่องเล่าความเชื่อ กุศโลบาย คำสอน ในการเข้าสักการบูชา ที่จะต้องเดินเข้าไป และเดินออก โดยไม่หันหลังกลับมา เพื่อให้ คนคิดหาเหตุผล	ขอให้เป็นผู้มีความรู้ มีปัญญา สอบเข้า เรียน สอบคัดเลือก การทำงาน	การขอพร เฉพาะเจาะจงใน เรื่องที่เกี่ยวข้อง กับความรู้ และ ปัญญา
6. หอพระพุทธรสิหิงค์	เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง ของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพระพุทธรูปที่มีพระรูป และ สัดส่วนที่งดงามมาก	สักการบูชา และขอ พร เพื่อความเป็น สิริมงคล ร่มเย็น เป็นสุข	เป็นพระพุทธร สิหิงค์ 1 ใน 3 ที่มี ในประเทศไทย
7. หอพระสูง	พระวิหารสูง (หอพระสูง) โบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่ง ในเมืองนครศรีธรรมราช เป็น “พระวิหาร” หอพระประจำเมือง สร้างบนเนินดินสูงที่ขุดจากคลอง ควน สร้างเลียนแบบตามคติจีน ลัทธิเต๋า เป็นพุทธสถาน	ไหว้พระ หอพระ ประจำเมืองเสริมสิริ มงคลกับสมาชิกใน ครอบครัว	ลักษณะของ สถานที่มีความ โดดเด่นเป็น เอกลักษณ์ โดย เลียนแบบตามคติ จีนลัทธิเต๋า เป็น พุทธสถาน
8. ศาลหลักเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช	สร้างมาเพื่อแก้ดวงเมือง มีความศักดิ์สิทธิ์เพราะมีพิธีกรรม เข้มขลังในการจัดสร้างตาม รูปแบบพิธีโบราณ	เสริมสิริมงคล ความสำเร็จในชีวิต	การที่ผู้เข้ามาจะ สัมผัสได้ถึงความ ศักดิ์สิทธิ์ ผ่าน ประวัติความ เป็นมา และผ่าน สัญลักษณ์ต่าง ๆ

แหล่งท่องเที่ยว	ประเด็นความเชื่อ	การขอพร	จุดขายเฉพาะ Unique selling point : USP
9. สวนพระเงิน พระเจดีย์ ยักษ์	เจดีย์เก่าแก่แบบลังกา ขนาด ยักษ์-สูงใหญ่เป็นอันดับ 2 ในอดีต (รองจากเจดีย์พระบรมธาตุ) เป็นที่ตั้งพระธาตุยอดหัก ซึ่งด้านหน้าพระเจดีย์มีวิหาร ประดิษฐานพระพุทธรูป หลวงพ่ोजินองค์ใหญ่ สมัย อยุธยา	ขอความ เจริญก้าวหน้า ยิ่งใหญ่มากธุรกิจ	เป็นสถานที่ขอพร เกี่ยวข้องกับธุรกิจ โดยเฉพาะ
10. เก๋งจีนพระเจ้าตาก	“เก๋งพระเจ้าตาก” ซึ่งเป็นศิลปะ เก๋งจีนเก่าแก่อายุหลายร้อยปี เกี่ยวข้องกับพระเจ้าตากสิน มหาราช ปัจจุบันตั้งอยู่ ภายในวัดประดู่พัฒนาราม อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช	ขออำนาจ บารมี	เป็นสถานที่ขอพร เกี่ยวข้องกับ อำนาจบารมี โดยเฉพาะ
11. หอพระนารายณ์ (ศาสนานินดู)	หอพระนารายณ์ เป็นเทวสถาน ของพราหมณ์ลัทธิไวษณพนิกาย ซึ่งนับถือพระนารายณ์ เป็นเทพ สูงสุด ใช้ประกอบพิธีกรรมทาง ศาสนาและ ประดิษฐาน เทวรูปพระนารายณ์สลักจากหิน ทรายพระหัตถ์ขวาทรงสังข์ ประดิษฐานอยู่ในหอเทวสถาน	ขอพรความสุข จาก เทพเจ้าแห่ง ความเมตตา	เป็นเทวสถาน ใช้ ประกอบพิธีกรรม ทางศาสนาและ ประดิษฐานเทวรูป พระนารายณ์ สลักจากหินทราย พระหัตถ์ขวาทรง สังข์ ประดิษฐาน อยู่ในหอเทว สถาน
12. หอพระอิศวร	หอพระอิศวร เป็นโบราณสถาน ศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย สันนิษฐานว่า สร้างในสมัยอยุธยา มีเสาชิงช้า ใช้ในพิธียมปวายและ	ขอพร ปัดเป่า ทำลายล้างสิ่งชั่ว ร้าย ให้หายไป	เป็นสถานที่ จัดพิธีแห่งงาน ในช่วงวัน สงกรานต์

แหล่งท่องเที่ยว	ประเด็นความเชื่อ	การขอพร	จุดขายเฉพาะ Unique selling point : USP
	ตรีปวายของพราหมณ์ เมือง นครศรีธรรมราช (เป็นต้นแบบ เสาชิงช้าในกรุงเทพฯ)		

2. พิกัดลับ : มูเตลูที่เมืองคอน (เส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัด นครศรีธรรมราช)

ภาพ 2 พิกัดลับ : มูเตลูที่เมืองคอน

จากข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัย สามารถนำมาสรุปเป็นพิกัดบนเส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสามารถจำแนกแหล่งท่องเที่ยวให้เห็นถึงประเด็นความเชื่อ และการขอพรที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าว รวมไปถึงจุดขายที่โดดเด่นแตกต่างที่ใช้เป็นจุดขายทางการตลาดแต่ละสถานที่ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนก็สามารถนำเสนอข้อมูลเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

นครศรีธรรมราช เป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และศาสนามากที่สุดเมืองหนึ่ง นอกจากนั้นด้วยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่เป็นแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้หลงใหลมาแล้วนั้น นครศรีธรรมราชยังเป็นเมืองแห่งวัฒนธรรม มีสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งจากความเชื่อ ความศรัทธา เรื่องเล่ากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนต้องเดินทางมาเพื่อแสวงหาความเป็นสิริมงคล ในการใช้ชีวิต ความโชคดี โชคลาภ สอดคล้องกับ (Collier & Harraway, 1997) กล่าวว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ หรือ 3 As ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้หรือมีลักษณะเฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นการขอพรเรื่องการเสริมสิริมงคล ประสบความสำเร็จ ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, หอพระพุทธสิหิงส์, หอพระนารายณ์ และศาลหลักเมือง เรื่องการปิดป่าสิ่งชั่วร้าย ได้แก่ หอพระอิศวร เรื่องโชคลาภ ร่ำรวยเงินทอง ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พิภักดิ์ ทำวาจตุคาม - รามเทพ วิหารพระม้า และสวนพระเงิน พระเจดีย์ยักษ์ ขอพรเรื่องประสบความสำเร็จ ได้แก่ สวนพระเงิน พระเจดีย์ยักษ์ ด้านการมีปัญญา ความรู้ การสอบ ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พิภักดิ์ เจดีย์ศิลาในดงหว่า-พระปัญญา ต้องการเสริมอำนาจ บารมี ได้แก่ เก่งจันทระเจ้าตาก การขอลูกขอทายาท ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พิภักดิ์ วิหารพระมหากัจจายนะ (วิหารพระแอด) และมณฑปพระพุทธบาท และขอให้ครอบครัวเป็นสุข ได้แก่ หอพระสูง ซึ่งนอกจากพิภักดิ์ที่กล่าวมาแล้ว การเข้าถึง (Accessibility) เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าถึงง่ายและมีความสะดวกในการเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) นั้นจะสามารถสร้างแรงจูงใจให้แก่นักท่องเที่ยวตามแรงบันดาลใจทางวัฒนธรรม (Culturally Inspired) (Bywater, 1993) ในเส้นทางสายวัฒนธรรมความเชื่อ ซึ่งนักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะเดินทางกลับมายังสถานที่ท่องเที่ยวอีกครั้งในอนาคต จากความเชื่อ ความศรัทธา ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อขอพรเสริมสิริมงคลเสริมสิริมงคล ความเชื่อเรื่องการบนบานศาลกล่าว การทำบุญ การไหว้พระขอพร บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ธุรกิจเครื่องรางของขลัง หรือปฏิบัติตามเคล็ดลับสารพัดวิธิตามที่ได้ยินได้ฟังโดยการบอกต่อ ๆ กันมาเพื่อหวังเสริมดวงชะตาให้ดีขึ้นจริง ๆ สิ่งเหล่านี้มีรากฐานมาแต่โบราณ ทั้งวัฒนธรรม ศิลปะ และโบราณวัตถุ ซึ่งเมื่อนำมาเชื่อมโยงเข้ากับความเชื่อ ในถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยว นำมาสู่รายได้แก่ชุมชนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการผสมผสานความคิด หรือหารือร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการขนส่งระหว่างแหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่เชื่อมโยงให้มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีให้ความสำคัญในการตลาดโดยจัดกิจกรรมพิเศษหรือการตลาดเชิงกิจกรรม (Event Marketing) ให้มีความต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

เอกสารอ้างอิง

- Bywater, M. (1993). The market for cultural tourism in Europe. *Travel and Tourism Analyst*, 6, 30–46.
- Collier, & Harraway. (1997). *The New Zealand tourism industry*. Auckland: Longman.
- innnews. (2021). Where does mutelu come from and what does it mean?
https://www.innnews.co.th/horoscope/news_40779/ (Accessed June 17, 2023).
- Jansuri, A. (2021). Mutelu: Beliefs and tourism. *Journal of Arts and Cultural Perception*, 20(9), 220–240.
- Kannan, R. (2020). Perception towards significance of holy places and revisiting intention of religious tourists in Himachal Pradesh. *Medicine*, 7(6), 441–448.
- MGR Online. (2023). Connecting to spiritual Thailand.
<https://mgronline.com/business/detail/9660000086268> (Accessed July 20, 2023).
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2023). The twelfth national economic and social development plan (2017–2021).
https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=6420&filename=develop_issue (Accessed August 25, 2023).
- Sanook.com. (2023). Amazing multiverse. <https://www.sanook.com/travel/1439219/> (Accessed July 20, 2023).
- Sujsen, A. (2018). Study the image of tourist attractions in Nakhon Si Thammarat Province according to opinions of foreign tourists. *Pathumthani University Academic Journal*, 10(2), 234–246.
- Tourism Authority of Thailand. (2022). Village tourism festival 2022.
<https://thai.tourismthailand.org/Articles/village-tourism-festival> (Accessed July 25, 2023).
- Tourism Authority of Thailand. (2023). Connecting to spiritual Thailand.
<https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/218026> (Accessed July 25, 2023).

ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุ ในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

The Needs Assessment in Promoting Self-Esteem of the Elderly in the Service Area of Local Government Organizations in the Upper Northeastern Region 1

ปิยวรรณ มีชัยมาตร¹, กฤตติกา แสนโภชน² และ ธนภฤต ทูริสุทธิ์³
Piyawan Meechaimat¹, Krittika Sanphoch² and Thanakrit Thurisut³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 400 คน เครื่องมือวิจัยใช้แบบสอบถาม แบบประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ดังนี้ ด้านรายได้ 1) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออมเงิน และการลงทุนในระบบการเงินที่เหมาะสม 2) ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ๆ 3) การบริหารรายได้ช่วยให้ผู้สูงอายุรับรู้และจัดการกับรายได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยควรให้ความสำคัญกับความปลอดภัยในบริเวณที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ 2) การให้ข้อมูลและคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ 3) ผู้สูงอายุอยู่ในบ้านที่เหมาะสมสำหรับสุขภาพและความปลอดภัย ด้านสังคม ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุรับรู้ถึงสิทธิและความคุ้มครองที่มีอยู่ในสังคม 2) การเคลื่อนไหวและการออกกำลังกายเหมาะสม 3) ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมที่ผู้สูงอายุสนใจ ด้านความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ได้แก่ 1) การสนับสนุนความศรัทธาในตนเอง 2) การเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ 3) การรับรู้และการจัดการกับความเครียด และด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ 1) มีผู้สูงอายุมีการออกกำลังกายที่เหมาะสม 2) ผู้สูงอายุทำการตรวจสุขภาพประจำปีและติดตามคำแนะนำจากแพทย์ และ 3) ผู้สูงอายุหาเพื่อนและมีความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเข้าร่วมกิจกรรมสังคมหรือกลุ่มสนับสนุน

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น คุณค่าของผู้สูงอายุ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

¹⁻³ สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

* Corresponding author:

Abstract

This research article was prepared to study the needs assessment in promoting the self-esteem of the elderly in the service area of the local administrative organization in the upper Northeastern Region 1. It was a quantitative research. The sample group was 400 elderly people in the service area of the local government organization. The research tool uses a questionnaire with a 5-level estimation model. The data was analyzed using statistics such as frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The research results found that

The needs assessment in promoting the self-esteem of the elderly in the service area of the Upper Northeast Local Administrative Organization 1 were as follows: Income aspect 1) Encourage the elderly to save money and invest in an appropriate financial system 2) Promote learning and develop new skills. 3) Income management helps the elderly recognize and manage their income effectively. Housing and environment aspects include 1) a safe environment, emphasis should be placed on safety in the area where the elderly live, 2) providing information and advice about health care, and 3) the elderly living in a home that is appropriate for health and safety. Social aspects include 1) Elderly people are aware of their rights and protections that exist in society. 2) Movement and exercise were appropriate. 3) Promote participation in social activities that the elderly are interested in. The aspect of self-worth includes 1) supporting self-belief 2) learning and developing new skills 3) recognizing and managing stress. In terms of health, 1) the elderly have appropriate exercise, 2) the elderly have annual health examinations and follow recommendations from doctors, and 3) the elderly find friends and have social relationships. Participating in social activities or support groups

Keywords: The needs assessment, The self-esteem of the elderly, the upper Northeastern Region 1

บทนำ

ปัจจุบันทั่วโลกมีผู้สูงอายุราว 1,000 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 10 โดยในภูมิภาคอาเซียนนั้นพบว่า มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปร้อยละ 11 และ 7 ประเทศได้ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว โดยสิงคโปร์เป็นประเทศแรกที่เข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ มีผู้อายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ขณะที่ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาหลายปีแล้ว ข้อมูลประจำปี 2561 พบว่า มีประชากรทั้งหมด 66.4 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุ 10.6 ล้านคน นับเป็นร้อยละ 16.06 (1) ในปี 2562 ประชากรผู้สูงอายุมีมากถึง 11.6 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ของประชากรทั้งหมดจำนวน 69.3 ล้านคน ในส่วนของประเทศไทยนั้นประชากรสูงอายุนั้นในประเทศไทย

ก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกับนานาประเทศโดย ปัจจุบัน ประเทศไทยถือเป็นสังคมสูงอายุ (Aging society) ซึ่งเป็นสังคมที่มีจำนวนผู้สูงอายุในอัตรา เท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ขึ้นไป จากการสำรวจสถิติผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559 มีผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 16.5 และเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 17.1 ใน พ.ศ. 2560 ของประชากรทั้งหมด 65.5 ล้านคน และกำลังจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) ใน ปีพ.ศ. 2564 โดยจะมีสัดส่วนประชากรสูงอายุสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ประเทศไทยถือว่ามีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงเป็นอันดับสองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2564) แม้ว่าประเทศไทยจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมากแต่กลับพบว่ามีอัตราการเกิดใหม่ของประชากรต่ำ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากวิวัฒนาการทาง การแพทย์และสาธารณสุขและความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี ปัจจุบันคนไทยสามารถเข้าถึงบริการ ทางด้านสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึงและลดอัตราการตายคนไทยจึงมีอายุยืนยาวมากขึ้น (Institute for Population and Social Research, 2019) นอกจากนี้ยังเป็นผลจากความสำเร็จของการคุมกำเนิดในประเทศไทย ทำให้อัตราการเกิดลดลงอีกทั้งครอบครัวยุคใหม่ยังนิยมมีบุตรน้อยลง เนื่องจากสภาพสังคมการใช้ ชีวิตของคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับตนเองทั้งความสำเร็จในหน้าที่การงาน การใช้ชีวิตอย่างอิสระ มากกว่าการสร้างครอบครัว ซึ่งมีส่วนทำให้อัตราการเกิดลดลง ทำให้ในอนาคตจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องกว่าวัยเด็กโดยคาดว่าในปีพ.ศ. 2579 จะมีสัดส่วนผู้สูงอายุเกือบ 1 ใน 3 ของประเทศ (Thai Elderly Research and Development Institute Foundation, 2021) จำนวนผู้สูงอายุไทยที่เพิ่มสูงขึ้นดังกล่าวมาแล้วนั้น ทำให้องค์การอนามัยโลกรวมถึงรัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญและมี 2 มาตรการที่เน้นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับประชากรสูงอายุเพื่อสนับสนุนคุณภาพชีวิตและความมั่นคงในบั้นปลายชีวิต (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health, 2017)

วัยสูงอายุเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับความเสื่อมและภาวะถดถอยของร่างกายในหลายๆ ด้าน ผู้สูงอายุบางรายอาจมีภาวะพึ่งพิงทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ ด้วยอายุที่ยืนยาวขึ้น ผู้สูงอายุจึงมีโอกาสที่จะเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังมากและยาวนานขึ้น และมีภาวะพึ่งพิงอันเนื่องมา จากภาวะทุพพลภาพก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว พบว่ามีผลต่อภาวะสุขภาพจิต จากการสำรวจสุขภาพจิตผู้สูงอายุในปีพ.ศ. 2554 พบว่าคะแนนเฉลี่ยของภาวะสุขภาพจิตในผู้สูงอายุต่ำกว่าของคนทั่วไป โดย 1 ใน 3 ของผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต อันมีสาเหตุมาจากปัญหาการเจ็บป่วยเรื้อรังความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองลดลงและค่านิยมต่อผู้สูงอายุในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป (Department of Mental Health, 2018) รวมทั้งวัยสูงอายุเป็นวัยที่มักพบกับความสูญเสีย เช่น การสูญเสียคู่ชีวิต หรือคนใกล้ชิด การเกษียณจากงานหรือเกิดความพิการ ทำให้ประสบกับภาวะโดดเดี่ยว และเกิดความทุกข์ทางใจผู้สูงอายุจึงเป็นอีกหนึ่งกลุ่มที่มีภาวะเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต ซึ่งกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยภาพรวมตามมา (Chatchawan Wongsaree, 2021) นอกจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ดังกล่าวแล้ว ยังมีปัญหาที่สังคมต้องรับผิดชอบต่อผู้สูงอายุอีกมากมาย ซึ่งกรมกิจการผู้สูงอายุ (2565: Online) ได้เสนอว่า นอกจากเศรษฐกิจจะไม่โตแล้ว ปัญหาแรงงานก็จะยิ่งหนักขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเวลาผ่านไป มีการประเมินไว้ว่าครอบครัวที่มีแต่ผู้สูงอายุต้องประหยัคจะมีการใช้จ่ายที่ต่ำกว่าปกติประมาณ 30% ซึ่งจะทำให้กำลังซื้อในอนาคตหดหายเป็นอย่างมาก การลงทุนทำธุรกิจในประเทศไทยก็จะยิ่งยากขึ้นและนี่คือเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ตัวเลขการลงทุน

ต่างประเทศ Outward FDI ของบริษัทยักษ์ใหญ่เมืองไทยสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วย โดยเฉพาะในประเทศ ASEAN ทำจุดสูงสุดในปี 2016 ประมาณ 200,000 ล้านบาท ซึ่งปัจจุบันไทยเริ่มต้นแก้ไขปัญหาเหล่านี้อย่างจริงจังทั้งด้านการผลิตและสังคม เช่น แก้ไขปัญหาขาดแคลนแรงงานโดยการใช้เครื่องมือเครื่องจักรหรือนำเทคโนโลยีเข้ามาทดแทนแรงงานคน หรือการนำเข้าแรงงานต่างด้าวมากขึ้น เพิ่มค่าใช้จ่ายทางด้านสวัสดิการมากขึ้นเพื่อบริการสังคมทางด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ ทำให้การลงทุนและการออมของประเทศลดลงด้วย เพิ่มค่าใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุข การแพทย์ บริการสังคมแก่ผู้สูงอายุมากขึ้นและต้องเพิ่มงบประมาณรายจ่ายเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากไร้และการเก็บภาษีรายได้น้อยลงเนื่องจากมีวัยผู้สูงอายุซึ่งไม่มีรายได้มีส่วนที่มากขึ้น

สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) หรือสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเท่ากับ หรือมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ถ้าหากสังคมใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเท่ากับ หรือมากกว่าร้อยละ 20 หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเท่ากับ หรือมากกว่าร้อยละ 14 ก็จะถูกจัดเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) และสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super-aged Society) คือ สังคม หรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 28 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ของประเทศไทยเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงเมื่อเปรียบเทียบกับหลายชาติในโลก สาเหตุเพราะคนไทยมีอัตราการเกิดน้อย คุณกำเนิดได้ดีและอายุคนยืนยาวขึ้น กลุ่มคนที่เกิดในช่วง 2506 – 2526 ซึ่งมีอัตราการเกิดมากกว่า 1 ล้านคนต่อปี สภาพดังกล่าวจะส่งผลให้ภายใน 20 กว่าปีข้างหน้าผู้สูงอายุจะเพิ่มเป็นราว 21 ล้านคน ภาวะสูงวัยนั้นจะมาพร้อมกับความเปราะบางทั้งทางด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม ผู้สูงวัยจึงต้องพึ่งพาคนอื่นมากขึ้นในหลายด้าน การที่ครอบครัว คนรอบข้าง สังคม รวมไปถึงรัฐต้องเข้ามาประคับประคองผู้สูงวัยจำเป็นต้องใช้เวลา เงินทอง และทรัพยากรต่างๆ มากตามจำนวนผู้สูงวัย ถ้ายิ่งมากก็อาจจะกระทบต่อทั้งด้านส่วนตัวและองค์รวมทางเศรษฐกิจ สังคม และระบบโครงสร้างต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสร้างผลกระทบในระดับบุคคล โดยเฉพาะในกลุ่มคนวัยแรงงานที่มีภาระดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุที่มีสภาวะของความเปราะบางด้านสุขภาพทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตตามช่วงอายุที่เพิ่มขึ้น ปัญหาเหล่านี้คือข้อจำกัดของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Department of Elderly Affairs, 2019)

การที่สังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ ผลที่ตามมาคือ ผู้อยู่ในวัยแรงงานต้องรับภาระมากขึ้นในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุจาก ข้อมูลคาดประมาณ พบว่าปี 2523 ประเทศไทยมีอัตราส่วนเกื้อหนุนผู้สูงอายุเท่ากับ 10 คน และลดลงเหลือเพียง 6 คน ในปี 2553 แสดงว่าคนที่อยู่ในวัยแรงงานเพียง 6 คน ต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุจำนวน 1 คน และในปี 2563 ลด เหลือจำนวน 4 คน โดยพิจารณาจากอัตราส่วนเกื้อหนุนผู้สูงอายุ (potential support ratio) ซึ่งหมายถึงจำนวนคนในวัยแรงงาน (อายุ 15 - 59 ปี) เทียบกับจำนวนผู้สูงอายุ 60 ปี อัตราการเกื้อหนุนผู้สูงอายุที่ลดลงอย่างต่อเนื่องนี้ จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อ ผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้ เพราะถ้าคนในวัยแรงงานซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้ประเทศไม่เพียงพอ ย่อมจะมีผลกระทบต่อการจัดหาสวัสดิการต่างๆ ให้ผู้สูงอายุในอนาคตด้วยเช่นกัน จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว การเตรียมความพร้อม จึงเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนต้องเข้ามาทำงานร่วมกัน (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Social Development and Human Security,

2015) จะต้องตระหนักและมีการเตรียมการด้านต่างๆ พร้อมทั้งระดมทรัพยากรและสหวิทยาการต่างๆ เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี การคุ้มครองดูแลผู้สูงอายุการจัดสวัสดิการให้ สามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ตลอดจนการสร้างหลักประกันทางสังคม เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับ ผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง (Thanongsak Yingrattanasuk et al., 2014) ด้านสาธารณสุขต้องมีการวางแผนเพื่อเตรียมรับมือกับ 96 กับปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุ ในด้านสวัสดิการควรจัดสรรสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง ขณะเดียวกัน ครอบครัวก็มีความสำคัญมากในการปลูกฝังการดูแลรักษาสุขภาพ และโภชนาการที่ถูกต้องตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้ก้าวสู่วัยผู้สูงอายุ ที่แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ตลอดจนการให้ความรักและเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

ผู้สูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้นั้น ควรได้รับการส่งเสริมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะครอบครัวของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นองค์กรย่อยที่มีความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุมากที่สุด ซึ่งกรมกิจการผู้สูงอายุ (2565: Online) ได้เสนอว่า ผู้สูงอายุควรได้รับการส่งเสริมในด้านต่างๆ คือ 1) ความมีอิสระภาพ ได้แก่ ควรให้ผู้สูงอายุสามารถตัดสินใจในการเลือกที่จะเกษียณอายุงานได้ด้วยตนเอง ควรให้ผู้สูงอายุมีเสรีภาพในการเลือกที่อยู่อาศัยได้ตามความต้องการ ควรให้ผู้สูงอายุได้ช่วยเหลือตนเองเพื่อให้สามารถเข้าถึงปัจจัยสี่ และควรได้รับโอกาสในการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ และควรได้รับโอกาสในการเข้าร่วมการศึกษาเพิ่มเติมและการอบรม 2) ด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ ควรได้รับการส่งเสริมด้านการดูแลรักษาสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ควรได้รับการช่วยเหลือทางด้าน การบริการสังคมควรมีโอกาสสร้างเครือข่ายหรือสมาคมสำหรับผู้สูงอายุด้วยกัน ควรได้รับการช่วยเหลือด้านสิทธิมนุษยชน และควรมีส่วนร่วมในสังคมรวมถึงการพัฒนาและดำเนินการทางนโยบายต่างๆ และ 3) ด้านความสำเร็จหรือการบรรลุในสิ่งที่ต้องการ ได้แก่ ควรได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตน ควรได้รับความยุติธรรมหรือเสมอภาค ควรที่จะมีความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างสมเกียรติและปลอดภัยจากประเด็นคุกคามต่างๆ และควรได้รับโอกาสในการเข้าถึงแหล่งการศึกษา วัฒนธรรมและศาสนา

ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือยับยั้งปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุหรือปัญหาที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดังกล่าวอย่างเร่งด่วน โดยการส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุได้ถูกกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีที่กำหนด เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ เป้าหมายการพัฒนาประเทศข้างต้น จึงจำเป็นต้องกำหนด ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาว จำนวน 6 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ การขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ จำนวน 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัย ให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ดี รอบด้านและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรมและเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็น ในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการ

เรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง 2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุน การรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ ไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพ อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

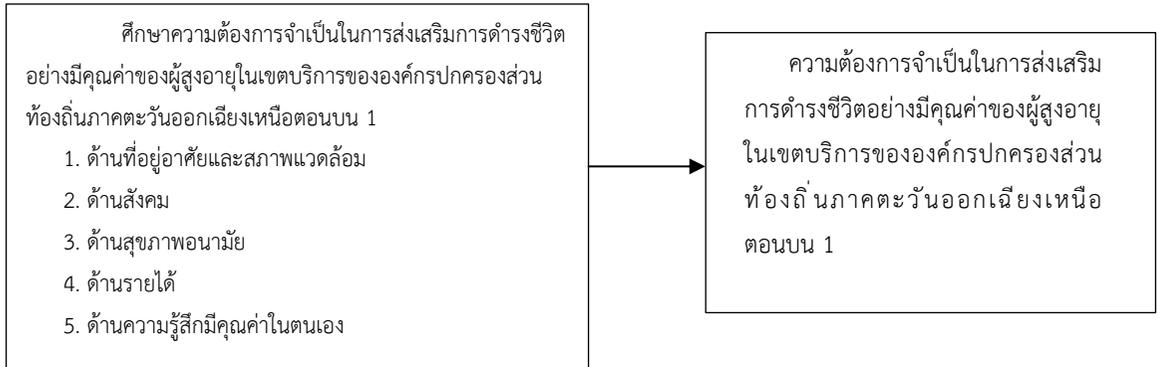
นอกจากนี้ เพื่อสนองยุทธศาสตร์ชาติด้านผู้สูงอายุดังกล่าว หน่วยงาน องค์กร สถาบันหรือเครือข่าย โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีหน้าที่ในการให้บริการประชาชนทุกเพศ วัย อายุและอาชีพต้องเร่งดำเนินการอย่างจริงจังให้เห็นผลเป็นรูปธรรมชัดเจน ซึ่งองค์กรดังกล่าวนี้ต้องมีนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการนำไปสู่การแก้ปัญหาและส่งเสริมสุขภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น ซึ่งจะต้องเป็นยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นจะต้องสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่นั่นเอง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยในฐานะผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีที่ตั้งในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 จึงสนใจที่จะศึกษาและพัฒนายุทธศาสตร์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตสังคมผู้สูงอายุ ที่มีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ในส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ซึ่งประกอบไปด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดบึงกาฬ ทั้งนี้เพื่อจะได้นำเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้มีส่วนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมผู้สูงอายุในเขตบริการของตนได้นำไปประกอบการพิจารณาหรือประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตสังคมผู้สูงอายุในเขตบริการของตน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย ตามที่ได้ระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของพลเมืองไทยในภาพรวม และเกิดการพัฒนาด้านศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีรายชื่อในทะเบียนราษฎรและผู้มีสัญชาติไทย ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดหนองคาย และจังหวัดบึงกาฬ รวมทั้งหมดจำนวน 636,688 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีรายชื่อในทะเบียนราษฎรและผู้มีสัญชาติไทย ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ใช้สูตรของ Taro Yamane (1970) ค่าความเชื่อมั่น 95% แล้วกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรที่จังหวัด รวม 400 คน ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มแบบเจาะจง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1: แสดงจำนวนผู้สูงอายุที่มีรายชื่อในทะเบียนราษฎรและผู้มีสัญชาติไทย ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนทั้งหมด (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	จังหวัดอุดรธานี	266,889	168
2	จังหวัดเลย	125,081	79
3	จังหวัดหนองบัวลำภู	87,459	55
4	จังหวัดหนองคาย	92,205	58
5	จังหวัดบึงกาฬ	65,054	40
	รวม	636,688	400

ที่มา: Department of Elderly Affairs (2023)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการค้ารงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ระดับ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการค้ารงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert Method) (Bunchom Srisa-at, 2013: 121-122) สภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน และ สภาพที่ควรจะเป็น ดังนี้

5 หมายถึง สภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน และ สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง สภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน และ สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง สภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน และ สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในปานกลาง

2 หมายถึง สภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน และ สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง สภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน และ สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะอื่น ๆ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างแบบสอบถามและการหาคุณภาพแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาตัวแปรที่ปรึกษา และนิยามศัพท์เฉพาะ

3. ทำการร่างแบบสอบถาม แล้วนำไปให้ที่ปรึกษาช่วยตรวจสอบความสมบูรณ์

4. หาคุณภาพของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และการใช้ภาษา (Wording) โดยการค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด (Index of Item – Objective Congruence: IOC) ตลอดจนความครอบคลุมของข้อคำถามและความชัดเจนของภาษา โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยกำหนดเกณฑ์การประเมินข้อคำถามต้องมีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า 0.50 (ประสพชัย พสุนนท์, 2558) ที่มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

+1 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญ แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

0 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญ ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

-1 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญ แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

นำคะแนนของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

โดยใช้สูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

$$\begin{aligned} \text{เมื่อ } IOC &= \text{ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์} \\ \sum R &= \text{ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ} \\ N &= \text{จำนวนผู้เชี่ยวชาญ} \end{aligned}$$

ผลการพิจารณาจากแบบสอบถามทั้งฉบับจำนวน 41 ข้อ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ระหว่าง 0.80-1.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์ สามารถนำแบบสอบถามไปทำการทดลองใช้ (Try Out) ได้

5. นำแบบสอบถามไปทำการทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของซึ่งต้องมีค่ามากกว่า 0.70 (Cortina, 1993) จึงยอมรับได้ ผลหาความเชื่อมั่นจากแบบสอบถามด้านสภาพที่เป็นอยู่ จำนวน 41 ข้อ กับกลุ่มเป้าหมาย 30 คน ได้เท่ากับ 0.911 และด้านสภาพที่ควรจะเป็น เท่ากับ 0.923 ถือว่าผ่านเกณฑ์ นำแบบสอบถามไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยแสดงกระบวนการเก็บข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

1. ขออนุญาตจากผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อทำการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย
2. ผู้วิจัยให้คำอธิบายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย และกระบวนการวิจัยให้กับผู้ตอบแบบสอบถามได้รับทราบ
3. ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคนจะตอบคำถามแต่ละส่วน โดยใช้เวลาในการตอบคำถาม ประมาณ 5 – 10 นาที
4. หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ดำเนินการดังนี้

- 1) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามส่วนที่ 1 โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
- 2) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามส่วนที่ 2 โดยวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ที่ได้มาวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น โดยเทคนิค Priority Needs Index แบบปรับปรุง สถิติที่ใช้ คือ PNI Modified ตามสูตร (สุวิมล ว่องวานิช, 2550: 275-279)

สูตรในการคำนวณดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ดังนี้

$$PNI_{\text{Modified}} = (I - D) / D$$

เมื่อ PNI หมายถึง ดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น
I หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็น
D หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นอยู่

ผู้วิจัยเลือกวิธีจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นโดย (สุวิมล ร่องวานิช,2550:ก) โดยค่า PNI มีค่าตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไปจึงถือว่ามีความต้องการจำเป็น

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ดังนี้

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 พบว่า 1) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิงจำนวน 301 คน คิดเป็น ร้อยละ 75.25 มีอายุระหว่าง 60 - 69 ปีจำนวน 344 คน คิดเป็นร้อยละ 86.00 มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาจำนวน 359 คน ร้อยละ 89.75 มีสถานภาพสมรสจำนวน 232 คน ร้อยละ 58.00 มีการพักอาศัยอยู่กับคู่สมรสจำนวน 187 คน ร้อยละ 46.75 และมีการได้รับสวัสดิการจากรัฐเป็นเบี้ยผู้สูงอายุจำนวน 370 คน คิดเป็นร้อยละ 92.50 2) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ลำดับที่ 1 ด้านรายได้ ลำดับที่ 2 ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านสังคม ด้านความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และลำดับที่ 3 ด้านสุขภาพอนามัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ในภาพรวม

ข้อ	ด้าน	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่ควรจะเป็น(I)		PNI modified	ลำดับ ความสำคัญ
		(D)					
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1	ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	4.10	0.87	4.31	0.77	0.05	2
2	ด้านสังคม	4.15	0.78	4.36	0.65	0.05	2
3	ด้านสุขภาพอนามัย	4.17	0.73	4.33	0.68	0.04	3
4	ด้านรายได้	2.73	1.23	3.05	1.35	0.12	1
5	ด้านความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง	4.05	0.74	4.26	0.69	0.05	2

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการอภิปรายผลการวิจัย ในข้อค้นพบที่สนใจ ดังนี้

การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ลำดับที่ 1 ด้านรายได้ ลำดับที่ 2 ด้านที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม ด้านสังคม ด้านความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และลำดับที่ 3 ด้านสุขภาพอนามัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suthep Khammek (2021: 75-75) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเชิงบูรณาการในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท กรณีศึกษาเทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผลการประเมินคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพกายและจิตใจ เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งคุณภาพชีวิตในแต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด โดยมีแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเชิงพื้นที่ผ่านการขับเคลื่อนด้วยการนำข้อมูลเชิงตัวเลข สถานการณ์เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่มากำหนดทิศทางในการพัฒนาและช่วยเหลือผู้สูงอายุ ทั้งในระดับท้องถิ่นแบบบูรณาการซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการที่ใหม่ในการพัฒนาผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน ดังนั้น จึงต้องมีบูรณาการการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุทั้งในระดับนโยบายของหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่ระดับจังหวัดสู่ การปฏิบัติงานของหน่วยงานท้องถิ่นในระดับพื้นที่ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของหน่วยงานของการวางแผน การปฏิบัติงาน ระบบติดตามประเมินผล และแก้ไขและพัฒนา ที่เชื่อมโยงกลไกการทำงาน ด้าน ผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ที่เรียกว่า “เครือข่ายสหวิชาชีพ ชุมชนดูแลกลุ่มผู้สูงอายุเชิงพื้นที่” เน้นการทำงานเชิงรุกในการพัฒนาองค์ความรู้และความร่วมมือกันในการกำหนด “แผนชุมชนสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเชิงพื้นที่” ได้แก่ แผนระบบดูแลและจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ แผนกิจกรรม แผนการบริหารงานทั่วไป และแผนด้านแหล่งกองทุนและศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุ และต้องการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม ร่วมในการเสนอปัญหา ความต้องการและการให้จัดลำดับความสำคัญของปัญหา บนฐาน “การใช้ประโยชน์ ระบบข้อมูลสารสนเทศของผู้สูงอายุเชิงพื้นที่ในเทศบาลตำบลพลายชุมพล” เพื่อเป้าหมายสุดท้าย คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้ครบทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ตามคุณลักษณะปัญหาและ ความต้องการของผู้สูงอายุทุกกลุ่มได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสอดคล้องกับ Suphisara Khao-ngern (2022) ทำการศึกษาการพัฒนากระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า 1) ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของ ผู้สูงอายุโดยองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชนะ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านสวัสดิการสังคม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านการส่งเสริมอาชีพ ด้านนันทนาการ ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านการปรับปรุงชุมชนแออัด และด้านการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยตามลำดับ 2) กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยองค์การบริหาร ส่วนตำบลท่าชนะ ควรยึดรูปแบบดำเนินงานตามมาตรฐานการจัดทาบบริการสาธารณะที่เชื่อมโยงกับกลไกการพัฒนา คุณภาพชีวิตในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ด้านการกำหนดนโยบายและแผน ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการปฏิบัติงานและด้านบุคคล 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการเตรียมความพร้อม สำหรับเข้าสู่สังคม

ผู้สูงอายุ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรมุ่งเน้น เป้าหมายของผลผลิต ภาพการดำเนินงานผ่านรูปแบบที่หลากหลาย โดยผู้บริหารต้องตระหนักถึงความสำคัญในการจัดเตรียม ทรัพยากรที่ได้มาตรฐานและมีจำนวนเพียงพอต่อการสนับสนุนภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งจัดโครงการอบรมเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถแก่บุคลากรที่รับผิดชอบดำเนินงานตามภารกิจอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสมตามความต้องการและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในทุกมิติ ที่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุจำเป็นต้องส่งเสริมทั้ง 5 ด้านไปพร้อมกันเพื่อให้เกิดความสมดุล ทั้งทางสุขภาพกาย สุขภาพจิต รวมถึงสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่ามีชีวิตอยู่อย่างสมศักดิ์ศรี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำผลการวิจัยไปนำเสนอต่อผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อกำหนดแผนการส่งเสริมด้วยจัดลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ให้เห็นเป็นรูปธรรม
2. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควรนำเอาผลการวิจัย ไปกำหนดโครงสร้างและหน่วยงานในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุทุกระดับ

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. วิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้แก่ ด้านรายได้ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านสังคม ด้านความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และ ด้านสุขภาพอนามัย
2. การวิจัยเกี่ยวกับศูนย์การประสานความร่วมมือในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุ ในระดับตำบล อำเภอและจังหวัด

เอกสารอ้างอิง

- Bunchom, S. (2013). *Basic research* (9th ed.). Bangkok: Suviriyasan. (in Thai)
- Chatchawan, W. (2021). *Model of the relationship between the environment that supports knowledge, skills, and abilities, personality characteristics and development of work readiness towards self-initiative of head nurses in private hospitals* [Doctoral dissertation, Christian University]. Nakhon Pathom. (in Thai)
- Cortina, J. M. (1993). What is coefficient alpha: An examination of theory and applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98–104.

- Department of Elderly Affairs. (2023). *Statistics on the elderly: Compiled from information from the Department of Provincial Administration as of December 31, 2022, from information on civil registration and Thai nationals as of December 31, 2022*. Retrieved August 15, 2023, from <https://www.dop.go.th/th/know/side/1/1/2387>. (in Thai)
- Department of Mental Health. (2018). *Annual report of the Department of Mental Health, year 2018*. Ministry of Public Health. Retrieved August 15, 2023, from https://dmh.go.th/report/dmh/rpt_year/view.asp?id=410. (in Thai)
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health. (2017). *20-year national strategy for public health (2018–2037)*. Retrieved August 15, 2023, from http://www.stopcorruption.moph.go.th/index.php/main/p_detail/page/60. (in Thai)
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Social Development and Human Security. (2015). *Orders of the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Social Development and Human Security*. Retrieved August 15, 2023, from https://www.m-society.go.th/news_view.php?nid=13645. (in Thai)
- Prasopchai, P. (2015). Validity of questionnaires for social science research. *Social Science Journal Srinakharinwirot University*, 18, 375–396. (in Thai)
- Suphisara, K. (2022). *Developing a process to promote the quality of life of the elderly: A case study of Tha Chana Subdistrict Administrative Organization, Tha Chana District, Surat Thani Province* [Master's thesis, Suratthani Rajabhat University]. Surat Thani. (in Thai)
- Suthep, K. (2021). Integrated development of the quality of life of the elderly in semi-urban and semi-rural areas: A case study of Phlai Chumphon Subdistrict Municipality, Mueang District, Phitsanulok Province. *Journal of Nakhon Lampang Sangha College*, 10(1), 75–75. (in Thai)
- Suwimon, W. (2007). *Needs assessment research*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Thanongsak, Y., et al. (2014). *Development of learning styles and careers for the elderly: Learning to promote empowerment*. Burapha University. (in Thai)
- Taro, Y. (1970). *Statistic: An introductory analysis* (2nd ed.). New York: Harper & Row.

ปัญหาและความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

Problems and needs for developing highly skilled workers at Northeastern Region 1 Vocational Education Institutes

พนม แสงแก้ว¹, กฤตติกา แสนโภชน์² และ ธนกรฤต ทุริสุทธิ์³
Phanom Saengkaew¹, Krittika Saenphot² and Thanakrit Thurisut³

บทคัดย่อ

การศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 2) เพื่อศึกษาระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เป็นการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Method Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาแรงงานทักษะสูง จำนวน 9 คน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 7 คน รวม 17 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสรุปรวม ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method Research) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ บุคลากรผู้สอนและเจ้าของสถานประกอบการ ของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด คือ หนองคาย อุดรธานี เลย หนองบัวลำภูและบึงกาฬ จำนวน 446 คน เครื่องวิจัยใช้แบบสอบถาม ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-100 และ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ที่ .991 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม Google Form วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติพื้นฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพปัญหาการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พบว่า ด้านยานยนต์สมัยใหม่ ยังขาดความเชื่อมโยงด้านความร่วมมือกับสถานประกอบการ ผู้บริหารระดับสูง ไม่ได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริม สื่อการสอนเกี่ยวกับยานยนต์สมัยใหม่ ครูผู้สอนขาดการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับยานยนต์สมัยใหม่ ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วจนตามเทคโนโลยีไม่ทัน ทำให้ขาดความเชี่ยวชาญความชำนาญที่จะนำมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน ส่วนนักศึกษาที่จบยังไม่มีทักษะด้านยานยนต์สมัยใหม่ ด้านทักษะด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ ยังขาดบุคลากรที่มีศักยภาพในการออกแบบอิเล็กทรอนิกส์บูรณาการระบบและพัฒนา

ระบบเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงอุปกรณ์และชิ้นส่วนต่างๆให้เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะที่มีมูลค่าเพิ่มสูง รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานในการออกแบบและพัฒนา ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม มีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนเกิดจากองค์ประกอบทางกายภาพของหุ่นยนต์อุตสาหกรรมทั้งในส่วนของฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ ขาดแคลนสื่อการเรียนและการฝึกงานปัญหาจากตัวผู้เรียนที่ต้องจินตนาการสูงตลอดจนวิทยากรหุ่นยนต์ที่มีเนื้อหาสาระที่ซับซ้อนและยากต่อการทำความเข้าใจในระยะเวลาที่จำกัด ขาดการพัฒนาบุคลากรรับผิดชอบในการดำเนินการ ผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของทักษะด้านเทคโนโลยี ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ขาดการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาอย่างจริงจัง ขาดทรัพยากรเครื่องมือในการเรียนรู้ทักษะขั้นสูง นอกจากนั้นสถานศึกษายังไม่ได้พัฒนากระบวนการเรียน การสอนด้านอุตสาหกรรมทางเทคโนโลยีดิจิทัล ให้เกิดความสอดคล้องกับสถานประกอบการ

2. ระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พบว่า ระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูง โดยรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ทุกด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1. ด้านยานยนต์สมัยใหม่ 2. ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ 3. ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 4. ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม 5. ด้านการถ่ายทอดการสอนหรือการให้ความรู้ และ 6. ด้านภาษา ตามลำดับ

คำสำคัญ: ปัญหาและความต้องการ, การพัฒนาแรงงานทักษะสูง,สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

Abstract

The study of problems and needs for developing high-skilled workers of the Northeastern Vocational Education Institute 1 has the objectives 1) to study the problems and problems of developing high-skilled workers of the Northeastern Vocational Education Institute 1 2) to study the level of labor development needs. High Skills of the Northeastern Vocational Education Institute 1 The research is divided into 2 steps. Step 1: Study the problem of developing high-skilled workers in vocational education institutions. Northeast 1 is a qualitative research (Qualitative Method Research). The key informants are people with knowledge and experience in developing highly skilled workers, 9 people, 7 stakeholders, a total of 17 people, specifically selected (Purposive Sampling) tools. The research used semi-structured interviews. Collect data yourself Analyze data using content analysis and summarize the overall picture. Step 2: Study the level of demand for developing high-skilled workers at the Northeastern Vocational Education Institute 1. This is quantitative research. (Quantitative Method Research) The sample group is undergraduate students in technology or operations fields. Teachers and business owners of the Northeastern Vocational Education Institute 1 cover an area of 5 provinces: Nong Khai, Udon Thani, Loei, Nong Bua Lamphu and Bueng Kan, numbering 446 people. The research instrument used a questionnaire, with an IOC value between 0.67-100 and

the reliability for the entire document was .991. Data were collected using a Google Form questionnaire. Data were analyzed with a ready-made computer program. Use basic statistics

Keywords: Problems and needs, Developing highly skilled workers, at Northeastern Region 1 Vocational Education Institutes

บทนำ

ในระยะ 25 ปีที่ผ่านมา จำนวนแรงงานที่ประสบปัญหาความยากจนขั้นรุนแรงลดลงอย่างมาก จำนวนชนชั้นกลางมีสัดส่วนกว่าร้อยละ 34 ของการจ้างงานทั้งหมดในประเทศกำลังพัฒนา อย่างไรก็ตาม วิกฤตเศรษฐกิจปี 2551 ส่งผลให้เกิดภาวะถดถอยของเศรษฐกิจโลก แม้เศรษฐกิจจะเริ่มฟื้นตัว แต่อัตราการเติบโตยังคงต่ำ และปัญหาความเหลื่อมล้ำรุนแรงขึ้น การจ้างงานไม่เพียงพอต่อตลาดแรงงานที่เติบโตขึ้น องค์การแรงงานระหว่างประเทศรายงานว่าในปี 2558 มีผู้ไม่มีงานทำถึง 204 ล้านคนทั่วโลก องค์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 8 มุ่งส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ผ่านการยกระดับผลิตภาพแรงงานและการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการผลิต โดยการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการ การสร้างงาน รวมถึงการดำเนินนโยบายเพื่อจัดปัญหาแรงงานผิดกฎหมาย แรงงานทาส และการค้ามนุษย์ ซึ่งจะนำไปสู่การจ้างงานเต็มที่และมีผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคนภายใน ปี 2573 (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023)

องค์กร World Economic Forum (WEF) ได้สำรวจ และวิเคราะห์ความต้องการ ของตลาดแรงงาน รวมทั้งแนวโน้มของเทคโนโลยีในองค์กรใหญ่ๆ ทั่วโลก ผลการศึกษาได้กล่าวถึงทักษะ ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ออกมา 16 ทักษะ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (BASE Playhouse, 2021) 1) Foundational Literacies กลุ่มทักษะพื้นฐานที่จำเป็นซึ่งต้องใช้ในการปฏิสัมพันธ์กับบริบท ที่แตกต่างกัน ได้แก่ การใช้ภาษา (Literacy) การคำนวณ (Numeracy) การใช้เทคโนโลยี (ICT Literacy) การใช้วิทยาศาสตร์กับสิ่งรอบตัว (Scientific Literacy) การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม (Cultural & Civic Literacy) หรือการจัดการด้านการเงิน (Financial Literacy) นับเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต เป็นอย่างมาก 2) Competencies กลุ่มทักษะที่ต้องนำมาใช้ในการจัดการกับปัญหา เป็นทักษะสำคัญที่ใช้ ร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหาให้ถูกจุด (Critical Thinking) การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Creativity) การสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่น (Communication & Collaboration) เพื่อแก้ปัญหาให้ได้ หรือกล่าวอีกนัย คือเป็นสิ่งที่คอมพิวเตอร์ยังทำไม่ได้ 3) Character Qualities กลุ่มทักษะที่ใช้ในการจัดการตัวเองกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างรวดเร็ว เช่น ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) การริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) ความพยายาม ในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Persistence) ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อม (Adaptability) ความเป็นผู้นำ (Leadership) ความตระหนักถึงสังคมและวัฒนธรรม (Social & Cultural Awareness) (Woratha Mongkolsuebsakul, 2022)

ขณะนี้ประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานทั้ง แรงงานมีฝีมือและแรงงานไม่มีฝีมือ ต้องพึ่งพาแรงงานจากต่างประเทศ เป็นอุปสรรคที่ขัดขวาง การก้าวข้ามความเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ไปสู่ความเป็นประเทศที่มีรายได้สูงเนื่องจากการที่ไม่มีขีดความสามารถในการแข่งขันโดยเฉพาะในภาคธุรกิจ เป็นผลมาจากการจัดการแรงงานและการพัฒนาฝีมือแรงงาน ที่ไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในประเทศไทย มีลักษณะ เป็นการขาดแคลนแรงงานเชิงคุณภาพ มากกว่าแรงงานไร้ฝีมือ จึงเป็นเหตุให้แรงงานที่เข้ามาในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม มีคุณสมบัติไม่ตรงกับ ตำแหน่งงาน ทำให้ต้นทุนประสิทธิภาพการผลิต และความสามารถในการแข่งขันของภาคธุรกิจ นอกจากนี้ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานเชิงคุณภาพยังบั่นทอน ประสิทธิภาพของระบบการศึกษาในภาพรวมอีกทอดหนึ่ง (Pholphirul, 2012) ปัญหาดังกล่าว ทวีความสำคัญ อย่างมากสำหรับภาคอุตสาหกรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาคอุตสาหกรรม ยังคงเป็นกลจักรสำคัญในการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศอย่างน้อยในระยะสั้น และระยะปานกลาง นอกจากนี้ประเทศไทยกำลัง ประสบปัญหาตลาดแรงงานตึงตัวและการเข้าสู่สังคมสูงวัย ซึ่งเป็นปัจจัยหลักอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้กำลังคนที่ เข้าสู่ภาคการผลิตมีจำนวนลดลง (Jitsuchon, 2012) ดังนั้น การจัดการปัญหาคุณภาพแรงงานไม่สอดคล้องกับ ความต้องการของภาคอุตสาหกรรมจะมีส่วนช่วย บรรเทาปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และทำให้ประสิทธิภาพ การผลิตของแรงงานสูงขึ้น แนวทางที่จะ แก้ปัญหาดังกล่าวเริ่มจากการพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะ และขีดความสามารถการแข่งขันให้กับ แรงงานที่จะส่งผลกระทบต่อ ขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นองค์กรหลักในการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ธุรกิจและบริการ ของประเทศ มีสถานศึกษาใน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ปีการศึกษา 2563 มีจำนวนทั้งสิ้น 913 แห่ง แบ่งเป็นสถานศึกษา ของรัฐ จำนวน 429 แห่ง และสถานศึกษาเอกชน จำนวน 484 แห่ง สถาบันการอาชีวศึกษาภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เป็นสถาบันการศึกษาที่อยู่ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีพื้นที่ รับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด คือ หนองคาย อุดรธานี เลย หนองบัวลำภูและบึงกาฬ ได้จัดการศึกษา ระบบทวิภาคี เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพที่เกิดจากข้อตกลงระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันกับ สถานประกอบการในเรื่อง การจัดการหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล โดยผู้เรียนใช้เวลาส่วน หนึ่งในสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันและเรียนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการโดยมีการจัดการเรียน แผนการฝึกอาชีพ การวัดผลและการประเมินผลเพื่อมุ่งเน้นผลิตผู้สำเร็จการศึกษาด้านวิชาชีพ ในระดับฝีมือ (ปวช.) ระดับเทคนิค (ปวส.) และระดับเทคโนโลยี (ปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ) ให้เป็นผู้มี ความรู้ความเข้าใจทักษะคุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพและกิจนิสัยที่เหมาะสม ปฏิบัติงานได้จริง ปฏิบัติงานที่ใช้เทคนิคในการทำงาน สร้างและพัฒนางาน วางแผน จัดการพัฒนาตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ให้มีความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ มีสมรรถนะนำไปปฏิบัติงานหรือประกอบอาชีพ อิสระได้ตามมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพและมาตรฐานสมรรถนะของสาขาวิชานั้นๆ โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ แต่ก็ยังพบว่า คุณภาพผู้เรียนและผู้สำเร็จการ อาชีวศึกษามีสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้รวมทั้งขาดทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น ผู้เรียนไม่

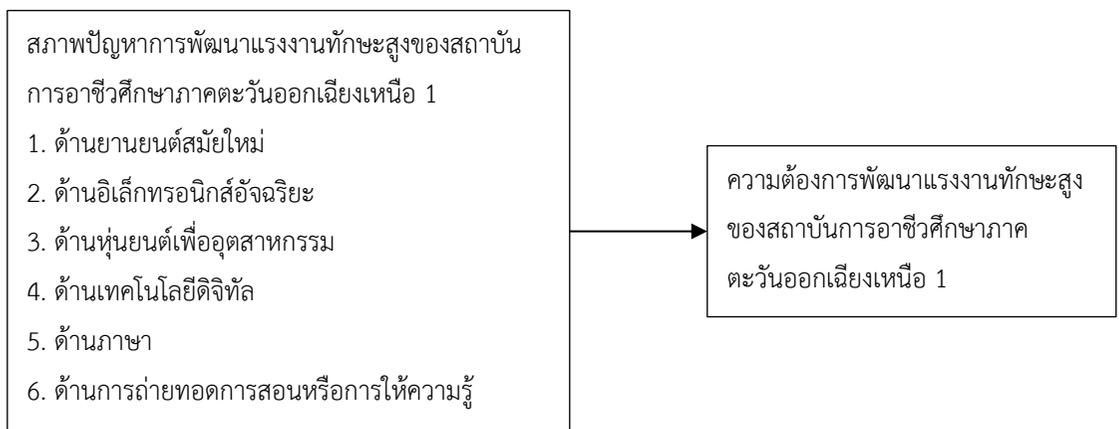
นิยมเรียนอาชีวศึกษาโดยเฉพาะผู้เรียนที่มีความสามารถสูง ทำให้ขาดแคลนกำลังคนระดับกลาง (ปวช., ปวส.) ที่มีคุณภาพค่อนข้างมาก การจัดอาชีวศึกษาไม่เน้นการฝึกปฏิบัติและสมรรถนะทางวิชาชีพและความเชื่อมโยงกับสถานประกอบการมากเท่าที่ควร ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษามีสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ ขาดการจัดการหลักสูตรที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ รวมทั้งการเชื่อมโยงกับการทำงาน (Surat Promchan, 1996) ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษา ปัญหาและความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เพื่อใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการหาแนวทางการพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1
2. เพื่อศึกษาระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้
 ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เป็นการวิจัยคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนา

แรงงานทักษะสูง จำนวน 9 คน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 8 คน รวม 17 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสรุปภาพรวม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ บุคคลกรผู้สอนและเจ้าของสถานประกอบการ ของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด คือ หนองคาย อุดรธานี เลย หนองบัวลำภูและบึงกาฬ กำหนดขนาดกลุ่มอย่างโดยใช้ตารางทาโร ยามาเน่ ได้จำนวน 446 คน เครื่องวิจัยใช้แบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม Google Form วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติพื้นฐาน

การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เอกสารรับโครงการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เลขที่รับรองโครงการ อว 0622.7/285 เลขที่ยื่นขอโครงการ จย.มน.129/2566

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ดังนี้

1) ผลการศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พบว่า 1) ด้านยานยนต์สมัยใหม่ ยังขาดความเชื่อมโยงด้านความร่วมมือกับสถานประกอบการ รวมถึงข้อมูลเทคนิคทางเทคโนโลยียานยนต์สมัยใหม่ยังไม่ได้รับการเผยแพร่สู่วิทยาลัยมากเท่าที่ควรขึ้นส่วนและอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนสื่อที่จะใช้ในการฝึกมีราคาสูง ผู้บริหารในการจัดท้าวสตูดิโอ สื่อการเรียนการสอนระดับสูง ไม่ได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมสื่อการสอนเกี่ยวกับยานยนต์สมัยใหม่ให้เป็นปัจจุบันตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง ครูผู้สอนขาดการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับยานยนต์สมัยใหม่ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วจนตามเทคโนโลยีไม่ทันทำให้ขาดความเชี่ยวชาญความชำนาญที่จะนำมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน ส่วนนักศึกษาที่จบยังไม่มีความรู้ด้านยานยนต์สมัยใหม่ นอกจากนั้นก็ยังไม่มีการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานประกอบการสาขายานยนต์สมัยใหม่ 2) ด้านทักษะด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ ยังขาดบุคลากรที่มีศักยภาพในการออกแบบอิเล็กทรอนิกส์บูรณาการระบบและพัฒนาระบบเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงอุปกรณ์และชิ้นส่วนต่างๆให้เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะที่มีมูลค่าเพิ่มสูงรวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานในการออกแบบและพัฒนา ได้แก่ห้องแล็บเพื่อการวิจัยพัฒนา 3) ทักษะด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม ครูภัณฑ์ของแผนกวิชาไม่ทันสมัยกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ครูและนักเรียนนักศึกษาขาดทักษะในการเรียนการสอน ไม่มีการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นเรื่องอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ นักศึกษาที่จบไม่มีองค์ความรู้ไม่สอดคล้องกับอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะที่สถานประกอบการต้องการ ภาคการผลิตขนาดใหญ่ที่เป็นการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (foreign direct investment: FDI) ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม มีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนเกิดจากองค์ประกอบทาง

กายภาพของหุ่นยนต์อุตสาหกรรมทั้งในส่วนของฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ ขาดแคลนสื่อการเรียนและการฝึกงาน ปัญหาจากตัวผู้เรียนที่ต้องการจินตนาการสูงตลอดจนวิทยากรหุ่นยนต์ที่มีเนื้อหาสาระที่ซับซ้อนและยากต่อการทำความเข้าใจในระยะเวลาที่จำกัด วัสดุฝึกในการเรียนการสอนเรื่องหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรมไม่เพียงพอและราคาสูง สถาบันการอาชีวศึกษาไม่มีการพัฒนาหลักสูตรหุ่นยนต์อุตสาหกรรมที่สถานประกอบการต้องการ ไม่มีแหล่งเรียนรู้ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรมร่วมกับสถานประกอบการ 4) ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ผู้เรียนจำเป็นต้องพัฒนา ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เพราะเป็นทักษะในการทำงานเพื่อให้เท่าทันโลกยุคดิจิทัล ทักษะในการนำเครื่องมืออุปกรณ์ เช่นคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แท็บเล็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสื่อสารการปฏิบัติงานเพื่อใช้พัฒนากระบวนการทำงานให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ขาดการพัฒนาบุคลากรรับผิดชอบในการดำเนินการ ผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของทักษะด้านเทคโนโลยี ขาดการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาอย่างจริงจัง ขาดทรัพยากรเครื่องมือในการเรียนรู้ทักษะขั้นสูง นอกจากนั้นสถานศึกษายังไม่ได้พัฒนากระบวนการเรียน การสอนด้านอุตสาหกรรมทางเทคโนโลยีดิจิทัล ให้เกิดความสอดคล้องกับสถานประกอบการ มีอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายแรงงานทักษะสูงในกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายระหว่างประเทศ 5) ด้านภาษา ผู้เรียนมีความกังวล และกลัวเมื่อต้องพูดภาษาอังกฤษมีปัญหาด้านคำศัพท์การฝึกฝนกับครูและบุคคลอื่นไม่ชอบเรียนวิชาที่เน้นทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ไม่มีรายวิชาภาษาอังกฤษที่เป็นรายวิชาเฉพาะ สาขาวิชาหรือสาขางาน English for Specific purposes ในหลักสูตรระดับปริญญาตรี นักศึกษาไม่สามารถประยุกต์ใช้ภาษาอังกฤษสำหรับงานเพื่อการสื่อสารไปใช้ในสถานประกอบการได้ จบแล้วยังไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษในสถานประกอบการได้ดีเท่าที่ควร นักศึกษาไม่มีทักษะในการ ติดต่อประสานงานด้านภาษาอังกฤษ ไม่สามารถสื่อสารกับผู้รับบริการได้ และ 6) ด้านการถ่ายทอดการสอนหรือการให้ความรู้ ผู้สอนขาดการพัฒนา การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ที่คงทนและเกิดทักษะที่ต้องการครู ขาดการออกแบบสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าที่ครูถ่ายทอดความรู้หน้าห้องเรียนเพียงอย่างเดียว ขาดงบประมาณในการพัฒนาครูให้มีทักษะสูงเพิ่มสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในทศวรรษที่ 21 นักศึกษาที่จบมีทักษะในการทำงานที่ดีแต่ไม่สามารถถ่ายทอด การสอนหรือองค์ความรู้ได้ดีเท่าที่ควร สถานประกอบการได้จัดอบรมเรื่องทักษะการถ่ายทอดการสอนและองค์ความรู้ ทำให้เกิดค่าใช้จ่าย และเสียเวลาในการแสวงหากำไรจากการดำเนินงาน ด้านอุตสาหกรรม

2) ผลการศึกษาระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พบว่า ระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูง โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.4$, S.D.= 0.74) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1. ด้านยานยนต์สมัยใหม่ ($\bar{X} = 4.48$, S.D.= 0.71) 2. ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ ($\bar{X} = 4.42$, S.D.= 0.74) 3. ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ($\bar{X} = 4.41$, S.D.= 0.76) 4. ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม ($\bar{X} = 4.40$, S.D.= 0.73) 5. ด้านการถ่ายทอดการสอนหรือการให้ความรู้ ($\bar{X} = 4.39$, S.D.= 0.74) และ 6. ด้านภาษา ($\bar{X} = 4.36$, S.D.= 0.75) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ในภาพรวม

การพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1	ระดับความต้องการ			ลำดับที่
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
1. ด้านยานยนต์สมัยใหม่	4.48	0.71	มาก	1
2. ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ	4.42	0.74	มาก	2
3. ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม	4.40	0.73	มาก	4
4. ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล	4.41	0.76	มาก	3
5. ด้านภาษา	4.36	0.75	มาก	6
6. ด้านการถ่ายทอดการสอนหรือการให้ความรู้	4.39	0.74	มาก	5
รวม	4.42	0.74	มาก	-

สรุปความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย รายด้านและรายชื่อ ดังนี้

ลำดับที่ 1 ด้านยานยนต์สมัยใหม่ ได้แก่ 1. การซ่อมบำรุงรถยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยพลังงานไฟฟ้าและการซ่อมบำรุงแบตเตอรี่รถยนต์ไฟฟ้า 2. การผลิตรถยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยพลังงานไฟฟ้าแบตเตอรี่ 3. การติดตั้งสถานีชาร์จไฟฟ้ารถ EV

ลำดับที่ 2 ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ ได้แก่ 1. การผลิตอุปกรณ์เครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ 2. การติดตั้งระบบสมองกลฝังตัวในอุปกรณ์เครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ 3. ระบบการจราจรอัจฉริยะ

ลำดับที่ 3 ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ได้แก่ 1. การพัฒนาแพลตฟอร์ม E-commerce 2. การเขียนโปรแกรม AI 3. การสร้างแอปพลิเคชันต่าง ๆ

ลำดับที่ 4 ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม ได้แก่ 1. หุ่นยนต์ประเภทมิแกนที่ 3 (ข้อศอก) 2. หุ่นยนต์จะเคลื่อนที่เป็นแบบเชิงเส้น (Prismatic) มิแกน 3 แกน (Cartesian Robot) และหุ่นยนต์ประเภทมิแกนที่ 2 (ไหล) 3. หุ่นยนต์ประเภท Spherical Robot (Polar)

ลำดับที่ 5 ด้านการถ่ายทอดการสอนหรือการให้ความรู้ ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้และการปฏิบัติยานยนต์สมัยใหม่ 2. การถ่ายทอดความรู้และการปฏิบัติการพัฒนาแพลตฟอร์ม 3. การถ่ายทอดความรู้และการปฏิบัติอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ

ลำดับที่ 6 ด้านภาษา ได้แก่ 1. ความรู้และความสามารถในการใช้ภาษาจีน 2. ความรู้และความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ และความรู้และความสามารถในการใช้ภาษาญี่ปุ่น

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการอภิปรายผลการวิจัย ในข้อค้นพบที่สนใจ ดังนี้

1. สภาพปัญหาการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พบว่า ด้านยานยนต์สมัยใหม่ ยังขาดความเชื่อมโยงด้านความร่วมมือกับสถานประกอบการ ผู้บริหารระดับสูง ไม่ได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมสื่อการสอนเกี่ยวกับยานยนต์สมัยใหม่ ครูผู้สอนขาดการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับยานยนต์สมัยใหม่ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วจนตามเทคโนโลยีไม่ทันทำให้ขาดความเชี่ยวชาญความชำนาญที่จะนำมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน ส่วนนักศึกษาที่จบยังไม่มีทักษะด้านยานยนต์สมัยใหม่ ด้านทักษะด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ ยังขาดบุคลากรที่มีศักยภาพในการออกแบบอิเล็กทรอนิกส์บูรณาการระบบและพัฒนาระบบเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงอุปกรณ์และชิ้นส่วนต่างๆให้เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะที่มีมูลค่าเพิ่มสูง รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานในการออกแบบและพัฒนา ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม มีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนเกิดจากองค์ประกอบทางกายภาพของหุ่นยนต์อุตสาหกรรมทั้งในส่วนของฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ ขาดแคลนสื่อการเรียนและการฝึกงานปัญหาจากตัวผู้เรียนที่ต้องจินตนาการสูงตลอดจนวิทยากรหุ่นยนต์ที่มีเนื้อหาสาระที่ซับซ้อนและยากต่อการทำความเข้าใจในระยะเวลาที่จำกัด ขาดการพัฒนาบุคลากรรับผิดชอบในการดำเนินการ ผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของทักษะด้านเทคโนโลยี ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ขาดการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาอย่างจริงจัง ขาดทรัพยากรเครื่องมือในการเรียนรู้ทักษะขั้นสูง นอกจากนี้สถานศึกษายังไม่ได้พัฒนาระบบการเรียน การสอนด้านอุตสาหกรรมทางเทคโนโลยีดิจิทัล ให้เกิดความสอดคล้องกับสถานประกอบการ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ยังไม่ตอบสนองความต้องการแรงงานทักษะสูงของตลาดสากล จึงไม่มีการพัฒนาหลักสูตร บุคลากรผู้สอน และปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ในด้าน ยานยนต์สมัยใหม่ ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม และด้านเทคโนโลยีดิจิทัล สอดคล้องงานวิจัยของ Wilairat Petchhueng (2019) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพกำลังคนด้านการอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะ สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ.2560-2579 ของสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพกำลังคนด้านการอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะ สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ.2560-2579 ของสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพกำลังคนด้านการอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะ สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ.2560-2579 ของสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพกำลังคนด้านการอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะ สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ.2560-2579 พบว่าการขับเคลื่อนตามแผนงานโครงการอยู่ในระดับดีมาก ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพกำลังคนด้านการอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะ สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ ส่วนใหญ่คือการพัฒนาครู การจัดสรร

งบประมาณ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และระบบการติดตามประเมินผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ Putu Suthira (2019) ได้ศึกษา บทบาทของอาชีวศึกษาในยุคอุตสาหกรรมระบบอัตโนมัติ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษา บทบาทของอาชีวศึกษาในยุคอุตสาหกรรมระบบอัตโนมัติ 2) เพื่อศึกษาความสามารถและทักษะใดที่จำเป็น และการออกแบบการเรียนรู้อาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21 ขั้นตอนการวิจัยศึกษาความสามารถและทักษะใดที่จำเป็นสำหรับ ผู้เรียนที่สามารถประกอบอาชีพได้ การเรียนรู้อย่างไรให้มีประสิทธิภาพ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ และการออกแบบการเรียนรู้อาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่าในอุตสาหกรรม 4.0 มีกระบวนการผลิตที่ตอบสนองอย่างรวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดความต้องการ ความต้องการสินค้าคงคลัง และบริการที่เป็นเลิศโดยมีข้อผิดพลาดเพียงเล็กน้อย สิ่งนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการนำ Cyber-Physical Productions Systems (CPPS) มาใช้ CPPS ทำงานเพื่อรวมคอมพิวเตอร์ที่ทำงานเป็นอุปกรณ์สำหรับปัญญาประดิษฐ์ (AI), ความเป็นจริงเสริม (AR), Virtual Reality (VR), Internet of Things (IoT), Internet of Service (IoS), หุ่นยนต์อัจฉริยะ, 3D เครื่องพิมพ์ในระบบการผลิต เพื่อให้บทบาทของอาชีวศึกษามีมากขึ้นมีประสิทธิภาพในการรองรับความต้องการในการพัฒนาระบบอัตโนมัติทางอุตสาหกรรม 4.0 สอดคล้องกับนิโก ซูติบโจ (2019) ได้ศึกษา ลักษณะการเรียนรู้ในยุคของอุตสาหกรรม 4.0 และสังคม 5.0 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ในยุคอุตสาหกรรม 4.0 และสังคม 5.0 ขั้นตอนการวิจัย การศึกษานี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพผ่านเทคนิคการสนทนากลุ่ม (FGD) เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะเรื่อง มีผู้เข้าร่วม FGD 11 คน เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ รวมถึงรัฐบาล สมาคมการศึกษา อุตสาหกรรม/บริษัทผู้บริหาร/ผู้นำมหาวิทยาลัย อาจารย์ นักศึกษาและศิษย์เก่า ผลการวิจัยพบว่า ผลลัพธ์ของการสนทนากลุ่ม (FGD) นี้บ่งชี้ว่าการเรียนรู้ลักษณะเฉพาะในยุคของอุตสาหกรรม 4.0 และสังคม 5.0 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจำเป็นต้องรองรับในกระบวนการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา

2. ระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 พบว่า ระดับความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูง โดยรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1. ด้านยานยนต์สมัยใหม่ 2. ด้านอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ 3. ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 4. ด้านหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม 5. ด้านการถ่ายทอดการสอนหรือการให้ความรู้ และ 6. ด้านภาษา ตามลำดับ ทั้งนี้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ปัจจุบันมีการพัฒนาเทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรมของโลกมาก จึงมีความต้องการแรงงานทักษะสูงของตลาดสากลจำนวนมากขึ้นเช่นกัน ผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสายปฏิบัติการก็ต้องการมีงานทำและมีรายได้สูง สถานประกอบการก็ต้องการแรงงานที่มีฝีมือ มีทักษะขั้นสูง ความต้องการแรงงานทักษะสูงของตลาดสากล สอดคล้องงานวิจัยของ Mongkol Ratchabut (2007) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ในสาขาช่างอุตสาหกรรม ของสถาบันการอาชีวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี ในสาขา ช่างอุตสาหกรรม ของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการอาชีวศึกษาระบบ

ทวิภาคีในสาขาช่างอุตสาหกรรมของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยตามลำดับ ดังนี้ ด้านบุคลากร ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านนิเทศและการติดตามผล ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการดำเนินโครงการ และด้านสื่อการเรียนการสอน และอาคารสถานที่ และด้านหลักสูตร ($X = 3.93$) 2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จใน การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ในสาขาช่างอุตสาหกรรมของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 โดยรวมมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับ Somphon Khajit (2007) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเพื่อเพิ่มคุณภาพนักศึกษาตามความต้องการกำลังระดับอาชีพเทคนิค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวคิดในการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ 2) วิเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ในสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และ 3) นำเสนอการพัฒนาารูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเพื่อเพิ่มคุณภาพนักศึกษาตามความต้องการแรงงานระดับอาชีพเทคนิค ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบจากการจัดกลุ่มด้วยค่าสัมประสิทธิ์การกระจายที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ที่ส่งผลต่อการจัดการ พบว่า ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความร่วมมือสร้างความเข้าใจและกำหนดเป้าหมาย 2) ด้านการจัดองค์กรในการดำเนินงาน 3) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน 4) ด้านส่งเสริมการศึกษาและอาชีพโดยใช้สื่อและวิธีการที่หลากหลาย 5) ด้านการประชาสัมพันธ์ด้วยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ 6) ด้านการติดตามและประเมินผลโดยความร่วมมือกำหนดหลักเกณฑ์ และ 7) ด้านการพัฒนาบุคลากรด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ ส่วนรูปแบบอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) นั้นได้เสนอในประเด็นของหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ผู้รับผิดชอบ การบริหารจัดการ และการประเมินผล โดยการพัฒนาารูปแบบนั้นนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 7 ด้านมาเป็นแนวทางในการกำหนดโครงการที่ต้องดำเนินการในส่วนของ การบริหารจัดการ การทดลองใช้รูปแบบที่ได้พัฒนานั้นสามารถทำได้ในระยะสั้นของการดำเนินงานโครงการบางส่วน กับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาปัจจุบัน จำนวน 32 คน และได้ทดสอบคุณภาพนักศึกษาที่ฝึกงานด้วยแบบทดสอบตามแนวคิดของ SCANS พบว่า นักศึกษาได้คะแนนรวมเฉลี่ยทั้งหมดเพียงร้อยละ 43.75

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ควรนำสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาแรงงานทักษะสูงของสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ไปกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนานักศึกษาระดับปริญญาตรีสายปฏิบัติการให้เป็นแรงงานทักษะสูง

2. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาควรสนับสนุนให้สถานประกอบการเข้าร่วมพัฒนาแรงงานทักษะสูงด้วยระบบทวิภาคี

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาแรงงานทักษะสูงโดยการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี
2. การวิจัยเกี่ยวกับความต้องการตลาดแรงงานทักษะสูงด้านอุตสาหกรรมสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

- Jitsuchon, S. (2012). *Thailand in a middle-income trap*. (in Thai)
- Khajit, S. (2007). *Developing a model for organizing bilateral vocational education to increase student quality according to the needs of technical vocational manpower*. (in Thai)
- Mongkolsuebsakul, W. (2022). *Guidelines for driving policy toward developing labor skills to support changes after the COVID-19 era*. (in Thai)
- Pholphirul, P. (2012). *Labour migration and the economic sustainability in Thailand*. (in Thai)
- Phethuang, W. (2019). *Driving the strategy for developing the potential of vocational education personnel to have competencies consistent with the needs of national development according to the vocational education development plan 2017–2036 of educational institutions under the Southern Vocational Education Institute*. (in Thai)
- Ratchabut, M. (2007). *Factors affecting the success of the dual vocational education system in the industrial technician field of the Northeastern Vocational Institute 6*. (in Thai)
- Suthira, P. (2019). *The role of vocational education in the era of industrial automation*. (in Thai)

กลยุทธ์และรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวฟ้ามืดข้ามพรมแดน Strategy and Model for Sustainable Transborder Dark Sky Tourism

ธนายุทธ ช่างเรื่อนงาม¹ วลีพรรณ รกิติกุล² สุรัสวดี นางแล³ จินดา ศิริธา⁴ ปิยดา ยศสุนทร⁵
ศิวิรี สุดสนิต⁶ และฟ้ารุ่ง สุรินา บุญทิศ⁷

Thanayut Changruenggam¹, Waleephan Rakitikul², Surassawadee Nanglae³, Jinda Sirita⁴, Piyada Yotsoonthorn⁵, Siwalee Sudsanit⁶ and Farung Surina Bunthit⁷

บทคัดย่อ

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวฟ้ามืดเริ่มเป็นที่รู้จักในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2563 โดยเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ ๆ มีความสว่างท้องฟ้าตอนกลางคืนให้ยังคงมืดพอที่จะสังเกตเห็นทางช้างเผือกได้ แนวคิดนี้สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนด้วยงบประมาณที่ประหยัด เนื่องจากพื้นที่ชนบทที่ห่างไกลความเจริญมักเป็นบริเวณที่ไฟฟ้าเข้าไม่ถึง ดังนั้นเราสามารถพลิกจุดอ่อนนี้ให้เป็นจุดแข็งในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ได้ และเนื่องจากจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดแรกของประเทศไทยที่มีการสร้างแผนที่ฟ้ามืดครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัดแล้ว แต่ยังไม่ปรากฏการณ์ว่ามีพื้นที่ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเขตอนุรักษ์ฟ้ามืดโดยสถาบันวิจัยดาราศาสตร์ หรือโดยสมาคมฟ้ามืดสากล ทำให้ผู้วิจัยเริ่มที่จะกำหนดพื้นที่ของ ฮ่อมลมจอย ตำบลธารทอง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่กรณีศึกษาเพื่อเป็นต้นแบบรูปแบบการท่องเที่ยวฟ้ามืด โดยมีจุดประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยวฟ้ามืด 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวฟ้ามืด และ 3) เพื่อวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมที่ได้จากรูปแบบการท่องเที่ยวฟ้ามืด ให้เห็นเชิงรูปธรรม ทั้งนี้ ผู้วิจัยให้ข้อสังเกตว่ารูปแบบการท่องเที่ยวฟ้ามืดที่ฮ่อมลมจอยนี้สามารถต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวฟ้ามืดข้ามพรมแดนได้ โดยยึดหลักการที่จังหวัดชายแดนของประเทศในเขตลุ่มแม่น้ำโขงฮ่อมลมมีลักษณะร่วมเดียวกัน นั่นคือ มี “โอกาสสูง” ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวฟ้ามืดทั้งเชิงธุรกิจ เชิงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และเชิงการตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม และมี “จุดอ่อน” เดียวกัน คือการขาดโครงสร้างพื้นฐานทั้งด้านเครื่องมือและกำลังคน ดังนั้น จากหลักการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนดังกล่าว ทำให้ทราบว่า การแก้ปัญหาความมุ่งมั่นที่การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในด้านนี้ จากการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม พบว่าอัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุนอยู่ที่ 1.56 และมีอัตราผลตอบแทนอยู่ที่ร้อยละ 44 ซึ่งเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าเป็น

¹⁻⁷ คณาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาการคำนวณ และโปรแกรมวิชาเทคโนโลยีเคมี

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

*Corresponding author: thanayut.cha@crru.ac.th

อย่างมากกับชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพบว่าการท่องเที่ยวฟ้ามืด ไม่เพียงเป็นทางแก้ของปัญหาเศรษฐกิจฐานราก ด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนวิธีหนึ่ง

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวฟ้ามืด รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยว ความสว่างท้องฟ้า กลยุทธ์

Abstract

The concept of dark sky tourism began to be recognized in Thailand in 2020. It is a way to conserve dark sky areas allowing us to see stars and the Milky Way. This can be one of the cheapest solutions for grassroots economic development in rural areas, particularly those far from the reach of electricity. Therefore, it can be a means to turn these weaknesses into strengths by developing them into astronomical tourism destinations. Chiang Rai is the first province of Thailand to comprehensively obtain its first dark sky map. However, there have been no registered dark sky conservation zones by either the Thailand Astronomical Research Institutions or the International Dark Sky Associations. Therefore, we have started to identify areas for a case study, such as Homelomjoy in Tharntong, Phan district, Chiang Rai, to serve as a model for dark sky tourism. The three main objectives are: 1) to promote community development through dark sky tourism, 2) to develop the dark sky tourism model, and 3) to analyze the social return on investment sustainably derived from dark sky tourism.

It is suggested that the Homelomjoy dark sky tourism model can be extended to trans-border dark sky tourism. The principle is that provinces located at the border of countries within the Mekong River basin share common characteristics, such as having a "high potential opportunity" for developing dark sky tourism in terms of business, cultural exchange, and environmental awareness, and a "common weakness" in lacking basic infrastructure, tools, and manpower. Therefore, from the SWOT analysis, it is apparent that addressing the manpower development issue is essential. It is also found that dark sky tourism not only provides the cheapest solution to grassroots economic development but also raises awareness among the public about the impact of increasing light pollution on humans, animals, and plants.

Keywords: dark sky tourism, model for tourism, sky brightness, strategy

บทนำ

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวฟ้ามืด (dark sky tourism) เริ่มเป็นที่รู้จักเป็นครั้งแรกเมื่อสมาคมฟ้ามืดสากล (International Dark-Sky Association, IDA) ได้ประกาศให้อุทยานแห่งชาติเนเจอร์อลบริดจ์ (Natural Bridges National Monument) รัฐยูทาห์ สหรัฐอเมริกา เป็นเขตอนุรักษ์ฟ้ามืดสากล (international dark sky site) แห่งแรกของโลกในประเภทของอุทยานอนุรักษ์ฟ้ามืดสากล (international dark sky park)¹ ในปีพ.ศ. 2550 โดยเป้าหมายของการกำหนดเขตอนุรักษ์ฟ้ามืดเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงผลกระทบจากมลภาวะทางแสงที่จะทำให้ท้องฟ้าสว่างขึ้น ซึ่งจะส่งผลเสียใจด้านต่าง ๆ ตามมา (International Dark sky Association, 2007) ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวฟ้ามืดเป็นได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยมาโดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสร้างเศรษฐกิจให้กับพื้นที่ห่างไกลการพัฒนาได้เป็นอย่างดี (Bennie et al., 2016) อย่างไรก็ตาม แนวคิดการท่องเที่ยวฟ้ามืดในประเทศไทยยังไม่เคยปรากฏในสาธารณะ จนกระทั่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับสถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติได้ริเริ่มกำหนดแนวคิดการส่งเสริม “การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astro-tourism)” ขึ้นในปีพ.ศ. 2563 ซึ่งมุ่งหวังสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวโดยอ้างอิงจากข้อมูลจริงด้านดาราศาสตร์ ซึ่งเป็นถือเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางดาราศาสตร์เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศอย่างเป็นรูปธรรม (NARIT, 2020) นับแต่นั้นเป็นต้นมา จึงมีการขึ้นทะเบียนเขตอนุรักษ์ฟ้ามืดโดยสถาบันวิจัยดาราศาสตร์อย่างต่อเนื่อง โดยรับขึ้นทะเบียนให้กับสถานที่ท่องเที่ยวที่ทั้งที่เป็นของภาครัฐและเอกชนในประเทศไทยที่มีความสว่างท้องฟ้าอยู่ในระดับเหมาะสมแก่การดูดาว กระแสตอบรับการท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ส่งผลให้เกิดการกระตุ้นกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้เป็นอย่างดี (NARIT, 2020)

เนื่องจากผลกระทบจากมลพิษทางแสงที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดในปัจจุบัน (Cinzano, Falchi and Elvidge, 2001, Small and Elvidge, 2011, Falchi et al., 2016, Elvidge et al., 2017, Duriscoe et al., 2018 และ Yong et al., 2022) ไม่เพียงส่งผลเสียต่อการศึกษาและการวิจัยทางดาราศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์อันจะทำให้เห็นดวงดาวบนท้องฟ้าจำนวนลดลงเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์เรื่องระบบวงจรชีวิต (Falchi et al., 2016) การลดลงของระบบเมลาโทนินซึ่งจะทำให้คุณภาพการนอนลดลง (Stevens et al., 2014) รบกวนระบบนิเวศน์ (Gaston et al., 2013 และ Hölker et al., 2010) เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสร้างรังและการสืบพันธุ์ของสัตว์ (Longcore, & Rich, 2004) และอาจส่งผลกระทบต่อการผลิตการออกผลของเมล็ดกาแฟพันธุ์โรบัสต้าอีกด้วย (DaMatta & Ramalho, 2006 และ Kulasin et al., 2022)

---

¹ เป็นพื้นที่สาธารณะหรือส่วนตัวขนาดใหญ่ที่ได้รับการคุ้มครองเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและมียังมีท้องฟ้ายามค่ำคืนที่โดดเด่น สามารถสร้างความบันเทิงให้กับสาธารณชนและสนับสนุนด้านการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ อุทยานธรรมชาตินี้จะต้องมีมลภาวะทางแสงที่น้อย โดยพื้นที่หลักจะต้องมีความสว่างของท้องฟ้าอยู่ที่ 21.2 แมกนิจูดต่อตารางฟิลิปดา

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่อาจต้องเริ่มพิจารณาอนุรักษ์ความมืดของท้องฟ้า เนื่องจากสามารถส่งผลกระทบต่อทั้งการท่องเที่ยงและทางการเกษตรตั้งที่กล่าวข้างต้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมักนึกถึงกิจกรรมการดูดาวเป็นจังหวัดแรก ๆ แต่ยังไม่ปรากฏการณ์ขึ้นทะเบียนฟ้ามืดแต่อย่างใด

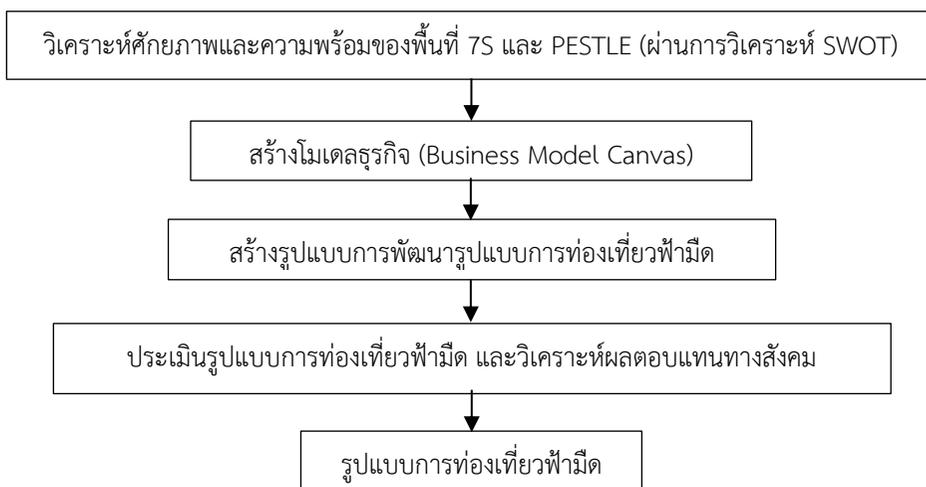
ผู้วิจัยเล็งเห็นโอกาสนี้ในการสร้างกลยุทธ์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ๆ มีความสว่างท้องฟ้าที่เหมาะสมกับการดูดาว นั่นคือ มีความสว่างท้องฟ้ามีต่ำกว่าระดับบอร์เทิล (Bortle class) ที่ 7 ซึ่งหากสว่างกว่านี้จะไม่สามารถสังเกตเห็นทางช้างเผือกได้ (Changruengnam, 2023) เพื่อเป็นต้นแบบรูปแบบการท่องเที่ยวฟ้ามืดข้ามพรมแดน โดยยึดหลักการที่ตั้งจังหวัดบริเวณชายแดนของประเทศในเขตลุ่มแม่น้ำโขง ย่อมมีลักษณะร่วมเดียวกัน นั่นคือ มี “โอกาสสูง” ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวฟ้ามืดเชิงธุรกิจ (Coles, 2016) เชิงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม (Sharpley and Stone, 2009) และเชิงการตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม (Galloway et al., 2010) และมี “จุดอ่อน” เดียวกันคือการขาดโครงสร้างพื้นฐานด้านอุปกรณ์และกำลังคน (Buckley, 2019 และ Dolnicar & Leisch, 2008) การเพิ่มขึ้นของมลภาวะทางแสง (Falchi et al., 2016) ดังนั้น จากหลักการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนดังกล่าว ทำให้ทราบว่า การแก้ปัญหาความมุ่งเน้นที่การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในด้านนี้ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรห่อหมกมจอย ต.ฮาทอง อ.พาน จ.เชียงราย เป็นกรณีศึกษา เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวฟ้ามืด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยวฟ้ามืด
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวฟ้ามืด
3. เพื่อวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment, SROI) ที่ได้จากรูปแบบการท่องเที่ยวฟ้ามืด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยวางกรอบแนวคิดในการดำเนินงานสำหรับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรห่อหมกมจอย ต.ฮาทอง อ.พาน จ.เชียงราย เป็นกรณีศึกษาเพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวฟ้ามืด ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อรับใช้สังคม ที่มีกระบวนการในการวิจัยพร้อมไปกับกิจกรรมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลมจอยให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวพำมิต ภายใต้โครงการร้อยรักดี้อ่อมลมจอย ที่ได้ดำเนินกิจกรรมในปี 2566 จำนวน 5 กิจกรรม ได้แก่ 1. สร้างมัคคุเทศก์ชุมชนที่ประกอบด้วยสมาชิกในกลุ่ม เยาวชนและประชาชนใน หมู่บ้าน ที่สามารถอ่าน และสื่อสารภาษาไทยได้เป็นอย่างดี 2. ออมรมมัคคุเทศก์ชุมชนให้เป็นนักร้องเรื่องชุมชน ในเรื่อง การดูดาว และ ติดตามจากคะแนนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการหลังได้รับการอบรม 3. สร้างเส้นทางเดินป่าตามมาตรฐานเส้นทางเดินป่าระดับระดับ 1 Nature trail 4. จัดทำระบบฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศ สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวฮ่อมลม และ 5. กิจกรรมพัฒนาการทำผลิตภัณฑ์จากพืช และเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากทั้งรายได้และความคิดเห็นจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมายผู้ใช้ข้อมูล

ผู้ประกอบการและสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลมจอย ต.ธารทอง อ.พาน จ.เชียงราย จำนวน 20 คน

ขั้นตอนดำเนินงานวิจัย

การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวพำมิตมีขั้นตอนในการวิจัย โดยเริ่มจากการศึกษาความเป็นมาของพื้นที่ วิเคราะห์สภาพปัญหา และวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ โดยใช้หลักการ 7S และการวิเคราะห์ปัจจัย PESTLE ผ่านการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน (SWOT analysis) รวมถึงการใช้ Business Model Canvas ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยวางกลยุทธ์ธุรกิจที่แสดงถึงภาพรวมภาพและวิเคราะห์การตลาดของการท่องเที่ยวพำมิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งการวิเคราะห์ SWOT และ Business Model Canvas ได้รับข้อมูลจากเวทีเสวนาระหว่างนักวิจัยกับผู้ประกอบการและสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลมจอย ต.ธารทอง อ.พาน จ.เชียงราย จำนวน 20 คน ที่จะเป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยวพำมิต และพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวพร้อมทั้ง การประเมินรูปแบบการท่องเที่ยวพำมิต ด้วยแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ประกอบการและสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลมจอย ต.ธารทอง อ.พาน จ.เชียงราย จำนวน 20 คน และ รวมถึงการประเมินผลตอบแทนเชิงสังคมด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ที่สร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลผู้ประกอบการและสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลมจอย ต.ธารทอง อ.พาน จ.เชียงราย

แบบสัมภาษณ์ในการการวิเคราะห์ SWOT ประกอบด้วยการวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ โดยใช้หลักการ 7S ได้แก่ 1. โครงสร้าง (Structure) 2. กลยุทธ์ (Strategy) 3. ระบบ (Systems) 4.

ทักษะ (Skills) 5. รูปแบบ (Styles) 6. บุคลากร (Staffs) 7. คุณค่าที่มีร่วมกัน (Shared value) และการวิเคราะห์ปัจจัย PESTLE ได้แก่ ปัจจัยทางนโยบายและการเมือง (Political) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic) ปัจจัยทางสภาพสังคม (Socio-Cultural) ปัจจัยทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ (Technology) ปัจจัยทางข้อกฎหมายต่าง ๆ ของพื้นที่นั้น ๆ (Legal) และปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Environment)

แบบสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ Business Model Canvas ที่มีองค์ประกอบทั้ง 9 ได้แก่ 1. กลุ่มลูกค้าคือใคร มีทั้งหมดกี่ประเภท 2. การดูแลลูกค้า 3. ช่องทางการขายสินค้าบริการ 4. จุดเด่นของสินค้าและบริการของคุณที่จะเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาของลูกค้า 5. กิจกรรมหลักในการดำเนินธุรกิจ 6. ทรัพยากรหลักในการดำเนินธุรกิจ 7. พันธมิตรที่ช่วยขับเคลื่อนธุรกิจ 8. ที่มาของรายได้จากธุรกิจ 9. ที่มาของรายจ่ายหรือโครงสร้างต้นทุน

แบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจในการดำเนินโครงการ ที่ประกอบด้วยความพึงพอใจต่อกระบวนการและขั้นตอนการให้บริการ คุณภาพของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ/วิทยากร/ผู้ประสานงาน การอำนวยความสะดวก คุณภาพการให้บริการ ความพึงพอใจของท่านต่อภาพรวมของโครงการ

แบบสัมภาษณ์ในการประเมินผลตอบแทนเชิงสังคม ที่ประกอบด้วย ข้อมูลปริมาณนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรม ค่าตอบแทนจากการจัดกิจกรรม ค่าจ้างในการผลิตของที่ระลึก รายได้และค่าใช้จ่ายที่ลดลงระหว่างการดำเนินโครงการ

สรุปผลการวิจัย

1. กลยุทธ์การพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยวที่มีดี

จากการวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลมจอย ต.ธารทอง อ.พาน จ.เชียงราย โดยใช้หลักการ 7S ของ McKinsey และการวิเคราะห์ปัจจัย PESTLE ผ่านการวิเคราะห์ SWOT พบว่า กราฟมีพื้นที่มากที่สุดอยู่ในส่วนของจุดอ่อน และโอกาส ที่มีคะแนนรวม 5 และ 4.5 ตามลำดับ โดยจุดอ่อนที่มีคะแนนมาก ได้แก่ ทักษะและรูปแบบสำหรับพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งมีคะแนนเท่ากับ 1.50 และในด้านของโอกาสปัจจัยในดำนนโยบายและการเมืองมีคะแนนอยู่ที่ 1.5 ซึ่งมากที่สุด ลายละเอียดตามตารางที่ 1 ดังนั้นเมื่อเราพิจารณาจุดอ่อนและโอกาสของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลมจอย ต.ธารทอง อ.พาน จ.เชียงราย ทั้งหมด จากตารางที่ 2 พบว่าปัญหาการพัฒนาบุคลากรของวิสาหกิจชุมชนยังไม่ได้เป็นมัคคุเทศก์ชุมชน และขาดความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว เป็นแนวทางแรกๆ สำหรับการพัฒนาแต่ทว่า มีนโยบายการท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์แบบจำลอง 7s ของ McKinsey และการวิเคราะห์ปัจจัย PESTLE

7s		PESTLE	
1. โครงสร้าง (Structure)	0.30	นโยบายและการเมือง (Political)	1.50
2. กลยุทธ์ (Strategy)	0.40	เศรษฐกิจ (Economic)	0.45
3. ระบบ (Systems)	0.05	สภาพสังคม (Socio-Cultural)	0.50
4. ทักษะ (Skills)	1.50	เทคโนโลยี (Technology)	0.30
5. รูปแบบ (Styles)	1.50	ข้อกฎหมาย (Legal)	0.40
6. บุคลากร (Staffs)	1.20	สภาพแวดล้อม (Environment)	1.00
7. คุณค่าที่มีร่วมกัน (Shared value)	0.05	คะแนนรวม	<u>4.15</u>
คะแนนรวม			<u>5.00</u>

ดังนั้นกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยวฟาร์มิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลม จอยจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์เชิงแก้ไข ที่เน้นการพัฒนาในการพัฒนาจุดอ่อนจากตารางที่ 2 ไปสอดคล้องกับโอกาสที่เข้ามา อีกทั้งโอกาสด้านสิ่งแวดล้อมที่สวยงามประกอบกับนโยบายการท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นโอกาสที่ดีเพียงแต่ต้องพัฒนาจุดอ่อนทักษะด้านการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับโอกาส ได้แก่

1. สร้างแผนการพัฒนาชัดเจน คือ จุดอ่อนแรกควรเป็นการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่ชัดเจน โดยรวบรวมผู้ที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการ, ภาคเอกชน, และชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างแผนการพัฒนาท่องเที่ยวดาราศาสตร์ที่ชัดเจนและยั่งยืน

2. พัฒนาระบบการจัดการที่พัก คือ ในกรณีโรงแรมที่ขาดการจัดการอย่างเป็นระบบและถูกต้อง ควรสนับสนุนที่พักในการสร้างแนวทางการจัดการที่มีคุณภาพ รวมถึงเตรียมความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยวดาราศาสตร์ และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้อง

3. สร้างระบบงานที่ชัดเจน คือ ควรสร้างระบบงานที่ชัดเจนสำหรับการท่องเที่ยวดาราศาสตร์ ซึ่งจะช่วยในการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการวางแผนกิจกรรมและการสร้างประสบการณ์ดาราศาสตร์ที่น่าสนใจ

4. การพัฒนาบุคลากร คือ สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในชุมชนเพื่อให้พวกเขาเป็นมัคคุเทศก์ดาราศาสตร์ที่สามารถให้ข้อมูลและนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวดาราศาสตร์ในที่ดีที่สุด

5. การส่งเสริมความรู้ คือ สนับสนุนการศึกษาและการอบรมในด้านการจัดการท่องเที่ยวและดาราศาสตร์ โดยจัดโครงการอบรมที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ

6. การสร้างมาตรฐานและการตลาด คือ การขอรับรองคุณภาพสำหรับแหล่งท่องเที่ยวดาราศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและเชื่อถือจากนักท่องเที่ยว และใช้การตลาดเพื่อโฆษณาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวดาราศาสตร์ให้กับนักท่องเที่ยว

7. สร้างความกล้าแสดงออก: สนับสนุนกิจกรรมการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวดาราศาสตร์เช่น งานนิทรรศการดาราศาสตร์ และการเสนอประสบการณ์ดาราศาสตร์ในระดับชุมชน

ตารางที่ 2 จุดอ่อนและโอกาสของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรห่อมลมจอย ต.ธารทอง อ.พาน จ.เชียงราย

จุดอ่อน (W)	โอกาส (O)
(S1) ไม่มีแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว	(P) นโยบายการท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
(S2) โรงแรมที่พักขาดการจัดการอย่างเป็นระบบและถูกต้อง	(E) เศรษฐกิจกำลังฟื้นตัว
(S3) ไม่มีระบบงานที่ชัดเจน	(S) สังคมต้องการท่องเที่ยวแบบวิถีใหม่
(S4) บุคลากรยังไม่ได้เป็นมัคคุเทศก์ชุมชน	(T) มีเทคโนโลยีในการทางการแปรรูปผลิตภัณฑ์และการทำการตลาด
(S5) ขาดความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว	(L) มัคคุเทศก์ชุมชนสามารถทำงานในพื้นที่ได้
(S6) ยังขาดการทำงานเชิงรุกสำหรับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	(E) คุณภาพท้องฟ้าและสิ่งแวดล้อมสวยงาม
(S7) เงินและไม่กล้าแสดงออกสำหรับทำกิจกรรมการท่องเที่ยว	

2. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวฟ้ามีด

การวิเคราะห์ผ่าน Business Model Canvas ตามรูปที่ 1 จะช่วยให้ผู้ประกอบการและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรห่อมลมจอยเข้าใจ โดยช่วยให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเข้าใจโครงสร้างและส่วนประกอบของธุรกิจของได้ดีขึ้น และได้บทสรุปว่าความการพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์และได้มาตรฐานสำหรับรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยการสร้างมัคคุเทศก์ชุมชนที่มาจากสมาชิกในกลุ่ม เยาวชนและประชาชนในหมู่บ้าน ตลอดจนผลิตภัณฑ์สบู่และเทียนหอมจากน้ำผึ้ง ขอมาตรฐานชุมชนอนุรักษ์ท้องฟ้ามีด จัดทำระบบระบบสารสนเทศที่พกซึ่งได้ การสร้างช่องทางการขายผ่านออฟไลน์และออนไลน์โดยมีการสร้างและประเมินกิจกรรมทั้งการดูดาวและการเดินป่าโดยการจัดแพคเกจทริป ตลอดจนการวิเคราะห์คุณภาพและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นจุดขายสำหรับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว พร้อมผลิตสื่อในการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ สุดท้ายทำการสร้างเครือข่ายและระบบบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของกลุ่มร้อยรักดีห่อมลมจอย และเครือข่ายทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของกลุ่มร้อยรักดีห่อมลมจอย และขอรับรองมาตรฐานโสมสเดย์ไทย ซึ่งเป็นแผนพัฒนาจำนวน 3 ปี โดยในปีแรกจะเน้นการพัฒนาพื้นที่ทั้ง

กิจกรรมและบุคลากร ในปีที่สองเน้นการสร้างมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับทั้งผลิตภัณฑ์ สถานที่ และกิจกรรม ในปีสุดท้ายจะสร้างความยั่งยืนให้กับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลมจอยในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวพำมิด โดยจะสร้างเครือข่ายและระบบการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตามรูปที่ 2

ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3
<p>พัฒนา</p> <ul style="list-style-type: none"> • มัคคุเทศก์ชุมชน • นักเล่าเรื่องชุมชน ในเรื่อง การดูดาว • เส้นทางเดินป่า • จัดทำระบบฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศ สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวฮ่อมลม • พัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้ง • ได้รับรองมาตรฐานชุมชนอนุรักษ์ท่องเที่ยวพำมิด 	<p>มาตรฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> • ทดสอบกิจกรรมการท่องเที่ยว แคมป์ปิ้งและดูดาว และได้รับรองมาตรฐานชุมชนอนุรักษ์ท่องเที่ยวพำมิด • ทดสอบกิจกรรมการเดินป่าตามมาตรฐานเส้นทางเดินป่า • พัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์เทียนหอมตามจักราศี และวิเคราะห์คุณภาพของน้ำผึ้งที่ผลิตจากวิสาหกิจชุมชน • จัดถ่ายถอดความรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์เทียนหอมตามจักราศี • ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ร้อยรักดีฮ่อมลมจอย 	<p>ยั่งยืน</p> <ul style="list-style-type: none"> • สร้างเครือข่ายและระบบบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของกลุ่มร้อยรักดีฮ่อมลมจอย • สร้างเครือข่ายทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของกลุ่มร้อยรักดีฮ่อมลมจอย • ขอรับรองมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวพำมิด

โดยการดำเนินโครงการในปีที่ 1 มีกิจกรรมการดำเนินงานระหว่างปี พ.ศ. 2566-2567 ณ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรฮ่อมลมจอยทั้งหมด 5 กิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรม สร้างมัคคุเทศก์ชุมชน เป็นการอบรมมัคคุเทศก์ชุมชนที่มาจากสมาชิกในกลุ่ม จำนวน 24 คน ทั้งเยาวชนและประชาชนในหมู่บ้าน ที่สามารถอ่าน และสื่อสารภาษาไทยได้เป็นอย่างดี ให้มีทักษะในการต้อนรับนักท่องเที่ยวและร่วมกันออกแบบเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว ผ่านศูนย์บริหารเครือข่ายการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษา สาขาการท่องเที่ยว วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย

2. กิจกรรมที่ นักเล่าเรื่องชุมชน ในเรื่อง การดูดาว ผู้วิจัยพบว่า ฮ่อมลมจอยมีจุดเด่นทางดาราศาสตร์ 2 ประเด็น ได้แก่ 1.) บริเวณที่ใช้เป็นโลโก้ของสถานที่ ซึ่งเป็น "ฮ่อมลม" หรือช่องเขา เมื่อมองจากที่พักจะเห็น "ดาวเหนือ" พอดี (ดังรูปที่ 2) นอกจากจะดูดาวแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถสังเกตเห็นเครื่องบินผ่านท้องฟ้าได้เป็นประจำ ซึ่งบ่งบอกว่าเป็นสถานที่ ๆ อยู่ไม่ไกลจากเมือง พำมิดทันทีหลังจากดวงอาทิตย์ตก ประมาณหนึ่งทุ่ม

ในฤดูหนาว จะสามารถมองเห็นดาวศุกร์เหนือม่อนดอยทางทิศตะวันตก กลางศรีษะจะเห็นกลุ่มดาวราศรีฤษภ ซึ่งเห็นดาวดาวัว (สีแดง) กับกระจุกดาวลูกไก่บริเวณโหนกวัวเด่นชัดมาก (ดังรูปที่ 3) ขณะที่อีกด้านหนึ่งของท้องฟ้า ด้านทิศตะวันออกจะเห็นเนบิวลานายพราน เรียกได้ว่าเป็นดาวเด่นส่วนใหญ่บนท้องฟ้าได้ทันทีหลังดวงอาทิตย์ตก 2.) ระดับท้องฟ้ามืด ทันทีขณะหลังดวงอาทิตย์ตกมีค่า 20.5 แมกนิจูด และมีที่ 20.5-20.8 แมกนิจูด ประมาณสองทุ่ม และมีฟ้ามืดสุดของคืนที่เวลาประมาณตีสี่ที่ระดับ 21.08 แมกนิจูด ซึ่งฟ้ามืดระดับ 20.5-21.08 แมกนิจูดนี้ สามารถขึ้นทะเบียนเขตอนุรักษ์ฟ้ามืดประเภทฟ้ามืดชานเมือง (Suburban dark sky) ได้

ภาพที่ 3 ภาพถ่ายภูมิทรรศน์แสดงจุดเด่นทางดาราศาสตร์ของอ้อมลมจอย แสดงตำแหน่งของดาวเหนือ (จุดสีขาวกลางภาพที่ไม่มีลักษณะเป็นเส้น) ที่อยู่เหนือ “อ้อมลม” หรือช่องลมที่เกิดจากแนวสันเขา เครื่องบิน (เส้นตรงสีขาวที่พุ่งขึ้นจากกลางภาพถึงมุมบนซ้าย) ที่แสดงถึงระยะทางที่ไม่ไกลจากสนามบินที่อยู่ในตัวเมือง

3. กิจกรรม สร้างเส้นทางเดินป่าตามมาตรฐานเส้นทางเดินป่าระดับระดับ 1 เป็นกิจกรรมการร่วมมือระหว่างชาวบ้าน ผู้นำที่ภาครัฐ และวิทยากรในการทำเส้นทางเดินป่าที่น่าสนใจและใช้ระบบภูมิสารสนเทศในการระบุพิกัดเพื่อหาความชัดและระยะทางในการเดินทาง

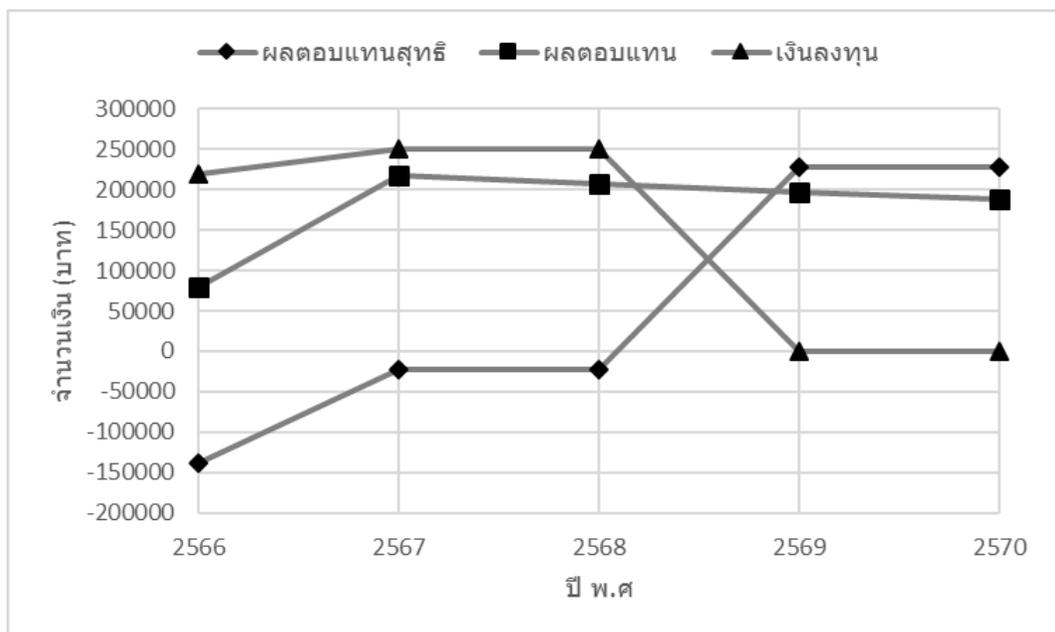
4. กิจกรรม จัดทำระบบฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศ สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวอ้อมลมจอย เป็นการจัดทำเว็บไซต์สำหรับจองห้องพัก กิจกรรม และพร้อมระบบเก็บข้อมูลของผู้เข้าพัก แบบสองภาษา (ไทย และ อังกฤษ) และมีการเข้าระบบของ ลูกค้าและ ผู้ประกอบการแยกกัน

5 กิจกรรมพัฒนาการทำผลิตภัณฑ์จากผึ้ง โดยการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ สบู่และเทียนหอม และขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์สบู่จำนวน 3 สูตร ดังนี้ มะขาม น้ำผึ้ง กาแฟ ราคาก้อนละ 69 บาท ผลิตภัณฑ์เทียนหอม 3 แบบ ราคา 49 บาท

3. ผลการประเมินรูปแบบการท่องเที่ยวพำมีด

จากผลการดำเนินการและผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ของโครงการร้อยรักดีเยี่ยมลมจอย เราได้ทำการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม โดยใช้ฐานประเมินความเป็นไปได้ จากผู้เข้ามาใช้บริการในปีที่แล้ว จำนวนประมาณ 2,000 - 3,000 คน ที่จะสามารถอนุมานรายได้ในปี 2567-2570 จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งกำไร 361 บาท/ชุด (สบู่) คาดว่าขายได้ 100 ชุด การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งกำไร 12 บาท/ชิ้น (สบู่) คาดว่าขายได้ 1000 ชิ้น ผู้ประกอบการได้ค่าจัดสุทธิกิจกรรมละ 1000 บาทต่อครั้ง คาดว่าจะได้จัดกิจกรรม 10 วันต่อเดือน และมีภาคีเครือข่ายชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการเป็นมัคคุเทศก์ในกิจกรรมประมาณ 500 บาทต่อครั้ง คาดว่าจะได้จัดกิจกรรม 10 วันต่อเดือน และชุมชนจะมีค่าใช้จ่ายแปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้ง ชิ้นละ 7 บาท คาดว่า จะต้องผลิตปีละ 2000 ชิ้น

ทั้งหมดนี้ถูกเป็นข้อมูลในการคำนวณ ผลตอบแทนทางสังคม ที่อนุมานว่าต้องลงทุน 5 ปี ปีละ 250,000 บาท ที่อัตราเงินเพื่อ ร้อยละ 3 โดยทำการพยากรณ์จำนวน 5 ปี นับจากปี พ.ศ 2566 ซึ่งผลการวิเคราะห์ สรุปได้ว่า มูลค่าปัจจุบันสุทธิ คือ 383,701 บาท อัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุนอยู่ที่ 1.56 และมีอัตราผลตอบแทนอยู่ที่ร้อยละ 44 ซึ่งเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าเป็นอย่างมากกับชุมชน ดังแสดงในรูปที่ 4

ภาพที่ 4 แบบจำลองการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม

การประเมินความพึงพอใจต่อโครงการได้รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมในโครงการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรม โดยจากการประเมินพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึง

พื่อต่อ ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ/วิทยากร/ผู้ประสานงาน ด้านการอำนวยความสะดวก และด้านความพึงพอใจต่อภาพรวมของโครงการ อยู่ในระดับดีเยี่ยม และด้านคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับดี จึงสรุปได้ว่าการจัดทำโครงการร้องรักดี้ออมลมจอยมีผลการประเมินความพึงพอใจจากผู้เข้าอบรมอยู่ในระดับดีเยี่ยม สำหรับข้อเสนอแนะของผู้เข้าอบรมที่พบมากที่สุดก็คือการอยากให้มีการอบรมแบบนี้อีกในชุมชน และสิ่งที่ผู้เข้าอบรมพึงพอใจในใจก็คือ ความเป็นกันเองของผู้จัดอบรมและวิทยากร ตลอดจนความรู้ที่ได้รับมีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง โดยรายละเอียดแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การประเมินความพึงพอใจต่อโครงการ

ด้าน	ค่าเฉลี่ย	SD	ความหมาย
1. กระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ	4.51	0.06	ดีเยี่ยม
1.1 การประชาสัมพันธ์โครงการ ฯ	4.47	0.51	ดี
1.2 ความเหมาะสมของสถานที่	4.47	0.51	ดี
1.3 ความเหมาะสมของระยะเวลา	4.57	0.50	ดีเยี่ยม
1.4 ความเหมาะสมของเวลาที่จัด	4.47	0.51	ดี
1.5 การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม	4.60	0.50	ดี
2. เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ/วิทยากร/ผู้ประสานงาน	4.50	0.12	ดีเยี่ยม
2.1 ความรอบรู้ในเนื้อหาของวิทยากร	4.37	0.56	ดี
2.2 ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้	4.67	0.48	ดีเยี่ยม
2.3 การตอบคำถาม	4.50	0.51	ดีเยี่ยม
2.4 ความเหมาะสมของวิทยากร ในภาพรวม	4.47	0.51	ดี
3. การอำนวยความสะดวก	4.53	0.34	ดีเยี่ยม
3.1 เอกสาร	4.63	0.49	ดีเยี่ยม
3.2 โสตทัศนอุปกรณ์	4.50	0.51	ดีเยี่ยม
3.3 เจ้าหน้าที่สนับสนุน	4.60	0.50	ดีเยี่ยม
3.4 อาหาร, เครื่องดื่มและสถานที่	4.40	0.50	ดี
4. คุณภาพการให้บริการ	4.46	0.10	ดี
4.1 ท่านได้รับความรู้ แนวคิด ทักษะและประสบการณ์ใหม่ ๆ	4.43	0.50	ดี
4.2 ท่านสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากโครงการไปปฏิบัติ	4.33	0.48	ดี
4.3 สิ่งที่ท่านได้รับจากโครงการครั้งนี้ตรงตามความคาดหวังของท่านหรือไม่	4.47	0.51	ดี
4.4 สัดส่วนระหว่างการฝึกอบรมภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ มีความเหมาะสม	4.43	0.50	ดี

ด้าน	ค่าเฉลี่ย	SD	ความหมาย
4.5 โครงการเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถของท่านหรือไม่	4.47	0.51	ดี
4.6 ประโยชน์ที่ท่านได้รับจากโครงการ	4.63	0.49	ดีเยี่ยม
5. ความพึงพอใจต่อภาพรวมของโครงการ	4.57	0.50	ดีเยี่ยม

อภิปรายผลการวิจัย

กลยุทธ์การพัฒนาชุมชนสู่แหล่งท่องเที่ยวพำมิต ประกอบไปด้วย 1. สร้างแผนการพัฒนาชัดเจน 2. พัฒนาระบบการจัดการที่พัก 3. สร้างระบบงานที่ชัดเจน 4. การพัฒนาบุคลากร 5. การส่งเสริมความรู้ 6. การสร้างมาตรฐานและการตลาด 7. สร้างความกล้าแสดงออก เป็นกลยุทธ์เชิงแก้ไขจากโอกาสใหม่ที่เข้ามาด้วยนโยบายนโยบายการท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินทร์ทิพย์ Kumlangphae (2020) ที่เน้นการพัฒนาฝีมือแรงงานรุ่นหลังให้มีทักษะ อีกทั้ง กลยุทธ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของ Mekdee, Watcharajit, & Khuntiwattanakul (2021) ก็ยังแสดงถึงกลยุทธ์ด้านการเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน ด้านการเพิ่มประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อม และภาพรวมด้านการบริหารจัดการความยั่งยืน มาเป็นอันดับแรก

ในขณะที่รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวพำมิต ที่เป็นแผนพัฒนาจำนวน 3 ปี โดยในปีแรกจะเน้นการพัฒนาพื้นที่ทั้ง กิจกรรมและบุคลากร ในปีที่สองเน้นการสร้างมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับทั้งผลิตภัณฑ์ สถานที่ และกิจกรรม ในปีสุดท้ายจะสร้าความยั่งยืนให้กับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรห่อหมกจอยยัง สอดคล้องกับกลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักปรัชญาที่เน้น พัฒนาศักยภาพชุมชน นวัตกรรมการท่องเที่ยว ศักยภาพบุคลากรในชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของ Putchakan, Panthong & Ruengthip (2023)

สำหรับการผลการประเมินรูปแบบการท่องเที่ยวพำมิตมีผลตอบแทนทางสังคมอยู่ที่ 1.56 บาท ซึ่งมีมูลค่าน้อยกว่า การจัดกิจกรรมงานวิ่ง ผลตอบแทนทางสังคมจากการดำเนินธุรกิจวิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในการจัดงานวิ่งจอมบึงมาราธอนกรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ยั่งยืนเป็นสุข วิถีไทยรามัญซึ่งทำประโยชน์ให้กับสังคมเท่ากับ 6.73 บาท ซึ่งถูกวิเคราะห์โดย Naksanee, Sangkhae & Phithuk (2022) แต่ทว่ามูลค่าไม่แตกต่างการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของ Ariyawong (2021) ต่อกลุ่มทอผ้าที่กระตุกไหลหินตะวันตก อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่ทำประโยชน์ให้กับสังคมเท่ากับ 0.99 บาท มากนัก แต่ยังมีผลลัพธ์ของกิจกรรมกลุ่มก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมที่มากกว่ามูลค่าลงทุนตั้งต้นอยู่ จึงอาจจะพัฒนาแนวทางใหม่เพื่อเพิ่มผลตอบแทนให้มากขึ้นกว่านี้ได้

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้พบว่าเราสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวภายใต้ข้อจำกัดเชิงพื้นที่อันห่างไกลความเจริญ และมีมลภาวะทางแสงน้อย โดยให้ความรู้และสนับสนุนการท่องเที่ยวที่มีดีในบริเวณจังหวัดเชียงใหม่และพื้นที่ชายแดนใกล้เคียง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม และยังเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งในมิติทางดาราศาสตร์การท่องเที่ยวฟ้ามีดีจะช่วยให้นักอนุรักษ์ตระหนักถึงสภาวะมลพิษทางแสงที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ที่ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อการณ์มองเห็นวัตถุท้องฟ้า แต่ยังส่งผลกระทบต่อกระทบกับทั้งมนุษย์ สัตว์ และพืช เช่น การพบว่าร่างการมนุษย์จะหลั่งฮอร์โมนเมลาโทนิลดลงทำให้มีปัญหาการนอนไม่เพียงพอ สัตว์ (โดยเฉพาะสัตว์ที่ออกหากินตอนกลางคืน) มีพฤติกรรมหากินและการย้ายที่อยู่ที่เปลี่ยนไป แมลงมีวงจรชีวิตที่สั้นลงเนื่องจากเหน็ดเหนื่อยกับการบินต่อแสงไฟจากหลอดไฟ และกลางคืนที่ไม่มีดพทำให้พืชขยายเวลาในการสังเคราะห์แสงและพักผอนน้อยลง

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

งานวิจัยด้านการจัดทำและเฝ้าติดตามความสว่างของท้องฟ้าเหนือประเทศไทยในอดีตถึงปัจจุบัน และประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งยังไม่มีประเทศใดในอาเซียนทำมาก่อน จึงเป็นสิ่งที่สำคัญควรทำเป็นอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เมื่อประเทศไทยมีการสร้างแผนที่ฟ้ามีดีครอบคลุมทั้งประเทศและมีเฝ้าติดตาม รัฐบาลสามารถใช้ประโยชน์จากแผนที่ฟ้ามีดีนี้ในการวางแผนจัดระเบียบการใช้พื้นที่ (zoning) หรือแนะนำการประกอบอาชีพที่เหมาะสม ยั่งยืน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนได้

เอกสารอ้างอิง

- Bogard, P. (2013). *The End of Night: Searching for Natural Darkness in an Age of Artificial Light*. Boston: Little Brown and Company.
- Bennie, J., Davies, T. W., Cruse, D., & Gaston, K. J. (2016). "Ecological effects of artificial light at night on wild plants". *Journal of Ecology*. 104(3): 611-620.
- Buckley, R. (2019). Environmental impacts of tourism on the Galapagos Islands. In *Handbook of Research on Environmental Policies for Sustainable Growth and Development*. Hershey: IGI Global.
- Changruengam, T. Deetha, D, Sukkai, C., Youyuenyong, P., Sarotsakulchai, N. & Surina, F. (2023) "The first dark sky map of Chiang Rai: three decades of change affecting Astro-tourism", *Journal of Physics Conference Series*. 2653. 012027
- Cinzano, P., Falchi, P. F. & Elvidge, C. D. (2001). "The first World Atlas of the artificial night sky brightness". *Monthly Notices of Royal Astronomical Society*. 328: 689-707.

- Coles, T. (2016). “Astro-tourism: Opportunities and challenges for rural destinations”. *Tourism Management Perspectives*. 19: 1-11.
- DaMatta, F. M. & Ramalho, J. D. V. (2006). “Impacts of drought and temperature stress on coffee physiology and production: a review”. *Brazil Journal of Plant Physiology*. 18(1): 55-81.
- Dolnicar, S., & Leisch, F. (2008). Selective marketing for environmentally sustainable tourism—Tourist perceptions of a national park’s Dark Sky Park initiative. *Journal of Travel Research*. 47(1), 140-151.
- Dredge, D. (2010). “Tourism in the city: Towards an integrated approach for city tourism research”. *Tourism Review International*. 14(3): 179-192.
- Duriscoe, D. M., et al. (2018). “A simplified model of all-sky artificial sky glow derived from VIIRS Day/Night band data”. *Journal of Quantitative Spectroscopy and Radiative Transfer*. 214: 133-145.
- Elvidge, C. D., et al. (2017). “VIIRS night-time lights”. *International Journal of Remote Sensing*. 38 (21): 5860-5879.
- Falchi, P. F., et al. (2016). “The new world atlas of artificial night sky brightness” *Science Advance*. 2 e1600377
- Gallaway, T., et al. (2010). “The economics of global light pollution”. *Ecological Economics*. 69(3): 658-665.
- Gaston, K. J., et al. (2013). “The ecological impacts of nighttime light pollution: a mechanistic appraisal”. *Biological Reviews of the Cambridge Philosophical Society*. 88(4): 912-27.
- Hölker, F., et al. (2010). “Light pollution as a biodiversity threat”. **Trends of Ecology Evolution**. 25: 681-2.
- International Dark Sky Association. (2007, April 19). *IDA approves Utah’s Natural Bridges National Monument to become First International Dark Sky Park*. [Press release]
https://web.archive.org/web/20081115023700/http://data.nextrionet.com/site/idsa/PR_Natural_Bridges_2007.pdf
- Kulasin, B. et al.. (2022). “Using a thermal infrared camera to assess temperature canopy of robusta coffee trees in shade and full sun conditions”. **Khon Kaen Agriculture Journal**. 50(1): 224-231.

- Longcore, T. & Rich, C. (2004). "Ecological Light Pollution". *Frontier Ecology and Environment*. 2 (4): 191-198.
- Mekdee, K., Watcharajit, S., & Khuntiwattanukul, S. (2021). "The Strategies of Sustainable Destination Development in Phranakhon Si Ayutthaya Province". *Journal of Educational Review Faculty of Education in MCU*. 8(2): 281-300.
- Naksanee, T., Sangkhae, R. & Phithuk, A. (2022). "Social Return on Investment from Community Enterprise Business to Promote Sports Tourism in the Organization of Chom Bueng Marathon: A Case Study of Uyenpensook Thai-Mon Folkway Learning Center" *Journal of Lawasri*. 6(1): 88-105.
- National Astronomical Research Institute of Thailand (NARIT). (7 December 2020). *TTT signed an MOU with NARIT to promote astronomical tourism*. [Press release] <https://darksky.narit.or.th/news/stargazing-travel/#>.
- National Astronomical Research Institute of Thailand (NARIT). (20 July 2023). *NARIT points out 18 tourism destinations for certified dark sky sites in Thailand*. [Press release] <https://darksky.narit.or.th/>.
- Sharpley, R. & Stone, P. R. (2009). *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*. Bristol: Channel View Publications.
- Small, C. & Elvidge, C. D. (2011). "Mapping decadal change in anthropogenic night light". *Procedia Environmental Science*. 7: 353-358
- Stevens, R. G., et al. (2014). "Breast cancer and circadian disruption from electric lighting in the modern world" *CA: A Cancer Journal for Clinicians*. 64 (3): 207-218.
- Yong, Z, et al. (2022). "Integrating DMSP-OLS and NPP-VIIRS nighttime light data to evaluate poverty in southwestern China". *Remote Sensing*. 14: 600-619.
- Ariyawong, P. (2021). "The Social Return of Investment (SROI) Evaluation for Sustainable Development of Loom Weaving of Western Lai Hin, Koh Kha District, Lampang". *Journal of Public Administration and Politics*. 10(2): 147-166.
- Kumlangphae, W. (2020). "Setting up a Strategic to Enhance Competitiveness for Thai OTOP Products". *Western University Research Journal of Humanities and Social Science*. 6(1): 146-154.
- Putchakan, S., Panthong, K. & Ruengthip, P. (2023). "A Development of Sustainable Tourism of Sub-district Administrative Organization Based on Civil State Principle: Grounded Theory". *Journal of Roi Kaensam Academi*. 8 (6): 426-443.

วิถีชุมชนคนเล เขเรือ บ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา

จังหวัดนครศรีธรรมราช

Lifestyle of Kon lay kay rua, Ban Nai Tung Tha Sala Subdistrict,

Tha Sala District Nakhon Si Thammarat Province

รัตนา พินิชัน¹ ธีรพงษ์ เพ็ญ² สมคิด ทับทิม³Rattana Pinichan¹ Theerapong Perm² Somkid Tubtim³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องวิถีชุมชนคนเล เขเรือ บ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนคนเลบนเรือประมงและบนชายฝั่ง และเพื่อศึกษาลักษณะเรือ อุปกรณ์ และการสืบทอดวิถีคนเลเขเรือ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยชาวเลบ้านในถุ้ง ด้วยการสังเกตปรากฏการณ์ สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปที่ได้จากกระบวนการวิจัย และนำเสนอผลโดยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตชุมชนคนเล เขเรือบ้านในถุ้ง มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ชำรษาการค้าขาย และอาชีพประมง ซึ่งส่วนใหญ่ที่ชาวตำบลท่าศาลาร้อยละ 60 ประกอบอาชีพประมง วิถีชุมชนชาวเลมีลักษณะที่เรียบง่าย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการดำรงชีวิตประจำวัน ที่อยู่อาศัย และอาหารการกิน อาศัยฐานทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเองเป็นหลัก อาชีพที่ทำกันมายาวนานนั้นคืออาชีพประมง และมีการดำเนินชีวิตประมงในรูปแบบเดิม การออกเรือหาปู หาปลา พิธีกรรมคนเลตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น เรือและอุปกรณ์เลี้ยงชีพ การใช้ภูมิปัญญาในการแก้ปัญหา ลักษณะเรือ อุปกรณ์ และการสืบทอดวิถีคนเลเขเรือ มีเรือ หัวไก่หรือเรือหัวโพง และเรือหางยาว เป็นพาหนะที่หลัก อุปกรณ์ เครื่องมือประมง ได้แก่ กล้วย โพงพาง และ อวน เป็นเครื่องมือประมงขนาดเล็ก การเรียนรู้ การสืบทอดและการปรับตัว พบว่า ชุมชนคนเล เขเรือ บ้านในถุ้ง ใช้เรือขนาดเล็ก ประกอบอาชีพประมงมายาวนาน และมีการถ่ายทอดทักษะ เทคนิคต่าง ๆ ให้ลูกหลาน ออกเรือหาปลา แนะนำให้ร่วมเครือข่ายกับเรือประมงขนาดใหญ่ในพื้นที่คอยส่งสัญญาณวิทยุ มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: วิถีชุมชนคนเล, เรือและอุปกรณ์เลี้ยงชีพ, ชุมชนประมงพื้นบ้านท่าศาลา

¹ นักศึกษาศาษา การจัดการวัฒนธรรมเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

² ผู้ร่วมวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

*Corresponding author: pinichamnyah@gmail.com

Abstract

Research on the lifestyle of the Ley people community, Kha ruela, Ban Nai Thung, Tha Sala Subdistrict, Tha Sala District, Nakhon Si Thammarat Province. Qualitative Research focuses on field studies in the seaside community areas. Study the way of life of the sea gypsies. Life on fishing boats and on the coast lifestyle family role About doing various activities together Use the study method from field visits to interviews. Participatory observation of various fishermen's fishing activities. The researcher has categorized and analyzed the data to conclude the research process. and present the results using descriptive analytical methods.

The results of the study found that at present, the Khon Le community, Khruera, Ban Nai Thung, Tha Sala Subdistrict, Tha Sala District, Nakhon Si Thammarat Province There are general laborers, government officials, trading, and fishing. Most of the people in the Tha Sala subdistrict, 60 percent, are engaged in fishing. The way of life of the sea gypsy community is simple. Whether it be in matters of daily living, housing, and food. They mainly rely on their local natural resource base. As for the occupation that Tha San Subdistrict has been doing for a long time, it is fishing. Fishermen in Tha Sala Subdistrict It is still practiced in the same form that has been practiced for a long time. Whether it is in the matter of Setting out on a boat to catch crabs and fish, or performing various rituals according to the beliefs of the local people. Boats and survival equipment Using wisdom to solve problems.

Keywords: Sea people community way of life, Boats and survival equipment, Tha Sala local fishing community

บทนำ

การเป็นอยู่ของชุมชนประมงพื้นบ้านในลุ่ม คนในชุมชนกว่าร้อยละ 90 นับถือศาสนาอิสลาม อาชีพหลักของชาวชุมชนคืออาชีพประมงขนาดเล็กถือเป็นรูปแบบการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย เป็นกันเองและอยู่อย่างพอเพียง เป็นวิถีที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นหลัง การดำเนินชีวิตของชุมชนประมงพื้นบ้านท่าศาลาจึงมีความปรับเปลี่ยนไปบ้างในบางส่วน แต่ก็ยังคงความเป็นชาวประมงไว้แต่อาจจะมีส่วนที่ต้องปรับเปลี่ยนไปบ้างเพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในยุคสมัยนี้

การทำประมงในชุมชนมีทั้งใช้อุปกรณ์ชายฝั่งและออกนอกชายฝั่งโดยอาศัยเรือโดยลักษณะของเรือและอุปกรณ์เลี้ยงชีพนั้นของแต่ละบ้านแต่ละหลังก็จะได้แตกต่างกันหนัก จะแตกต่างเพียงแค่นขนาดของเรือ เรือที่ใช้ในการหาปู หาปลา นั้นเป็นเรือหางยาว และเรือหัวไถ่ ขนาดที่คนในชุมชนใช้ในการออกทะเลในแต่ละครั้งก็จะเป็นขนาดเล็กสำหรับไป 1-2 คน ขนาด 6.3 เมตร เครื่องฮอนด้า ส่วนเรือขนาดอื่น ๆ อาจมีบ้างเป็นบางส่วน ก่อนที่จะออกเรือ

ไปหาปลานั้นต้องเช็คสภาพล่องเรือ เช็คน้ำมันว่ามีเพียงพอสำหรับไปและกลับหรือไหม จากนั้นก็จะทำการขอพรต่อพระเจ้า ให้การออกเรือปลอดภัยไปได้ด้วยดีและขอให้ได้ปูได้ปลา ในจำนวนที่เพียงพอในการที่จะให้คนในครอบครัวได้กินและได้นำไปขาย เพื่อที่จะนำเงินมาใช้ในการซื้อของใช้อื่น ๆ ในครัวเรือนเริ่มออกเรือไปวางอวนปูเวลา 7.00น. กลับเข้าฝั่งในเวลา 9.00น. และในวันพรุ่งนี้เช้า ไปกู้ขึ้นมา จากนั้นก็จะวิ่งเข้าฝั่งเพื่อมาแกะปู แกะปลา ออกจากอวน โดยมีภรรยาและลูกคอยช่วยปลดออกจากอวน อุปกรณ์ที่ใช้ในการออกเรือ ก็จะมีเป็น อวนล้อมปลา ลังใส่ปลา อุปกรณ์ที่ใช้ในการซ่อมเรือ ไม้พาย ไม้ถ่อเรือ

วิถีชีวิตชุมชนประมงพื้นบ้านในลุ่ม ชาวบ้านทำอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก ได้ถ่ายทอดวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของการทำอาชีพประมงพื้นบ้านในลุ่ม คนในชุมชนประมงได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมการหาปู ปลา กุ้ง ความเชื่อต่าง ๆ ก่อนการออกเรือ การทำประมงเป็นวิถีที่มีความสุข ตื่นเช้ามาก็ออกเรือหาปู กลับเข้าฝั่งมาก็พักผ่อน ถึงเวลาอีกวันหนึ่งก็กลับไปเอาอวนปู หลังจากนั้นให้ภรรยาและลูกช่วยปลดปู เมื่อปลดเสร็จแล้วก็นำปลาไปขายที่ตลาดนัด ขายเสร็จกลับมา นอกจากภรรยาจะมีหน้าที่ช่วยปลดอวนนำปู ไปขายที่ตลาดแล้ว ภรรยายังมีหน้าที่ดูแลเรื่องเงินและการใช้จ่ายในครอบครัวอีกด้วย วันไหนที่สามารถหาปู หาปลามาได้มาก ก็จะมีรู้สึกดีใจและภูมิใจ และจะให้รางวัลกับครอบครัวโดยการซื้อเนื้อวัวและอาหารแพงๆที่ไม่ใช่อาหารทะเลมากิน ละครบางก็จะพาลูกๆและภรรยาไปเดินห้างบ้างไปเที่ยวบ้าง และซื้อชุดใหม่ๆให้กับภรรยาและลูกๆ ส่วนวันไหนที่หาได้น้อยก็จะรู้สึกเสียใจเล็กน้อย แต่ก็ต้องทำใจ เพราะก่อนที่จะออกเรือก็ต้องมีการเตรียมใจไว้บ้าง การทำอาชีพประมงมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ชาวประมงยังคงสอนให้ลูกหลานของตนเองได้ฝึกหัดอาชีพนี้ เพราะถือว่าเป็นอาชีพที่ดีและมีเกียรติและยังสามารถเลี้ยงปากท้องได้ อาชีพประมงที่ขึ้นอยู่กับความเสี่ยงที่น้อยอยู่แล้ว ก็ยังสามารถที่จะส่งเสียลูกเรียนได้ถึงระดับปริญญา หากไม่สามารถทำอาชีพประมงได้ ก็ไม่รู้อะไรจะทำอาชีพอะไร นอกจากการไปเป็นแรงงาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนคนเลบนเรือประมงและบนชายฝั่ง บ้านในลุ่ม ต.ท่าศาลา
2. เพื่อศึกษาลักษณะเรือ อุปกรณ์ และการสืบทอดวิถีคนเลเขเรือ บ้านในลุ่ม ต.ท่าศาลา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นศึกษาภาคสนามในพื้นที่ชุมชนประมงพื้นบ้านท่าศาลา เกี่ยวกับกระบวนการสังคมของชุมชนประมงพื้นบ้านท่าศาลา วิถีชุมชนคนเล การดำเนินชีวิตต่างๆ ในการออกเรือ การใช้ชีวิตบนเรือและบนชายฝั่ง การดำเนินชีวิต บทบาททางครอบครัว เกี่ยวกับการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ได้ความรู้ในวิถีชาวชุมชนที่ยังคงมีเสน่ห์ และอยากที่ชาวชุมชนเมืองจะได้พบเจอในชีวิตประจำวัน เก็บข้อมูลจากการศึกษาย้อนประสบการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน การวิเคราะห์ ถอดบทเรียน และนำมาสังเคราะห์เชิงทฤษฎีกับผู้อยู่ในเหตุการณ์ ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้การถ่ายทอดวิถีชุมชนของกลุ่มคนชาวจีนนาบอน วิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการทางสังคมด้านการเรียนรู้และปรับตัวที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความจากวารสารวิชาการ นำมาเป็นแนวทางในการวางแผนการศึกษา เก็บข้อมูลในพื้นที่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ลึก และแนวทางประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรม การระดมความคิดเห็น (discussion guideline) การสืบค้นงานการวิจัยชุมชนทำให้เข้าใจ เกี่ยวกับวิถีชีวิต วิธีการเรียนรู้ วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านท่าศาลา ของคนในชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับ คิด วิธีการเรียนรู้ วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านท่าศาลาวิถีพฤติกรรมในชุมชน และกิจกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการออกเรือหาปลาของชาวประมงพื้นบ้าน กระบวนการการเรียนรู้ กระบวนการยอมรับแนวความคิด ความรู้ใหม่ ๆ มาปรับรูปแบบกิจกรรมพฤติกรรมความเชื่อ การพยายามเรียนรู้เพื่อรับช่วงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลท่าศาลา มีการปรับตัวตามปัจจัยและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบมีส่วนร่วมรอบทิศทาง เป็นระยะ ๆ (ปริชา สามัคคี และปัญญา เลิศไกร, 2557) การสนทนาพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการในวิถีชีวิตปกติในพื้นที่กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และคนในชุมชนที่อยู่ในเหตุการณ์ของปรากฏการณ์ การประชุมกึ่งทางการ และไม่เป็นทางการในประเด็นที่เกี่ยวข้อง (Focus group interviews and Focus group discussions) กรพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักเล่าเรื่องราว วิธีการออกเรือไปหาปลา การทำกิจกรรมร่วมกันของคนในครอบครัว การดำเนินชีวิต เรือและอุปกรณ์เลี้ยงชีพ พิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ ก่อนการออกไปหาปลา เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนในหลากหลายมิติ ผู้วิจัยได้นำหลักคิด ทฤษฎี เป็นแนวทางในการออกแบบการวิจัย บริบทแวดล้อมทางสังคม เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตบริบททางกายภาพและทางสังคม สัมภาษณ์ลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก สัมภาษณ์กลุ่มแบบย้อนประสบการณ์ (Ex-post facto approach) เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลท่าศาลา บทบาทของคนในครอบครัว มิติของเวลา

กระบวนการเรียนรู้และการใช้ชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ชั้นนี้ผู้วิจัยเน้นการสัมภาษณ์ลึก การสังเกตการแบบมีส่วนร่วมในวิถีชีวิต การร่วมออกไปเรียนรู้วิถีชีวิตการหาปลาของชาวประมงพื้นบ้าน วัฒนธรรมการเป็นอยู่ การถอดบทเรียนเป็นหลัก เพื่อนำข้อมูลที่มีอยู่มาวิเคราะห์ เชิงทฤษฎีแบบมีส่วนร่วม และประเมินกิจกรรม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแบบไม่เป็นทางการและกึ่งทางการ

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลนามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน อย่างน้อย 3 ลักษณะ ที่มาของข้อมูล กระบวนการสืบสวนหาข้อมูล และการนำข้อมูลไปให้ผู้ให้ ข้อมูลอ่าน

หรือกลับไปตรวจสอบโดยการสอบถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง ทฤษฎีที่เป็นแนวการหาข้อมูล และวิธีการหาข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลากหลายวิธีการมาเทียบเคียงกัน

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

ผู้วิจัยได้ค้นหาคู่มือที่ให้ข้อมูลหลักโดยใช้เกณฑ์เลือก โดยใช้เกณฑ์เลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) จากโครงสร้างหน้าที่ ผู้ที่ประกอบอาชีพประมง มายาวนานกว่า 14 ปี และมีครอบครัวที่ประกอบอาชีพประมงผูกพันและอยู่กับอาชีพนี้มาเป็นเวลายาวนาน

วิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ร่วมสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการออกเรือไปหาปลา และการใช้ชีวิตแบบคนในพื้นที่ประมงท่าศาลา ชักถามจดบันทึกข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติมอย่างละเอียด เก็บปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้น สัมภาษณ์ด้วยการสนทนาเชิงลึกกับบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้เกี่ยวข้อง สรุปรูปการประชุมชนกลุ่ม (Focus Group) ตรวจสอบข้อมูลด้วยหลักตรวจสอบสามเส้าจากปรากฏการณ์ และตรวจสอบเชิงทฤษฎี

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงใช้วิธีการที่หลากหลายวิธีในขณะปฏิบัติการวิจัยภาคสนาม เน้นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละช่วง แต่ละขั้นตอน ที่มีผลต่อเนื่องเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อกัน และเชิงทฤษฎีมาเป็นแนวทาง นำการวิเคราะห์จากผลการปฏิบัติ นำเอาปรากฏการณ์ และจากกิจกรรมที่ได้ร่วมทำกับชาวประมงพื้นบ้านของตำบลท่าศาลา มาถอดบทเรียนด้วยรูปแบบ (Action Learning Model) จนได้สรุปรูปแบบพลวัต วิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงปรากฏการณ์และเชิงทฤษฎี (Focus group Analysis) โดยผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการด้านมานุษยวิทยา

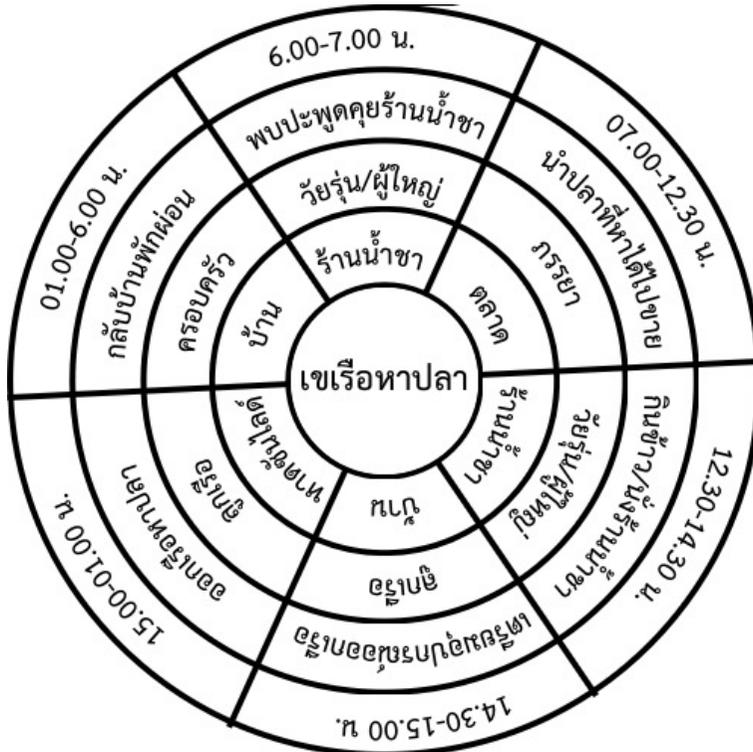
ผลการวิจัย

วิถีชีวิตชุมชนคนเลบนเรือประมงและบนชายฝั่งบ้านในถุ้ง ต.ท่าศาลา

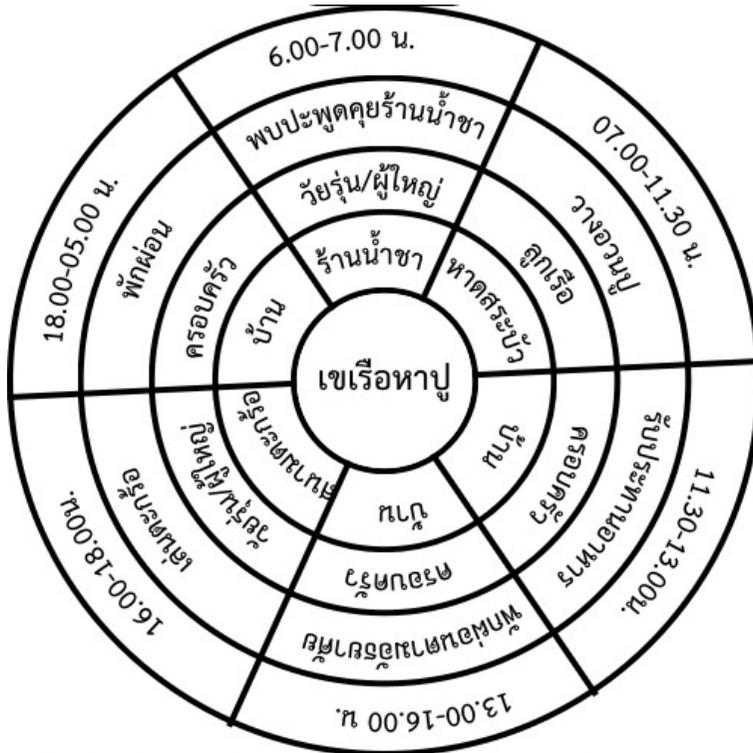
วิถีชีวิตชุมชนคนเลบนเรือประมงและบนชายฝั่งบ้านในถุ้ง ต.ท่าศาลา พบว่า ชุมชนคนเลออาศัยอยู่ริมทะเลอ่าวไทย อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ห่างจากจังหวัดนครศรีธรรมราช 30 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตกลุ่มประมง ออกเรือไปหาปลา ปู ในทะเลนารัพยากรมาจำหน่ายสู่ตลาดในท้องถิ่น และตลาดในเมืองท่าศาลา และในตัวอำเภอเมือง เพื่อส่งออกไปจำหน่ายให้กับประชาชนต่างอำเภอและต่างจังหวัดต่อไป สิ่งหนึ่งที่เป็นศาสตร์ความรู้ที่น่าสนใจของการประกอบอาชีพประมง นอกจากเทคนิคความชำนาญในการสังเกตลักษณะน้ำ พันธุ์ปลาต่าง ๆ เครื่องมือทำมาหากิน ก็คือเรือ เรือเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นพาหนะในการที่จะนำชาวประมงออกสู่ทะเล เปรียบเสมือนบ้านหลังที่และต้องมีการดูแลเอาใจใส่เมื่อซาร์ตก็ต้องนำเรือมาซ่อมแซมบำรุงรักษาหรือสร้างขึ้นมาใหม่ ปัจจุบันดังกล่าว ทำให้ชุมชนประมงพื้นบ้าน เป็นศูนย์รวมขนาดใหญ่ในอาชีพประมง เนื่องจากอยู่ติดกับทะเลคนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพประมง

พื้นที่ทางทะเลและชายฝั่ง บ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา เป็นแหล่งระบบนิเวศที่สำคัญที่เป็นแหล่งอาหาร ที่คงความอุดมสมบูรณ์มาโดยตลอด อาชีพหลักคือการทำประมงขนาดเล็ก อาชีพค้าขายหรือรับจ้างทั่วไปในพื้นที่ วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนที่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวันยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม พึ่งพาอาศัย

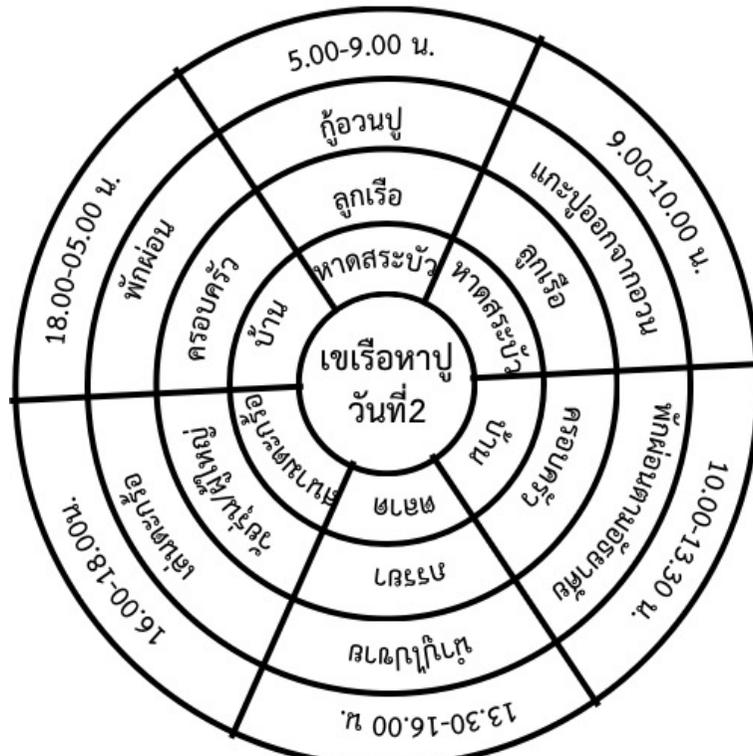
กัน ชาวประมงพื้นบ้านในถ้ำต่างก็พากันออกไปหาทรัพยากรทางทะเลแถบชายฝั่งด้วยเรือขนาดเล็กในระยะ 2 ไมล์ทะเล แต่จะไม่เกิน 3 ไมล์ทะเล แต่หากออกไปหาปลา ก็จะวางอวนในระยะ 10 ไมล์ทะเล เนื่องจากสภาพคลื่นลมในทะเลยังแปรปรวน อาจจะทำให้เกิดอันตรายได้ วิถีชีวิตการเขเรือในทะเล มีช่วงเวลาในการดำเนินชีวิตเข้ามิตตามวิถีชีวิตของสัตว์น้ำในทะเล และตามสภาพภูมิอากาศน้ำขึ้นน้ำลงในการนำเรือออกสู่ทะเล

ภาพที่ 2 เวลาการหาปลา

ภาพที่ 3 เวลาการหาปู

ภาพที่ 4 เวลาการหาปู วันที่ 2

วิถีชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน บ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกระบวนการเรียนรู้ทั้งในเรื่องของการประกอบอาชีพ และการดำเนิน ชีวิตประจำวัน โดยมีองค์ความรู้ที่ถูกส่งสม และถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ถ่ายทอดออกมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการหาปูและหาปลานั้น ในอดีตนั้นชาวประมงพื้นบ้านเริ่มจากการจับสัตว์น้ำด้วยวิธีการง่าย ๆ เริ่มมีกิจกรรมเคลื่อนไหวตั้งแต่เวลา 06.00 น ของแต่ละวัน ชาวประมงจะทยอยเดินทางออกจากบ้านทำกิจกรรมต่าง ๆ การไปหาน้ำชากินและเตรียมข้าวห่อก่อนการไปออกเรือหาปลา มีความคึกคักในเช้าเช้า ช่วงเที่ยง เป็นหลัก ชาวประมงพื้นบ้านตำบลท่าศาลา มีการกินอยู่อย่างเรียบง่าย และประหยัด อาหารการกินส่วนใหญ่ก็มาจากกุ้ง หอย ปู ปลา ที่ตนเองหามาอีกทั้งยังมีการนำอาหารทะเลที่เหลือหลังจากการจำหน่ายในรูปแบบของอาหารทะเลสด จะถูกนำไปแปรรูปผ่านระบบการถนอมอาหาร

อาหารหลักของชาวประมงพื้นบ้านก็จะเป็นอะไรไปไม่ได้นอกเสียจากปู ปลา ที่พวกเขาขึ้นได้ทำการหามาเอง นิยมนำมาทำเป็นแกงหรือต้มเป็นหลัก แต่หากวันไหนที่หาปูหรือปลาได้มากมักจะซื้อเนื้อมากินเพื่อเป็นการให้รางวัลกับครอบครัว ปัจจุบันในชุมชนก็ยังยังคงความเป็นประมงพื้นบ้าน ยังคงหาปู หาปลา มากินเอง และนำไปขายเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว การใช้ชีวิตที่คุ้นชินกับทะเล ตื่นเช้ามาก็ออกเรือหาปู หาปลา ก่อนการออกเรือชาวประมงจะทำการขอพรต่อพระเจ้าก่อน โดยการขอที่ว่า ขอให้พวกเขาเดินทางปลอดภัยทั้งไปและกลับและขอให้พวกเขานั้นได้ปูได้ปลาในจำนวนที่มาก ๆ พอที่จะนำไปขายและนำมารับประทานกันในครอบครัว จากนั้นก็จะเช็กในสภาพล่องของเรือ เช็กน้ำมัน แล้วเริ่มสตาร์ทเรือแล้วออกไปหาปู หาปลา ขับเรือจากท่าเทียบเรือหากไปหาปูก็จะขับเรือออกไปเพียงแค่ 2 ไมล์ทะเลคลื่นในระดับนี้จะมึนๆ แต่หากหาปลาก็จะขับเรือออกไปประมาณ 10 ไมล์ทะเลจึงจะเจอปลาเยอะ ช่วงเดือนที่เหมาะสมสำหรับการออกเรือ นั้นคือช่วงเดือน กุมภาพันธ์ ไปจนถึง ต้นเดือนพฤษภาคม เมื่อถึงเดือนพฤษภาคมก็จะเริ่มหยุดเรือกัน เนื่องจากเป็นช่วงมรสุม ฝนตกบ่อยมีคลื่นลมเยอะและมีคลื่นลูกใหญ่จึงไม่เหมาะแก่การออกเรือไปหาปลา เมื่อถึงช่วงมรสุมชาวประมงก็จะหยุดหาปลาและทำการซ่อมเรือรอ จนกว่าจะถึงช่วงที่มีปลาวิธีการดูคลื่นสามารถมองดูจากชายฝั่งได้เลย ถ้าคลื่นลมแรงวันนั้นก็เลยไม่ออกเรือเลยอุปสรรคในการออกเรือแต่ละครั้งก็ไม่เหมือนกัน บางครั้งก็ต้องเจอปัญหาเพลารือขาด ใบจักรขาด ถ้าเพลารือขาดจะไปกู้ในวันที 2 จะเอาทางอันนี้ไปซ่อมก่อน ถ้าเกิดรู้สึกอยากจะทำจะเข้าห้องน้ำขึ้นมา ก็ต้องไปนั่งที่ข้าง ๆ กับแคมเรือแล้วทำธุระที่ตรงนั้นอาหารก็ต้องนำไปเองจากบ้าน หรือซื้อที่ระหว่างทางก่อนขึ้นเรือ หากเป็นอวนปูเริ่มออกเรือตั้งแต่ 07.00 น. เมื่อถึงคลื่นในระยะ 2 เมตรแล้วก็เริ่มวางอวน เมื่อวางอวนเสร็จก็จะกลับเข้ามาฝั่งจะถึงฝั่งในเวลา 9.00 น กลับมานอนพักผ่อน แล้วค่อยกลับไปกู้อวนในรุ่งเช้าของวันถัดไป เมื่อถึงรุ่งเช้าวันถัดไปก็จะขึ้นเรือกลับไปยังตำแหน่งเดิมที่วางอวนไว้ กู้อวนขึ้นมา แล้วกลับเข้าฝั่งเพื่อที่นำอวนนั้นกลับไปปลดที่ชายฝั่ง เมื่อเดินทางกลับมาถึงชายฝั่ง ภรรยาละลูกๆก็จะมาช่วยในการปลดปู ปลา หรือขยะต่างๆออกจากอวน เมื่อปลดเสร็จแล้วภรรยาจะมีหน้าที่ในการนำปู ปลา ไปขายที่ตลาด นอกจากนั้นภร่ายังมีหน้าที่ในการเก็บเงินจากการขายได้เพื่อนำมาใช้จ่ายในครอบครัว หากเป็นอวนปลาเริ่มออกเรือในเวลา 15.00 น.เมื่อถึง 10 ไมล์ทะเลแล้วจึงค่อยวางอวนแบบใส่ลูกโป่งลอยผิวน้ำ วางแล้วรอให้น้ำไหลพออวนเลื่อนก็สาวขึ้นมาบนเรือ แล้วกลับเข้าฝั่งเวลา 01.00 น. เพื่อการปลดปลาออกจากอวน แล้วนำปลาที่ได้ไปส่งให้กับแพปลา ส่วนปลาที่มีขนาดเล็ก ก็จะให้ภร่ายนำไปขายเองที่ตลาด วันไหนที่สามารถหาปู หาปลาได้มาก ก็จะมีรู้สึกดีใจและภูมิใจ และจะให้รางวัลกับครอบครัวโดยการซื้อเนื้อวัวและอาหารแพงๆที่ไม่ใช่อาหารทะเลมากิน ละ

บางครั้งก็จะพาลูกๆและภรรยาไปเดินห้างบ้างไปเที่ยวบ้าง และซื้อชุดใหม่ๆให้กับภรรยาและลูกๆ ส่วนวันหยุดที่หาได้น้อยก็จะรู้สึกเสียใจเล็กน้อย แต่ก็ต้องทำใจ เพราะก่อนที่จะออกเรือก็ต้องมีการเตรียมใจไว้บ้าง การทำอาชีพประมงมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ชาวประมงยังคงสอนให้ลูกหลานของตนเองได้ฝึกหัดอาชีพนี้ เพราะถือว่าเป็นอาชีพที่ดีและมีเกียรติและยังสามารถเลี้ยงปากท้องได้ อาชีพประมงที่นี้นอกจากเลี้ยงปากเลี้ยงท้องให้ครอบครัวได้แล้ว ก็ยังสามารถที่จะส่งเสียลูกเรียนได้ถึงระดับปริญญา หากไม่สามารถทำอาชีพประมงได้ ก็ไม่รู้ว่าจะทำอาชีพอะไร นอกจากการไปเป็นแรงงาน

ลักษณะเรือ อุปกรณ์ และการสืบทอดวิถีคนเลเซเรือ

ลักษณะเรือ อุปกรณ์

หัวไถหรือเรือหัวโพง ต้นแบบดั้งเดิมมาจากจังหวัดกระบี่ มีลักษณะเป็นเรือขนาดเล็ก หัวเรือสูงงอนขึ้นไปบรรจบกับทวนหัวที่ยื่นสูงขึ้นมาและตรงทวนท้ายมีลักษณะเป็นรูปลิ้ม ขนาดตั้งแต่ 7 - 8 เมตรขึ้นไป ติดเครื่องตรงท้าย น้ำหนักเรือเบามีความคล่องตัว ทำให้สามารถทำเวลาในซับเคลื่อนได้ดี เหมาะแก่การทำประมงชายฝั่ง ระยะ 10 กิโลเมตร ระดับน้ำทะเลลึก 6 - 7 เมตร เป็นเรือที่ต่อด้วยไม้กระดาน และในการเริ่มทำเรือเริ่มจากการวางก้งท้องโดยใช้เส้นผ่าศูนย์กลางเรียกว่า เริ่มจาก "กระดุงู" ลักษณะพิเศษ ส่วนใหญ่คนที่ประกอบอาชีพประมงจะนิยมใช้เรือหัวไถมากกว่าเรือชนิดอื่น ๆ เพราะเหมาะกับสภาพพื้นที่ และเรือหัวไถจะผ่าคลื่นได้ดีกว่าเรือชนิดอื่น ๆ ปัจจุบันในพื้นที่มีการใช้เรือหัวไถประมาณ 95% ประเภทของไม้ ไม้ตะเคียน เพราะ หนามีคุณภาพดี อายุการใช้งานดีกว่าแตกต่างจากไม้ชนิดอื่น ๆ

เรือหางยาว เป็นพาหนะที่ชุมชนประมงบ้านในถุ้ง ส่วนใหญ่ใช้ทำประมง เรือมีขนาดเล็ก รูปร่างเพรียวยาว เหมาะแก่การทำประมงชายฝั่งใน ระยะ 600 – 700 เมตร ระดับความลึกประมาณ 1- 6 เมตร ใช้ออกจับปลากะพง ปลาเกตุ และ สัตว์น้ำอื่น ๆ เรือหางยาวในปัจจุบัน เมื่อนำเครื่องยนต์จากรถยนต์มาติดตั้ง ก็สามารถวิ่งได้ในแม่น้ำลำคลอง หรือชายทะเลน้ำตื้นได้ รวมไปถึงในที่ที่มีขยะได้อย่างสบาย ด้วยคุณสมบัติที่ใช้งานง่าย สามารถเปลี่ยนเรือได้ตามใจชอบ อีกทั้งเครื่องยนต์มีกำลังสูงและแล่นได้เร็ว ทำให้สามารถยกใบพัดพื้นที่ตื้นขึ้นได้ การบังคับเรือก็ง่ายเพียงแค่มือโยกใบพัดหรือใบจักรก็สามารถบังคับเลี้ยวได้ตามใจชอบ โดยไม่ต้องมีหางเสือ

อุปกรณ์ เครื่องมือประมง ของชุมชนบ้านในถุ้ง พบเครื่องมือ 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ลอบ โพงพาง และ อวน 1) ลอบ ได้แก่ ลอบปู 2) โพงพาง ได้แก่ โพงพางหลัก 3) อวน ได้แก่ บาม อวนก้างกันแล้วลาก ชนิดอวนปลากระบอก และ อวนติด ชนิดอวนลอยปลาทุชนิดอวนจมปลาทุชนิดอวนลอยปลากะพง ชนิดอวนลอยปลากุเรา ชนิดอวนลอยปลากระบอก ชนิดอวนสามชั้นกุ้ง และชนิดอวนจมนปูม้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวประมงมีการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับประเภทของสัตว์น้ำที่จับ ซึ่งคล้ายกับเครื่องมือประมงขนาดเล็ก

การเรียนรู้ การสืบทอดและการปรับตัว

ชุมชนคนเลเซเรือ บ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวประมงและลูกหลานชาวประมงเคารพและให้ความสำคัญต่ออาชีพประมงพื้นบ้านเป็นอย่างมาก บทบาทของชาวประมงพื้นบ้านและลูกหลานชาวประมงพื้นบ้านจะเกื้อหนุนเสริมให้การดำเนินวิถีชีวิต การออกเรือหาปลา ได้รับความสำคัญชัดเจน เมื่อถึงฤดูการหาปลา ชาวประมงเกือบทุกคนจะเริ่มทำหน้าที่การออกเรือหาปลากันอย่างเต็มที่ เชื้อพืงคำชี้แนะ ความ

ปลอดภัยในการออกเรือหาปลาจากเรือใหญ่ที่คอยส่งสัญญาณมาที่ชายฝั่งโดยใช้วิทยุในการกระจายเสียง การทำอาชีพประมงมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ชาวประมงยังคงสอนให้ลูกหลานของตนเองได้ฝึกหัดอาชีพนี้ เพราะถือว่าเป็นอาชีพที่ดีและมีเกียรติและยังสามารถเลี้ยงปากท้องได้

วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการดำเนินชีวิตมีความเรียบง่าย และยึดค่านิยมที่ว่า เมื่อออกทะเลจับปูได้กินปู ลงอวนปลาได้กินปลา สัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ใช้ชีวิตในวิถีแบบมีความผูกพันกับวิถีชีวิตที่ดำเนินสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีความรักในความเป็นตัวตน ให้ความสำคัญกับการออกเรือไปหาปลา ซึ่งเป็นสิ่งที่หล่อหลอมกลมกลืนของชาวประมงพื้นบ้านตำบลท่าศาลา ให้เกิดความรัก เกิดความรักความเชื่อมั่นในอาชีพที่มีมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ชาวประมงพื้นบ้านตำบลท่าศาลาภาคภูมิใจ และอยากให้ลูกหลานของตนเองได้สืบเนื่องอาชีพนี้ต่อไปให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยาวนานและไม่เดือดร้อนใคร

อภิปรายการวิจัย

วิถีชีวิตชุมชนคนเลบนเรือประมงและบนชายฝั่งบ้านในถุ้ง ต.ท่าศาลา

อำเภอท่าศาลาตั้งอยู่ริมทะเลอ่าวไทย อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ห่างจาก จังหวัดนครศรีธรรมราช 30 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามวิถีชีวิตกลุ่มประมง ออกเรือไปหาปลา ปู ในทะเลหน้าทรัพยากรมาจำหน่ายในตลาดในท้องถิ่น อาชีพหลักคือการทำประมงขนาดเล็ก อาชีพค้าขายหรือรับจ้างทั่วไปในพื้นที่ ความน่าสนใจของชุมชนบ้านในถุ้ง คือวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนที่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน ที่ยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม พึ่งพาอาศัยกัน

วิถีชุมชนชาวประมงพื้นบ้านตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

มีกระบวนการเรียนรู้ทั้งในเรื่องของการประกอบอาชีพ และการดำเนิน ชีวิตประจำวัน โดยมีองค์ความรู้ที่ถูกสั่งสมและถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ถ่ายทอดออกมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการหาปูและหาปลานั้น ในอดีตนั้นชาวประมงพื้นบ้านเริ่มจากการจับสัตว์น้ำด้วยวิธีการง่าย ๆ

อาหารหลักของชาวประมงพื้นบ้านก็จะเป็นปู ปลา ที่พวกเขาทำได้ทำการหาเอง นิยมนำมาทำเป็นแกงหรือต้มเป็นหลัก แต่หากวันไหนที่หาปูหรือปลาได้มากมักจะซื้อเนื้อมากินเพื่อเป็นการให้รางวัลกับครอบครัว ปัจจุบันในชุมชนยังก็ยังคงความเป็นประมงพื้นบ้าน ยังคงหาปู หาปลา มากินเอง และนำไปขายเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว

สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสาคร ภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Supharn Songpracha et al., 2019)

ลักษณะเรือ อุปกรณ์ และการสืบทอดวิถีคนเลบนเรือ

เรือหางยาว เป็นพาหนะที่ชุมชนประมงบ้านในถุ้ง ส่วนใหญ่ใช้ทำประมง เรือมีขนาดเล็ก รูปร่างเพรียวยาว เหมาะแก่การทำประมงชายฝั่งใน ระยะ 600 – 700 เมตร ระดับความลึกประมาณ 1- 6 เมตร ใช้ออกจับปลากะพง ปลาเกะ และ สัตว์น้ำอื่น ๆ

อุปกรณ์ เครื่องมือประมง นของชุมชนบ้านในถุ้ง พบเครื่องมือ 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ลอบ โพงพาง และ อวน

วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการดำเนินชีวิตมีความเรียบง่าย และยึดค่านิยมที่ว่า เมื่อออกทะเลจับปูได้กินปู ลงอวนปลาได้กินปลา สัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ใช้ชีวิตในวิถีแบบมีความผูกพันกับวิถีชีวิตที่ดำเนินสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีความรักในความเป็นตัวตน ให้ความสำคัญกับการออกเรือไปหาปลา ซึ่งเป็นสิ่งที่หล่อหลอมกลมกลืนของชาวประมงพื้นบ้านตำบลท่าศาลา ให้เกิดความรัก เกิดความรักความเชื่อมั่นในอาชีพที่มีมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ชาวประมงพื้นบ้านตำบลท่าศาลาภาคภูมิใจ และอยากให้ลูกหลานของตนเองได้สืบเนื่องอาชีพนี้ต่อไปให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยาวนานและไม่เดือดร้อนใคร

สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อสร้างสรรควิถีชาวประมงมลายู ของ Thakerngphon Khamyang (2014) ที่ว่าหัวไก่หรือเรือหัวโทง ต้นแบบดั้งเดิมมาจากจังหวัดกระบี่ มีลักษณะเป็นเรือขนาดเล็ก หัวเรือสูงงอนขึ้นไปบรรจบกับทวนหัวที่ยื่นสูงขึ้นมาและตรงทวนท้ายมีลักษณะเป็นรูปปลีมี ขนาดตั้งแต่ 7 - 8 เมตรขึ้นไป ติดเครื่องตรงท้าย น้ำหนักเรือเบามีความคล่องตัว ทำให้สามารถทำเวลาในซบเคลื่อนได้ดี เหมาะแก่การทำประมงชายฝั่ง ระยะ 10 กิโลเมตร ระดับน้ำทะเลลึก 6 - 7 เมตร

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ระยะเวลาในการศึกษามีเวลาน้อย อาจจะมีผลในเนื้อหาที่ยังไม่ชัดเจน ผู้ที่จะมาศึกษาต่อควรที่จะขยายเวลา หรือทำในระยะเวลาที่มากขึ้น เพื่อที่จะเก็บรายละเอียดได้เพิ่มขึ้น
2. เลือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือกลุ่มที่จะศึกษาให้กว้างขึ้น
3. ควรนำผลการวิจัยเพื่อไปพัฒนาการทำประมงของคนในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- Chandrachoti, K. (1998). *Community-based fisheries management*. Bangkok: Thailand Research Fund (TRF).
- Khamyang, T. (2014). *Education for creating a way of life for Malayan fishermen* [Research report]. Srinakharinwirot University, Department of Visual Arts.
- Puangngam, K. (2014). *Management in community development: Teaching materials for the subject C.P. 615*. Bangkok: Thammasat University, Faculty of Social Work, Department of Community Development.
- Raojai, S. (1986). *Conservation of fisheries resources*. Bangkok: Thammasat University.
- Samakkhi, P., & Lertkrai, P. (2014). 360-degree observation for research and development. *Nagabutr Review Journal*, 6(1). Nakhon Si Thammarat Rajabhat University.

- Songpracha, S., Anomasiri, W., & Khanthamthurapoj, K. (2019). *The way of life of local fishermen in Samut Sakhon Province under the concept of Sufficiency Economy Philosophy* [Research report]. Mahidol University, Department of Social Sciences.
- Sudthongkong, C., & Wiratchawong, P. (2005). *Community-based coastal resource management: A case study of the mangrove forest at Ban Thung Tase, Trang Province* [Research report]. Rajamangala University of Technology Srivijaya, Faculty of Fisheries Science and Technology.

การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย Community Tourism Development of OTOP in Chiang Rai Province

วชิราภรณ์ ชมภูเมืองชื่น^{1*} อารีย์ บินประธาน² และ เลห์ล่า ตรีเอกานุกูล³
Wachiraporn Chompoomuangchuen^{1*} Aree Binprathan² Lelar Tree-akanukul³

บทคัดย่อ

การส่งเสริมพัฒนาชุมชนเป็นภารกิจสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมีความมั่นคงในการดำเนินงานทางนวัตกรรม เพื่อชุมชนมีศักยภาพในการส่งเสริมภาพลักษณ์และปัจจัยในการท่องเที่ยว ให้มีความสมบูรณ์แบบตามนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถยกระดับขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมอาชีพโดยเน้นการผลิตสินค้า OTOP เป็นนโยบายเร่งด่วนที่สำคัญ เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เป็นการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐานเพื่อแก้ไขปัญหาการว่างงาน ทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน กลุ่ม หมู่บ้าน และชุมชน การดำเนินการรูปแบบดังกล่าวส่งผลให้มีผลิตภัณฑ์ชุมชนจำนวนมาก แต่ยังคงพบข้อจำกัดเกี่ยวกับช่องทางการจำหน่าย ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ของคนในชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้มีการดำเนินการโครงการ OTOP นวัตวิถี เพื่อเพิ่มช่องทางการขายสินค้า โดยเน้นการพัฒนาทักษะด้านการเป็นผู้ประกอบการที่สามารถขายผลิตภัณฑ์ของตนเองโดยใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ นำมาแปลงเป็นรายได้ เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวระดับชุมชนให้มีเสน่ห์ดึงดูด และมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและใช้จ่ายเงินในกิจกรรมของชุมชน ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นแนวทางที่ทำให้ชุมชนได้แสดงถึงศักยภาพและขีดความสามารถในการพัฒนาตนเอง ให้มีความพร้อมสำหรับการรองรับ ระบบการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งนี้การให้ความร่วมมือของประชาชนในจังหวัดเชียงรายเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาจังหวัด สร้างผู้นำทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และมีการพัฒนาระบบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนา ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

¹ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

² นักวิชาการอิสระ

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

*Corresponding author: pooky.pc@gmail.com

Abstract

Promoting community development is an important mission in developing an economic system with stability in innovative operations. For the community, it has the potential to promote its image and factors in tourism. To be perfect according to the policy, a strategic plan for developing the community to be a tourist destination with the community tourism system, which the Ministry of Interior has assigned to the Department of Community Development Promoting careers producing OTOP products is an urgent and important policy. To create careers and income for people in local communities. It is the management of local resources into quality products and services that meet standards to solve occupational problems at the individual level. Household, group, village, and community level The implementation of this model has resulted in a large number of products being produced in the community. However, the distribution channels are not enough to meet the demand for selling products. It has affected the income of the community people, so OTOP Nawatwithi has been implemented to increase product sales channels. Where people in the community can sell products in the community, using their charm, wisdom, way of life, culture, and creativity. converted to income Connect community-level tourism routes to make them attractive. and has sufficient value for tourists to visit and spend money on all community activities The income will be distributed among the people in the community, creating strength for the community and truly developing the grassroots economy.

It can be seen that the development of the OTOP Nawatwithi tourism community is an approach that allows the community to demonstrate its potential. and the ability to develop oneself to be ready to support the Community-participatory tourism system The cooperation of the people of Chiang Rai Province is part of the development of the country, becoming a leader in ecotourism and developing economic and social systems for stability, prosperity, and sustainability.

Keywords: development, tourism community, OTOP Nawatwithi

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยมีอัตราการขยายตัวค่อนข้างสูง ดังจะเห็นได้จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวกลายเป็นรายได้ที่สำคัญอันดับหนึ่ง สามารถดึงเม็ดเงินจากต่างชาติเข้าสู่ประเทศ ประกอบกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็น

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องธุรกิจหลายประเภท ส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ และถูกใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการตอบสนองนโยบายและกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการขนาดใหญ่และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับธุรกิจอื่นๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งล้วนเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนที่มีส่วนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รายงานข้อมูล 7 เดือนของปี 2566 ไทยเที่ยวไทยและต่างชาติมาไทย จากรายงานการจัดอันดับศักยภาพในการแข่งขันด้านธุรกิจท่องเที่ยวของแต่ละประเทศทั่วโลกฉบับปี 2019 โดย World Economic Forum ประเทศไทยได้รับอันดับที่ 31 จากทั้งหมด 140 ประเทศ ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นจากอันดับที่ 34 ในปี 2017 (National Innovation Agency, 2019) ในปี 2565 แม้จะได้ยังได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด -19 ประเทศไทยมีรายได้รวมจากการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามา และคนไทยเที่ยวในประเทศ รวม 1.23 ล้านล้านบาท กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รายงานข้อมูล 7 เดือนของปี 2566 คนไทยเที่ยวไทยและชาวต่างชาติที่มาเที่ยวในประเทศไทย สร้างรายได้เกิน 1 ล้านล้านบาท โดยจำนวนท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าไทยมีจำนวนประมาณ 15 ล้านคน (Thansettakij, 2023)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในเครื่องยนต์สำคัญของเศรษฐกิจไทยที่ในช่วงก่อนเกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด -19 เคยสร้างรายได้ให้กับประเทศสูงถึง 3 ล้านล้านบาท หรือประมาณ 18% ของ GDP โดยแบ่งเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณ 2 ใน 3 และนักท่องเที่ยวไทย 1 ใน 3 สามารถสร้างการจ้างงานกว่า 7 ล้านคน หรือ 20% ของการจ้างงานทั้งหมดในปี 2562 (Bank of Thailand, 2023) การฟื้นตัวของภาคการท่องเที่ยวจึงเป็นแรงขับเคลื่อนให้กับเศรษฐกิจไทยในระยะต่อไป ประเทศไทยก็ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะกลไกหลักในการช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ จึงได้กำหนดแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว พ.ศ. 2561-2580 ที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องพัฒนาระดับขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยมุ่งพัฒนาใน 5 เรื่อง ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวทางน้ำ และการท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค (Office of the National Economic and Social Development Council, 2018) เพื่อให้ประเทศไทยมีทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจนสอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว และตัวแปรที่สำคัญที่เป็นการนำเสนอศักยภาพเชิงพื้นที่ให้กับการท่องเที่ยวคือ โครงการ OTOP นวัตกรรมวิถี

โครงการ OTOP นวัตกรรมวิถี จึงเป็นการเปลี่ยนแปลง OTOP ในแบบดั้งเดิมที่แต่ละชุมชนผลิตสินค้าแล้วนำสินค้าออกมาหาตลาดเพื่อจำหน่าย เปลี่ยนไปสู่ยุคที่พัฒนาสินค้าให้อยู่ในชุมชนแล้วนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในชุมชนและซื้อสินค้าในชุมชนนั้น โดยชุมชนต้องมีการพัฒนาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเพื่อนำมาจำหน่าย ในขณะเดียวกัน ผู้นำของแต่ละท้องถิ่นก็จะสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวซึ่งก่อนหน้านี้จะมีแค่ 22 เมืองหลัก ตอนนี้เพิ่มขึ้นเป็น 55 เมืองรอง และมีแหล่งเล็กคือแหล่ง

ท่องเที่ยวในจุดย่อย ๆ ที่เมื่อก่อนนี้นักท่องเที่ยวเข้าไปไม่ถึง จะมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยว ได้รับทราบ และเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมก็จะต้องมีการจัดเตรียมทั้งอาหารพื้นถิ่น ที่พัก วัฒนธรรม สินค้าที่ได้รับการพัฒนา ตลอดจนสิ่งที่น่าสนใจซึ่งจะมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน รัฐบาลกำหนดให้ 76 จังหวัด คัดเลือกอำเภอที่มีศักยภาพ รวมทั้งประเทศไทย 878 อำเภอแต่ละอำเภอจะเลือกชุมชนนวัตกรรม 3-5 แห่ง รวมทั้งหมด 3,273 หมู่บ้าน และ ระดมสรรพกำลังพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยว จะเห็นได้ว่าถ้าแต่ละชุมชนมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวและซื้อสินค้า OTOP ก็จะส่งผลให้ลูกหลานของแต่ละชุมชนสามารถทำงานในท้องถิ่นที่ตัวเองอยู่ได้ไม่ต้องเข้าไปหางานในเมือง ชีวิตก็จะอบอุ่นเข้มแข็ง ตลอดจนยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีให้คงอยู่สืบต่อไป

กรอบแนวคิดในการพัฒนา

โดยจะวิเคราะห์สถานภาพการดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ตามแนวคิดสภาพแวดล้อมด้านการท่องเที่ยว 5 ด้าน ได้แก่ Accessibility (การเข้าถึง) Activity (กิจกรรมการท่องเที่ยว) Amenity (สิ่งอำนวยความสะดวก) Attraction (สิ่งดึงดูดใจ) Accommodation (ที่พักอาศัย) ประกอบกับกระบวนการดำเนินงานของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่เน้นในสี่ประเด็นหลัก คือ เศรษฐกิจ ผลิตภัณฑ์ชุมชน การท่องเที่ยวและ บุคลากร

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการพัฒนา

การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 4 ของภาคเหนือ รองมาจากเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และลำปาง มีประชากรทั้งหมดประมาณ 1,311,100 คน เป็นอันดับที่ 2 ของภาคเหนือ และเป็นศูนย์กลางทางสังคม ศิลปะ และวัฒนธรรมล้านนา รวมทั้งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การค้า การคมนาคมและการท่องเที่ยวแห่งอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงระหว่าง พม่า จีน และลาว ทำให้จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ในด้านความเจริญมากขึ้นเป็นอันดับที่ 2 รองมาจากจังหวัดเชียงใหม่ จากข้อมูลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) รายงานเบื้องต้นเดือนมกราคม - เดือนกันยายน ปี 2566 พบว่าจังหวัดเชียงรายมีจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นอันดับ

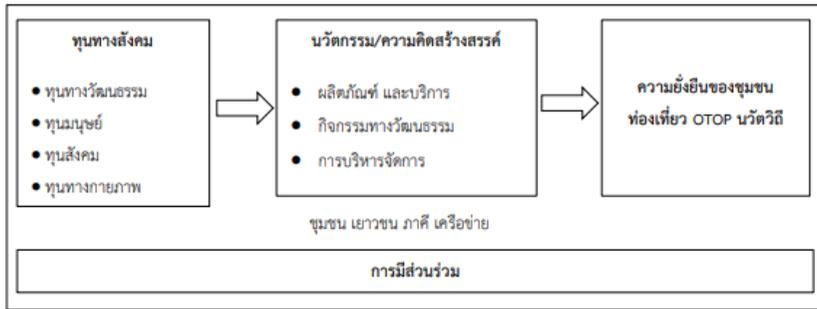
ที่ 2 ของภาคเหนือ นอกจากนี้มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ 6 ของประเทศ มีรายได้ประมาณ 32,753 ล้านบาท (Ministry of Tourism and Sports, 2023)

ดังนั้นจังหวัดเชียงรายจึงได้เป็นจังหวัดที่มีการกำหนดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งมีด้วยกัน 3 อำเภอ คือ อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ โดยต่อมาคณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) มีมติเห็นชอบการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษระยะที่ 2 อีก 4 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย นครพนม นครราชสีมา และกาญจนบุรี (Office of the National Economic and Social Development Council, 2015) รัฐบาลเล็งเห็นโอกาสจึงได้มีนโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดน มีแนวทางการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานในพื้นที่ ในการนี้จังหวัดเชียงราย ได้แบ่งกลุ่มพื้นที่การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้กลุ่มที่ 1 กลุ่มอำเภอชายแดน กลุ่มที่ 2 อำเภอติดชายแดน กลุ่มที่ 3 เมืองศูนย์กลาง กลุ่มที่ 4 กลุ่มอำเภอเกษตรกรรมด้านเหนือและกลุ่มที่ 5 กลุ่มอำเภอเกษตรกรรมด้านใต้ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายมีการ เรือง ประกาศแผนแม่บทพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย พ.ศ.2561 – 2565 ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาจังหวัดที่สำคัญเมืองเกษตรกรรมสีเขียวและอาหารปลอดภัย เมืองการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ และเมืองท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาเชื่อมโยงสู่ GMS และ AEC เน้นในเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และสปา การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เช่น หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน และหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP (Chiang Rai Provincial Administrative Organization, 2019)

การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

โครงการ OTOP นวัตวิถี มีการดำเนินการในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มช่องทางการขายสินค้า โดยที่คนในชุมชนสามารถขายสินค้าอยู่ในชุมชน ใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ แปลงเป็นรายได้ เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวระดับชุมชนให้มีเสน่ห์ดึงดูด และมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชน เป็นการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม สร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนหมุนเวียนสำหรับประชาชนในการพัฒนาอาชีพและสร้างอาชีพในชุมชน ใช้กระบวนการ 5 ขั้นตอน เริ่มจากการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว แต่ละท้องถิ่น และการส่งเสริมการตลาดชุมชนท่องเที่ยว ก่อให้เกิดเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน (Department of Community Development, 2018)

รากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี คือ ทุนทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ทุนสังคม และ ทุนทางกายภาพ ผ่านความคิดที่สร้างสรรค์สู่นวัตกรรมทั้งในเรื่องของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการของชุมชน ตลอดจนการประยุกต์กิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่ายที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Kritsana Dararuang, 2021)

ภาพที่ 2 การขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

ชุมชนท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเกิดจากการมีนวัตกรรมชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว โดยเฉพาะในเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้และสนับสนุนให้สมาชิกในการกระตุ้นความคิดและค้นหา พัฒนาแนวทางการดำเนินงานที่แตกต่างไปจากเดิม เพื่อสร้างความโดดเด่นและเสน่ห์ของชุมชน ผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการดึงความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกซึ่งมีความรู้และความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ชุมชนท่องเที่ยวต้องการพัฒนา เช่น สถาบันการศึกษา ช่องทางการตลาด ฯลฯ มาใช้จะส่งเสริมให้เกิดตระกะเชิงสถาบันแบบพหุและได้รับความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากสมาชิกชุมชนได้มากยิ่งขึ้น (Phonphan Hemaphan, 2022)

ผลการพัฒนาแผนการตลาดควรมุ่งให้จังหวัดเชียงรายเป็นจุดเชื่อมโยงประสบการณ์การท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาและประเทศเพื่อนบ้าน เป็นแผนการตลาดที่ใช้ฐานคิดการเชื่อมต่อประสบการณ์การท่องเที่ยวมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดตำแหน่งทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ให้ จังหวัดเชียงรายคือจุดหมายแห่งการสัมผัสประสบการณ์อารยธรรมล้านนาแบบหลากหลาย (Chiang Rai: Variety of Lanna Experience Destination) เกิดการเชื่อมต่อกันของประสบการณ์การบอกต่อถึงเรื่องราวที่เกี่ยวกับประสบการณ์ใน 6 มิติ คือ 1) มิติทางกายภาพ 2) มิติด้านการสื่อความหมาย 3) มิติการคมนาคม 5) มิติข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว และ 6) มิติด้านประชาสัมพันธ์และเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวซึ่งความประทับใจทางการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญเป็นอันดับแรกต่อการพัฒนาแผนการตลาดการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย (Thongchai Phuwanatwjit et al., 2019)

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีที่เกิดขึ้นเกิดจากทุนทางสังคมซึ่งประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ทุนสังคม และ ทุนทางกายภาพ ของชุมชน พัฒนาผ่านความคิดที่สร้างสรรค์สู่การสร้างเป็นนวัตกรรมทั้งในเรื่องของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการของชุมชน ซึ่งมีจุดเน้นคือผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว และการจัดทำแผนการตลาดควรมุ่งให้จังหวัดเชียงราย เป็นจุดเชื่อมโยงประสบการณ์การท่องเที่ยว โดยชูอารยธรรมล้านนาและการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นจุดขายของชุมชนท่องเที่ยว

ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายอยู่ในกลุ่มจังหวัดเมืองรองในภาคเหนือมีรายได้ไทยเที่ยวไทยฟื้นตัวเร็วจากกระแสท่องเที่ยวเมืองรอง เนื่องจากจังหวัดยังคงเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติไว้ได้ดี (Bank of Thailand, 2022) เนื่องจากพฤติกรรมกรหลีกเลี่ยงความหนาแน่นของผู้คนในช่วงที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 นอกจากนั้นจังหวัดยังสามารถเชื่อมโยงกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ถูกกำหนดจัดตั้งเป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเป็น “เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย” เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2558 (Office of the National Economic and Social Development Board, 2015) สามารถดึงดูดนักลงทุนเข้ามาลงทุนในพื้นที่ (Thotsapon Phongta, 2019) เชื่อมเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือทางการค้า การลงทุนของ 4 ประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ได้แก่ จีน เมียนมา ลาว และไทย

จังหวัดเชียงรายมีการดำเนินการโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2561 ทั้งหมด 70 ชุมชน จาก 18 อำเภอ (Planning Division, Community Development Department, 2018) ดังนี้

ที่	อำเภอ	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน
1	เมืองเชียงราย	5	937
2	เวียงชัย	2	331
3	เชียงของ	7	1308
4	เทิง	3	154
5	พาน	5	774
6	ป่าแดด	5	776
7	แม่จัน	3	894
8	เชียงแสน	4	882
9	แม่สาย	4	561
10	แม่สรวย	5	490
11	เวียงป่าเป้า	3	748
12	พญาเม็งราย	3	290
13	เวียงแก่น	5	384
14	ขุนตาล	3	505
15	แม่ฟ้าหลวง	3	693

ที่	อำเภอ	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน
16	แม่ลาว	3	375
17	เวียงเชียงรุ้ง	5	937
18	ดอยหลวง	2	331

(Planning Division, Community Development Department, 2018)

ในปี พ.ศ.2561 กรมการพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินกิจกรรมประกวดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม โดยคณะกรรมการประกวดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมระดับจังหวัด ดำเนินการคัดเลือกชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม จำนวน 3,273 ชุมชน เพื่อให้เป็น ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม ระดับจังหวัด จำนวน 160 ชุมชน จังหวัดเชียงรายมีชุมชนท่องเที่ยวที่ได้รับคัดเลือกเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมระดับจังหวัด จำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ 1) บ้านหาดบาย หมู่ 1 ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ

- 2) บ้านใหม่แสงแก้ว หมู่ 11 ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย
- 3) บ้านแสนสุข หมู่ 9 ตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน
- 4) บ้านเมืองรวง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมืองเชียงราย

และได้คัดเลือกชุมชนท่องเที่ยว นวัตกรรม จำนวน 50 ชุมชน โดยจังหวัดเชียงรายมีชุมชนที่ได้รับคัดเลือก จำนวน 1 ชุมชน คือ บ้านเมืองรวง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมืองเชียงราย

จากการดำเนินการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมพบว่าหน่วยงานราชการในจังหวัดได้ให้การสนับสนุนการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากโดยมีการบรรจุโครงการงบประมาณในการพัฒนา นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาท่องเที่ยวและชมวิถีชุมชนที่คงเอกลักษณ์ของประเพณี วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ วิถีชีวิต และประเพณีท้องถิ่นส่งผลให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น ผลลัพธ์ที่ได้รับค่านิยมจากนักท่องเที่ยวก็มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงาม ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น บางชุมชนมีการดำเนินการจัดตลาดนัดในพื้นที่ชุมชน เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาดให้กับคนในชุมชนได้จำหน่ายสินค้าให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว

สินค้าและบริการของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมในจังหวัดเชียงราย

สินค้าและบริการของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมในจังหวัดเชียงราย มีจำนวน 7 ประเภท ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ประเภทอาหาร ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย ผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร ผลิตภัณฑ์ประเภทของที่ระลึก เพื่อการท่องเที่ยวและที่พัก ดังนี้

ที่	อำเภอ	อาหาร	เครื่องดื่ม	ผ้าและ เครื่อง แต่งกาย	ของใช้ ของ ตกแต่งของที่ ระลึก	สมุนไพร ที่ไม่ใช่ อาหาร	ของที่ระลึก เพื่อการ ท่องเที่ยว	ที่พัก
1	เมือง เชียงราย	17	5	10	14	4	19	48
2	เวียงชัย	10	0	0	7	3	2	24
3	เชียง ของ	20	0	7	41	2	8	112
4	เทิง	9	2	3	16	0	36	82
5	พาน	14	0	7	27	2	7	25
6	ป่าแดด	26	3	5	15	1	5	40
7	แม่จัน	11	1	3	14	1	3	63
8	เชียง แสน	14	4	5	14	3	4	78
9	แม่สาย	10	1	4	23	2	12	27
10	แม่สรวย	24	2	4	13	7	5	58
11	เวียงป่า เป้า	6	13	0	9	2	3	32
12	พญาเม็ง ราย	3	0	11	16	0	4	15
13	เวียง แก่น	16	10	2	21	1	17	79
14	ขุนตาล	12	4	2	9	3	9	78
15	แม่ฟ้า หลวง	12	2	9	7	0	4	15
16	แม่ลาว	15	0	0	15	0	3	36
17	เวียง เชียงรุ้ง	14	3	9	19	5	19	106
18	ดอย หลวง	5	0	0	15	0	0	44

แนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย

การดำเนินการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย อยู่ในระดับค่อนข้างดี จากการดำเนินงานคัดเลือกชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จำนวน 3,2773 ชุมชน จังหวัดเชียงรายได้รับคัดเลือกเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ระดับจังหวัด ถึง 4 ชุมชน จากทั้งหมด จำนวน 160 ชุมชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสนับสนุนจากการที่จังหวัดเชียงรายจึงได้เป็นจังหวัดที่มีการกำหนดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งมีด้วยกัน 3 อำเภอ คือ อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ โดยต่อมาคณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) มีมติเห็นชอบเป็นเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษระยะที่ 2 อีก จากปัจจัยสนับสนุนเหล่านี้ทำให้ได้เปรียบเรื่องการต่อยอดการดำเนินโครงการฯ เพิ่มเติม เพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ซึ่งแนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงรายควรดำเนินการดังนี้

1) จัดตั้งเครือข่ายดำเนินการในระดับจังหวัด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยน ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่าย ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย เป็นช่องทางให้สมาชิกได้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก ทำให้ชุมชนท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์จากชุมชนอื่น ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Obprik Kongphanurak (2020) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยพบว่าการมีภาคีเครือข่ายจากหน่วยงานราชการและเอกชนและภาคีเครือข่ายสนับสนุนเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Wallop Wannasoeth (2021) ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน OTOP นวัตวิถีเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่าการทำงานแบบเชื่อมประสาน ที่ชุมชนมีขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวและชุมชนท่องเที่ยวมีการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน และมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นหนึ่งในห้าองค์ประกอบสำคัญสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน OTOP นวัตวิถีเพื่อการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

2) พัฒนาการประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน/ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้ทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Phatra Chaengjaicharoen (2015) ที่ศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนโองหิมaji หมู่บ้านชิราคาวาโกะ จังหวัดกิฟุ ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งพบว่ากรอบรูปแบบในการจัดการการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญมาก การคิดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของนักท่องเที่ยวโดยการนำเสนอมรดกวัฒนธรรมชุมชนอย่างสร้างสรรค์จะช่วยเพิ่มมูลค่าและเป็นอีกแนวทางในการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน และการศึกษาเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดยวิสาหกิจเพื่อสังคม กรณีศึกษาชุมชนท่าฉลอม ของ Nitchaporn Saengsukiam (2022) พบว่ากลยุทธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว และกลยุทธ์ด้านการตลาด โดยการส่งเสริมการตลาดด้วยสื่อต่างๆ นอกเหนือจากการสื่อสารผ่านบุคคล การสื่อสารประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อต่างๆ ที่

ครอบคลุม โดยเฉพาะสื่อจากภายนอกเช่น รายการทีวี สื่อออนไลน์ต่างๆ มีส่วนช่วยในการสื่อสารการตลาดเป็นอย่างมาก ทำให้คนทั่วไปและผู้ที่มีสนใจสามารถรับรู้ รับทราบความเคลื่อนไหวของชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

จากแนวโน้มการพัฒนาจะเห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่การดำเนินการมาตั้งแต่พ.ศ.2561 และมีการพัฒนาส่งเสริมอย่างต่อเนื่องนั้น โดยปัจจุบันได้มีการเพิ่มจำนวนสินค้าและบริการในชุมชนท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นในหลายชุมชนของจังหวัดเชียงราย หลายชุมชนมีชื่อเสียงในกลุ่มของนักท่องเที่ยวและเป็นปลายทางการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวอยากมาเยี่ยมชม ชุมชนที่มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมตามหลักการด้านการท่องเที่ยว 5 ด้าน Accessibility (การเข้าถึง) Activity (กิจกรรมการท่องเที่ยว) Amenity (สิ่งอำนวยความสะดวก) Attraction (สิ่งดึงดูดใจ) Accommodation (ที่พักอาศัย) จะทำให้ชุมชนมีความน่าสนใจ และชุมชนมีความพร้อมที่จะให้บริการการท่องเที่ยว

การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวนั้นก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างมากในชุมชน ทั้งการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตของคนในชุมชน เกิดการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการพัฒนาอื่นๆ ส่งจะทำให้เกิดการกระจุกตัวของรายได้เฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการรายใหญ่เท่านั้น นอกจากนั้นยังส่งผลให้มีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นใหม่ เป็นการอนุรักษ์ให้ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นคงอยู่คู่ไปกับชุมชนต่อไปด้วย นอกจากนั้นการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวยังส่งผลให้คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง การบริหารงานในชุมชนทำให้ผู้นำมีศักยภาพในการบริหารชุมชน ในส่วนของคนในชุมชนเองก็ได้รับประโยชน์เป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาความรู้และทักษะใหม่ๆ เพื่อให้บริการกับนักท่องเที่ยว ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานั้นจะส่งผลต่อชุมชนที่สามารถพัฒนาตัวเองจนเป็นเป้าหมายในการเดินทางมาเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น จากการมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ลูกหลานของคนในชุมชนมีงานมีอาชีพ มีการศึกษาสูงขึ้น ภาพรวมคุณภาพชีวิตก็จะดีขึ้นตามไปด้วย สุดท้ายแล้วการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีจะทำให้ชุมชนยืนได้ด้วยตนเองอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. นำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนหรือประกอบแนวทางการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในพื้นที่จังหวัดเชียงราย
2. นำผลการศึกษาไปใช้ในการจัดทำแผนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับแผนจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษระยะที่ 2

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. ศึกษาความเชื่อมโยงของการบูรณาการความร่วมมือกับเครือข่ายอื่นและจัดทำเป็นแนวทางการบูรณาการการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย
2. ศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาของชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดหรือภูมิภาคอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเพื่อกำหนดรูปแบบการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
3. ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลครอบคลุมชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

เอกสารอ้างอิง

- Chaengjaicharoen, P. (2015). *Cultural tourism management: Case study of Ogimachi Community, Shirakawago Village, Gifu Prefecture, Japan* [Master's thesis, Thammasat University]. Department of Japanese Language, Faculty of Liberal Arts. (in Thai)
- Department of Community Development. (2018). *OTOP Nawatwithi Tourism Community Project Management Manual*. Retrieved November 5, 2023, from <https://phitsanulok.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/38/2022/07/22.pdf>. (in Thai)
- Hemaphan, P. (2022). The success of the OTOP Nawatwithi tourism community: Process and institutional entrepreneurship. *Journal of Community Development and Quality of Life*, 10(1), 22–34. (in Thai)
- Kongphanurak, O. (2020). *Factors for the success of the OTOP Nawatwithi Tourism Community Project, Khlong Luang District, Pathum Thani Province* [Independent study, Thammasat University]. Master of Political Science in Politics and Governance for Executives. (in Thai)
- Mahawanakul, W., & Prasongsak, N. (2023). How does Thai tourism recover spatially? Retrieved November 5, 2023, from <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/article/chaengsibia/article-2023jun13.html>. (in Thai)
- Ministry of Tourism and Sports. (2023). *Tourism statistics 2023*. Retrieved November 5, 2023, from <https://www.mots.go.th/news/category/704>. (in Thai)
- National Innovation Agency (Public Organization). (2019). *Where does Thai tourism rank on the world tourism stage?* Retrieved November 5, 2023, from <https://www.nia.or.th/WEF2019>. (in Thai)

- Nitchaporn, S. (2022). *Promotion of community tourism by social enterprises: A case study of Tha Chalom community* [Master's thesis, Thammasat University]. Department of Social Policy, Faculty of Social Work. (in Thai)
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2018). *National strategy*. Retrieved November 5, 2023, from <http://nscr.nesdc.go.th/ns/>. (in Thai)
- Phonpan, H. (2022). The success of the OTOP Nawatwithi tourism community: Process and institutional entrepreneurship. *Journal of Community Development and Quality of Life*, 10(1), 22–34. (Duplicate entry removed; already listed above)
- Phongta, T. (2019). Creating an image for being a tourist city of the Chiang Khong Special Economic Zone of Chiang Rai Province under the 1 city 2 model system. *Governance Journal*, 8(2), 52–78. (in Thai)
- Planning Division, Department of Community Development. (2018). *Summary form of the operation of the OTOP Nawatwithi tourism community project*. Retrieved November 5, 2023, from https://plan.cdd.go.th/onw_report. (in Thai)
- Phuwanatwichit, T., et al. (2019). Development of an integrated tourism marketing plan to create Chiang Rai Province as a tourism connection point for the Lanna civilization through tourist behavior and perception of tourism public relations media. *Journal of Humanities*, 20(2), 11–39. (in Thai)
- Saengsukiam, N. (2022). *Promotion of community tourism by social enterprises: A case study of Tha Chalom community* [Master's thesis, Thammasat University]. Department of Social Policy, Faculty of Social Work. (Duplicate entry removed; already listed above)
- Thansettakij. (2023). Thai tourism income for 7 months exceeded 1 trillion, but the entire year missed the target. Retrieved November 5, 2023, from <https://www.thansettakij.com/business/economy/572493>. (in Thai)
- Thongchai, P., et al. (2019). Development of an integrated tourism marketing plan to create Chiang Rai Province as a tourism connection point for the Lanna civilization. *Journal of Humanities*, 20(2), 11–39. (Duplicate entry removed; already listed above)
- Wanlop, W. (2021). *OTOP innovative community tourism management model for sustainable community development* [Doctoral dissertation, Silpakorn University]. Graduate School. (in Thai)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม
ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
Strategy for environmental development based on the resource
base of Ban Pa Sak Ngam community, Luang Nuea Subdistrict, Doi
Saket District Chiang Mai Province

วินิจ ผาเจริญ^{1*} วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ,² นิกอร์ มหาวิน,³ โชคอนันต์ วาณิชย์เลิศธนาสาร⁴
Winit Pharcharuen,^{1*} Wanpen Charoentrakulpeeti,² Nikorn Mahawan,³
and Chokanan wanitlerthanasarn⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน 3) เพื่อนำเสนอแนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มประชากรเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำชุมชน อาสาสมัครนักวิจัยชุมชน เจ้าอาวาสวัดป่าสักงาม ตัวแทนกลุ่มองค์กร/หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 50 คน มีการรวบรวมข้อมูลหลากหลายรูปแบบ ทั้งข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามโดยการสำรวจพื้นที่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เวทีเสวนา โดยใช้การวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาจากนั้นนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา พบว่า ศักยภาพภายในชุมชนมีหน่วยงานกลางประสานเชื่อมโยงพื้นที่ภายในชุมชนทั้งระบบ ความเข้มแข็ง และวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ท้องถิ่น และความรู้ที่เป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมของชุมชน และขณะเดียวกันก็มีปัญหาอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมหลายด้านอาทิ การจัดการแบบแยกส่วนของภาครัฐ การจัดการที่ขาดองค์ความรู้ และส่งเสริมองค์ความรู้ การจัดการของภาครัฐที่ขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมและการเข้าถึงสภาพปัญหาอย่างแท้จริง การจัดการของภาครัฐที่ขาดการรับรู้และการนำไปปฏิบัติ การจัดการที่ขาดการรับรู้

¹ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้; School of Administrative Studies, Maejo University

² ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, Chiang Mai

³ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้; Faculty of Architecture and Environmental Design, Maejo University

*Corresponding author: winit.phacharuen@gmail.com

และการนำไปปฏิบัติตามแนวทางสะท้อนที่เป็นจริงจากชุมชน ภาครัฐและภาคเอกชนขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน ได้แก่ 1) ปัจจัยภาวะผู้นำ 2) ปัจจัยกระบวนการเรียนรู้ 3) ปัจจัยระบบภาคีเครือข่าย 4) ปัจจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่านิยมวัฒนธรรมประเพณี 5) ปัจจัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และภาคประชาสังคม สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนนั้น มี 4 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ป่าชุมชน 2) ยุทธศาสตร์การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ทำกิน 3) ยุทธศาสตร์การสร้างอาหารปลอดภัยในครัวเรือน 4) ยุทธศาสตร์การสร้างภูมิทัศน์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์การพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

Abstract

This participatory action research has the objectives; 1) to analyze potential, problems, and obstacles in past environmental management 2) to analyze factors affecting success in environmental management based on community resources 3) to present Strategic guidelines for environmental development based on the resource base of Ban Pa Sak Ngam community, Luang Nuea Subdistrict, Doi Saket District Chiang Mai Province. The target population consists of community leaders, volunteers, and community researchers. Abbot of Wat Pa Sak Ngam Representatives of government, private and local organizations/agencies, totaling 50 people, collected various forms of information. both document information and field data through area surveys, observation, interviews, group discussions, and forums using analysis. Synthesize content according to the issues studied and then present it in a descriptive format.

The results of the study found that the past potential, problems, and obstacles in environmental management found that the potential within the community has a central agency that coordinates and connects areas within the entire community system, the strength, and vision of community leaders. Local wisdom and knowledge and a sense of ownership of community resources at the same time, there are many obstacles in environmental management such as Segregated management of the public sector Management that lacks knowledge and promotes knowledge Government management that lacks opportunities for community participation and access to real problem conditions Government management that lacks awareness and implementation Management that lacks awareness and implementation of realistic guidelines from the community The public and private sectors lack continuity in operations. Factors affecting success in environmental management based on community

resources include 1) leadership factors, 2) learning process factors, 3) network partner system factors, 4) local wisdom factors, values, and cultural traditions, and 5) support factors. from government agencies, private organizations, and civil society For environmental development strategies based on community resources, there are 4 strategies: 1) Strategy for increasing the abundance of community forests 2) Strategy for increasing biodiversity in farming areas 3) Strategy for creating safe food in households 4) Strategy for creating community landscapes for eco-tourism.

Keywords: Development strategy, Natural resources and environment, Participatory learning process

บทนำ

หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอต๋อยสะเท็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่ผ่านกระบวนการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้ฟื้นคืนกลับสู่สภาพที่อุดมสมบูรณ์ได้สำเร็จภายในเวลาประมาณ 20 ปี พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2555 หลังจากที่เกิดนโยบายสัมปทานของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2521 ในพื้นที่บ้านป่าสักงาม ชาวบ้านที่เคยหาของป่าและทำเกษตรกรรมหันมาประกอบอาชีพรับจ้างตัดไม้ในบริษัทสัมปทานทำให้ผืนป่าถูกตัดอย่างรวดเร็วและเสื่อมโทรมลง เมื่อป่าซบหน้าหมดสภาพ น้ำตกเริ่มแห้งผาก ภูมิอากาศมีการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้เกิดความแห้งแล้งขึ้นในพื้นที่ คนในชุมชนเริ่มลำบากเพราะขาดแคลนน้ำ และอากาศร้อน เกิดหมอกควันทำให้สุขภาพไม่ดี จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 ในหลวงรัชกาลที่ 9 มีพระราชประสงค์ให้จัดตั้งโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในความดูแลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งพื้นที่บ้านป่าสักงามเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินโครงการพัฒนาป่าขุนแม่กวง ซึ่งชาวบ้านได้รับการส่งเสริมจากศูนย์ศึกษาฯ และน้อมนำแนวพระราชดำริในเรื่องการฟื้นฟูป่า จนผืนป่ามีการฟื้นตัวอย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2542 นำในน้ำตกที่แห้งหายไปเริ่มกลับคืนมา และมีกิจกรรมการฟื้นฟู ดูแลป่าของชาวบ้านร่วมกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างต่อเนื่อง (Northern Forum, 2018) มีการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมและปศุสัตว์ให้กับคนในชุมชน หลังจากกระบวนการฟื้นฟูป่าของชาวบ้านป่าสักงามเริ่มประสบผลสำเร็จ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและการศึกษาให้ความสนใจเข้าไปศึกษาวิจัยข้อมูลในพื้นที่ชุมชนป่าสักงามอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง โดยประเด็นศึกษาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมาบ้านป่าสักงามเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โดดเด่นสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและต่างชาติ และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายเกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น ล่องเรือชมวิวน้ำตกแม่กวง ตั้งค่ายพักแรม เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ปั่นจักรยาน พักผ่อนหย่อนใจและถ่ายภาพ เป็นต้น (Aphisada Kunaporntham, 2018) ในขณะเดียวกันมีหน่วยงานภาครัฐและการศึกษาต่างให้ความสนใจเข้าไปศึกษาวิจัยในประเด็นต่าง ๆ จำนวนมาก ตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ.2543 เป็นต้นมา

อย่างไรก็ตามจากการหารือร่วมกับผู้นำชุมชนบ้านป่าสักงามพบว่าในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ยังมีข้อจำกัดที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนสองประการ โดยในประการแรก คือ ด้านคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติจากการสังเกตของผู้นำชุมชนในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาที่ป่าได้รับการฟื้นฟูให้เหมือนเดิม แต่กลับพบว่าปริมาณน้ำฝนและน้ำท่าในพื้นที่ชุมชนยังไม่กลับมาเหมือนเดิม แม้ว่าสภาพทรัพยากรป่าไม้จะยังคงสภาพที่ดี และประการที่สอง ด้านทุนและคนในการจัดการทรัพยากร ถึงแม้จะสามารถฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้คืนกลับมาได้ มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ มีงานวิจัยการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่ แต่ชุมชนไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ จึงส่งผลกระทบต่อความร่วมมือในการดูแลรักษาแหล่งทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชนลดลง ประกอบกับคนในชุมชนให้ความสนใจในอาชีพที่เป็นแรงงานภายนอกชุมชนมากกว่าการประกอบอาชีพในพื้นที่ เนื่องจากแรงบีบอัดทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้แต่ละครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายสูงในแต่ละวัน ส่งผลให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนเดิมแต่ไปสนใจในอาชีพรับจ้างนอกชุมชน เช่น ไปเป็นแรงงานในหน่วยงานของรัฐและบริษัทก่อสร้างอุโมงค์ส่งน้ำจากเขื่อนแม่งัดเพื่อมาเติมให้กับเขื่อนแม่งวง (Montien Bunchangpuek, 2007) จึงส่งผลให้ระดับความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเริ่มอ่อนแรงลงเพราะขาดทั้งทุนและคนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อมองทั้ง 2 ประเด็นหลัก คือ ปัญหาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แนวคิดและแนวทางการปฏิบัติยังไม่สามารถจัดการปัญหาได้อย่างจริงจัง และสภาพปัญหาในด้านต่างๆ ของชุมชนเองที่หนักหนาสาหัสอย่างน่าตกใจ จึงเห็นได้ชัดว่าถึงเวลาแล้วที่ทุกคน ทุกฝ่าย ทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องต้องลงมือช่วยกันค้นหาแนวทางในการจัดการและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนที่มีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงและยั่งยืน

คณะผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการนำกระบวนการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์เข้ามาเป็นกลไกควบคุมการขับเคลื่อนดำเนินงานโดยมุ่งศึกษาบริบทศักยภาพ ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน เพื่อกำหนดกรอบยุทธศาสตร์ในอนาคตในการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในทุกมิติ ทั้งประโยชน์และผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมอย่างครบถ้วนและมีแบบแผนที่ชัดเจนภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีเป้าหมายของความสำเร็จ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนแบบบูรณาการและมีมีส่วนร่วมของชุมชน อันเป็นรูปแบบที่ต่างออกไปตรงที่การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นจริงในทางปฏิบัติ ตั้งแต่เริ่มการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ไปจนถึงการดำเนินการตามแผนนั้น เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนสูงสุดแก่ชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน

3. เพื่อนำเสนอแนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) มีกระบวนการและการดำเนินการขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตของการวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตพื้นที่: พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย: ผู้วิจัยเลือกประชากรที่มีบทบาทและมีความสำคัญที่เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครนักวิจัยชุมชน เจ้าอาวาสวัดป่าสักงาม ตัวแทนกลุ่มองค์กร/หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 50 คน

ขอบเขตเนื้อหา : การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อให้ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ครอบคลุมทั้งมิติเชิงลึกและเชิงกว้าง มีการร่วมสำรวจทุนชุมชน การร่วมกันวางแผน ร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์ และร่วมเสนอแนะทางวางยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

1. การสังเกต (Observation) คณะผู้วิจัยใช้การสังเกต 2 ลักษณะ

1.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลในระยะแรกของการทำวิจัย โดยการสำรวจพื้นที่ในด้านสภาพบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง การคมนาคม จำนวนประชากรและฐานข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนที่สำคัญในชุมชน

1.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตการณ์ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การร่วมประชุมประจำเดือน การเดินสำรวจป่าร่วมกับชุมชน และการร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดการป่าชุมชน ฯลฯ

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยมีแนวคำถามที่ไม่ได้เป็นโครงสร้างคำถามตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงยืดหยุ่นได้ เพื่อใช้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายภายในกรอบเนื้อหาด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน

3. เวทีเสวนา ในการระดมความคิดเห็นของกลุ่ม (Group Think) โดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control: AIC) การระดมสมอง (Brainstorming) แผนที่ความคิด (Mind Mapping) รวมทั้งการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคด้วย SWOT analysis เพื่อค้นหา

ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ตลอดจนร่วมระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนาที่แสดงความคิดเห็นของกลุ่มและในประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรได้ข้อมูลในลักษณะเฉพาะเจาะจง การรวมกลุ่มสนทนาผู้เข้าร่วมกลุ่ม 50 เพื่อให้มีโอกาสดialogue เปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเพื่อให้ทุกคนในกลุ่มได้แสดงออก กล่าวพูด กล่าวซักถามเพื่อตัดสินใจร่วมกัน

5. การบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field notes) เป็นการบันทึกรายละเอียดจากการสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ซึ่งจะช่วยให้การเก็บข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ป้องกันการลืมและช่วยในการตั้งสมมติฐานปฏิบัติการในการศึกษาข้อมูลภาคสนามได้

6. อุปกรณ์ภาคสนามอื่นๆ เป็นเครื่องมือในการศึกษาภาคสนาม ได้แก่ เทปบันทึกเสียงเพื่อใช้บันทึกเสียงขณะที่มีการสัมภาษณ์ สมุดบันทึก และกล้องถ่ายรูปใช้บันทึกภาพบุคคลที่ร่วมกิจกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อช่วยในการอธิบายข้อมูลที่มีอยู่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน และค้นหาอาสาสมัครนักวิจัยชุมชน เพื่อสะดวกการร่วมคนในชุมชนและทำกิจกรรมร่วมกันได้ง่าย เพื่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ศักยภาพ ปัญหาอุปสรรคและการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน

2. การสำรวจบริบทชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย โดยการสำรวจในประเด็นของพื้นที่ ลักษณะของชุมชน วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่มีต่อการดำเนินชีวิตคนในชุมชนร่วมการใช้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลพื้นฐานเหล่านั้นมาใช้ในการอภิปรายแก้ไขปัญหาและออกแบบกิจกรรม

3. กระบวนการขั้นตอนและกิจกรรม โดยมีการดำเนินการ 4 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อม การปรับทัศนคติและแนวทางปฏิบัติการ โดยมีการเตรียมความพร้อม กับชุมชน อาสาสมัครนักวิจัยชุมชน และทีมผู้วิจัยจัดประชุมประชาสัมพันธ์โครงการชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการ แนวคิด และหลักการมีส่วนร่วมที่นำมาใช้ในการดำเนินการและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน

ระยะที่ 2 การสนทนากลุ่ม เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นโดยมีการระดมความคิดเห็นร่วมกันของชุมชนตามคำถามที่คณะผู้วิจัยได้เปิดประเด็น โดยนำบริบทชุมชนที่ได้ทำการสำรวจ มาเป็นแนวทางในการกำหนดคำถาม โดยการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครนักวิจัยชุมชน เจ้าอาวาสวัดป่าสักงาม ตัวแทนกลุ่มองค์กร/หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ โดยประเด็นคำถาม ได้แก่ ค้นหา ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ตลอดจนร่วมระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนในชุมชน

ระยะที่ 3 เป็นการจัดเวทีเสวนาและการดำเนินการออกแบบในการการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน อาสาสมัครนักวิจัยชุมชน เจ้าอาวาสวัดป่าสักงาม ตัวแทนกลุ่มองค์กร/หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ โดยร่วมกันแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนร่วมกันขึ้น

ระยะที่ 4 สรุปบทเรียน โดยคณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีทั้งการร่วมสำรวจทุนชุมชน วิเคราะห์ สังเคราะห์ศักยภาพ ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อม จนถึงร่วมเสนอแนะทางวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน แล้วเมื่อสิ้นสุดโครงการหลังจากนั้นคณะผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์แล้วเขียนรายงาน และคืนข้อมูลให้กับชุมชน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และเวทีเสวนา ตลอดจนแนวคิดการวิเคราะห์เพื่อให้สามารถจำแนกผลการวิจัยให้ตรงตามที่วัตถุประสงค์ของการวิจัยกำหนด แล้วนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ 1 ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การระดมความคิดจากกลุ่มเฉพาะรวมทั้งการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนรวม และมีส่วนร่วม สะท้อนให้เห็นศักยภาพท้องถิ่นที่มีความสามารถพัฒนาและต่อยอดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนตระหนักถึงระบบคุณค่าทรัพยากร จิตสำนึกของสังคมต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนที่ผ่านมาได้ต่อยอดถึงคุณค่าองค์ความรู้ตามศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งสมควรได้รับการเผยแพร่ สืบสานให้เกิดการเรียนรู้ และเกิดการปรับตัวของสังคมมนุษย์อยู่ร่วมในระบบความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลได้อย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน สำหรับปัญหาอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมหลายด้าน อาทิ การจัดการแบบแยกส่วนของภาครัฐ การจัดการที่ขาดองค์ความรู้ และส่งเสริมองค์ความรู้ การจัดการของภาครัฐที่ขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมและการเข้าถึงสภาพปัญหาอย่างแท้จริง การจัดการของภาครัฐที่ขาดการรับรู้และการนำไปปฏิบัติ การจัดการที่ขาดการรับรู้และการนำไปปฏิบัติตามแนวทางสะท้อนที่เป็นจริงจากชุมชน ภาครัฐและภาคเอกชนขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนจากการศึกษาพบว่า มีอยู่ 5 ปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ 1) ปัจจัยภาวะผู้นำ มีผู้นำที่เข้มแข็งมีวิสัยทัศน์ปฏิบัติตน

เป็นแบบอย่างที่ดี และมีจุดยืนทางความคิด วิธีคิด เห็นคุณค่า และเป็นผู้กระตุ้นให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม และสิ่งที่มั่นคงคือผู้นำชุมชนต้องเป็นคนที่เข้ามาจิตอาสาเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง จึงจะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) ปัจจัยกระบวนการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกิดจากภาครัฐ ภาคเอกชนภาคประชาสังคม สถานศึกษา และภาคีเครือข่าย ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จากวิกฤตการณ์และประสบการณ์ที่ผ่านมาจึงได้ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาบ้านป่าสักงามเพื่อขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรดำเนินงาน ประกอบด้วยการวางแผน การเตรียมการการปฏิบัติการ การสรุปการเรียนรู้ การปรับปรุงพัฒนานอกจากนั้นชาวบ้านก็ผ่านการประชุม การฝึกอบรมศึกษาดูงาน และแบบไม่เป็นทางการผ่านการพูดคุยประชาสัมพันธ์ รมรงค์กิจกรรม เป็นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจนำไปสู่แนวทางในการผสมผสานองค์ความรู้เดิมกับองค์ความรู้ใหม่ และก่อให้เกิดการนำมาปฏิบัติอย่างเข้าใจและจริงจังทำให้การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ป่าต้นน้ำดำเนินไปอย่างมีทิศทางมีเป้าหมายที่ชัดเจน และเกิดประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรม 3) ปัจจัยด้านระบบภาคีเครือข่าย จากการที่ชุมชนได้ดำเนินการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ป่าต้นน้ำลำธารตามแนวพระราชดำริมาอย่างต่อเนื่อง เพราะมีเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เวทีร่วมกันจัดทำแผนเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และป้องกันป่าต้นน้ำโดยภาพรวม เครือข่ายจะช่วยเป็นพลังในการขับเคลื่อนงานชุมชนและช่วยกันระดมความคิดหาทางออก เมื่อชุมชนเผชิญกับปัญหาและรวมถึงการได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ กับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและสถาบันศึกษา ทำให้เกิดเครือข่ายเป็นความร่วมมือซึ่งเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ป่าต้นน้ำลำธารป่าไม้ให้คงอุดมสมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน ภาคีเครือข่ายเหล่านี้ที่มีส่วนช่วยหนุนเสริมกำกับทิศทาง การสนับสนุนด้านการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร เป็นการปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาและหาแนวทางแก้ไขและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 4) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในชุมชน มีการปฏิบัติสืบทอด การอนุรักษ์ฟื้นฟู จากบรรพบุรุษสู่รุ่นต่อรุ่นมาตั้งแต่อดีต มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องภายในชุมชน มีความรักสามัคคี ผูกพันกัน สานสัมพันธ์กันในระหว่างผู้อาวุโส ภูมิปัญญาชาวบ้าน ส่งผลให้เกิดการจัดการอนุรักษ์อย่างสร้างสรรค์คือ การนำวัฒนธรรมความเชื่อมาปรับประยุกต์ใช้ 5) ปัจจัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการหนุนเสริมการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ มีอยู่ 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) การสนับสนุนข้อมูลข่าวสารและความรู้โดยการจัดอบรม ส่งเสริมการศึกษาดูงาน การสื่อสารประชาสัมพันธ์ 2) การสนับสนุนกิจกรรมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ 3) การสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนดำเนินการเอง 4) การสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมอนุรักษ์ และ 5) การสนับสนุนบุคลากรให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟู ป่าต้นน้ำของชุมชนท้องถิ่นและเครือข่ายภายนอกส่วนของภาครัฐการสนับสนุน

วัตถุประสงค์ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จากการวิเคราะห์บริบทศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการ

จัดการสิ่งแวดล้อมไปสู่การนำเสนอยุทธศาสตร์ในรูปแบบ Model โดยมีรายละเอียดประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ป่าชุมชน 2) ยุทธศาสตร์การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ทำกิน 3) ยุทธศาสตร์การสร้างอาหารปลอดภัยในครัวเรือน 4) ยุทธศาสตร์การสร้างภูมิทัศน์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลประกอบด้วยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศักยภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมานั้นพบว่าภายในชุมชนมีหน่วยงานกลางประสานเชื่อมโยงพื้นที่ภายในชุมชนทั้งระบบ ความเข้มแข็ง และวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ท้องถิ่น และความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมของชุมชน และขณะเดียวกันก็มีปัญหาอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมหลายด้าน อาทิ การจัดการที่ขาดองค์ความรู้ และส่งเสริมองค์ความรู้ การจัดการของภาครัฐที่ขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมและการเข้าถึงสภาพปัญหาอย่างแท้จริง ภาครัฐและภาคเอกชนขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ซึ่งการวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว ทำให้เห็นภาพของการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนชัดเจนขึ้นถึงต้องการของชุมชน สิ่งที่ชุมชนต้องการในการพัฒนาและแก้ไข คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านเงินทุน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพปัญหาด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม ประเพณีและศาสนานั้นส่วนหนึ่งมีปัญหาในเรื่องการได้รับค่านิยมของสังคมเมือง แต่ถือเป็นจุดแข็งในด้านของการมีรากฐานของวิถีวัฒนธรรมฐานรากของชุมชนมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน และค่านิยมในการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งมาจากความเทิดทูนในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ การศึกษาวิจัยมุ่งเน้นพัฒนาองค์ความรู้ เครื่องมือในการฟื้นฟูนิเวศป่าต้นน้ำ ลำธาร กระบวนการในการค้นหาทุนทรัพยากรชุมชน และการวางแผนเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน อันเป็นประโยชน์ยิ่งในการนำไปเป็นแนวทางประยุกต์ใช้สำหรับชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนตามศาสตร์พระราชาบนฐานทรัพยากรชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Natthanachai Chandaphon and colleagues (2020) การศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรของวัดจำป่า อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า กระบวนการในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรของวัดจำป่า มีเป้าหมายที่สำคัญคือคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รู้จักดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้อง โดยมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ รู้จักเรียนรู้และน้อมนำศาสตร์พระราชาลหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสืบสานวิถีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม ซึ่งขั้นตอนการปฏิบัติการ เป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร บ้าน-วัด-โรงเรียน ซึ่งเป็น 3 องค์กรหลักในชุมชนเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาของชุมชนซึ่งต่างมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาให้เป็นชุมชนคุณธรรม โดยโรงเรียนมีบทบาทในการสร้างเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันชุมชนก็มีบทบาทและความสำคัญต่อ

การจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้รุดรคทางวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของสังคม และวัดก็มีบทบาทหน้าที่ที่จะให้การอบรมกล่อมเกลาสมาชิกในชุมชน ดังนั้น “บวร” คือ บ้าน-วัด-โรงเรียนจึงเป็นองค์กรในพื้นที่ ที่มีความสำคัญที่ไ้ร่วมพัฒนาคนไทยสืบทอดมาอย่างยาวนาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน มีอยู่ 5 ปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ 1) ปัจจัยภาวะผู้นำ 2) ปัจจัยกระบวนการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกิดจากภาครัฐ ภาคเอกชนภาคประชาสังคม สถานศึกษา และภาคีเครือข่าย 3) ปัจจัยด้านระบบภาคีเครือข่าย 4) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม 5) ปัจจัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Winij Phacharoen (2020) เรื่องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ กรณีศึกษาบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ พบว่ามีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ มีอยู่ 5 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยภาวะผู้นำ 2) ปัจจัยกระบวนการเรียนรู้ 3) ปัจจัยระบบภาคีเครือข่าย 4) ปัจจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี 5) ปัจจัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชนและภาคประชาสังคม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าทั้ง 5 ปัจจัยนี้ เป็นเหมือนตัวเชื่อมโยงการทำงานของกลุ่มหรือองค์กรภายในและภายนอก ที่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของแต่ละกลุ่มที่อยู่ในชุมชนหรือนอกชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Krittin Chansonthima and Orathai Inthachaiwong (2016) การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน: ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านคลองห้วยห้วย อำเภอมแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์ ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่ามีปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอก ดังนี้ 1) ปัจจัยภายในชุมชน มีดังนี้ (1) จารีตประเพณี เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างผสมผสานกลมกลืน (2) ความสามัคคีและความร่วมมือกันของคณะกรรมการป่าชุมชนและชาวบ้านภายในชุมชน (3) การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนทุกกระบวนการ คนในชุมชนมีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรม โดยผ่านการประชุมประชาคม (4) ผู้นำของชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นตัวอย่างที่ดี ทำให้ประชาชนมีความไว้วางใจพร้อมที่จะให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน (5) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้บทเรียนในอดีตมาเป็นจุดเปลี่ยนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ บำรุงรักษาป่าไม้ (6) สร้างจิตสำนึกและการรับผลประโยชน์ร่วมกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จากการวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานรากทรัพยากรของชุมชน จึงนำไปสู่การนำเสนอ ยุทธศาสตร์ในรูปแบบ Model ประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ป่าชุมชน 2) ยุทธศาสตร์การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ทำกิน 3) ยุทธศาสตร์การสร้างอาหารปลอดภัยในครัวเรือน 4) ยุทธศาสตร์การสร้างภูมิทัศน์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ Kulnath Laksanasiri et al. (2014) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนริมน้ำ: กรณีศึกษาตลาดลาดชะโด อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามียุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนริมน้ำตลาดลาดชะโดควรมีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนา 4 ด้าน คือ 1) ยุทธศาสตร์พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ยุทธศาสตร์พัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม 3) ยุทธศาสตร์พัฒนาด้านสถาปัตยกรรม และ 4) ยุทธศาสตร์พัฒนาด้านประเพณีวัฒนธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rungrodis Muanglue and Phayom Thambutra (2017) แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่ามีวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดชลบุรีในการท่องเที่ยวเพื่อสร้างแบรนด์ท่องเที่ยวแดนทะเลตะวันออกเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลที่มีมาตรฐานระดับโลกเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและกระจายรายได้สู่ชุมชนเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจตลอดจนปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสังคมแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน โดยมียุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในจังหวัดชลบุรี 4 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 2) ยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ 3) ยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาสังคม 4) ยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakru Phisaiariyatkit (Kaen Akkhawanno) and Somchai Benjawan (2021) ศึกษาเรื่องจิตอาสาพลังบวก: ชุมชนคุณธรรมกระบวนการในการขับเคลื่อนด้วยพลังบรรพบุรุษแบบการสร้างความเข้มแข็งมั่นคงยั่งยืนภายใต้สถานการณ์ภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการในการขับเคลื่อนด้วยพลังบรรพบุรุษและรูปแบบการสร้างความเข้มแข็งมั่นคงยั่งยืนภายใต้สถานการณ์ภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีอยู่ 3 แผนยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การสร้างค่านิยมและจิตสำนึกทางคุณธรรมจริยธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 2 น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาคุณภาพชีวิต และยุทธศาสตร์ที่ 3 นำทุนทางวัฒนธรรมเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนแนวทางการดำเนินงาน

นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านป่าสักงาม ได้นำไปสู่กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการพัฒนาอย่างครอบคลุมในทุกมิติของชุมชน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ โดยจะใช้พื้นที่โรงเรียนบ้านป่าสักงามเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการและประสานงานของชุมชน การพัฒนาแนวทางในการพัฒนาชุมชนบ้านป่าสักงามนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชุมชน บนฐานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนบ้านป่าสักงาม แนวทางและกลไกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ มีดังนี้คือ 1) การพัฒนาชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษา (แม่กวงศึกษา) 3) ศูนย์ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ศาสตร์พระราชา 4) ศูนย์พัฒนาสุขภาพบนฐานสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ 5) ศูนย์สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และศึกษาวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยโครงการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์ สัญญาทุนเลขที่ วช(ก)(กปจ)/19/2562 ขอขอบพระคุณ สถาบัน องค์กร หน่วยงานราชการ และผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ทุกคน ที่ให้โอกาสและเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษา และเป็นแหล่งบ่มเพาะกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในการทำงานพัฒนาและการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ของคณะผู้วิจัย ตลอดจนขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลาให้คำชี้แนะในการศึกษาในครั้งนี้ โดยคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานวิจัยนี้จะสามารถนำไปสร้างประโยชน์ และสร้างกระบวนการเชิงคุณค่าที่แท้จริงในชุมชนและพื้นที่อื่น ๆ และเกิดผลในเชิงประจักษ์สร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชนท้องถิ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Amornrat, R. (2010). *Community participation process in Ban Pa Kha Sukjai forest management, Mae Salong Nok Subdistrict, Mae Fah Luang District, Chiang Rai Province* [Master's thesis, Maejo University]. Major: Sustainable Geosocial Development. (in Thai)
- Aphisada, K. (2018). *Management of natural resources and the environment of a network of community organizations: A case study of the Ban Pred Mangrove Forest Conservation and Development Group in Trat Province* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Major: Human and Social Development. (in Thai)
- Bunchangpuek, M. (2007). *Development of a sufficiency economy model that is consistent with the way of life of the Ban Pa Sak Ngam community, Luang Nuea Subdistrict, Doi Saket District, Chiang Mai Province* [Research report]. Thailand Research Fund. (in Thai)
- Chansonthima, K., & Inthachaiwong, O. (2016). Participation in managing natural resources in a balanced and sustainable manner: A specific study of the community forest, Ban Khlong Huai Wai, Mae Pen District, Nakhon Sawan Province. *Auditor General Journal*, 9(1), 58–79. (in Thai)
- Kunnaporntam, A. (2018). *Management of natural resources and the environment of a network of community organizations: A case study of the Ban Pred Mangrove Forest Conservation and Development Group in Trat Province* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. (Duplicate – removed.)
- Laksanasiri, K., Panthaneeya, S., & Jenkwao, S. (2014). Strategy for developing ecotourism of riverside communities: A case study of Lat Chado Market, Phak Hai District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. *Phranakhon Rajabhat Research Journal*, 9(2), 1–15. (in Thai)

- Muanglue, R., & Thambutra, P. (2017). Strategic plan for sustainable integrated tourism development in Chonburi Province. *Far Eastern University Academic Journal*, 11(2), 162–181. (in Thai)
- Northern Forum. (2018). *People and forests: Sustainable management of watershed areas according to royal science, wisdom, social landscape*. Chiang Mai: Phattra Printing. (in Thai)
- Phacharoen, W. (2020). Participation of villagers in the sustainable conservation and restoration of watershed forests according to the royal initiative: Case study of Ban Pa Sak Ngam, Luang Nuea Subdistrict, Doi Saket District, Chiang Mai Province. *Dhammasat Academic Journal*, 20(2), 113–126. (in Thai)
- Phisai Pariyatkit (Kaen Akkhawanno), P., & Benjawan, S. (2021). Volunteerism with positive power: Moral community, process of driving with the power of worship, a model for building strength, stability, prosperity and sustainability within under the crisis situation of the spread of coronavirus disease 2019. *Dhamma Studies Research Journal*, 4(2), 115–125. (in Thai)
- Natthanachai, C., Phonsawan, J., Saengrung, K., & Suwajo, C. (2020). A study of driving moral community with the power of worship of Wat Champa, Kanthararom District, Sisaket Province. *MCU Ubonparitharat Journal*, 5(1), 183–193. (in Thai)

ปัญหาและแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

Problems and development guidelines community enterprise development approach based on the concept of circular economy, regional areas upper northeast 1

วิยะดา แมนสัน¹, บุษกร สุขแสน², กฤตติกา แสนโภชน³
Wiyada Manson¹, Bussagorn Suksan², Krittikar Sanphosh³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) การศึกษาปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนและ 2) กำหนดแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ วิสาหกิจชุมชน 375 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและประเด็นการประชุม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปเป็น ภาพรวม

ผลการวิจัย

1. ปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พบว่า 1) การผลิตสินค้าที่หลากหลายรองรับแนวคิดขยะเหลือศูนย์ 2) การออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 3) การใช้แนวคิดขยะเหลือศูนย์มาปรับใช้ในวิสาหกิจชุมชน 4) การใช้พลังงานทดแทนเพื่อการผลิตให้มากขึ้น 5) การผลิตเพื่อให้อายุผลิตภัณฑ์มีอายุยาวนาน และ 6) การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน นำวัตถุดิบที่สามารถนำมาการผลิตได้จากประชาชนในท้องถิ่น

2. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาผลิตสินค้าที่หลากหลายรองรับแนวคิดขยะเหลือศูนย์ 2) การพัฒนาการผลิตออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 3) การใช้แนวคิดขยะเหลือศูนย์มาปรับใช้ในวิสาหกิจชุมชน 4) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนใช้พลังงานทดแทนเพื่อการผลิตให้มีประสิทธิภาพ 5) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ผลิตภัณฑ์มีอายุยาวนานขึ้น และ 6) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีส่วนร่วมในการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาผลิตสินค้าที่ได้จากประชาชนในท้องถิ่น

¹⁻³ สาขาวิทยุทัศนศาสตร์การพัฒน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

*Corresponding author:

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

Abstract

The objectives of this article research were to: 1) study the problem of community enterprise development based on the concept of circular economy, and 2) determine the community enterprise development approach based on the concept of circular economy using mixed-methods research. The questionnaires were answered by 375 people selected. The interviews were conducted with 15 experts selected by specific methods in the development approach setting. The research tools consisted of a questionnaire and a Meeting issue. The quantitative data were analyzed by the ready-made computer programs. The descriptive statistics, i.e. frequency, percentage, mean, and standard deviation. The qualitative data were analyzed by content analysis and synthetic content and then summarized as an overview.

The results showed that

1. The problem of community enterprise development based on the concept of circular economy, it was found that the problem level related to the following from most to least: 1) production of a variety of products supporting the zero waste concept, 2) Designing goods and products that are environmentally friendly, 3) Using the zero waste concept. to be applied in community enterprises, 4) using alternative energy to produce more, 5) production for long product life, and 6) participation of community enterprises. Bring raw materials that can be used for production from local people.

2. To determine the community enterprise development approach based on the concept of circular economy, regional areas upper northeast. The fund consists of 6 approaches: 1) develop the production of a variety of products to support the zero waste concept, 2) Developing product design and environmentally friendly products, 3) Using the zero waste concept to apply in community enterprises, 4) Developing community enterprises using renewable energy for efficient production, 5) Developing community enterprises to make products last longer, 6) Developing community enterprises to participate in using local raw materials to produce products from local people, each consisting of 1) principles, 2) objectives, 3) development scope, 4) development approach, and 5) indicators evaluating.

Keywords: development approach, Community enterprise development, the concept of circular Economy, Regional areas Upper Northeast 1

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมพัฒนาเศรษฐกิจ 3 มิติไปพร้อมกัน (BCG) ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเน้นการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง เชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) คำนึงถึงการนำวัสดุต่างๆ กลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และทั้ง 2 เศรษฐกิจนี้ อยู่ภายใต้เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมและการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนไปพร้อมกัน โดยเปลี่ยนข้อได้เปรียบที่ไทยมีจากความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ให้เป็นความสามารถในการแข่งขันด้วยนวัตกรรม เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจ BCG ที่เติบโต แข่งขันได้ในระดับโลก เกิดการกระจายรายได้สูงสู่ชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ ชุมชนเข้มแข็ง มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (Kasidit Jaiphawang, 2018)

ซึ่งเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียนและเศรษฐกิจสีเขียว สามารถตอบโจทย์หลักของรัฐบาลได้ดีที่สุดคือไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ปีซีจี โมเดล คือสิ่งที่จะทำให้เป็นไทยแลนด์ 4.0 (สุวิทย์ เมษินทรีย์ สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์มติชน เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2562) BCG Model จะเป็นกลไกที่มีศักยภาพสูงในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศอย่างทั่วถึง สามารถกระจายโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ตัวมันสามารถสร้างให้ประเทศไทยก้าวขึ้นเป็นผู้นำระดับโลกในบางสาขาที่ประเทศไทยมีศักยภาพ จึงได้กำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศเพื่อใช้ในการขับเคลื่อน BCG Mode อีกทั้งกระทรวง อว. จะขับเคลื่อนศักยภาพของหน่วยงานภายใต้กระทรวง ทั้งในมิติด้านวิจัย องค์ความรู้ และโครงสร้างพื้นฐานด้านการวิจัย โครงสร้างพื้นฐานทางคุณภาพ (National Quality Infrastructure: NQI) และการส่งเสริมธุรกิจนวัตกรรม มาใช้เพื่อร่วมขับเคลื่อนการทำงานในรูปแบบจุดภาคีร่วมกับภาคเอกชน ภาครัฐ ภาคการศึกษา และชุมชน (Office of the National Higher Education, Science, Research, and Innovation Policy Council, 2021)

ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยเพียงร้อยละ 3 ต่อปี ด้วยอัตราการเติบโตดังกล่าวไม่เพียงพอในการนำพาประเทศไทยให้ก้าวข้าม “กับดักประเทศรายได้ปานกลาง” และลดความเหลื่อมล้ำ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม หากหลายภาคส่วนนำรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ 3 มิติไปพร้อมกัน(BCG) ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio-economy) ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเน้นการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง เชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) คำนึงถึงการนำวัสดุต่างๆ กลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจหมุนเวียนจึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการออกแบบเพื่อการปรับตัวระยะยาว โดยจะอนุรักษ์และเพิ่มการใช้ประโยชน์ต้นทุนทางธรรมชาติ ด้วยการควบคุมทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และใช้ทรัพยากรหมุนเวียนให้มีความสมดุลมากยิ่งขึ้น ผ่านการนำมาใช้ประโยชน์ใหม่ หรือแลกเปลี่ยนกันซึ่งกันทำให้เกิดประโยชน์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยรวม อีกทั้งยังทำให้เกิดโอกาสใหม่ๆ ทางด้านธุรกิจและเศรษฐกิจ เศรษฐกิจหมุนเวียนช่วยแก้ปัญหาสำคัญของโลกในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี สวทช. เร่งพัฒนางานวิจัยที่มุ่งใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคิดค้นวิธีการใช้ประโยชน์จากวัสดุเหลือทิ้ง ที่นอกจากจะไม่กลายเป็นขยะที่สร้างภาระต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังเกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่สร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจได้ เช่น แพ็กแบตเตอร์ีสำหรับ

รถยนต์นั่งไฟฟ้าการพัฒนาตัวเร่งปฏิกิริยาผลิตไบโอดีเซลจากเปลือกไข่ ระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อผลิตก๊าซชีวภาพในโรงงานแปรงมันสำปะหลัง พิธีกรีนเนอร์จากกากอ้อยสู่สารต้านเชื้อ การผลิตไบโอแคลเซียมจากเปลือกไข่ การผลิตอาหารเสริมโปรคอลลาเจนจากเยื่อหุ้มไข่ เป็นต้น

อีกทั้งพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ได้มีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการและการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน มีผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต โดยเน้นที่การผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชนรวมทั้ง พัฒนาระบบการแปรรูปวิสาหกิจชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ด้วยการพัฒนาองค์ความรู้ในด้านพัฒนาการบริหารจัดการ การพัฒนาการตลาด การพัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตรา ยี่ห้อสินค้า การบริหารจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในด้านการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความหลากหลายของชุมชนและเป็นการช่วยลดความเสี่ยงทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีทั้งกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ สาเหตุอาจเนื่องมาจากสมาชิกกลุ่มขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนตลอดจนการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐที่ไม่ถูกต้องก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มทอผ้าบางกลุ่มเข้าสู่ความอ่อนแอและล่มสลายของกลุ่ม หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดเล็กและยังประสบปัญหาคือยังไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนและการสนับสนุนจากภาครัฐไม่สนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มและอีกประการหนึ่งเพื่อให้กลุ่มมีกฎหมายรองรับการประกอบกิจการของชุมชนให้ได้รับการพัฒนาและพึ่งพาตนเองได้ (Katthalee Jiamsomboonlert and Kritsada Chianwattanasuk, 2022)

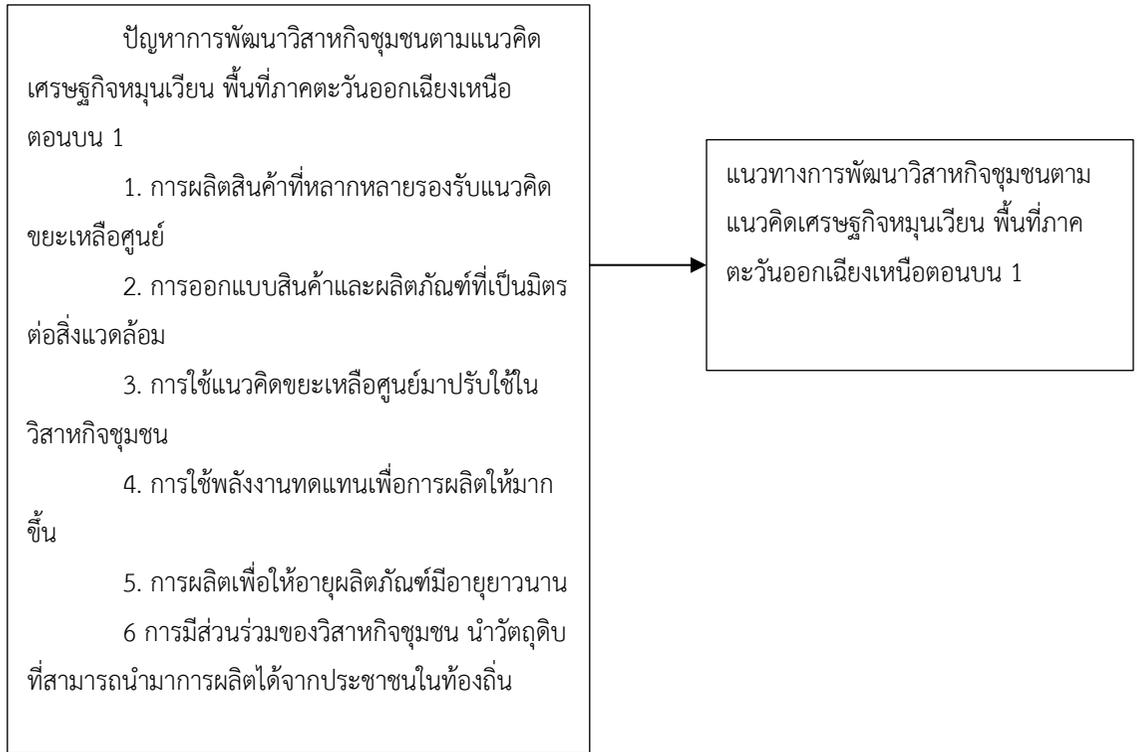
จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงที่มาและความสำคัญที่นำไปสู่การทำ วิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ข้อมูลที่ได้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1
2. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการวิจัย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) ดำเนินการดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนกึ่งขนาดกลางและขนาดย่อม ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 จำนวน 6,189 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 375 คน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโรยามาเน่ (Phongsri Wanitsupawong, 2003) จากนั้นทำการสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาวรรณกรรมที่เป็นเอกสารแนวคิดทฤษฎี ลักษณะเป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert Method) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด (Yut Kaiyawan, 2002: 141) ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง ปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง ปัญหาอยู่ในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง ปัญหาอยู่ในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง ปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะอื่น ๆ

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

อ้างอิงผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เรื่องการศึกษาปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 แบบสอบถามทั้งฉบับจำนวน 60 ข้อ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ระหว่าง 0.80-1.00 ถือว่ามีความสอดคล้องสามารถนำไปสร้างเป็นแบบสอบถามได้ นำแบบสอบถามที่ผ่านเกณฑ์ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในจำนวน 30 ตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ผลการหาความเชื่อมั่นจากแบบสอบถามทั้งฉบับ จำนวน 60 ข้อ ได้เท่ากับ 0.951 จึงผ่านเกณฑ์ยอมรับได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี พร้อมส่งหนังสือ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูล ด้วยตนเองและผู้ช่วยวิจัย พร้อมนำแบบสอบถามมาแปลผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากแบบสอบถามส่วนที่ 1 วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ข้อมูลจากแบบสอบถามส่วนที่ 2 วิเคราะห์โดย หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ตามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แปลความหมายค่าเฉลี่ย แล้วนำคะแนนไปหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย โดยเกณฑ์แปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (Bunchom Srisa-at, 2011: 120-122)

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00	หมายถึง ระดับปัญหามากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50	หมายถึง ระดับปัญหามาก
ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50	หมายถึง ระดับปัญหาปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50	หมายถึง ระดับปัญหาน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ระดับปัญหาน้อยที่สุด

การใช้สถิติ สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์และการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ผ่านการพิจารณาและการรับรอง โดยคณะกรรมการจริยธรรมการ
ศึกษาวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เลขที่รับรองโครงการ อว 0622.7/283 เลขที่ยื่นขอโครงการ
จย.มน.128/2566 โดยมีระยะเวลาการรับรอง ตั้งแต่วันที่ 23 เมษายน 2566 ถึงวันที่ 23 เมษายน 2567

ระยะที่ 2 กำหนดแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ผู้วิจัย ร่างแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ตอนบน 1 โดยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ระยะที่ 1 มาสรุปผลพร้อมรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมทุกด้าน และจาก
การศึกษาค้นคว้างานวิจัย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มาเป็นกรอบในการพิจารณา ประกอบการจัดทำร่างแนว
ทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 เพื่อให้มี
ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้ประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในการแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับ
แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1
ด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ

เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเตรียมการ 1) ขอนหนังสือเพื่อเชิญประชุมเชิงปฏิบัติการจากบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี 2) ประสานกลุ่มเป้าหมาย คือผู้เชี่ยวชาญ 3) นัดวันเวลาประชุมพร้อมทั้งดำเนินการ
ประชุม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและผู้ช่วยวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยทำการสังเคราะห์เนื้อหาและสรุปภาพรวม

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากการวิจัยนำเสนอประเด็นที่สำคัญ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ
ตอนบน 1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 241 คน คิดเป็นร้อยละ 64.27 มีอายุ ตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป
จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 43.20 ระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 307 คน คิดเป็นร้อยละ 81.87
และมีสถานภาพสมรส จำนวน 291 คน คิดเป็นร้อยละ 77.61 2) ระดับปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิด
เศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ปัญหาลำดับที่ 1) การผลิตสินค้าที่หลากหลายรองรับ
แนวคิดขยะเหลือศูนย์ 2) การออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 3) การใช้แนวคิดขยะเหลือศูนย์
มาปรับใช้ในวิสาหกิจชุมชน 4) การใช้พลังงานทดแทนเพื่อการผลิตให้มากขึ้น 5) การผลิตเพื่อให้อายุผลิตภัณฑ์มีอายุ

ยาวนาน และ 6) การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน นำวัตถุดิบที่สามารถนำมาการผลิตได้จากประชาชนในท้องถิ่น รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ภาพรวม

ข้อ	ปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	ระดับสภาพปัญหา			ลำดับ
		$\bar{X}$	SD	แปลผล	
1	การออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	2.73	1.42	ปานกลาง	2
2	การใช้แนวคิดขยะเหลือศูนย์มาปรับใช้ในวิสาหกิจชุมชน	2.71	1.37	ปานกลาง	3
3	การผลิตสินค้าที่หลากหลายรองรับแนวคิด “ขยะเหลือศูนย์”	2.74	1.36	ปานกลาง	1
4	การผลิตเพื่อให้อายุผลิตภัณฑ์มีอายุยาวนานขึ้น	2.64	1.28	ปานกลาง	5
5	การใช้พลังงานทดแทนเพื่อการผลิตให้มากขึ้น	2.70	1.29	ปานกลาง	4
6	การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน นำวัตถุดิบที่สามารถนำมาการผลิตได้จากประชาชนในท้องถิ่น	2.54	1.32	น้อย	6
รวม		2.68	1.34	ปานกลาง	

2. ผลการกำหนดแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 พบว่า แนวทางที่ 1) พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายรองรับแนวคิดขยะเหลือศูนย์ ได้แก่ ลำดับที่ 1 มีการใช้พลังงานในกระบวนการผลิตท่านเลือกใช้พลังงานหมุนเวียน ลำดับที่ 2 ใช้เทคโนโลยีที่ลดการใช้พลังงานในกระบวนการผลิต ลำดับที่ 3 มีวิธีการรีไซเคิลวัตถุดิบหรือนำกลับมาใช้ใหม่เพื่อลดการสร้างขยะในระยะยาว ลำดับที่ 4 ใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีน้ำหนักเบาสามารถลดการใช้พลังงานในการขนส่งและลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นและลำดับที่ 5 มีการใช้พลังงานในกระบวนการผลิตท่านเลือกใช้พลังงานทดแทน ตามลำดับ

2) การพัฒนาการผลิตออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ลำดับที่ 1 การนำวัตถุดิบในท้องถิ่น หรือวัตถุดิบที่เกิดจากการนำของเหลือใช้มาเป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้า ลำดับที่ 2 การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีการหมุนเวียนใช้ซ้ำได้ ลำดับที่ 3 การร่วมมือกับผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์ในการหาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้นำกลับมาใช้ซ้ำได้ ลำดับที่ 4 ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้อึดต่อการนำผลิตภัณฑ์ไปรีไซเคิลได้ง่าย และลำดับที่ 5 ออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้ยั่งยืน ด้วยหลัก Holistic Design คือ การปกป้องสินค้า การขนส่งสินค้า การใช้งาน และความยั่งยืน ตามลำดับ 3) การใช้แนวคิดขยะเหลือศูนย์มาปรับใช้ในวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ลำดับที่ 1 มีการส่งเสริมการนำคืนสินค้าจะช่วยลดการทิ้งสินค้าในระบบและลดการใช้ทรัพยากรใหม่ ลำดับที่ 2 กระบวนการผลิตด้วยการนำแนวคิดขยะเหลือศูนย์ในกระบวนการผลิตสินค้า เช่นการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ ลำดับที่ 3 กระบวนการผลิตด้วยการนำแนวคิดขยะเหลือศูนย์ในกระบวนการผลิตสินค้า เช่นการนำไปใช้ซ้ำในกระบวนการผลิต ลำดับที่ 4 กระบวนการผลิตท่านนำแนวคิดขยะเหลือศูนย์ในกระบวนการผลิตสินค้า เช่น การลดการสูญเสียวัตถุดิบ และลำดับที่ 5 การผลิตสินค้าที่รองรับแนวคิด "ขยะเหลือศูนย์" จะช่วยลดผลกระทบต่อ

สิ่งแวดล้อมและสร้างความยั่งยืนให้กับธุรกิจของคุณในระยะยาว ตามลำดับ 4) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนใช้พลังงานทดแทนเพื่อการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ลำดับที่ 1 ใช้พลังงานลมเพื่อกำล้างการผลิตสินค้า ช่วยลดการใช้พลังงานจากแหล่งพลังงานที่ใช้เชื้อเพลิง ลำดับที่ 2 ท่านใช้พลังงานน้ำจากแม่น้ำหรือเขื่อน ในกระบวนการผลิตสินค้า เช่น การใช้ไฮดรเจนเทคโนโลยี ช่วยลดการใช้พลังงานจากแหล่งพลังงานที่ใช้เชื้อเพลิง ลำดับที่ 3 ใช้พลังงานทดแทนในกระบวนการผลิตสินค้า ลำดับที่ 4 ไม่มีแหล่งพลังงานที่ทำให้เกิดความเสียดังกล่าวโลกร้อน และลำดับที่ 5 ท่านใช้โดยใช้โซลาร์เซลล์ ช่วยลดการใช้พลังงานจากแหล่งพลังงานที่ใช้เชื้อเพลิง ตามลำดับ 5) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ผลิตภัณฑ์มีอายุยาวนานขึ้น ได้แก่ ลำดับที่ 1 ทำความเข้าใจการผลิตเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพที่สูง ลำดับที่ 2 ใช้วัสดุและการสร้างส่วนประกอบที่มีความทนทาน เพื่อให้สินค้ามีอายุการใช้งานที่ยาวนาน ลำดับที่ 3 ท่านให้คำแนะนำและแนะนำการบำรุงรักษาสินค้าให้กับลูกค้า เพื่อให้สินค้าใช้งานได้นานและคงความสภาพที่ดี ลำดับที่ 4 มีการทดสอบและตรวจสอบคุณภาพของสินค้า ในกรณีที่ความต้านทานต่อการใช้งานของสินค้าเปลี่ยนแปลงตามเวลา และลำดับที่ 5 ท่านตรวจสอบและเลือกใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับการผลิตสินค้า ตามลำดับ และ 6) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีส่วนร่วมในการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาผลิตสินค้าที่ได้จากประชาชนในท้องถิ่น ได้แก่ ลำดับที่ 1 วิสาหกิจชุมชนการให้ความสำคัญในการบริหารจัดการวัตถุดิบและขยะในกระบวนการผลิต ลำดับที่ 2 วิสาหกิจชุมชนการเปิดโอกาสให้กับชุมชนในการแสดงความสำคัญในการคัดแยกขยะ: สร้างความตระหนักรู้ในชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับความสำคัญของการคัดแยกขยะ ลำดับที่ 3 วิสาหกิจชุมชนสามารถร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการติดตั้งบ่อคัดแยกขยะ ลำดับที่ 4 วิสาหกิจชุมชนสามารถควบคุมคุณภาพของขยะที่คัดแยกและนำมาเป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิตสินค้าอย่างถูกต้องและความปลอดภัย และลำดับที่ 5 วิสาหกิจชุมชนสามารถทำการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องและความปลอดภัยของวัตถุดิบที่นำมาใช้ ตามลำดับ แสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการอภิปรายผลในข้อค้นพบที่สำคัญ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 พบว่าระดับปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 พบว่า ลำดับที่ 1 การผลิตสินค้าที่หลากหลายรองรับแนวคิด “ขยะเหลือศูนย์” ลำดับที่ 2 การออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลำดับที่ 3 การใช้แนวคิดขยะเหลือศูนย์มาปรับใช้ในวิสาหกิจชุมชน ลำดับที่ 4 การใช้พลังงานทดแทนเพื่อการผลิตให้มาก ลำดับที่ 5 การผลิตเพื่อให้อายุผลิตภัณฑ์มีอายุยาวนานขึ้น และ ลำดับที่ 6 การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน นำวัตถุดิบที่สามารถนำมาการผลิตได้จากประชาชนในท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lertluck Charoensombat (2021) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้แนวคิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนกับวิสาหกิจชุมชน โดยกล่าวว่า แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน คือ แนวคิดในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจยุคใหม่ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน การนำแนวคิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนไปปรับใช้กับวิสาหกิจชุมชนช่วยทำให้เกิดการลดต้นทุนการผลิต สร้างรายได้เพิ่มทั้งแก่ผู้ประกอบการและชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หลักการนำระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนไปประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจชุมชนมีดังนี้ 1) วิสาหกิจชุมชนจะต้องมีการออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 2) ใช้แนวคิดขยะเหลือศูนย์มาปรับใช้ 3) มีการผลิตสินค้าที่หลากหลายชนิดเพื่อรองรับแนวคิด “ขยะเหลือศูนย์” 4) การขยายขอบเขตจากการผลิตเพื่อขายให้แก่ลูกค้าเพียงอย่างเดียวเป็นเพิ่มการบริการซ่อมแซม ปรับปรุง เพื่อให้อายุผลิตภัณฑ์มีอายุยาวนานขึ้น 5) ใช้พลังงานทดแทนเพื่อการผลิตให้มากขึ้น และอาศัยการมีส่วนร่วมจากชุมชนด้วยการสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการคัดแยกขยะ และ 6) วิสาหกิจชุมชนก็รับซื้อขยะที่สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตได้จากประชาชนในท้องถิ่น

2. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 พบว่า แนวทางที่ 1) พัฒนาผลิตสินค้าที่หลากหลายรองรับแนวคิดขยะเหลือศูนย์ 2) การพัฒนาการผลิต ออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 3) การใช้แนวคิดขยะเหลือศูนย์มาปรับใช้ในวิสาหกิจชุมชน 4) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนใช้พลังงานทดแทนเพื่อการผลิตให้มีประสิทธิภาพ 5) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ผลิตภัณฑ์มีอายุยาวนานขึ้น และ 6) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีส่วนร่วมในการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาผลิตสินค้าที่ได้จากประชาชนในท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thapphai Norsuwan et al. (2023). วิจัยเรื่อง การเกษตรในเมืองกับ BCG Economic Model มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาการทำเกษตรเมืองที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจตาม BCG Economic Model ที่เกี่ยวข้องกับการลดการใช้ทรัพยากร การใช้ทรัพยากรหมุนเวียน และการลดการปลดปล่อยของเสียจากการใช้ชีวิตของประชากรเมือง รวมไปถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มของการใช้พื้นที่ และส่งเสริมระบบนิเวศของเมือง รูปแบบและประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำเกษตรในเมืองมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และบริบททางเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่ ด้วยพื้นที่การผลิตที่จำกัดทำให้ต้องทำการผลิตอย่างเข้มข้น ร่วมกับการใช้เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิต ดังนั้นการพัฒนาระบบนิเวศเกษตรเมืองควรสร้างความร่วมมือกันระหว่าง ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตามแนวทาง BCG

Economic สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chutipong Kongsantia and Chadon Nakmai (2023) วิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG: กรณีวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกล้วย ตำบลนาจิว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพด้านกำลังการผลิต วิสัยทัศน์ผู้นำและมีโอกาสด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส่วนจุดอ่อนและอุปสรรคคือการขาดความรู้และทักษะการแปรรูป คู่แข่งการตลาด และต้นทุนที่เพิ่มสูง ทำให้มีการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ 3 ครั้ง ได้แก่ การให้ความรู้การแปรรูปกล้วยเป็นเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ และการแปรรูปขยะ การติดตามและประเมินผลพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำความรู้และทักษะไปใช้ประโยชน์ และได้ผลลัพธ์ออกมา 2 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ไซเดอร์กล้วยสังคม และน้ำหมักชีวภาพจากเปลือกกล้วย โดยอยู่ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG ครบทุกหลักการ ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. วิสาหกิจชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำเอาผลการวิจัยไปพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ให้เห็นเป็นรูปธรรม
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน กระทรวงเกษตร ควรนำเอาผลการวิจัย ไปกำหนดโครงสร้างและหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางในระดับจังหวัด ทำการส่งเสริมพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

จากข้อค้นพบการวิจัยปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้

1. ควรวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนทั้ง 6 ด้าน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต่อไป
2. ควรวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ตามแนวทางพัฒนาทั้ง 6 แนวทางเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Kaiyawan, Y. (2002). *Research basics*. Bangkok: Suviriyasan. (in Thai)
- Jaiphawang, K. (2018). Guidelines for applying the CIPP Model to measure the sustainability of community enterprises that use creative economy strategies. *Journal of Management Science Chiang Rai Rajabhat University*, 13(2), 60–84. (in Thai)

- Jiamsomboonlert, K., & Chianwattanasuk, K. (2022). Green marketing strategies for the construction industry under the concept of circular economy. *Journal of Management Arts*, 6(1), 286–306. (in Thai)
- Kongsanthia, C., & Nakmai, C. (2023). Community product development under the BCG economic concept: The case of banana processing community enterprise, Nang Kiu Subdistrict, Sangkhom District, Nong Khai Province. *Journal of Social Sciences and Culture*, 7(7), 79–93. (in Thai)
- Mesincee, S. (2019). *BCG economic model*. Retrieved April 26, 2022, from <https://thaipublica.org/2021/10/bcg-model-for-a-sustainable>. (in Thai)
- Nosuwan, T., et al. (2023). Urban agriculture and BCG Economic Model. Retrieved July 10, 2023, from <https://www.mnre.go.th/attachment/iu/download.php?WP=qUlcNkt0pQEgZaqCGWOghJstqTgcWat2pQqgZUplGQEGG2rDqYyc4Uux>. (in Thai)
- Office of the National Higher Education, Science, Research, and Innovation Policy Council. (2021). *BAAC supports research and development systems: Increase the competitiveness of the country*. Retrieved April 26, 2022, from <https://www.bangkokbiznews.com/tech/974555>. (in Thai)
- Srisa-at, B. (2011). *Preliminary research*. Bangkok: Suviriyasan. (in Thai)
- Wanitsupawong, P. (2003). *Educational regulations* (4th ed.). Pattani: Prince of Songkla University, Pattani Campus. (in Thai)

ปากพนัง: เมืองท่าสำคัญครั้งอดีตของไทย Pakphanang: an important port city in Thailand's past

สาลินี ไชยศรี^{1*}
Salinee Chairit^{1*}

บทคัดย่อ

ปากพนัง : เมืองท่าสำคัญครั้งอดีตของไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อถอดองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ อดีตเมืองท่าปากพนัง และเพื่อวิเคราะห์สภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองปากพนัง โดยมีระเบียบวิธีวิจัยที่ประกอบไปด้วยกระบวนการต่างๆ ดังนี้ เน้นการเก็บข้อมูลจากเอกสารหลักฐานร่องรอยในอดีต และข้อมูลภาคสนาม ด้วยการการสังเกตสถานที่จริง สัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ประวัติศาสตร์เมืองท่าปากพนัง เป็นเมืองท่าสำคัญเป็นศูนย์กลางทางการค้าและเศรษฐกิจ เพราะมีภูมิประเทศเป็นแหลมยื่นไปในทะเล มีอ่าวภายในบริเวณปากแม่น้ำปากพนัง ที่ใช้เดินเรือและการกระจายสินค้าต่อไปยังหัวเมืองสำคัญ เศรษฐกิจเฟื่องฟูมาก มีหลักฐานการใช้เบี้ยและเงินเหรียญ อีแปะปากพนังอย่างแพร่หลาย มีร่องรอยสำเภาจากเมืองจีน มีสินค้าที่จากประเทศสิงคโปร์ จีน มาลายู อินเดีย ลังกา ขาดิตะวันตก วิเคราะห์สภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองปากพนัง และพบว่าสภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองปากพนัง สภาพแวดล้อม เนื่องด้วยที่ตั้งทางกายภาพของอำเภอปากพนัง แม่น้ำปากพนังที่มีลักษณะน้ำขึ้นน้ำลง บริเวณปากอ่าวปากพนังเป็นเขตพื้นที่ป่าชายเลน ด้วยบริบทพื้นที่ดังกล่าว ปัญหาสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยว เรื่องขุขุม เนื่องจากชุมชนริมแม่น้ำ มีพื้นที่น้ำขังซึ่งเหมาะแก่การเพาะพันธุ์ของยุงตามธรรมชาติ อีกทั้งปัญหาขยะในแม่น้ำปากพนัง ทำลายทัศนียภาพ เป็นปัญหาสำคัญ ส่งผลเสียต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ด้านประวัติศาสตร์ ผลจากการสนทนากลุ่มพบว่า อำเภอปากพนังยังขาดศูนย์กลางข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ในด้านการเข้าถึงข้อมูลด้านประวัติศาสตร์จากคุณรุ่นเก่าที่มีการรวบรวมข้อมูลไว้ ไม่มีการเผยแพร่ ยังขาดนักเล่าเรื่องชุมชน คนรุ่นใหม่ยังไม่สามารถเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอปากพนังได้ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว กระจุกตัวเฉพาะกลุ่ม การท่องเที่ยวของอำเภอปากพนังยังไม่มีการเชื่อมโยงข้อมูลด้านการท่องเที่ยวระหว่างผู้ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชน และองค์กรที่ทำการดูแลจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และการรองรับนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ปากพนัง เมืองท่าที่สำคัญในอดีตของไทย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

¹ สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

*Corresponding author: 6477709004@nstru.ac.th

Abstract

Pakphanang, an important port city in Thailand's past, is qualitative research. The objective is to draw on historical knowledge of the former port city of PakPhanang and analyze the situation of historical tourism in PakPhanang. The research method consists of the following processes. The information was collected from documents and past evidence. Moreover, the data was recorded by observing the location, deep interview, and group conversation. The information was examined and investigated using Methodological Triangulation, and Descriptive Research.

The results of Pakphanang's history were that Pakphanang was an important port that was the center of trade and economy. Because of this, the topography of this city was a cape in the sea. So, this cape made a bay in the Pakphanang entrance. This landscape was used for sailing for the cargo ships and, distributing products to important cities. Furthermore, the results presented that this place was a booming economy, widely used chip and E-Pae Coin Pakphanang, China junks, and products from Singapore, China, Malay, India, Ceylon, and Western nations. The environmental investigation of the history tourism situation in Pakphanang presented that Pakphanang was a mangrove forest and tide. From this area context, the environmental problems influenced by tourism was mosquitoes abound because the community was riverside to made puddles that were suitable for breeding mosquitos. In addition, the important problem that affected tourism was lots of garbage in the Pakphanang River which ruined the scenery. The results of a group conversation on history showed that Pakphanang District still lacked the information center of history. Because of this, historical information from old people did not propagate. The new generation could not tell of Pakphanang's history. Additionally, tourism operation was clustered into some groups, the tourism information did not connect between tour operators, community, and tourism management organizations in the same way as place management and tourist support.

Keywords: Pakphanang, an Important port city in Thailand's past, Historical tourism

บทนำ

อำเภอปากพนัง เป็นอำเภอที่มีสภาพภูมิประเทศเป็นแหลมยื่นออกไปในทะเล และมีอ่าวภายในบริเวณปากแม่น้ำปากพนัง ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ ในสมัยอดีตอำเภอปากพนังเป็นศูนย์กลางในการขนส่งสินค้าทางเรือ เป็นเมืองท่ามาตั้งแต่ครั้งอดีต เหมาะสมแก่การเดินเรือและการกระจายสินค้าต่อไปยังหัวเมืองสำคัญอื่น ๆ ทำได้ง่าย ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจในสมัยก่อนเฟื่องฟูมาก เนื่องจากมีเรือสำเภาจากเมืองจีน และเรือขนส่งสินค้าขนาด

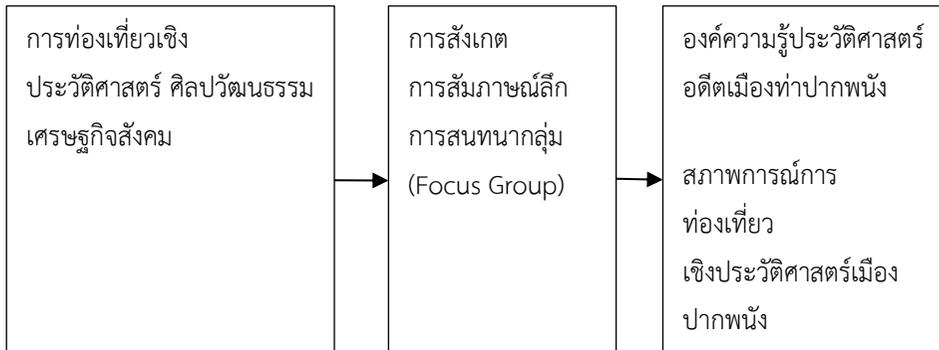
ใหญ่มาเทียบท่าและกระจายสินค้า โดยสินค้าหลักคือข้าว มีการก่อตั้งโรงสีจำนวนมากบริเวณริมแม่น้ำปากพ่อง และนอกจากนี้ยังปรากฏในพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวเสด็จเยือนปากพ่อง เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2448 ความตอนหนึ่งว่า "อำเภอปากพ่องนี้ได้ทราบอยู่แล้วว่าเป็นที่สำคัญอย่างไร แต่เมื่อไปถึงฝั่งรู้สึกว่าการค้าที่คาดคะเนนั้น ผิดไปเป็นอันมาก ไม่นึกว่าจะใหญ่โตมั่งมีถึงเพียงนี้" และอีกตอนหนึ่งว่า "เมื่อจะคิดว่าตำบลนี้มีราคาอย่างไรเทียบกับเมืองสงขลา เงินผลประโยชน์แต่อำเภอเดียวนี้ น้อยกว่าเมืองสงขลาอยู่ 20,000 บาทเท่านั้น บรรดาเมืองท่าในแหลมมาลายูฝั่งตะวันออก เห็นจะไม่มีแห่งใดดีเท่าปากพ่อง" สมัยรัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครองท้องที่ให้มีมณฑลเทศาภิบาล ร.ศ. 114 อำเภอปากพ่อง มีชื่อว่า "อำเภอเบ็ญสัด" (Wipa Jirapapaisarn, 2005) ซึ่งหมายความว่าพื้นที่ที่คลื่นซัดเอาเปลือกหอย เบ็ญในสมัยโบราณนำมาใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้า มีความทนทานและสวยงาม จึงได้เรียกตามนามอำเภอว่า "อำเภอเบ็ญสัด" ดังนั้น โรงสี และเบ็ญ สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรือง ของอำเภอปากพ่องในอดีต แต่เมื่อการเวลาผ่านไปความเจริญเข้ามาแทนที่ เมืองท่าถูกลดความสำคัญลง จากการสัญจรทางเรือ สูญุดรภไฟเข้ามามีบทบาท และการสัญจรด้วยรถยนต์ตามยุคสมัย การดำเนินชีวิตของผู้คน เปลี่ยนแปลงไป สู่ปัจจุบันจากอำเภอที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองในอดีต กลับกลายเป็นอำเภอที่เงียบสงบรอการมาเยือนของนักท่องเที่ยว

จากบริบทพื้นที่ความเป็นเมืองเก่า เมืองท่าสำคัญครั้งอดีต ประทับกระแสนการท่องเที่ยวในรูปแบบย้อนรอยอดีตในปัจจุบัน รอการื้อฟื้น เพื่อการท่องเที่ยวอำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางเลือกและกิจกรรมท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยว ควรมีการศึกษา รวบรวมประวัติศาสตร์ให้ถูกต้องแน่ชัด เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลต้นแบบในการนำชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และจากงานวิจัย แผนงาน การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน ในอำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช จากข้อเสนอแนะ ควรมีการศึกษารวบรวมเรื่องราวของปากพ่อง ฟื้นฟูเรื่องราวในอดีตที่เชื่อมโยงมาถึงปัจจุบันเพื่อนำเสนอความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีลุ่มน้ำ ที่มีกรร่อยเรียงเชื่อมโยงกับสถานที่ วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์ให้มีความน่าสนใจ (Surasak Kaewon, 2019) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจการวิจัย เพื่อถอดองค์ความรู้ประวัติศาสตร์อดีตเมืองท่าปากพ่อง และวิเคราะห์สภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองปากพ่อง ในพื้นที่อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์

1. เพื่อถอดองค์ความรู้ประวัติศาสตร์อดีตเมืองท่าปากพ่อง
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองปากพ่อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บข้อมูลเพื่อถอดองค์ความรู้ประวัติศาสตร์อดีตเมืองท่าปากพนัง และวิเคราะห์สภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองปากพนัง โดยมีข้อมูล 2 ประเภท คือ ข้อมูลทุติยภูมิ ที่ได้จากการสืบค้นจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากเอกสาร หลักฐานร่องรอยในอดีต และข้อมูลภาคสนาม ด้วยการการสังเกตสถานที่จริง หลักฐานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับเมืองท่าสำคัญในอดีต สัมภาษณ์ และสัมภาษณ์โดยการสนทนากลุ่ม(Focus Group) ผู้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว

ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษา อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลหลักจากบุคคล ได้แก่

- 1) ผู้ที่มีองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมาถึงความเจริญรุ่งเรือง ของอำเภอปากพนังในอดีต อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป รวมถึงผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลา 40 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน
- 2) ตัวแทนจากภาคชุมชนท้องถิ่น เช่น ผู้นำชุมชนต่างๆ ในพื้นที่อำเภอปากพนัง จำนวน 3 คน
- 3) ตัวแทนผู้ประกอบการ ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ในพื้นที่ อำเภอปากพนัง จำนวน 3 คน
- 4) ตัวแทนนักท่องเที่ยว ที่เคยเดินทางมา และไม่เคยเดินทางมาท่องเที่ยวในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 7 คน

ตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

การวิจัยเรื่อง ปากพนัง เมืองท่าสำคัญครั้งอดีตของไทย เพื่อเพื่อถอดองค์ความรู้ประวัติศาสตร์อดีตเมืองท่าปากพนัง และวิเคราะห์สภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองปากพนัง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคาร สิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน วัด ศาสนสถาน และ สิ่งก่อสร้างที่มี คุณค่าทาง ศิลปะและสถาปัตยกรรม (Chatchanok Bunchai and Rungkiat Kaewphet, 2013) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งจากกระแสความต้องการ ของนักท่องเที่ยว หรือการถูกจัดให้เป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งนโยบาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐที่มุ่งรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยจะมี การสนับสนุนการกำหนดจุดขายที่ชัดเจนและเชื่อมโยงให้เกิดการเกี่ยวพันกันภายใต้แนวทางการ พัฒนาอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของชนรุ่นหลัง เพื่อชื่นชมและเรียนรู้ต่อประวัติศาสตร์และโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยวนั้น บนพื้นฐานของความ รับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชน ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวนั้น รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น การจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอย ประวัติศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนอารยธรรม โบราณสถานต่างๆ อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน สิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรม เป็นต้น ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์จำเป็นต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบอย่างมีคุณภาพ หาก ขาดการจัดการที่ดีจะมีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวนั้นได้เช่นกัน ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่

- การดำเนินการโดยคำนึงถึงศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว
- การดำเนินการโดยคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว
- การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ที่ต้องมีการจัดการด้านการอนุรักษ์ ด้านการบริหารจัดการ
- การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก การเปิดโอกาสและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการกระจายรายได้สู่ชุมชน (Development Administration Organization Create special areas for sustainable tourism, 2010)

สรุปผลการวิจัย

ถอดองค์ความรู้ประวัติศาสตร์เมืองปากพนัง

ผลการศึกษาการวิจัย ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของอำเภอปากพนัง ปากพนังเป็นเมืองท่ามาตั้งแต่ครั้งอดีต และถือเป็นศูนย์กลางทางการค้าและเศรษฐกิจ เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศเป็นแหลมยื่นออกไปในทะเล และมีอ่าวภายในบริเวณปากแม่น้ำปากพนัง เหมาะแก่การเดินเรือและการกระจายสินค้าต่อไปยังหัวเมืองสำคัญอื่น ๆ ทำให้สภาพเศรษฐกิจในสมัยก่อน เฟื่องฟูมาก เนื่องจากมีสำเภาจากเมืองจีนและเรือขนส่งสินค้าขนาดใหญ่มาเทียบท่าและกระจายสินค้า ทำการค้าขายกับชาวต่างชาติทั้งประเทศสิงคโปร์ จีน มาลายู อินเดีย ลังกา ซาติตะวันตกและนานาชาติ สินค้ามีทั้งข้าวสาร อาหารทะเล และของกินของใช้นานาชนิด และนอกจากนี้ ยังปรากฏในพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวเสด็จเยือนปากพนัง เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2448 ความตอนหนึ่งว่า "อำเภอปากพนังนี้ ได้ทราบอยู่แล้วว่าเป็นที่สำคัญอย่างไร แต่เมื่อไปถึงฝั่งรู้สึกว้าวมืดมนที่คาดคะเนนั้น ผิดไปเป็นอันมาก ไม่นึกว่าจะใหญ่โตมั่งมีถึงเพียงนี้" และอีกตอนหนึ่งว่า "เมื่อจะคิดว่าตำบลนี้มีราคาอย่างไรเทียบกับเมืองสงขลา เงินผลประโยชน์แต่อำเภอเดี๋ยวนี้ น้อยกว่าเมืองสงขลาอยู่ 20,000 บาทเท่านั้น บรรดาเมืองท่าในแหลมมาลายูฝั่งตะวันออกเห็นจะไม่มีแห่งใดดีเท่าปากพนัง"

เมืองปากพนังมีบทบาทหน้าที่เป็นหัวเมืองท่าที่สำคัญของเมืองนครศรีธรรมราช เอื้ออำนวย ต่อการคมนาคมขนส่งทางน้ำเป็นหลัก เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลและความอุดมสมบูรณ์ของที่ราบลุ่ม เหมาะสมแก่การทำนาข้าว เมื่อครั้งที่มีชื่อเรียกว่า "อำเภอเบ็ยชัต" นั้นได้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จึงมีพระบรม ให้จัดการปกครองท้องถิ่นให้มีมณฑลเทศาภิบาลใน ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) นั้น อำเภอปากพนังมี ชื่อว่า "อำเภอเบ็ยชัต" โดยการรวมแขวง หรือหัวเมือง 4 แห่ง ได้แก่ เมืองพนัง เมืองพิเชียร ที่เบ็ยชัต และที่ตรง เข้าด้วยกันจัดตั้งเป็นอำเภอขึ้นเมื่อ ร.ศ. 116 (พ.ศ.2440) มีนายอำเภอคนแรกคือ "หลวงพิบูลย์สมบัติ" ที่ว่าการอำเภอชั่วคราวตั้งอยู่ที่โรงสีเยี่ยม เส็ง แล้วต่อมาย้ายไปตั้งที่ตลาดสดปากพนัง ครั้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม ร.ศ.121 (พ.ศ.2445) ได้มี พระบรมราชโองการให้เปลี่ยนชื่อ "อำเภอเบ็ยชัต" เป็น "อำเภอปากพนัง" เพื่อให้ตรงกับชื่อตำบล ที่ตั้งอำเภอ คือ ตำบลปากพนังสืบมาจนทุกวันนี้ สาเหตุที่เปลี่ยนชื่อมาเป็นอำเภอปากพนัง อีกประการหนึ่งคือ เนื่องจากว่าประชาชนไม่ยอมเรียกว่า "อำเภอเบ็ยชัต" ยังคงเรียก "ปากพนัง" ราชโองการให้เปลี่ยนเป็น "อำเภอปากพนัง"

เงินตราโบราณ

เบ็ย มากจากหอยเบ็ยที่ใช้แทนเงินตราปรากฏชัดว่าเป็นสื่อที่นำมาใช้กันทั่วไปวัฒนธรรมการใช้หอยแลกเปลี่ยนสินค้าแทนเงินพบได้ใน จีน อินเดีย ยุโรป แอฟริกา ตะวันออกกลาง ซึ่งก็อยู่ในเส้นทางการค้าขายทางเรือ เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 19 - 20 เงินเบ็ยเหล่านี้ใช้กันสืบเนื่องมาจนเมื่อราวสมัยรัชกาลที่ ๕ ยังปรากฏว่ามีมูลค่าอยู่ ก่อนมีการนำโลหะมาใช้แทนเงินตราอย่างแพร่หลาย หอยเบ็ยก็ใช้งานอยู่ ระยะเวลาของการใช้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงเมื่อหลังสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงค่อยลดน้อยลงไป เมื่อมีเหรียญกษาปณ์ใช้แล้ว

หอยเบ็ยเหล่านี้ถูกบันทึกไว้ว่านำมาจากหมู่เกาะมัลดีฟในมหาสมุทรอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพบได้น้อยมากในประเทศไทย แต่สามารถพบได้ในพื้นที่เมืองปากพนัง ด้วยที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เป็นเมืองปากอ่าวติดทะเล

เบี้ยจากท้องทะเลที่ถูกซัดขึ้นมาเรียงรายตามแนวชายหาดปากพนัง ในสมัยนั้นมีตระกูลวงศ์เบี้ยสัจจ์ ทำหน้าที่
รับผิดชอบคัดหอยเบี้ยเพื่อส่งเข้าพระคลัง ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของชื่ออำเภอเบี้ยซัด ตาม
ประวัติศาสตร์เมืองปากพนังดังกล่าวมาข้างต้น

ภาพที่ 2 เบี้ย

ที่มา : สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม). (2562). หอยเบี้ย เงินตราโบราณ, 3 มกราคม
2562. https://oer.learn.in.th/search_detail/result/111814

เหรียญอี่แปะปากพนัง จากการศึกษาหนังสือภาษาปักษ์ใต้ หัวเมืองภาคใต้ที่ทำเหรียญอี่แปะนี้เท่าที่
ค้นพบ ได้แก่ เมืองพัทลุง ปากพนัง สงขลา ปัตตานี กลันตัน ภูเก็ต กาญจนดิษฐ์ เป็นต้น บ่งบอกถึงความเป็น
เมืองสำคัญเมื่อครั้งอดีต

เหรียญอี่แปะแต่ละหัวเมืองจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป สำหรับเมืองพัทลุงที่ประทับตราเป็นเมือง
พัฒนุ และเมือง พัทลุง ก็มี อี่แปะภาคใต้ นอกจากจะมีอักษรไทย บางอันก็มีภาษาอาหรับปรากฏอยู่ในเหรียญ
และมีภาษาจีนรวมอยู่ด้วย ซึ่งเหรียญอี่แปะปากพนัง เป็นภาษาจีน สะท้อนให้เห็นถึงการติดต่อค้าขายกับชาวจีน
เป็นสำคัญ บนเหรียญภาษาจีนจะสื่อความหมายถึงถึงสภาพพื้นที่ของเมืองปากพนัง

ภาพที่ 3 เหรียญอี่แปะปากพนัง

ที่มา : <https://web.facebook.com/search/top?q=เหรียญอี่แปะ%20ปากพนัง>

โรงสี

โรงสีข้าวในเมืองปากพนังเริ่มรุ่งเรืองมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 4 ประมาณ พ.ศ.2447 จนมาถึงยุคโรยรา ประมาณ พ.ศ.2510 เมืองปากพนัง เป็นศูนย์กลางการค้าข้าวที่สำคัญของภาคใต้ และแหลมมลายูมาตั้งแต่โบราณ โดยเฉพาะในช่วงสมัยแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่4) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงสมัยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นับเป็นยุคที่ การค้าข้าวของปากพนังรุ่งเรืองมากที่สุด จึงเกิดโรงสีขึ้นมากมาย โรงสีในระยะแรกเป็นโรงสีที่ใช้กำลังคน แม้จะมีอยู่หลายสิบโรง แต่ปรากฏว่าผลผลิตข้าวเปลือกในขณะนั้นมีมากจนโรงสี สีไม่ทัน ต้องส่งไปกรุงเทพฯ จึงเกิดโรงสีไฟขึ้นที่ปากพนัง เมื่อปี พ.ศ. 2447 และนับจากนั้นมาการค้าข้าวเจริญรุดหน้ามีโรงสีไฟเกิด ขึ้นอีกหลายโรง อีกทั้งข้าวพันธุ์พื้นเมืองชื่อ “นางพญา” ของปากพนังยังมีชื่อเสียงส่งไปขายไกลถึง สิงคโปร์ มาเลเซีย อังกฤษ และอีกหลายประเทศ ทั้งนี้ไม่ได้มีบันทึกปริมาณการส่งออกข้าวของปากพนัง แต่จำนวนโรงสีในอำเภอเล็กๆ เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำในอดีต

พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ตั้งแต่ พ.ศ. 2447 เป็นต้นมาจนถึงโรงสุดท้ายที่ตั้งอยู่ในปี พ.ศ. 2510 นับได้ 19 โรง แต่ที่เข้าอยู่ในลำดับที่ในบัญชีของบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้จำกัด ได้เข้ามาตั้งสำนักงานที่ปากพนัง ในปี พ.ศ. 2510 นั้นมีเพียง 14 โรง ซึ่งภายหลังถูกเรียกเป็น ลำดับเลขที่แทนยี่ห้อของโรงสี โดยการนับเริ่มนับจากปากอ่าวไปยังต้นน้ำ เช่นโรงสีเอี่ยมเส็ง เรียกว่า โรงสี 1 เป็นต้น สำหรับโรงสีไฟที่อยู่ในเขตเทศบาล และเขตพื้นที่อำเภอปากพนัง มีทั้งหมด 9 โรง คือ

- 1.โรงสีไฟเอี่ยมเส็ง ดำเนินการต่อโดยสกุล” สุชาโต” โรงสี 1 ตั้งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำปากพนัง
- 2.โรงสีไฟเอี้ยะหลี โรงสี 2 ตั้งอยู่บ้านใหม่
- 3.โรงสีไฟเอี้ยะเซียง โรงสี 3 ตั้งติดกับโรงสี 2
- 4.โรงสีไฟหมงฮวด ยุคแรก โรงสีไฟกิมโจนเส็ง ยุค 2 โรงสี 4 ตั้งตรงข้ามกับโรงสี 2
- 5.โรงสีกวงฮั่ว โรงสี 5 ตั้งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำปากพนัง
- 6.โรงสีฮงเซียงเฮง โรงสี 6 ตั้งฝั่งขวาแม่น้ำปากพนัง
- 7.โรงสีไท่หน้าฟง ยุค 1 โรงสีฮะเซ่งฟง ยุค 2 โรงสีฮิดเส็งจัน ยุค 3 โรงสี 7 ของบริษัทบวรพาณิชย์ ตั้งที่

บ้านบางกรูด

- 8.โรงสีเตาเส็ง ยุคแรก โรงสีโฮฮอง ยุค 2 โรงสีบริษัทกอบกาญจน์ ยุค 3 ตั้งที่บ้านบางนาว
- 9.โรงสีงวนไถ่ โรงสี 9 โรงสีแม่ครู ตั้งฝั่งซ้ายแม่น้ำปากพนัง

จากความเจริญรุ่งเรืองทางการค้า ในแม่น้ำปากพนังมีทั้งเรือกำปั่นแขก สำเภาจิน เรียกได้ว่าเป็นท่าเรือนานาชาติ ซึ่งมีข้าวสารเป็นสินค้าส่งออกสำคัญ เมืองปากพนังจึงกลายเป็นเมืองท่าสำคัญของไทย และสาเหตุที่ทำให้ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองปากพนังหยุดชะงักลง เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลผูกขาดการค้าข้าว ด้วยการจัดตั้งบริษัทข้าวไทยขึ้นเป็นผู้ดูแลการค้าข้าวของประเทศ พร้อมกับกฎเกณฑ์การค้าอื่น ประกอบการสร้างทางหลวงหมายเลข 4 และการสร้างทางรถไฟสายใต้ ที่ทำให้ศูนย์กลางการคมนาคมเปลี่ยนจากอำเภอปากพนังเป็นอำเภอทุ่งสงแทน การดำเนินวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตทางสังคม

วิเคราะห์สภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองปากพนัง

สภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เมืองปากพนัง แบ่งเป็นประเด็นหลัก มี 4 ประเด็น คือ

1. สภาพแวดล้อม เนื่องด้วยที่ตั้งทางกายภาพของอำเภอปากพนัง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอำเภอที่มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอเชียรใหญ่ และอำเภอหัวไทร ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ทิศตะวันออกติดทะเลฝั่งอ่าวไทย อำเภอปากพนังมีเนื้อที่ประมาณ 459.631 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 287,443.75 ไร่ มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มไม่มีภูเขาหรือเนินสูงมีแม่น้ำสำคัญ คือแม่น้ำปากพนัง ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาบรรทัด ไหลลงสู่อ่าวปากพนัง และออกสู่ทะเลอ่าวไทยต่อไป

แม่น้ำปากพนังที่มีลักษณะน้ำขึ้นน้ำลง บริเวณปากอ่าวปากพนังเป็นเขตพื้นที่ป่าชายเลน ด้วยบริบทพื้นที่ดังกล่าว ปัญหาสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยว ซึ่งพบเจอเชิงประจักษ์ ได้แก่

1.1) ยุง ชุมชนริมแม่น้ำ มีพื้นที่น้ำขังซึ่งเหมาะแก่การเพาะพันธุ์ของยุงตามธรรมชาติ ส่งผลให้มีปริมาณยุงจำนวนมาก สร้างความรำคาญและความหวาดกลัวที่จะเป็นพาหะนำโรค แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ แต่ทั้งนี้ปริมาณของยุงขึ้นอยู่กับช่วงเวลา และฤดูกาล

1.2) ขยะ ขยะชุมชนที่ก่อนจะออกไปเป็นขยะทะเล เนื่องด้วยแม่น้ำปากพนัง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัด ในเขตอำเภอวังอ่าง อำเภอชะอวด ไหลผ่านอำเภอเชียรใหญ่ อำเภอปากพนัง ลงสู่อ่าวไทย บริเวณอ่าวปากพนัง มีความยาวถึงประมาณ 25 กิโลเมตร ระยะทางดังกล่าวมีการไหลมาของน้ำ และขยะ ผสมกับขยะจากชุมชนริมแม่น้ำในพื้นที่อำเภอปากพนัง พบเห็นได้ปริมาณมากในลำบางต่างๆ ทำลายทัศนียภาพ เกิดความรำคาญ ภาพรวมทำให้แม่น้ำปากพนังไม่น่าดูน่าชม ขยะเป็นปัญหาสำคัญส่งผลเสียต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

2. ประวัติศาสตร์ อำเภอปากพนังเป็นเมืองท่าสำคัญมาตั้งแต่ครั้งอดีต ดังบริบทที่กล่าวมาข้างต้น ผลการสัมภาษณ์โดยการสนทนากลุ่มพบว่า อำเภอปากพนังยังขาดศูนย์กลางข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ในด้านการเข้าถึงข้อมูลด้านประวัติศาสตร์จากคุณรุ่นเก่าที่มีการรวบรวมข้อมูลไว้ ไม่มีการเผยแพร่ ในพื้นที่ที่มีการแบ่งกลุ่มผู้สนใจศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์อำเภอปากพนัง ออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลเพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวที่สนใจอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในพื้นที่ และผ่านสื่อช่องทางต่างๆ แบบเข้าใจเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สะดวก และอีกช่องทางสำคัญคือยังขาดนักเล่าเรื่องชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทางเรือรายใหญ่ในพื้นที่มีบุคคลที่สามารถทำหน้าที่มีคัคเทศก์ได้จำนวน 2 คน แต่ประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่ในชุมชนนอกจากคนรุ่นเก่าแล้ว คนรุ่นใหม่ยังไม่สามารถเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอปากพนังได้

3. ด้านความร่วมมือ ในพื้นที่อำเภอปากพนัง การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว กระจุกตัวเฉพาะกลุ่มบริษัทเอกชน ไม่มีการร่วมมือกันระหว่าง ชุมชน และกลุ่มบริษัทเอกชนผู้ประกอบการการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวไม่เชื่อมโยงกับพื้นที่ชุมชน และผู้รู้ด้านข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนไม่มีส่วนร่วม ชาวบ้านในชุมชนจึงยังไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยว

4. การจัดการการท่องเที่ยว ในด้านการท่องเที่ยวอำเภอปากพนังยังไม่มีการเชื่อมโยงข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่ทำการดูแลจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นหนึ่งเดียว ที่สามารถจัดการให้

นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อสื่อสารได้ ไม่ทราบโปรแกรมการท่องเที่ยว ไม่มีข้อมูลการท่องเที่ยวทั้งระบบของอำเภอปากพนัง ไม่มีเส้นทางการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องจัดการติดต่อแต่ละพื้นที่ด้วยตนเอง ต้องประสานงานด้วยตนเอง การเข้าถึงพื้นที่การท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ไม่มีการเชื่อมโยงข้อมูลให้นักท่องเที่ยวทราบ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์บางส่วน เข้าถึงยากเพราะเป็นพื้นที่เอกชนถือครอง เพื่อนำไปสู่การจัดการในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยชุมชนมีส่วนร่วม ในกลุ่มนักจัดการท่องเที่ยวปากพนัง มีการพูดคุยหาข้อมูลประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ ร่องรอย หลักฐานพยานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประเด็นที่ข้อมูลขัดแย้ง ไม่สอดคล้องกัน ซึ่งยังไม่มีข้อยุติที่ชัดเจน ซึ่งการสัมมนาเชิงวิเคราะห์ (Focus Group Analysis) ได้เสนอให้ หน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษา จัดสัมมนาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับ เมืองปากพนังให้มีความชัดเจน เพื่อยกระดับ ฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว และ ด้านการตลาดการท่องเที่ยว ที่หน่วยงานท้องถิ่นต้องเข้ามามีส่วนร่วม อันนำไปสู่การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

อภิปรายผลการวิจัย

ปากพนังเป็นเมืองท่าสำคัญของไทย เมืองปากพนังเริ่มรุ่งเรืองมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 4 ประมาณ พ.ศ. 2447 จนมาถึงยุคโรยราประมาณ พ.ศ.2510 ความยิ่งใหญ่ทางด้านเศรษฐกิจ ยังคงสร้างความภาคภูมิใจความ เป็นชาวปากพนัง ความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดแห่งความเป็น ปากพนัง ภาพแห่งความสุขที่อยู่ในความทรงจำของผู้ ถ่ายทอดข้อมูล ถึงความรุ่งเรือง มั่งคั่ง ความเป็นเมืองท่า ดินแดนแห่งอู่น้ำ อู่น้ำ เป็นท่าเรือที่มีความยิ่งใหญ่ เรื่องราวดังกล่าวนับว่าเป็นทุนทางประวัติศาสตร์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของอำเภอปากพนัง

สภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อำเภอปากพนัง ด้านสภาพแวดล้อม แม่น้ำปากพนังที่มี ลักษณะน้ำขึ้นน้ำลง บริเวณปากอ่าวปากพนังเป็นเขตพื้นที่ป่าชายเลน ด้วยบริบทพื้นที่ดังกล่าว ปัญหา สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยว ในเรื่องยุ่ง และขยะ เป็นปัญหาสำคัญส่งผลเสียต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และการแก้ปัญหาทำได้ยาก ปากพนังยังขาดศูนย์กลางข้อมูลทางประวัติศาสตร์ คนรุ่นใหม่ยังไม่สามารถเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอปากพนังได้ถูกต้องครบคลุม ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการ พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ด้านความร่วมมือ ในพื้นที่อำเภอปากพนัง การดำเนินกิจกรรม การท่องเที่ยว กระจุกตัวเฉพาะกลุ่มทุน ชาวบ้านในชุมชนยังไม่เห็นถึงคุณค่าของทุนทางประวัติศาสตร์ ในการ จัดการการท่องเที่ยว ยังขาดการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ระหว่าง ชาวบ้านในชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และภาครัฐ

สภาพการณ์การท่องเที่ยวปัจจุบันสามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์อำเภอปากพนัง โดยการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว กำหนดรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับ สภาพการณ์การ มีการกำหนดช่วงเวลากิจกรรม สร้างความเข้าใจและแนะนำแนวปฏิบัติในช่วงที่ยุงออกมากที่สุด ช่วงค่ำ ปัญหาขยะชุมชนที่มากับแม่น้ำ ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ต้องมีระบบการจัดการในการป้องกันขยะ

และพื้นที่ปลอดภัยในบริเวณทัศนียภาพร่องรอยอดีตให้มีความเข้มข้น และชุมชนมีความตระหนักในการรับผิดชอบต่อความสะอาดในพื้นที่ และเห็นคุณค่าของการใช้ทุนทางประวัติศาสตร์สอดคล้องกับแนวคิดของ Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization) (2010) ที่ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดย ชุมชน (Community - Based Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทาง และจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนจักได้มีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการ จัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน และตามที่ Boonlert Jittangwattana (2005) ได้อธิบายเกี่ยวกับ องค์ประกอบของการท่องเที่ยววัฒนธรรมว่าต้องการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชน ท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างยุติธรรม เพื่อการกระจายรายได้ ยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นการบูรณาการของการบริหารจัดการของชุมชนเองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้พื้นที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ต่าง ๆ การท่องเที่ยวชุมชนจึงเป็นเสน่ห์อีกอย่างหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนอำเภอปากพนัง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ของอำเภอปากพนัง ให้ครอบคลุมและเป็นรูปธรรม และนำผลการวิจัยสภาพการณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อำเภอปากพนังไปหาแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ของอำเภอปากพนัง โดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ และชุมชน เพื่อให้การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวดำเนินการได้สะดวก และสร้างรายได้สู่ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- Boonlert, J. (2005). *Sustainable tourism development*. Bangkok: Press and Design. (in Thai)
- Bunchai, C., & Kaewphet, R. (2013). Education to develop economic potential from historical tourism in the Upper Central Province Group: Case study of Nakhon Nayok Province and Prachinburi Province. Suan Dusit Rajabhat University. (in Thai)
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization). (2010). *Community-based tourism*. Retrieved May 3, 2021, from <http://www.dasta.or.th/th/component/k2/item/674-674>. (in Thai)
- Development Administration Organization. (2010). *Community-based tourism (COMMUNITY-BASED TOURISM)*. Retrieved from <http://www.dasta.or.th>. (in Thai)

Jirapapaisarn, W. (2005). Travel journal at Pak Phanang. *Arts and Culture*, 26(10), 48–52. (in Thai)

Kaewon, S. (2019). *Plan for sustainable development of river basin tourism in Pak Phanang District, Nakhon Si Thammarat Province*. Office of the National Research Council and the Office of the Fund Support Research. (in Thai)

National Discovery Museum Institute (Museum Siam). (2019). *Hxy beiy ancient currency*. Retrieved October 13, 2023, from https://oer.learn.in.th/search_detail/result/111814. (in Thai)

Special Area Development Administration for Sustainable Tourism. (2010). *Community-based tourism (COMMUNITY-BASED TOURISM)*. Retrieved October 14, 2023, from <http://www.dasta.or.th>. (in Thai)

การวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้เพื่อสนับสนุนการจัดการปัญหา PM2.5: กรณีศึกษา 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Analysis of Burning Areas to Support PM2.5 Management: A Case Study of 4 Northeastern Provinces

สุดจิต ครุจิต^{1*}, คณิศรา สุพรรณนอก², ธีรภัทร นังตะลา³ และพุกษา แสงสุวรรณ⁴
Sudjit Karuchit^{1*}, Khanisara Suphannok², Teerapat Nangtala³ and Phueksa Saengsuwan⁴

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนองานวิจัยกรณีศึกษาเพื่อวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้ที่สำคัญเพื่อสนับสนุนการจัดการปัญหา PM2.5 ในระดับท้องถิ่น โดยใช้เทคโนโลยีอวกาศและแอปพลิเคชันสาธารณะเป็นเครื่องมือบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ วิธีการศึกษาประกอบด้วยกำหนดยพื้นที่เผาไหม้สำคัญ การวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาสามารถระบุตำแหน่ง ช่วงเวลา สภาพพื้นที่ และพฤติกรรมของกลุ่มไฟทั้งหมด 38 กลุ่ม โดยส่วนใหญ่เกิดในพื้นที่ป่าที่เป็นภูเขาหรือเนินเขา ในเขตจังหวัดชัยภูมิ ในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ต่อเนื่องต้นเดือนมีนาคม โดยอาจมีสาเหตุจากการหาของป่า การล่าสัตว์ หรือการขยายพื้นที่การเกษตร ส่วนอีก 3 จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มไฟในพื้นที่เกษตรกรรม และคาดว่าเป็นการเผาเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก ทั้งนี้แนวทางของการศึกษานี้สามารถใช้ในการแก้ปัญหาในพื้นที่อื่น ๆ ได้ต่อไป

คำสำคัญ: พื้นที่เผาไหม้ ฝุ่นละออง PM2.5 การจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่

Abstract

This paper presents a case study research to analyze key burning areas to support PM2.5 management at the local level, using space technology and public applications as tools for spatial environmental management. The study method consists of determining critical burning areas, burning area analysis, and analysis of relevant data. The results of the study identified the location, timing, land conditions, and fire behavior of 38 fire clusters. Most of the fires occurred in mountainous or hilly forest areas in Chaiyaphum province in late February to early March. The causes of these fires may include forest products collection, hunting, or

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

² นักศึกษา สาขาวิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

*Corresponding author : sudjit@sut.ac.th

agricultural expansion. In the other three provinces, most of the fires occurred in agricultural areas and were likely caused by the burning of crop residues to prepare for planting. The approach used in this study can be applied to solve problems in other areas.

Keywords : burning areas, particulate matter, PM2.5, spatial environmental management

บทนำ

ปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน หรือ PM2.5 ในประเทศไทยมีความรุนแรงและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ สำหรับภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น ปัญหาฝุ่นจะเกิดในช่วงเดือนที่มีอากาศแห้งแล้ง และมีสัดส่วนจากการเผาชีวมวลเป็นหลัก โดยแหล่งกำเนิดที่สำคัญ คือ พื้นที่ป่า และพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งภายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน (Pollution Control Department, 2019)

อย่างไรก็ตาม การป้องกันแก้ไขปัญหาชีวมวลของหน่วยงานภาครัฐที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การประกาศช่วงเวลาห้ามเผาของแต่ละจังหวัดไม่สามารถบังคับใช้ได้จริง มีการลักลอบเผาตลอดช่วงฤดูแล้ง โดยหลายพื้นที่เป็น “พื้นที่เผาไหม้ซ้ำซาก” (Frequently Burned Areas) คือเกิดซ้ำตรงพื้นที่เดิมทุกปี จากการวิเคราะห์ข้อมูลย้อนหลัง 10 ปี พบว่ามีเฉลี่ยถึงปีละ 9.7 ล้านไร่ โดยเป็นพื้นที่ป่าสูงที่สุด คือ ร้อยละ 65 รองลงมาคือ นาข้าว ไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย ร้อยละ 22, 6 และ 2 ตามลำดับ โดยสาเหตุหนึ่งของความล้มเหลวในการแก้ปัญหาไฟป่าและการเผาในภาคเกษตร คือภาครัฐไม่มีบุคลากรและงบประมาณเพียงพอในการตรวจจับและบังคับใช้กฎหมาย และขาดฐานข้อมูลกลางที่หน่วยงานใช้อ้างอิงและประมวลผลร่วมกัน (Special Workgroup on Forest Fires and Open Burning To Solve PM2.5 Problem, 2022)

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีอากาศและแอปพลิเคชันสารสนเทศสามารถเข้ามามีบทบาทในการลดข้อจำกัดดังกล่าวและเป็นเครื่องมือช่วยในการบริหารจัดการปัญหาการเผาไหม้ได้ โดยเฉพาะการใช้ข้อมูลดาวเทียมระบุตำแหน่งและช่วงเวลาการเกิด และเมื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ จะสามารถบันทึกและจัดทำบัญชีพื้นที่เผาไหม้ ช่วยในการสืบค้นสาเหตุและติดตามการเกิดซ้ำ ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยให้ผู้รับผิดชอบสามารถวิเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพ

บทความนี้นำเสนอกรณีศึกษาการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ เพื่อสนับสนุนการแก้ปัญหาการเผาที่นำไปสู่ปัญหาฝุ่น PM2.5 โดยเลือกศึกษาใน 4 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ หรือกลุ่มจังหวัด “นครชัยรินทร์” ซึ่งภาครัฐจัดให้เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความสำคัญในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และเป็นกลุ่มจังหวัดที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ 11 เป็นพื้นที่ตัวอย่าง โดยการวิเคราะห์ในลักษณะนี้ยังไม่เคยมีการดำเนินการมาก่อนในพื้นที่อื่นของประเทศไทย แนวทางของการศึกษาสามารถใช้เป็นประโยชน์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคมในการแก้ปัญหาในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

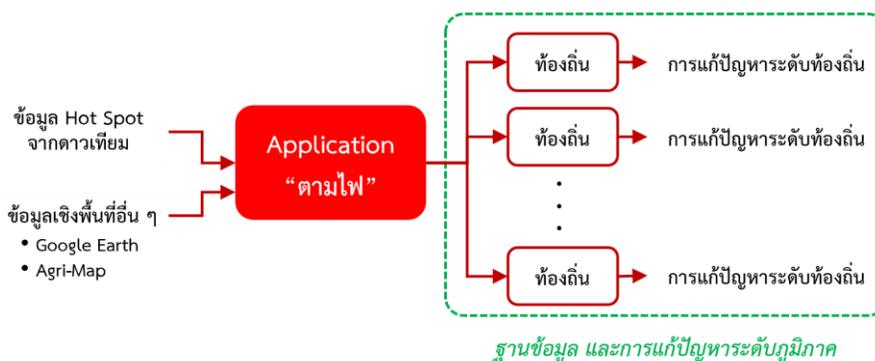
เพื่อวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้ที่สำคัญของ 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ และเป็นตัวอย่างแนวทางการจัดการปัญหา PM2.5 ในระดับท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จุดความร้อน (Hot Spot) ถือเป็นตัวแทนพื้นที่ที่เกิดการเผาไหม้ โดยอุณหภูมิจากการเผาไหม้ซึ่งสูงเกิน 800 องศาเซลเซียสบนผิวโลก จะถูกตรวจจับได้โดยเซ็นเซอร์ 2 ระบบ คือ VIIRS และ MODIS บนดาวเทียมของ NASA คือ Suomi-NPP/NOAA-20 และดาวเทียม Terra/Aqua ตามลำดับ และรายงานผลภายใน 3 ชั่วโมง ทั้งนี้ดาวเทียมมีการเคลื่อนที่ผ่านประเทศไทยวันละ 2 ครั้ง และมีการรายงานผลในเวลา 09.30 น. และ 16.00 น. ของแต่ละวัน จุดความร้อน 1 จุด เป็นตัวแทนพื้นที่การเผาไหม้ซึ่งมีขนาด 375 x 375 ตร.ม. และ 1 x 1 ตร.กม. สำหรับระบบ VIIRS และ MODIS ตามลำดับ (NASA, 2023)

“ตามไฟ” (<http://tamfire.net/>) เป็นเว็บแอปพลิเคชันซึ่งช่วยนำข้อมูลจุดความร้อนจากดาวเทียมทั้งสองระบบดังกล่าวมาแสดงผลบนแผนที่ และให้ผู้ใช้งานติดตามการลุกลามของกลุ่มไฟตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดในรูปแบบภาพเคลื่อนไหว และวาดเส้นขอบเขตของกลุ่มไฟ แอปพลิเคชันสาธารณะนี้ถูกพัฒนาโดยความร่วมมือของสำนักงานบริหารนโยบายของนายกรัฐมนตรี สมาคมผู้รับพระราชทานทุนมูลนิธิอานันทมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบริษัท หาญ เอ็นจิเนียริง โซลูชันส์ จำกัด (มหาชน) (Harn Engineering Solutions Public Company Limited, 2023)

กรอบแนวคิดของการวิจัยนี้ คือ ข้อมูลจากดาวเทียมและแอปพลิเคชัน “ตามไฟ” รวมถึงข้อมูลทุติยภูมิอื่น ๆ ได้แก่ Google Earth และ Agri-Map Online ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2023) ที่มีให้ใช้สาธารณะ สามารถนำมาใช้ประโยชน์โดยบุคลากรของท้องถิ่นหรือผู้ที่สนใจทั่วไป ในการวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้ที่สำคัญ และสันนิษฐานเกี่ยวกับสาเหตุหรือแรงจูงใจในการเผา ซึ่งผลการวิเคราะห์ในลักษณะจะช่วยให้ท้องถิ่นสามารถวางแผนการจัดการแก้ปัญหาการเกิดพื้นที่เผาไหม้และฝุ่น PM2.5 ได้โดยตรงจุดและมีประสิทธิภาพมากขึ้น และข้อมูลจากหลายหน่วยงานจะเกิดเป็นฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนบริหารจัดการและแก้ปัญหาในระดับภูมิภาคได้ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

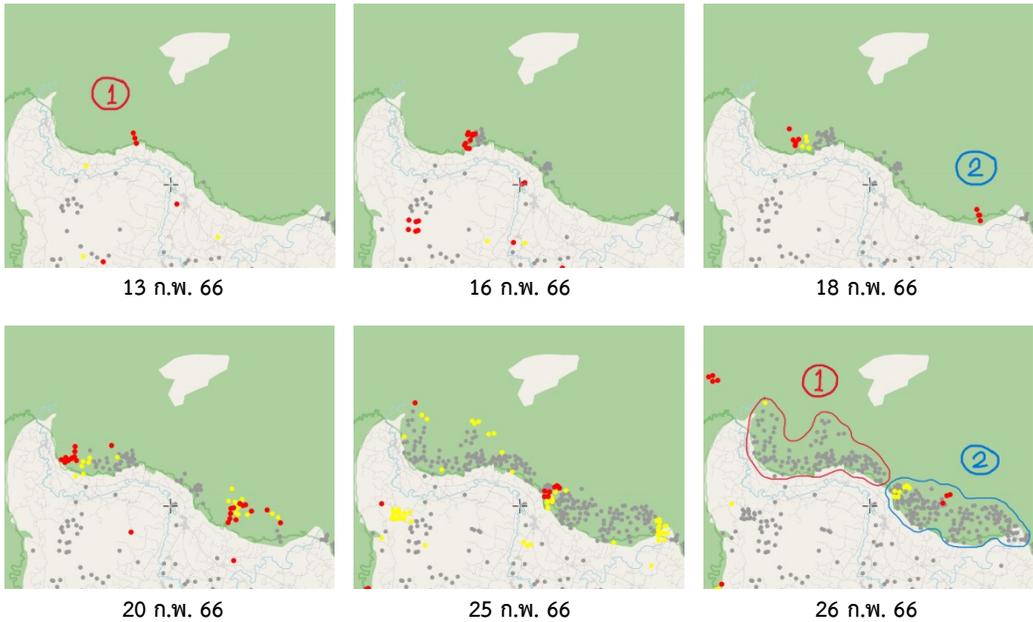
วิธีดำเนินการวิจัย

1. การกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่สำคัญ

เนื่องจากในช่วงทำการศึกษา แอปพลิเคชันยังมีข้อจำกัดจากการพัฒนาและสามารถแสดงผลข้อมูลย้อนหลังได้ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2566 เท่านั้น ผู้วิจัยจึงเลือกช่วงเวลาที่มีความถี่ของข้อมูลที่คาดว่าเป็นช่วงที่เกิดจุดความร้อนบ่อยครั้งที่สุดบริเวณพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 จังหวัด คือ 1 กุมภาพันธ์ ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2566 โดยมีวิธีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่สำคัญดังนี้

- 1) การกำหนด “พื้นที่เป้าหมายใหญ่” ทำโดยพิจารณาแผนที่ในระดับจังหวัด และวาดขอบเขตล้อมรอบจุดความร้อนสะสมที่เกิดหนาแน่นโดยประมาณ
- 2) การกำหนด “พื้นที่กลุ่มไฟ” (Fire Cluster) ทำโดยพิจารณาแผนที่ระดับอำเภอ และพิจารณาการเกิดและเคลื่อนที่ของจุดความร้อนที่มีลักษณะเป็นกลุ่มไฟกองเดียวกัน ภายในพื้นที่เป้าหมายใหญ่ โดยใช้การแสดงผลแบบภาพเคลื่อนไหว และวาดขอบเขตล้อมรอบกลุ่มไฟ

ตัวอย่างการกำหนดพื้นที่กลุ่มไฟ แสดงดังภาพ 2 โดย “ตามไฟ” แสดงจุดความร้อนโดยใช้สี 3 สี ได้แก่ สีแดง คือจุดความร้อนในวันที่แสดงข้อมูล สีเหลือง คือจุดความร้อนที่เกิดขึ้นมาแล้ว 1 วัน และสีเทา คือจุดความร้อนที่เกิดขึ้นมาแล้ว 2 วันขึ้นไป ในรูปแสดงไฟกลุ่มที่ 1 ที่เริ่มเกิดขึ้นในวันที่ 13 ก.พ. ส่วนไฟกลุ่มที่ 2 เริ่มเกิดขึ้นในวันที่ 18 ก.พ. ซึ่งไฟทั้งสองกลุ่มได้ลุกลามไปตามพื้นที่ใกล้เคียง จนสิ้นสุดประมาณวันที่ 26 ก.พ. และสามารถกำหนดขอบเขตของกลุ่มไฟทั้งสองกลุ่มได้ดังภาพ

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์พื้นที่กลุ่มไฟ (Fire Cluster)

- กำหนดรหัสของกลุ่มไฟ โดยตัวอักษร 2 ตัวแรกแสดงจังหวัด ตัวเลข 2 ตัวแสดงรหัสพื้นที่วงใหญ่ ตัวเลขตัวที่ 3 แสดงรหัสอำเภอ ตัวเลขตัวที่ 4 แสดงรหัสกลุ่มไฟ ตัวอย่างเช่น NR0234 หมายถึง กลุ่มไฟที่จังหวัดนครราชสีมา พื้นที่วงใหญ่ที่ 2 อำเภอที่ 4 และกลุ่มไฟที่ 3

2. การวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้

- วิเคราะห์ลักษณะการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่กลุ่มไฟ โดยเปรียบเทียบกับแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินระดับอำเภอ จากกรมพัฒนาที่ดิน
- วิเคราะห์สภาพภูมิประเทศบริเวณพื้นที่กลุ่มไฟ โดยใช้แผนที่ภาพถ่ายแบบ 3 มิติ จาก Google Earth และวิเคราะห์จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของไฟเพื่อดูพฤติกรรมการเกิดไฟ
- วิเคราะห์ช่วงเวลาเกิดกลุ่มไฟ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

- สันนิษฐานเกี่ยวกับสาเหตุหรือแรงจูงใจให้เกิดการเผาไหม้ โดยการใช้ผลการศึกษาและข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องที่ได้จากการสืบค้นและทบทวนเอกสาร
- รวบรวมและสรุปแนวทางบริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหาการเผาไหม้ของพื้นที่ศึกษา

สรุปผลการวิจัย

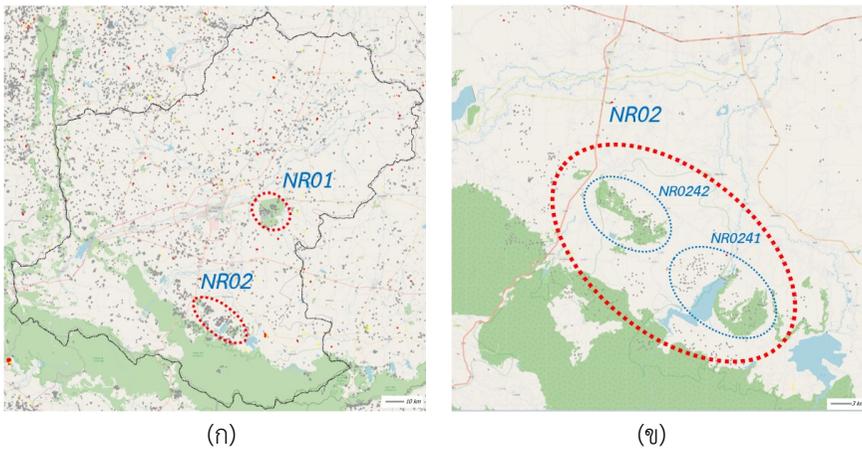
1. พื้นที่เผาไหม้ที่สำคัญ

เมื่อพิจารณาจากจุดความร้อนที่เกิดขึ้นหนาแน่นในระดับจังหวัด สามารถกำหนดพื้นที่เกิดการเผาไหม้วงใหญ่ใน 4 จังหวัดที่ศึกษาได้รวม 15 วง และการกำหนดพื้นที่กลุ่มไฟภายในพื้นที่เผาไหม้วงใหญ่ โดยวิเคราะห์ภาพเคลื่อนไหวของจุดความร้อนที่เกิดและเคลื่อนที่จนสิ้นสุดเป็นกลุ่มเดียวกัน สามารถกำหนดได้รวม 38 กลุ่มไฟ รายละเอียดของกลุ่มไฟ ได้แก่ จังหวัด อำเภอรหัส ระยะเวลาการเกิดการเผาไหม้ การใช้ที่ดิน และสภาพภูมิประเทศ แสดงในตาราง 1

ตาราง 1 รายละเอียดของกลุ่มไฟใน 4 จังหวัดที่ศึกษา

ลำดับที่	จังหวัด	อำเภอ	รหัสกลุ่มไฟ	ระยะเวลา	การใช้ที่ดิน	ภูมิประเทศ
1	นครราชสีมา	เฉลิมพระเกียรติ	NR0111	11/02/66 - 28/03/66	ป่าไม้, เขตสนามบิน	พื้นที่ราบ
2	นครราชสีมา	ครบุรี	NR0241	01/02/66 - 20/03/66	ป่าไม้, เกษตร	ภูเขา-เนินเขา
3	นครราชสีมา	ครบุรี	NR0242	08/02/66 - 27/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
4	ชัยภูมิ	คอนสาร	CP0111	24/02/66 - 27/03/66	อช.น้ำหนาว	ภูเขา-เนินเขา
5	ชัยภูมิ	คอนสาร	CP0112	18/03/66 - 20/03/66	อช.น้ำหนาว	ภูเขา-เนินเขา
6	ชัยภูมิ	คอนสาร	CP0211	02/03/66 - 09/03/66	อช.น้ำหนาว	ภูเขา-เนินเขา
7	ชัยภูมิ	คอนสาร	CP0212	07/03/66 - 13/03/66	อช.น้ำหนาว	ภูเขา-เนินเขา
8	ชัยภูมิ	คอนสาร	CP0213	02/03/66 - 06/03/66	อช.น้ำหนาว	ภูเขา-เนินเขา
9	ชัยภูมิ	คอนสาร	CP0214	26/02/66 - 09/03/66	อช.น้ำหนาว	ภูเขา-เนินเขา
10	ชัยภูมิ	หนองบัวแดง	CP0321	08/03/66 - 29/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
11	ชัยภูมิ	หนองบัวแดง	CP0322	27/03/66 - 29/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
12	ชัยภูมิ	หนองบัวแดง	CP0323	01/03/66 - 08/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
13	ชัยภูมิ	หนองบัวแดง	CP0324	14/02/66 - 01/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
14	ชัยภูมิ	หนองบัวแดง	CP0421	01/02/66 - 05/02/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
15	ชัยภูมิ	หนองบัวแดง	CP0422	18/02/66 - 28/02/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
16	ชัยภูมิ	หนองบัวแดง	CP0423	01/02/66 - 05/02/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
17	ชัยภูมิ	ภักดีชุมพล	CP0531	23/03/66 - 29/03/66	อช.ผาชะนด	ภูเขา-เนินเขา
18	ชัยภูมิ	ภักดีชุมพล	CP0532	22/02/66 - 22/03/66	อช.ซับลังกา	ภูเขา-เนินเขา
19	ชัยภูมิ	หนองบัวระเหว	CP0641	01/02/66 - 05/03/66	อช.ผาชะนด	ภูเขา-เนินเขา
20	ชัยภูมิ	หนองบัวระเหว	CP0642	26/02/66 - 06/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
21	ชัยภูมิ	หนองบัวระเหว	CP0643	22/02/66 - 31/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
22	ชัยภูมิ	เมืองชัยภูมิ	CP0751	01/02/66 - 06/03/66	อช.ภูแลนคา	ภูเขา-เนินเขา
23	ชัยภูมิ	เมืองชัยภูมิ	CP0752	27/02/66 - 07/03/66	อช.ภูแลนคา	ภูเขา-เนินเขา
24	ชัยภูมิ	เมืองชัยภูมิ	CP0753	01/03/66 - 06/03/66	อช.น้ำตกตาดโตน	ภูเขา-เนินเขา
25	ชัยภูมิ	แก้งคร้อ	CP0861	27/02/66 - 12/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
26	ชัยภูมิ	แก้งคร้อ	CP0862	23/02/66 - 05/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
27	ชัยภูมิ	แก้งคร้อ	CP0863	19/02/66 - 28/02/66	อช.น้ำพอง	ภูเขา-เนินเขา
28	ชัยภูมิ	แก้งคร้อ	CP0864	14/02/66 - 27/02/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
29	ชัยภูมิ	แก้งคร้อ	CP0961	17/03/66 - 31/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
30	ชัยภูมิ	แก้งคร้อ	CP0962	09/03/66 - 19/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
31	ชัยภูมิ	แก้งคร้อ	CP0963	20/02/66 - 26/02/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
32	ชัยภูมิ	เกษตรสมบูรณ์	CP1071	01/03/66 - 14/03/66	อช.ภูแลนคา	ภูเขา-เนินเขา
33	ชัยภูมิ	เกษตรสมบูรณ์	CP1072	09/03/66 - 19/03/66	ป่าไม้	ภูเขา-เนินเขา
34	ชัยภูมิ	เกษตรสมบูรณ์	CP1073	20/02/66 - 27/03/66	อช.ป่าปรังพยับ	ภูเขา-เนินเขา
35	บุรีรัมย์	พุทไธสง	BR0111	01/02/66 - 17/03/66	เกษตร	พื้นที่ราบ
36	บุรีรัมย์	พุทไธสง	BR0112	16/02/66 - 10/03/66	เกษตร	พื้นที่ราบ
37	สุรินทร์	ชุมพลบุรี	SR0111	01/02/66 - 02/03/66	เกษตร	พื้นที่ราบ
38	สุรินทร์	รัตนบุรี	SR0221	18/02/66 - 13/03/66	เกษตร, ป่าไม้	พื้นที่ราบ

ตัวอย่างพื้นที่เผาไหม้ที่สำคัญของจังหวัดนครราชสีมา แสดงในภาพ 3 โดยพื้นที่เผาไหม้วงใหญ่วงที่ 1 อยู่ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ใช้รหัสเป็น NR01 ซึ่งภายในพื้นที่มีกลุ่มไฟที่กำหนดได้ 1 กลุ่ม คือ NR0110 เกิดบริเวณพื้นที่ป่ารอบท่าอากาศยานนครราชสีมา ส่วนวงที่ 2 ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอครบุรีและอำเภอวังน้ำเขียว ใช้รหัสเป็น NR02 ซึ่งภายในพื้นที่มีกลุ่มไฟที่กำหนดได้ 2 กลุ่ม คือ NR0241 เกิดบริเวณพื้นที่ป่าไม้ผสมพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณรอบเขื่อนมูลบน และ NR0242 เป็นกลุ่มไฟบริเวณพื้นที่ภูเขาด้านตะวันตกเฉียงเหนือของเขื่อนมูลบน

ภาพที่ 3 ตัวอย่างพื้นที่เผาไหม้ที่สำคัญ จ.นครราชสีมา (ก) พื้นที่วงใหญ่ NR01 และ NR02 และ (ข) พื้นที่กลุ่มไฟภายใน NR02

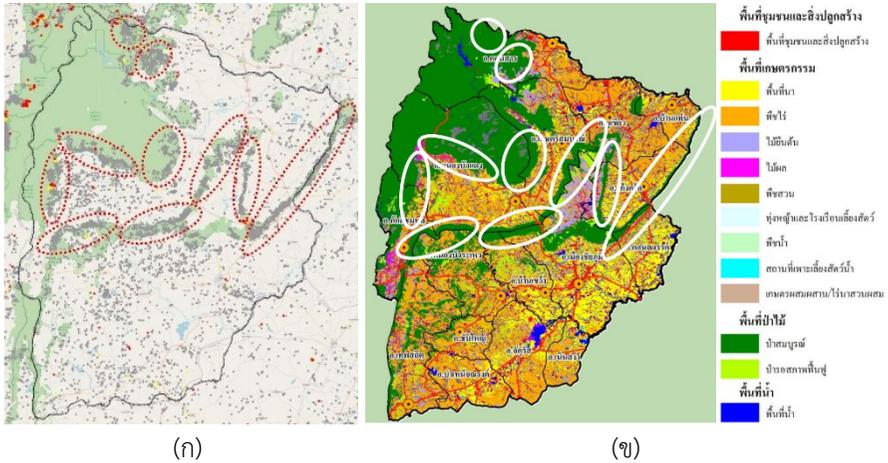
2. การใช้ที่ดินและภูมิประเทศบริเวณพื้นที่เผาไหม้

ลักษณะการใช้ที่ดินของพื้นที่เผาไหม้วงใหญ่ ผลการวิเคราะห์โดยเปรียบเทียบแผนที่จุดความร้อนกับแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน สามารถจำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 2 กลุ่ม คือ พื้นที่ป่าไม้และพื้นที่การเกษตร โดยภาพ 4 แสดงตัวอย่างการเปรียบเทียบแผนที่ของจังหวัดชัยภูมิซึ่งมีพื้นที่เผาไหม้วงใหญ่จำนวนมากที่สุดคือ 11 วง เห็นได้ว่าส่วนใหญ่การเผาไหม้เกิดบริเวณพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ ตามแนวเทือกเขาทั้งตอนเหนือและตอนกลางของจังหวัด (Department of Land Development, 2019)

นอกจากนี้ การวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศของตำแหน่งกลุ่มไฟโดยการใช้ Google Earth สามารถเสริมความเข้าใจเพิ่มเติมจากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินในด้านสภาพภูมิประเทศ พฤติกรรมของไฟ และแรงจูงใจของผู้จุดไฟ โดยภาพ 5 แสดงตัวอย่างลักษณะภูมิประเทศบริเวณตำแหน่งกลุ่มไฟที่แตกต่างกัน 4 แบบ ได้แก่ เทือกเขา เขิงเขา ที่ราบ และริมถนน และเมื่อทำการปกคลุมลงในรูปเพื่อแสดงทิศทางของการเริ่มต้นและสิ้นสุดของกลุ่มไฟ สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมและแรงจูงใจของการเกิดไฟแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

ภาพ 5 (ก) กลุ่มไฟ CP0751 ที่จังหวัดชัยภูมิ บริเวณอุทยานแห่งชาติภูแลนคา เป็นการเผาไหม้ต่อเนื่อง ประมาณ 5 สัปดาห์ โดยเกิดขึ้นและสิ้นสุดบนเทือกเขา สันนิษฐานว่าอาจเกิดจากการเผาเพื่อหาของป่า

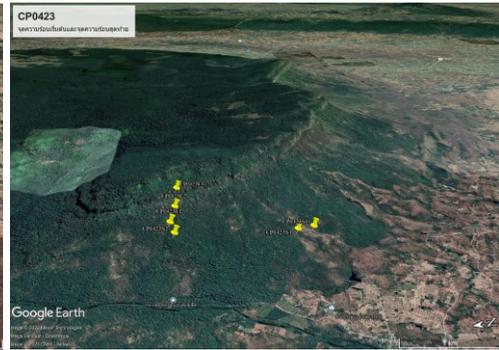
ภาพ 5 (ข) กลุ่มไฟ CP0423 ที่จังหวัดชัยภูมิ อำเภอหนองบัวแดง เป็นการจุดไฟบริเวณป่าไม้เชิงเขา ใกล้กับพื้นที่เกษตรกรรม และลุกลามต่อเนื่องไปจนสิ้นสุดบริเวณป่าดงดิบของภูเขา ระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการเผาเพื่อขยายพื้นที่ทำการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์

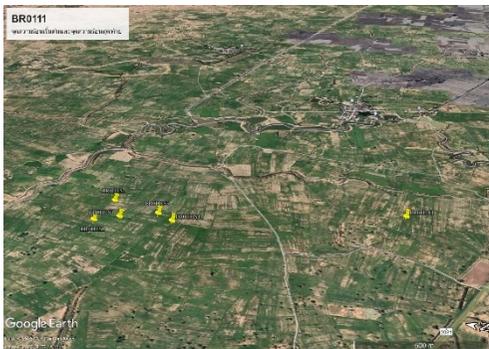
ภาพที่ 4 ตัวอย่างการวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้ จ.ชัยภูมิ (ก) แผนที่จุดความร้อน และ (ข) แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

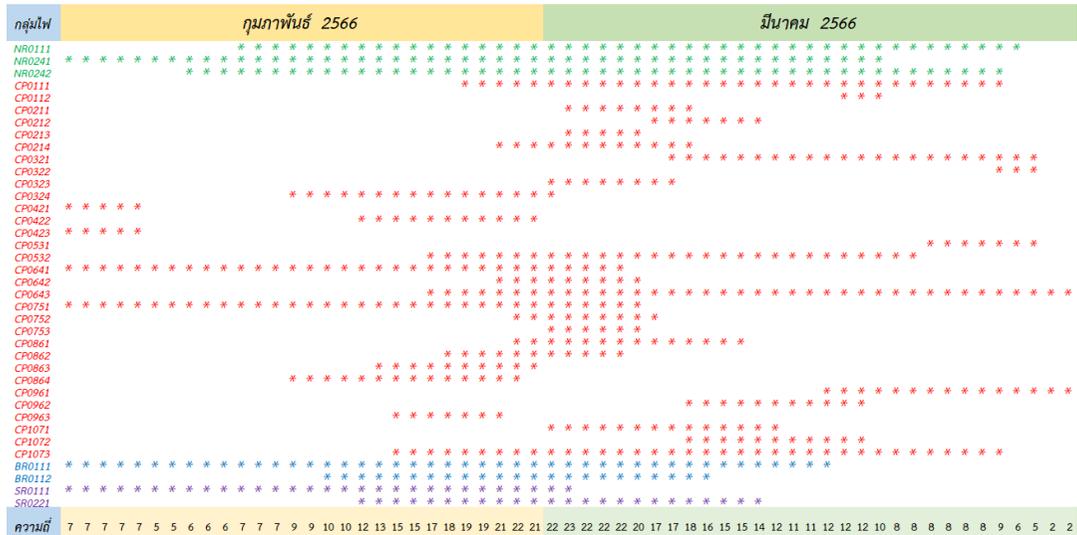
ภาพที่ 5 ตัวอย่างภูมิประเทศบริเวณพื้นที่เผาไหม้ (ก) เทือกเขา (ข) เชียงเขา (ค) ที่ราบ และ (ง) ริมถนน

ภาพ 5 (ค) กลุ่มไฟ BR0111 ที่จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอยุทธศาสตร์ ภูมิประเทศเป็นที่ราบที่มีการทำ การเกษตร เกิดจุดความร้อนในบริเวณนี้ต่อเนื่องยาวนานกว่า 6 สัปดาห์ จากข้อมูลดังกล่าวสันนิษฐานได้ว่าเป็น การจุดไฟเผาในพื้นที่เกษตรกรรมหลายแปลงในเวลาต่อเนื่องกัน

ภาพ 5 (ง) กลุ่มไฟ CP0753 ที่จังหวัดชัยภูมิ อำเภอเมืองชัยภูมิ ภูมิประเทศประกอบด้วยหมู่บ้านและ พื้นที่ทางการเกษตร มีทางหลวงสาย 2159 ตัดผ่านบริเวณชุมชน กลุ่มไฟในกรณีนี้เกิดบริเวณริมทางหลวง ก่อน จะลุกลามต่อไปพื้นที่ใกล้เคียง รวมเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ จึงเป็นไปได้ว่าอาจเกิดจากการเผาทำลายวัชพืชหรือ เศษวัสดุริมทางโดยไม่มีการควบคุมจึงทำให้เกิดการลุกลามไปยังบริเวณใกล้เคียง

3. ช่วงเวลาที่เกิดการเผาไหม้

ผลการวิเคราะห์ช่วงเวลาการเกิดกลุ่มไฟทั้ง 38 กลุ่ม ในลักษณะของปฏิทิน (ภาพ 6) ทำให้สามารถเห็น ความแตกต่างของเวลาในการเผาไหม้ของแต่ละจังหวัดและแต่ละกลุ่มไฟ โดยจังหวัดชัยภูมิกองไฟส่วนใหญ่เกิดใน ช่วงเวลาไม่ยาวนานและเกิดในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ต่อเนื่องต้นเดือนมีนาคม ส่วนอีก 3 จังหวัด พื้นที่ที่มี การเผาไหม้ก็เกิดต่อเนื่องเป็นเวลานาน และสังเกตได้ว่าจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดสุรินทร์ไม่มีการเกิดกลุ่มไฟ หลังจากช่วงกลางเดือนมีนาคม

ภาพที่ 6 ปฏิทินกลุ่มไฟเดือนกุมภาพันธ์ - เดือนมีนาคม 2566 ของพื้นที่ศึกษา

4. ข้อเสนอพื้นฐานของสาเหตุการเผาไหม้

จากผลการศึกษาที่นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เพิ่มเติมเกี่ยวกับสาเหตุการเผาไหม้ โดยการสืบค้นข่าวเกี่ยวกับปัญหาไฟป่าในพื้นที่ และการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับสาเหตุการเผาไหม้ในพื้นที่ 3 ลักษณะ ได้ดังต่อไปนี้ (Channarong, 2022; Wangwongwatana, 2022; Thai Environmental Institute, 2021)

พื้นที่ป่าบริเวณเทือกเขาและเชิงเขา

- การหาของป่าของชาวบ้าน โดยการจุดไฟเผาเพื่อให้พื้นที่ป่าโล่ง เดินได้สะดวก การจุดไฟและรมควันเพื่อเก็บรังมดแดงหรือรังผึ้ง และชาวบ้านบางส่วนมีความเชื่อว่าการเผาจะกระตุ้นการออกของเห็ด หรือการแตกใบใหม่ของผักหวาน
- การล่าสัตว์โดยใช้วิธีจุดไฟไล่ให้สัตว์ออกจากที่ซ่อน หรือจุดไฟเผาทุ่งหญ้าให้หญ้าแตกใหม่เพื่อรดักยิงสัตว์ที่จะมาหากินในทุ่งหญ้า
- การเผาป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำเกษตรกรรม ทั้งการเพาะปลูกและการเลี้ยงปศุสัตว์แบบปล่อยหากินเองตามธรรมชาติ
- ความประมาทและไม่รับผิดชอบ อาทิ การก่อกองไฟแล้วไม่ดับ หรือทิ้งก้นบุหรี่

พื้นที่ราบที่มีการทำเกษตรกรรม

- การเผาเพื่อกำจัดวัชพืชหรือเศษซากพืชที่เหลืออยู่ภายหลังการเก็บเกี่ยว หรือเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูกในรอบต่อไป

- การเผาเพราะเกิดโรคกับพืชในแปลงหรือกำจัดศัตรูพืช
- การจับหนุมาเป็นอาหารโดยการจุดไฟไล่เพื่อให้หนุออกมาจากพื้นที่

พื้นที่ใกล้ทางหลวงหรือถนน

- การเผาวัชพืช เศษวัสดุ หรือขยะมูลฝอยบริเวณริมทางหลวงและถนน เพื่อกำจัดหรือเพื่อปรับสภาพพื้นที่ริมทางให้มีความโล่งมากขึ้น

ทั้งนี้ สาเหตุการเผาไหม้ดังกล่าวข้างต้น เป็นข้อสันนิษฐานจากการวิเคราะห์ข้อมูลหัตถ์ของผู้อยู่อาศัยเท่านั้น และต้องการการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงสังคมและพฤติกรรมศาสตร์เพื่อให้ทราบอย่างชัดเจนและน่าเชื่อถือ

5. การบริหารจัดการปัญหาในปัจจุบัน

นอกจากสาเหตุการเผาไหม้แล้ว ข้อมูลอีกด้านหนึ่งที่ควรนำมาพิจารณาเช่นกันคือการบริหารจัดการปัญหาการเผาไหม้ในปัจจุบัน ซึ่งภาครัฐโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ว่าราชการจังหวัด และหน่วยงานระดับท้องถิ่นในพื้นที่ 4 จังหวัด ได้มีนโยบายและแนวทางต่าง ๆ เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาฝุ่น ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้เป็น 4 กลุ่มดังนี้ (Pollution Control Department, 2020; Provincial Office of Natural Resources and Environment Nakhon Ratchasima, 2023; Provincial Office of Natural Resources and Environment Chaiyaphum, 2023; Banyang Subdistrict Administrative Organization, 2023; DPN News, 2023)

การเตรียมความพร้อม

- กำจัดวัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงริมแนวเขตป่า และสร้างแนวกันไฟในป่า เพื่อป้องกันการลุกลามของไฟ
- กำจัดวัชพืช ใบไม้แห้ง หรือเศษวัสดุบริเวณริมทางหลวงและถนน เพื่อไม่ให้มีเชื้อไฟและใช้แนวถนนเป็นแนวกันไฟ

การสื่อสารข้อมูล

- จัดให้มีการประชุมในระดับท้องถิ่น เช่น ประชุมหมู่บ้าน เพื่อชี้แจงสถานการณ์ ผลกระทบ นโยบาย มาตรการ และการบังคับใช้กฎหมาย ให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึงและถือปฏิบัติร่วมกัน
- จัดให้มีช่องทางรับรู้เกี่ยวกับมาตรการ ผลการปฏิบัติของภาครัฐ ช่องทางในการรับความช่วยเหลือ และแนวทางการดูแลสุขภาพ

การสร้างความร่วมมือ

- ให้เจ้าหน้าที่รัฐ นายอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน ทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน
- การขอความร่วมมือในการแก้ปัญหา ได้แก่ การงดการเผา การงดกิจกรรมเกี่ยวกับไฟใกล้แนวชายป่าและในป่า การเตรียมพื้นที่เพาะปลูกโดยการไถกลบแทนการเผา และการเฝ้าระวังและแจ้งเหตุการณ์เผา

การบังคับใช้กฎหมาย

- เมื่อพบผู้กระทำความผิด ผู้ที่รับผิดชอบในท้องถิ่นต้องแจ้งความกับตำรวจเพื่อติดตามผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี
- เมื่อพบเห็นการเผา ให้แจ้งหน่วยดับเพลิงและตำรวจ เพื่อสอบสวนสาเหตุการเผา
- ให้มีการปิดป่าหรืองดการเข้าใช้พื้นที่ป่าในช่วงประกาศห้ามเผา

ตัวอย่างมาตรการที่ใช้กับพื้นที่การเผาไหม้สำคัญ ได้แก่ อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา พื้นที่ที่เกิดกลุ่มไฟ NR0241-2 ถูกกำหนดเป็น “เขตควบคุมไฟป่า” ซึ่งมีมาตรการที่สำคัญดังนี้ (DAILYNEWS, 2023)

- เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และอาสาสมัคร ร่วมกันทำแนวกันไฟระยะกว้าง 10 เมตร รอบภูเขาบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าครบุรีและอุทยานแห่งชาติทับลาน เพื่อป้องกันไฟจากพื้นที่เกษตรลุกลามเข้าไปในพื้นที่ป่า
- ในเขตควบคุมไฟป่า หากบุคคลใดพบไฟไหม้ต้องช่วยดับไฟก่อนที่จะมีการลุกลาม หากไม่สามารถดับได้ให้รีบแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการดับไฟ
- ในพื้นที่ทำกิน หากเจ้าของที่ดินต้องการเผาจะต้องขออนุญาตจากกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านก่อนทุกครั้ง และต้องทำแนวกันไฟเพื่อควบคุมการลุกลามไปยังพื้นที่อื่น ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์พื้นที่การเผาไหม้ขนาดใหญ่ของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีนทร์ ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ เป็นการวิเคราะห์การเกิดไฟจากจุดความร้อนสะสมและการเคลื่อนที่ของจุดความร้อนที่แสดงบนเว็บแอปพลิเคชัน “ตามไฟ” ซึ่งผลการศึกษากลุ่มไฟที่สำคัญทำให้ทราบภาพรวมของปัญหาการเผาไหม้เชิงพื้นที่ของทั้ง 4 จังหวัด ซึ่งเห็นได้ว่าจังหวัดชัยภูมิมีปัญหารุนแรงกว่าจังหวัดอื่นอย่างชัดเจน โดยเป็นการเผาไหม้ในพื้นที่ป่าและมีจำนวนกลุ่มไฟมากที่สุด

ผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ที่เกิดกลุ่มไฟ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ภูมิประเทศ พฤติกรรมของไฟ และช่วงเวลา ช่วยให้สามารถพิจารณาปัญหาการเผาไหม้ได้ในหลายมิติ และนำไปสู่การสันนิษฐานสาเหตุการเกิด โดยในการศึกษานี้พบว่ากลุ่มไฟส่วนใหญ่ของจังหวัดชัยภูมิเกิดในพื้นที่ป่าที่เป็นภูเขาหรือเนินเขา ระยะเวลาการเกิดสั้น เกิดในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ต่อเนื่องต้นเดือนมีนาคม ซึ่งแรงจูงใจอาจมาจากการหาของป่า การล่าสัตว์ หรือการขยายพื้นที่ทำการเกษตร ส่วนอีก 3 จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มไฟในพื้นที่เกษตรกรรม ระยะเวลาการเกิดต่อเนื่องหลายสัปดาห์ และคาดว่าเป็นการเผาเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก

จากการทบทวนนโยบายและแนวทางเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาฝุ่นของภาครัฐ พบว่าแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ การเตรียมความพร้อม การสื่อสารข้อมูล การสร้างความร่วมมือ และการบังคับใช้กฎหมาย โดยตัวอย่างมาตรการที่เป็นรูปธรรม อาทิ “เขตควบคุมไฟป่า” อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งกำหนดให้มีการทำแนวกันไฟรอบภูเขา และให้มีการขออนุญาตก่อนเผาในพื้นที่ทำกิน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานท้องถิ่น คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นระดับต่าง ๆ รวมถึงภาคประชาสังคมระดับท้องถิ่น อาทิ ผู้นำชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือกลุ่มอาสาสมัคร ให้พิจารณาการศึกษานี้เป็นแนวทางในการใช้เทคโนโลยีดาวเทียมและ Application ที่มีพร้อมให้ใช้งานโดยไม่ค่าใช้จ่าย และใช้งานได้โดยบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ นำมาช่วยในการวิเคราะห์และแก้ปัญหาการเกิดพื้นที่เผาไหม้ของท้องถิ่นของตนเอง เป็นการดำเนินการแบบ “ล่างขึ้นบน” หรือ “Bottom-up” ซึ่งจะมีประสิทธิภาพและตรงจุดกว่าการรอคำสั่งและงบประมาณในการแก้ไขปัญหาจากรัฐบาล ซึ่งเป็นการดำเนินการแบบ “บนลงล่าง” หรือ “Top-down” เพราะลักษณะปัญหาเช่นนี้ต้องการการวิเคราะห์สาเหตุและวางแนวทางแก้ไขโดยคนในพื้นที่ซึ่งมีความเข้าใจบริบทที่แตกต่างกันไปของกลุ่มไฟในแต่ละพื้นที่

หากหน่วยงานท้องถิ่นหลายหน่วยงานทำการศึกษาในลักษณะนี้ และทำได้อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เมื่อนำข้อมูลมาเชื่อมกันจะเกิดเป็นฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ ตั้งแต่ในระดับอำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ไปจนถึงระดับประเทศได้ในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการติดตามและแก้ไขปัญหา “พื้นที่เผาไหม้ซ้ำซาก” อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในการศึกษานี้เป็นการใช้ข้อมูลทุติยภูมิเท่านั้น หน่วยงานยังจำเป็นต้องมีการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนาสำหรับผู้พัฒนาเว็บแอปพลิเคชัน “ตามไฟ” คือการเพิ่มความสามารถในการซ้อนแผนที่จุดความร้อนในปัจจุบันกับแผนที่ดิจิทัลที่มีข้อมูลในด้านอื่น ซึ่งแผนที่ที่สำคัญต่อการวิเคราะห์รายละเอียดพื้นที่กลุ่มไฟ ได้แก่ Google Earth ซึ่งใช้ในการพิจารณาภูมิประเทศ ความลาดชัน และพฤติกรรมเคลื่อนที่ของไฟ และระบบ Agri-Map Online ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่สามารถแสดงแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินและแผนที่การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง และอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยในการวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดไฟในพื้นที่การเกษตรได้อย่างละเอียดและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (รหัสโครงการ NRIIS 179351)

เอกสารอ้างอิง

- Banyang Subdistrict Administrative Organization. (2023). *Public relations announcement for fire prevention and haze*. Retrieved November 7, 2023, from <http://www.banyanglocal.go.th/portal/index.php?module=news&id=563> (in Thai)
- DAILYNEWS. (2023). *The people of Khonburi joined forces to build fire break in national forest reserve*. Retrieved November 7, 2023, from <https://www.dailynews.co.th/news/1879651/> (in Thai)
- Department of Land Development. (2019). *Map of land use conditions: Chaiyaphum Province 2019*. Ministry of Agriculture and Cooperatives. (in Thai)
- DPN News. (2023). *National Park Service announced 7 measures to prevent and solve forest fire problems in 2023*. Retrieved November 7, 2023, from <http://news.dnp.go.th/news/21409> (in Thai)
- Harn Engineering Solutions Public Company Limited. (2023). *“Tamfire” website, a tool that allows participation with the fires in your community*. Retrieved November 7, 2023, from <https://www.harn.co.th/news-events/> (in Thai)
- Jane, C. (2022). *Forest fires and open burning: A knowledge series of air pollution prevention and solutions*. Center of Clean Air Solutions, Environmental Engineering Association of Thailand. (in Thai)
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2023). *Agri-Map manual: Agricultural mapping system for online proactive management*. Retrieved November 2, 2023, from <https://agri-map-online.moac.go.th> (in Thai)
- NASA. (2023). *FIRMS frequently asked questions*. Retrieved October 10, 2023, from <https://www.earthdata.nasa.gov>
- Pollution Control Department. (2019). *Action plan to drive the national agenda “Solving air pollution problems”*. Ministry of Natural Resources and Environment. (in Thai)
- Pollution Control Department. (2020). *Operational manual for prevention and mitigation of PM2.5 in provincial areas*. Ministry of Natural Resources and Environment. (in Thai)
- Provincial Office of Natural Resources and Environment Chaiyaphum. (2023). *Meeting to prevent and solve problems of forest fires, smog, and fine particles (PM2.5) in Chaiyaphum Province*. Retrieved November 7, 2023, from <https://chaiyaphum.mnre.go.th/th/news/detail/142182> (in Thai)

- Provincial Office of Natural Resources and Environment Nakhon Ratchasima. (2023). *Forest fire control measures*. Retrieved November 7, 2023, from <https://korat.mnre.go.th/th/news/detail/141648> (in Thai)
- Special Workgroup on Forest Fires and Open Burning to Solve PM2.5 Problem. (2022). *Situation and policy recommendations on open burning in Thailand and neighboring countries 2019–2021*. Office of the Prime Minister's Policy Administration. (in Thai)
- Thai Environmental Institute. (2021). *Strategies for managing open burning in agricultural areas and policy recommendations for addressing PM2.5 in Thailand*. Thai Environmental Institute. (in Thai)
- Wangwongwatana, S. (2022). *Review of existing good practices to address open burning of agricultural residues*. United Nations Environment Programme.

ลักษณะภูมินามตามการจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านโดยการวิเคราะห์กลุ่ม
แบบ K-means กรณีศึกษา กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน
Toponymy Characteristics According to the Classification of Village
Settlements by K-means Cluster Analysis:
Case Study of Upper Northern Province Group

สุรัสวดี นางแล¹, ทศพล คชสาร^{2*}, ชรินทร์ นาครัตน์³ และ อภิญญา เหล่ากาวิ⁴

Suruswadee Nanglae¹, Tosapon Koschasan^{2*}, Charinrat Nakrat³ and Aphinya Laokawee⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการบูรณาการใช้ข้อมูลด้านสถิติร่วมกับการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภูมินามของหมู่บ้าน ลักษณะทางภูมิศาสตร์กับตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้าน ซึ่งใช้ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ข้อมูลตำแหน่งหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน 8,549 หมู่บ้าน ข้อมูลแบบจำลองความสูงเชิงเลข ข้อมูลความลาดชัน ข้อมูลแหล่งน้ำ และข้อมูลแม่น้ำสายหลัก และดำเนินการวิเคราะห์กลุ่ม (Cluster Analysis) แบบ K-means เพื่อจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ (Statistical Analysis) ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์แผนภาพกล่อง (Boxplot) เพื่อพิจารณาการกระจายของปัจจัยเชิงเปรียบเทียบ ร่วมกับการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (Spatial Analysis) ในการแปลผลและตีความ ข้อมูลด้วยองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ และใช้หลักการทฤษฎีกราฟ (Graph Theory) ในการแสดงผลความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภูมินามของหมู่บ้านกับลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน

จากผลการศึกษาพบว่า สามารถจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย อยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ 2) หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน อยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ 3) หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย อยู่ใกล้แหล่งน้ำแต่ห่างไกลแม่น้ำ และ 4) หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบบนที่สูง ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ และผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภูมินามกับสภาพภูมิศาสตร์และตำแหน่งที่ตั้ง พบว่า ความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านในแต่ละกลุ่ม มากกว่าร้อยละ 50 มีความสัมพันธ์กับลักษณะที่ตั้งและลักษณะทางภูมิศาสตร์

คำสำคัญ: ลักษณะภูมินาม การจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐาน การวิเคราะห์กลุ่มแบบ K-mean

¹ โปรแกรมวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาการคำนวณ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

² สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

³⁻⁴ โปรแกรมวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาการคำนวณ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

*Corresponding author : tosapuy_tom@hotmail.com

Abstract

In this research, geographic information systems are used in conjunction with statistical data. The objectives of this research were to classify village settlements in the upper northern region and analyze how the toponymy's features relate to its location and geographic features. Secondary data used are 8,549 village location data in the upper northern region, elevation model data, slope, water source, and major rivers. K-means cluster analysis to classify village settlements, statistical analysis using descriptive analysis, boxplot analysis to consider the distribution of comparative factors together with the use of geographic information systems for spatial analysis, and the principles of graph theory to show the relationship between characteristics.

The results of the study found that the villages were divided into 4 groups: 1) Villages are located on slightly undulating slopes, near rivers and water bodies. 2) Villages are located on undulating slopes, near rivers and water bodies. 3) Villages are located on slightly undulating slopes, near rivers and water bodies. on a slightly undulating area located near a water source but far from a river; and 4) Villages are located on a plateau on high ground and located far from rivers and water sources. The results of the analysis of the relationship between the name geography and location found that the history of the village names in each group More than 50 percent are related to location and geography.

Keywords: Toponymy, Settlement Classification, K-means Cluster Analysis

บทนำ

การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความเป็นมาที่ยาวนาน เป็นการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเป็นจุดกำเนิดของระบบสังคม การปกครอง และวัฒนธรรม โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ประกอบไปด้วยปัจจัยทางกายภาพ เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางภูมิอากาศ หรือแหล่งน้ำ เป็นต้น ปัจจัยทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ศาสนา หรือการเมือง เป็นต้น และสุดท้ายปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรืออุตสาหกรรม เป็นต้น สำหรับการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในอดีตมักเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางกายภาพ โดยเฉพาะแหล่งน้ำ มักมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำหรือลุ่มน้ำต่าง ๆ เพราะการเข้าถึงทรัพยากรน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญของการตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐาน เนื่องด้วยในพื้นที่ลุ่มน้ำจะถูกนำไปใช้ในการดำรงชีวิต และการเกษตร ตลอดจนการเดินทางขนส่ง (Rashid, 2020; Wang & Gao, 2020) เมื่อวันเวลาผ่านไปการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเข้มแข็งขึ้น การเรียกขานนามของแต่ละชุมชนส่วนใหญ่จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อม เช่น การตั้งชื่อชุมชนตามแหล่งน้ำ การตั้งชื่อชุมชนระดับความสูงของพื้นที่ การตั้งชื่อชุมชนตามพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่มีในแถบนั้น หรือบางครั้งอาจตั้งชื่อชุมชนตามประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า

และตำนาน เป็นต้น การศึกษาชื่อทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ ภูมิลำเนา และภูมิปัญญา ซึ่งมีประวัติความเป็นมาที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะ ทำให้รู้ถึงความเป็นมาด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นนั้น ๆ จะเรียกว่า “ภูมินามวิทยา”

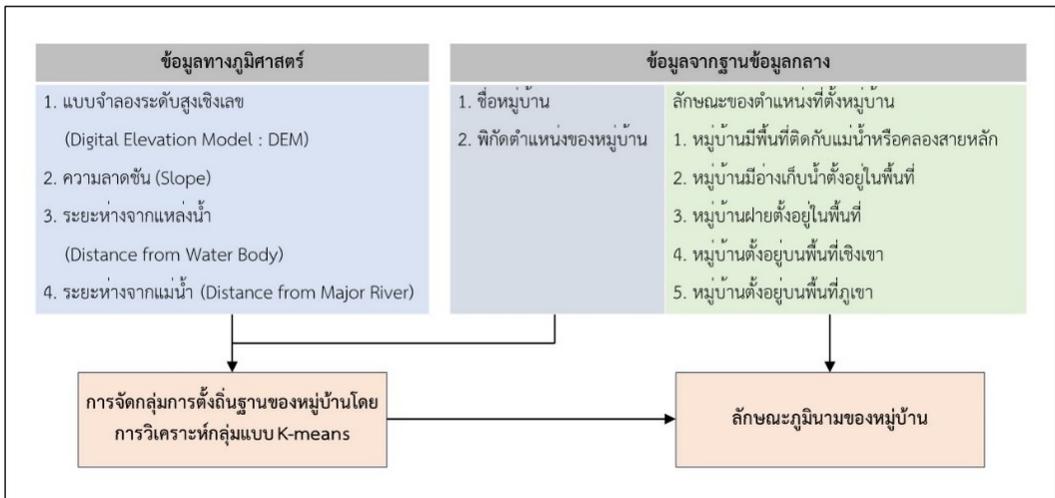
ภูมินาม หรือ ชื่อบ้านนามเมือง เป็นการตั้งชื่อที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของชุมชน เอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม รวมถึงสภาพแวดล้อมหรือลักษณะทางภูมิศาสตร์ การศึกษาภูมินามของชุมชนทำให้เข้าใจถึงความหมายของชื่อหรือประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ชาวบ้านสร้างความทรงจำร่วมกันในสังคม ทำให้ชุมชนได้ระลึกถึงความเป็นตัวตนอันเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนไว้ ได้ยึดถือและปฏิบัติตามจารีตประเพณีดั้งเดิม หรือการดำรงชีวิตตามวิถีท้องถิ่นร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และเนื่องด้วยสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่เป็นเทือกเขาสลับกับที่ราบระหว่างหุบเขาวางตัวอยู่ในแนวเหนือใต้ มีเทือกเขาซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญ ๆ หลายสาย มีที่ราบระหว่างหุบเขาที่มีแม่น้ำไหลผ่านเป็นที่ราบเชิงตะกอนที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกและเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย จึงมีชุมชนตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปในแต่ละพื้นที่ โดยชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมักตั้งชื่อตามบริบทแวดล้อมต่าง ๆ กัน ซึ่งส่วนใหญ่มักตั้งชื่อตามสภาพทางภูมิศาสตร์หรือลักษณะที่ขรุขระในพื้นที่ เช่น บ้านเด่น บ้านดอน บ้านสันป่าสัก บ้านห้วยเกียง ห้วยข้าวเฒ่า หรือ ป่าไผ่ เป็นต้น (Janta, 2014) ดังนั้น ในการพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนืออย่างยั่งยืนนอกจากจะพิจารณาบริบทสิ่งแวดล้อมในชุมชนแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยการตระหนักถึงความสำคัญและลักษณะของถิ่นฐานที่ตั้งของชุมชนตนเอง ซึ่งการจำแนกพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของชุมชนออกเป็นกลุ่ม ๆ นอกจากจะเป็นการศึกษาลักษณะพื้นที่ของชุมชนยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางภูมิศาสตร์ และลักษณะภูมินามที่สอดคล้องกับพื้นที่ ช่วยในเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ การดำเนินยุทธศาสตร์หรือนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม ทั้งทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม หรือจารีตประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ผ่านคุณค่าของภูมินามหมู่บ้านที่สะท้อนลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นลักษณะภูมิประเทศที่เป็นแหล่งน้ำ ริมแม่น้ำ หาด แก่ง ป่า หรือท้องทุ่ง เป็นต้น (Rattanapakdee, 2022) การสะท้อนคุณค่าผ่านทางภูมินามของหมู่บ้านจะทำให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจและรับรู้ถึงความเป็นมาในท้องถิ่นตนเอง สามารถสร้างเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ในท้องถิ่นที่สอดคล้องกับลักษณะที่ตั้งของถิ่นฐานหมู่บ้าน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับพื้นที่ของตนเอง และอาจนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไปได้ทั้งด้านการปกครองและการท่องเที่ยว

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเน้นบูรณาการข้อมูลเชิงสถิติร่วมกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยการวิเคราะห์กลุ่ม (Cluster Analysis) ซึ่งเป็นเทคนิคการจัดกลุ่มหน่วยข้อมูล โดยข้อมูลที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันจะมีความสัมพันธ์หรือมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และเลือกใช้การวิเคราะห์กลุ่มแบบไม่เป็นขั้นตอน (Nonhierarchical Cluster Analysis หรือบางครั้ง เรียกว่า K –Means Cluster Analysis) เนื่องจากมีข้อมูลในปริมาณมาก เพื่อการจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือ และการศึกษาลักษณะภูมินามของแต่ละกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภูมินามของหมู่บ้าน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภูมินามของหมู่บ้าน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ กับลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดโดยใช้หลักการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาสาระซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่ศึกษาและการระบุความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย ซึ่งใช้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ 4 ปัจจัย ประกอบด้วย 1) แบบจำลองระดับสูงเชิงเลข 2) ความลาดชัน 3) ระยะห่างจากแหล่งน้ำ และ 4) ระยะห่างจากแม่น้ำสายหลัก ร่วมกับข้อมูลชื่อและตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้าน จากฐานข้อมูลกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในการจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านด้วยการวิเคราะห์กลุ่มแบบ K-means จากนั้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของลักษณะภูมินามหมู่บ้านในแต่ละกลุ่มร่วมกับข้อมูลลักษณะตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้านจากฐานข้อมูลกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) หมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำหรือคลองสายหลัก 2) หมู่บ้านมีอ่างเก็บน้ำตั้งอยู่ในพื้นที่ 3) หมู่บ้านมีฝายตั้งอยู่ในพื้นที่ 4) หมู่บ้านตั้งอยู่บนพื้นที่เชิงเขา และ 5) หมู่บ้านตั้งอยู่บนพื้นที่ภูเขา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลตำแหน่งหมู่บ้าน ชื่อของหมู่บ้าน และลักษณะตำแหน่งที่ตั้งหมู่บ้าน จากฐานข้อมูลกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในเขตภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีทั้งหมด 8,549 หมู่บ้าน 707 ตำบล 103 อำเภอ ส่วนข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ซึ่งประกอบไปด้วย ข้อมูลแบบจำลองความสูงเชิงเลขและความลาดชัน จากกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่วนข้อมูลแหล่งน้ำและแม่น้ำสายหลักได้มาจากเว็บไซต์ มิตรเอิร์ท (mitrearth, 2019)

2. การจัดการข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการจัดการข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ทำการตรวจสอบข้อมูลตำแหน่งที่ตั้งหมู่บ้านของแต่ละจังหวัด โดยการนำจุดพิกัดไปสกัด (Extract) กับข้อมูลเชิงพื้นที่ของแต่ละจังหวัด 2) หากพบค่า NA จะกลับไปตรวจสอบจุดพิกัดของหมู่บ้านอีกครั้งจากเว็บไซต์ Google Map และเลือกจุดพิกัดใหม่ที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้านจากสถานที่สำคัญในหมู่บ้าน เช่น วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม หรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น 3) นำจุดพิกัดใหม่ที่ได้ไปสกัดกับข้อมูลเชิงพื้นที่อีกครั้ง และทำการตรวจสอบจนไม่มีค่า NA 4) ทำการสร้างชุดข้อมูล (Data set) เพื่อใช้สำหรับการวิเคราะห์ต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์กลุ่ม (Cluster Analysis) แบบ K-means เพื่อจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน โดยเริ่มจากใช้วิธี Elbow Method ในการกำหนดจำนวนกลุ่ม (กำหนดค่า K) จากนั้นทำการวิเคราะห์กลุ่มโดยใช้โปรแกรม R 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ (Statistical Analysis) ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์แผนภาพกล่อง (Boxplot) เพื่อพิจารณาการกระจายของแต่ละปัจจัยเปรียบเทียบกันในแต่ละกลุ่มรวมกับการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (Spatial Analysis) ในการแปลผลและตีความข้อมูลด้วยองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ และใช้หลักการทฤษฎีกราฟ (Graph Theory) ในการแสดงภาพความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภูมินามของหมู่บ้านกับลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน

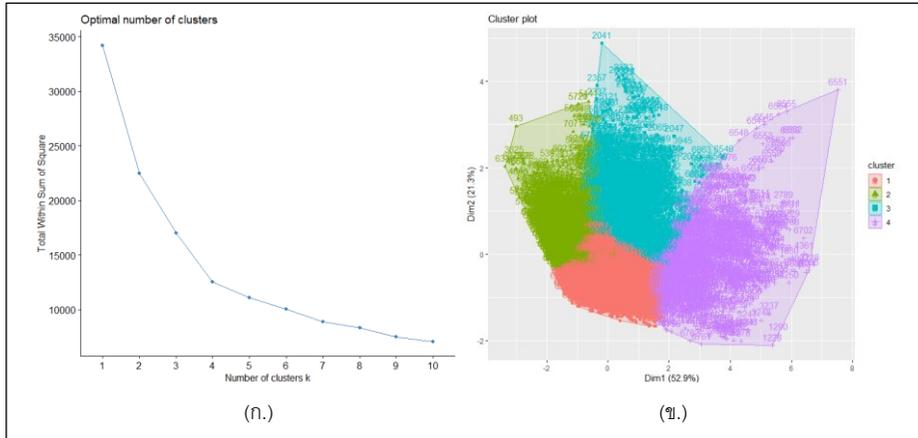
ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการการจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภูมินามของหมู่บ้าน ลักษณะภูมิศาสตร์และลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้ผลการวิจัย ดังนี้

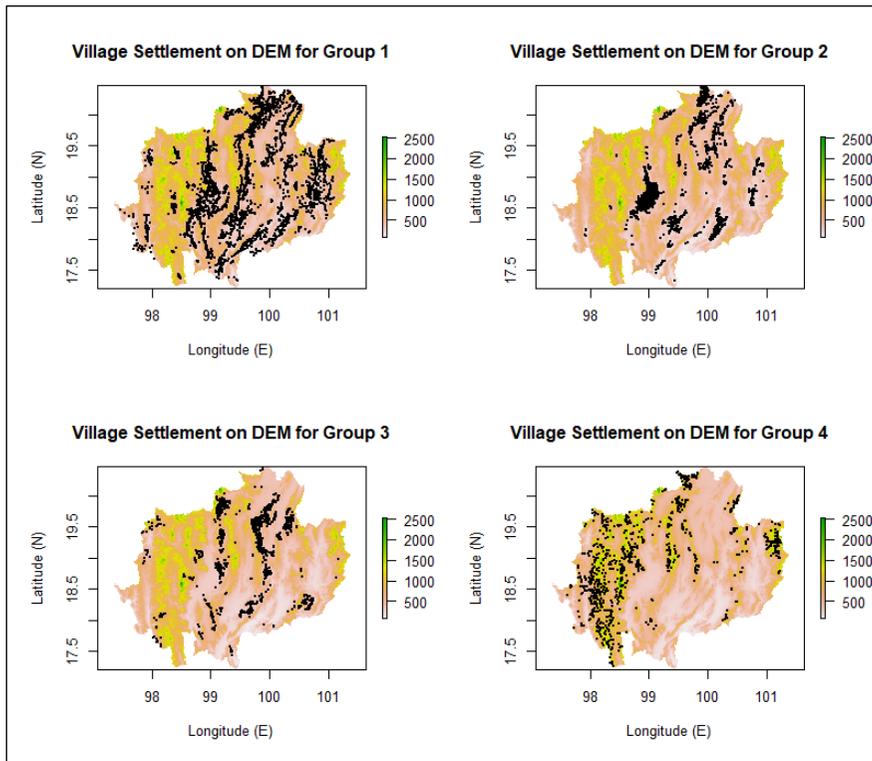
1. การจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

การจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ใช้การวิเคราะห์กลุ่มแบบ K-means โดยใช้วิธี Elbow Method ในการกำหนดค่า K จากภาพที่ 2 (ก.) จะเห็นว่าที่ $K = 4$ เป็นจุดที่กราฟมีลักษณะหักมากที่สุด ดังนั้นจึงกำหนดให้มีจำนวนกลุ่มทั้งหมด 4 กลุ่ม และทำการจัดกลุ่มหน่วยข้อมูลทั้งหมด 8,549 หมู่บ้านได้เป็น 4 กลุ่ม ดังแสดงในภาพที่ 2 (ข.) และพล็อตจุดพิกัดหมู่บ้านในแต่ละกลุ่มลงบน

แผนที่ความสูง จะได้ดังแสดงในภาพที่ 3 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแต่ละกลุ่มมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

ภาพที่ 2 Elbow Method (ก.) และผลการจัดกลุ่มเมื่อ K = 4 (ข.)

ภาพที่ 3 จุดพิกัดหมู่บ้านในแต่ละกลุ่มบนแผนที่ความสูงจากระดับทะเลปานกลาง

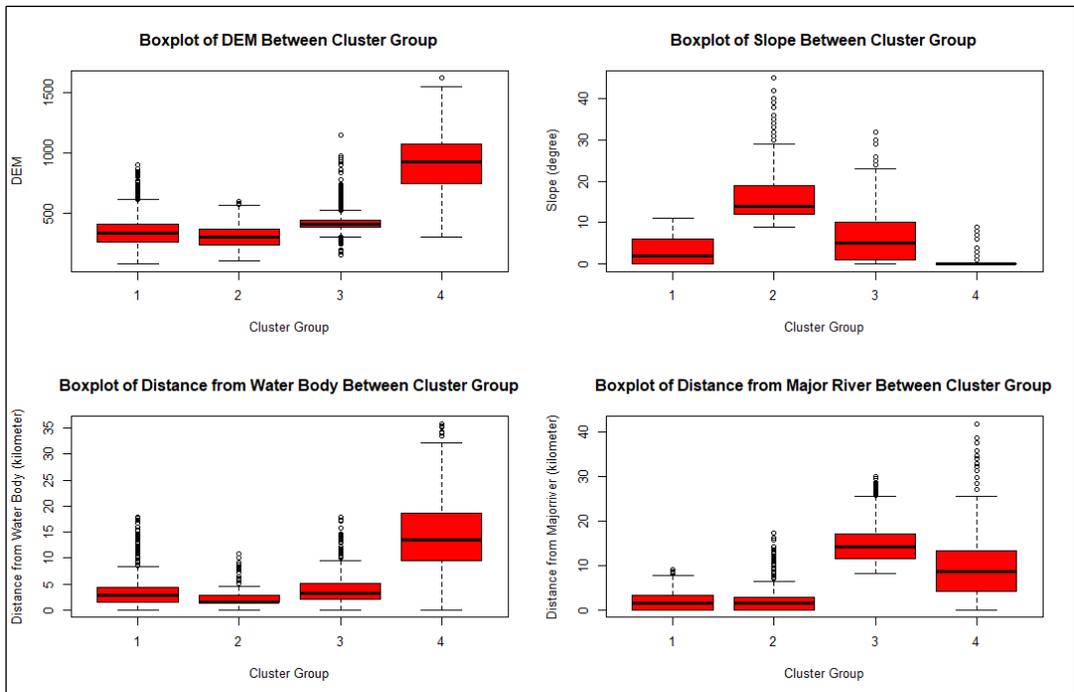
เมื่อนำข้อมูลปัจจัยในแต่ละกลุ่มมาเปรียบเทียบและพิจารณาการกระจายของข้อมูล ดังแสดงในภาพที่ 4 ได้ผลการศึกษาดังนี้

1) การจัดกลุ่มตามปัจจัยด้านความสูงจากระดับทะเลปานกลาง พบว่า ในกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 ค่อนข้างเกาะกลุ่มกัน และมีความสูงโดยประมาณใกล้เคียงกัน ส่วนกลุ่มที่ 4 มีการกระจายของความสูงมากกว่า และมีความสูงโดยประมาณมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

2) การจัดกลุ่มตามปัจจัยด้านความลาดชัน พบว่า ความลาดชันโดยประมาณของกลุ่มที่ 2 มากที่สุด รองลงมาได้แก่ กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 4 ตามลำดับ โดยเฉพาะกลุ่มที่ 4 มีการเกาะกลุ่มกันอย่างแน่นหนา ใกล้กับความลาดชันที่ 0 องศา

3) การจัดกลุ่มตามปัจจัยด้านระยะห่างจากแหล่งน้ำ พบว่า ในกลุ่มที่ 4 ห่างไกลจากแหล่งน้ำมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มอื่น ๆ มีระยะห่างจากแหล่งน้ำใกล้เคียงกัน

4) การจัดกลุ่มตามปัจจัยด้านระยะห่างจากแม่น้ำสายหลัก พบว่า กลุ่มที่ 3 มีระยะห่างจากแม่น้ำสายหลักมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มที่ 4 ส่วนกลุ่มที่ 1 และ 2 มีระยะห่างจากแม่น้ำสายหลักใกล้เคียงกัน

ภาพที่ 4 แผนภาพกล่อง (Boxplot) แสดงการกระจายของแต่ละปัจจัยเปรียบเทียบกันในแต่ละกลุ่ม

ตารางที่ 1 ค่าสถิติของปัจจัยทางภูมิศาสตร์จำแนกตามกลุ่ม

GIS	ค่าสถิติ	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3	กลุ่มที่ 4
DEM (เมตร)	ค่าเฉลี่ย	342.90	297.94	417.22	910.98
	S.D.	115.45	81.46	91.87	236.41
	ค่าต่ำสุด-ค่าสูงสุด	79.50-899.00	108.00-594.00	154.50-1145.50	302.50-1618.00
Slope (องศา)	ค่าเฉลี่ย	3.21	15.80	6.25	0.15
	S.D.	2.94	5.36	5.87	0.75
	ค่าต่ำสุด-ค่าสูงสุด	0.00-11.00	9.00-45.00	0.00-32.00	0.00-9.00
Water Body (กิโลเมตร)	ค่าเฉลี่ย	3.32	2.02	3.95	14.75
	S.D.	2.97	1.46	2.74	7.07
	ค่าต่ำสุด-ค่าสูงสุด	0.00-17.89	0.00-10.88	0.00-17.89	0.0-35.84
Major River (กิโลเมตร)	ค่าเฉลี่ย	2.06	1.97	14.59	9.34
	S.D.	2.40	2.68	4.26	6.66
	ค่าต่ำสุด-ค่าสูงสุด	0.00-9.14	0.00-17.37	8.08-30.02	0.00-41.85
จำนวน (ร้อยละ)		3,651 (42.71)	2,450 (28.66)	1,580 (18.48)	868 (10.15)

จากตารางที่ 1 แสดงค่าสถิติของปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของแต่ละกลุ่ม พบว่า กลุ่มที่ 1 มีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.71 รองลงมาคือกลุ่มที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 28.66 กลุ่มที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 18.48 และกลุ่มที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 10.51 เมื่อพิจารณาจากความสูง (DEM) พบว่า กลุ่มที่ 4 มีความสูงเฉลี่ยมากที่สุด โดยมีความสูงเฉลี่ย 910.98 เมตร รองลงมาได้แก่กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากความลาดชัน (Slope) พบว่า กลุ่มที่ 2 มีความลาดชันเฉลี่ยมากที่สุด คือ 15.80 องศา จัดเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน รองลงมาได้แก่กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 4 ตามลำดับ โดยกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 3 จัดเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อยและกลุ่มที่ 4 จัดเป็นพื้นที่ราบถึงเกือบราบ เมื่อพิจารณาจากระยะห่างจากแหล่งน้ำ (Water Body) พบว่า กลุ่มที่ 4 มีระยะห่างโดยเฉลี่ยจากแหล่งน้ำมากที่สุดคือ 14.75 กิโลเมตร รองลงมาได้แก่กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากระยะห่างจากแม่น้ำสายหลัก (Major River) พบว่า กลุ่มที่ 3 มีระยะห่างโดยเฉลี่ยจากแม่น้ำสายหลัก มากที่สุดคือ 14.75 กิโลเมตร รองลงมาได้แก่กลุ่มที่ 4 กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ จากผลการวิเคราะห์เชิงสถิติสามารถสรุปลักษณะพื้นที่ของแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

- หมู่บ้านกลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อยที่ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ
- หมู่บ้านกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ลูกคลื่นลอนชันที่ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ
- หมู่บ้านกลุ่มที่ 3 ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อยที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำแต่ห่างไกลแม่น้ำ
- หมู่บ้านกลุ่มที่ 4 ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบบนที่สูง ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ

ตารางที่ 2 ลักษณะภูมินาม 10 อันดับแรกของหมู่บ้านจำแนกตามกลุ่ม

ลำดับ	กลุ่มที่ 1		กลุ่มที่ 2		กลุ่มที่ 3		กลุ่มที่ 4	
	ภูมินาม	จำนวน (ร้อยละ)	ภูมินาม	จำนวน (ร้อยละ)	ภูมินาม	จำนวน (ร้อยละ)	ภูมินาม	จำนวน (ร้อยละ)
1	ห้วย	292 (8.00)	สัน	201 (8.20)	แม่	143 (9.05)	แม่	163 (18.78)
2	แม่	287 (7.86)	ป่า	199 (8.12)	สัน	132 (8.35)	ห้วย	139 (16.01)
3	ป่า	220 (6.03)	หนอง	126 (5.14)	ป่า	123 (7.78)	ปาง	48 (5.53)
4	สัน	160 (4.38)	แม่	120 (4.90)	ห้วย	116 (7.34)	ขุน	32 (3.69)
5	ทุ่ง	142 (3.89)	ทุ่ง	84 (3.43)	ทุ่ง	68 (4.30)	ป่า	25 (2.88)
6	หนอง	136 (3.73)	ศรี	82 (3.35)	หนอง	58 (3.67)	ผา	25 (2.88)
7	นา	110 (3.01)	ท่า	76 (3.10)	ใหม่	55 (3.48)	หนอง	23 (2.65)
8	น้ำ	107 (2.93)	ดอน	53 (2.16)	นา	42 (2.66)	น้ำ	23 (2.65)
9	ใหม่	102 (2.79)	ห้วย	53 (2.16)	ร่อง	41 (2.59)	นา	21 (2.42)
10	ท่า	88 (2.41)	ต้น	52 (2.12)	โป่ง	34 (2.15)	ดอย	15 (1.73)
จำนวน	3,651 หมู่บ้าน		2,450 หมู่บ้าน		1,580 หมู่บ้าน		868 หมู่บ้าน	

จากตารางที่ 2 แสดงลักษณะภูมินามที่พบมากที่สุด 10 อันดับแรกของหมู่บ้านจำแนกตามกลุ่ม พบว่าในกลุ่มที่ 1 พบหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า ห้วย มากที่สุด รองลงมาคือ แม่ ป่า สัน ทุ่ง หนอง นา น้ำ ใหม่ และท่า ตามลำดับ จำแนกเป็นภูมินามที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำหรือแหล่งน้ำ ได้แก่ ห้วย แม่ หนอง น้ำ และท่า ภูมินามที่เกี่ยวข้องกับลักษณะเด่นในพื้นที่ ได้แก่ ป่า สัน ทุ่ง และนา ภูมินามที่เกี่ยวข้องกับลักษณะชุมชน ได้แก่ ใหม่

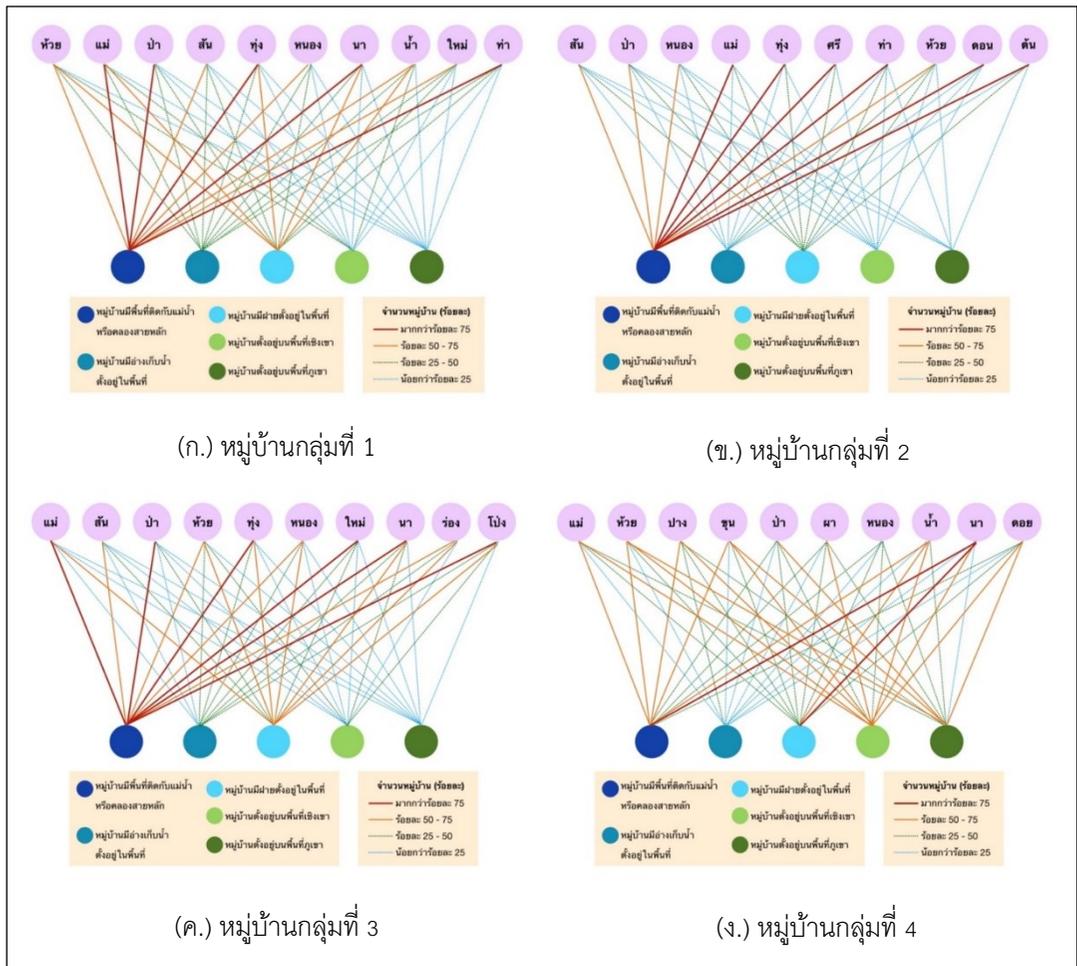
ในกลุ่มที่ 2 พบหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า สัน มากที่สุด รองลงมาคือ ป่า หนอง แม่ ทุ่ง ศรี ท่า ดอน ห้วย และต้น ตามลำดับ จำแนกเป็นภูมินามที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำหรือแหล่งน้ำ ได้แก่ หนอง แม่ ท่า และห้วย ภูมินามที่เกี่ยวข้องกับลักษณะเด่นในพื้นที่ ได้แก่ สัน ป่า ทุ่ง ดอน และต้น ภูมินามที่เกี่ยวข้องกับลักษณะชุมชน ได้แก่ ศรี

ในกลุ่มที่ 3 พบหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า แม่ มากที่สุด รองลงมาคือ สัน ป่า ห้วย ทุ่ง หนอง ใหม่ นา ร่อง และโป่ง ตามลำดับ จำแนกเป็นภูมินามที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำหรือแหล่งน้ำ ได้แก่ แม่ ห้วย หนอง และร่อง ภูมินามที่เกี่ยวข้องกับลักษณะเด่นในพื้นที่ ได้แก่ สัน ป่า ทุ่ง นา และโป่ง ภูมินามที่เกี่ยวข้องกับลักษณะชุมชน ได้แก่ ใหม่

ในกลุ่มที่ 4 พบหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า แม่ มากที่สุด รองลงมาคือ ห้วย ปาง ชุน ป่า ผา หนอง น้ำ นา และดอย ตามลำดับ จำแนกเป็นภูมินามที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำหรือแหล่งน้ำ ได้แก่ แม่ ห้วย ชุน หนอง และน้ำ ภูมินามที่เกี่ยวข้องกับลักษณะเด่นในพื้นที่ ได้แก่ ปาง ป่า ผา นา และดอย ตามลำดับ

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภูมินามของหมู่บ้าน ลักษณะภูมิศาสตร์กับลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภูมินามของหมู่บ้านกับลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน พบว่า ในภูมินามในกลุ่มที่ 1 พบว่า ทุกชื่อมีจำนวนหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำหรือคลองสายหลักมากกว่าร้อยละ 50 ในขณะที่หมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า ห้วย แม่ หุ่ง นา และน้ำ มีจำนวนหมู่บ้านที่มีฝายตั้งอยู่ในพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ 50-75 ส่วน ป่า สัน หนอง ใหม่ และท่า มีจำนวนหมู่บ้านที่มีฝายตั้งอยู่ในพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ 25-50 นอกจากนี้ยังพบว่า ทุกชื่อมีจำนวนหมู่บ้านตั้งอยู่บนพื้นที่ภูเขาน้อยกว่าร้อยละ 25 และมีจำนวนหมู่บ้านที่มีอ่างเก็บน้ำตั้งอยู่ในพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ 25-50 ดังแสดงในภาพที่ 5 (ก.)

ภาพที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภูมินามของหมู่บ้านกับลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านของแต่ละกลุ่ม

ในกลุ่มที่ 2 พบว่า ทุกชื่อมีจำนวนหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำหรือคลองสายหลักมากกว่าร้อยละ 50 เช่นเดียวกับกลุ่มที่ 1 ในขณะที่ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านอื่น ๆ มีจำนวนหมู่บ้านน้อยกว่าร้อยละ 50 และเป็นที่น่าสังเกตว่า หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนที่ภูเขาไม่มีหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า แม่ หุ่น ศรี และดอน ส่วนหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนที่เชิงเขาไม่มีหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า ต้น ดังแสดงในภาพที่ 5 (ข.)

ในกลุ่มที่ 3 พบว่า ทุกชื่อมีจำนวนหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำหรือคลองสายหลักมากกว่าร้อยละ 50 เช่นเดียวกับกลุ่มที่ 1 และ กลุ่มที่ 2 และหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า แม่ ห้วย หุ่น หนอง นา ร่อง และโป่ง มีจำนวนหมู่บ้านที่มีผายตั้งอยู่ในพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ 50-75 ส่วนหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า สัน ป่า ใหม่ และโป่ง มีจำนวนหมู่บ้านที่มีผายตั้งอยู่ในพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ 25-50 ในขณะที่จำนวนหมู่บ้านที่มีอ่างเก็บน้ำที่ตั้งในพื้นที่ มีพื้นที่ตั้งอยู่บนเชิงเขา และมีพื้นที่ตั้งอยู่บนภูเขาของทุกชื่อ พบน้อยกว่าร้อยละ 50 และเป็นที่น่าสังเกตว่า หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนที่ภูเขาไม่มีหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า ร่อง ดังแสดงในภาพที่ 5 (ค.)

ในกลุ่มที่ 4 พบว่า หมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า นา มีจำนวนหมู่บ้านที่ติดแม่น้ำหรือคลองสายหลัก และมีฝายตั้งอยู่ในพื้นที่มากกว่าร้อยละ 75 ในขณะที่ หมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า แม่ ห้วย ปาง ขุน และน้ำ มีจำนวนหมู่บ้านที่ติดแม่น้ำหรือคลองสายหลักระหว่างร้อยละ 50-75 ส่วนหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า ป่า ผา หนอง และดอย มีจำนวนหมู่บ้านที่ติดแม่น้ำหรือคลองสายหลักระหว่างร้อยละ 25-50 นอกจากนี้พบว่าหมู่บ้านส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนเชิงเขา โดยหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า แม่ ห้วย ปาง ขุน ผา น้ำ นา และดอย มีจำนวนหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนเชิงเขาระหว่างร้อยละ 50-75 ส่วนหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า ป่า และหนอง มีจำนวนหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนเชิงเขา ระหว่างร้อยละ 25-50 นอกจากนี้ยังพบว่า หมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า ห้วย ขุน ป่า และดอย มีจำนวนหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนภูเขา ระหว่างร้อยละ 50-75 หมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า แม่ ปาง ผา หนอง และน้ำ มีจำนวนหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนภูเขา ระหว่างร้อยละ 25-50 และมีเพียงหมู่บ้านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า นา ที่มีจำนวนหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนภูเขาน้อยกว่าร้อยละ 25 ดังแสดงในภาพที่ 5 (ง.)

จากผลการวิเคราะห์จัดกลุ่มสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภูมินามและลักษณะที่ตั้งหมู่บ้าน สามารถสรุปความสัมพันธ์ได้ ดังแสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

กลุ่มหมู่บ้านในกลุ่มที่ 1 ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย และตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำหรือแหล่งน้ำ จากการพิจารณาความสัมพันธ์ พบว่า ลักษณะภูมินามทั้ง 10 อันดับแรกในกลุ่มที่ 1 มีความสัมพันธ์กับลักษณะที่ตั้งหมู่บ้านที่อยู่ติดแม่น้ำหรือคลองสายหลักมากกว่าร้อยละ 50 และลักษณะภูมินาม ห้วย แม่ หุ่ง นา และน้ำ มีฝายตั้งอยู่ในพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ 50-75

กลุ่มหมู่บ้านในกลุ่มที่ 2 ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ จากการพิจารณาความสัมพันธ์ พบว่า ลักษณะภูมินามทั้ง 10 อันดับแรกในกลุ่มที่ 1 มีความสัมพันธ์กับลักษณะที่ตั้งหมู่บ้านที่อยู่ติดแม่น้ำหรือคลองสายหลักมากกว่าร้อยละ 50

กลุ่มหมู่บ้านในกลุ่มที่ 3 ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อยที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำแต่ห่างไกลแม่น้ำ จากการพิจารณาความสัมพันธ์ พบว่า ลักษณะภูมินามทั้ง 10 อันดับแรกในกลุ่มที่ 1 มีความสัมพันธ์กับลักษณะที่ตั้งหมู่บ้านที่อยู่ติดแม่น้ำหรือคลองสายหลักมากกว่าร้อยละ 50 ลักษณะภูมินาม แม่ ห้วย หุ่ง หนอง นา ร่อง และโป่ง มีฝายตั้งอยู่ในพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ 50-75

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมินาม และลักษณะที่ตั้งหมู่บ้าน

กลุ่มที่	ลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์	ลักษณะภูมินาม	ลักษณะที่ตั้งหมู่บ้าน
1	พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ	- แหล่งน้ำ ได้แก่ ห้วย แม่ หนอง น้ำ ท่า - ลักษณะเด่นของพื้นที่ ได้แก่ ป่า สัน หุ่ง นา - ลักษณะชุมชน ได้แก่ ใหม่	- มากกว่าร้อยละ 50 ติดกับแม่น้ำหรือคลองสายหลักในทุกภูมินาม - ห้วย แม่ หุ่ง นา และน้ำ มีฝายตั้งอยู่ในพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ 50-75

2	พื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและ แหล่งน้ำ	- แหล่งน้ำ ได้แก่ หนอง แม่ ท่า ห้วย - ลักษณะเด่นของพื้นที่ ได้แก่ สัน ป่า พุง ดอน ต้น - ลักษณะชุมชน ได้แก่ ศรี	- มากกว่าร้อยละ 50 ติดกับแม่น้ำหรือ คลองสายหลัก ในทุกภูมิภาค
3	พื้นที่ลูกคลื่นลอน ลาดเล็กน้อยที่ตั้งอยู่ ใกล้แหล่งน้ำแต่ ห่างไกลแม่น้ำ	- แหล่งน้ำ ได้แก่ แม่ ห้วย หนอง ร่อง - ลักษณะเด่นของพื้นที่ ได้แก่ สัน ป่า พุง นา โป่ง - ลักษณะชุมชน ได้แก่ ใหม่	- มากกว่าร้อยละ 50 ติดกับแม่น้ำหรือ คลองสายหลักในทุกภูมิภาค - แม่ ห้วย พุง หนอง นา ร่อง และ โป่ง มี ฝายตั้งอยู่ในพื้นที่อยู่ระหว่างร้อยละ 50-75
4	พื้นที่ราบบนที่สูง ตั้งอยู่ไกลแม่น้ำและ แหล่งน้ำ	- แหล่งน้ำ ได้แก่ แม่ ห้วย ขุน หนอง น้ำ - ลักษณะเด่นของพื้นที่ ได้แก่ ปาง ป่า ผา นา ดอย	- นา อยู่ติดแม่น้ำหรือคลองสายหลัก และมี ฝายตั้งอยู่ในพื้นที่มากกว่าร้อยละ 75 - แม่ ห้วย ปาง ขุน และน้ำ อยู่ติดแม่น้ำ หรือคลองสายหลักระหว่างร้อยละ 50-75 - แม่ ห้วย ปาง ขุน ผา น้ำ นา และดอย ตั้งอยู่บนเชิงเขาระหว่างร้อยละ 50-75 - ห้วย ขุน ป่า และดอย ตั้งอยู่บนภูเขา ระหว่างร้อยละ 50-75

กลุ่มหมู่บ้านในกลุ่มที่ 4 ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบบนที่สูง ตั้งอยู่ไกลแม่น้ำและแหล่งน้ำ จากการพิจารณาความสัมพันธ์ พบว่า มีเพียงลักษณะภูมินาม นา ที่อยู่ติดแม่น้ำหรือคลองสายหลัก และมีฝายตั้งอยู่ในพื้นที่มากกว่าร้อยละ 75 ส่วนลักษณะภูมินาม แม่ ห้วย ปาง ขุน และน้ำ อยู่ติดแม่น้ำหรือคลองสายหลักระหว่างร้อยละ 50-75 ลักษณะภูมินามแม่ ห้วย ปาง ขุน ผา น้ำ นา และดอย ตั้งอยู่บนเชิงเขาระหว่างร้อยละ 50-75 และลักษณะภูมินามห้วย ขุน ป่า และดอย ตั้งอยู่บนภูเขาระหว่างร้อยละ 50-75

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาลักษณะภูมินามตามการจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านโดยการวิเคราะห์กลุ่มแบบ K-means กรณีศึกษา กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งเป็นการใช้ข้อมูลเชิงสถิติร่วมกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการประมวลผลเชิงพื้นที่ โดยทำการจัดกลุ่มหน่วยข้อมูลทั้งหมด 8,549 หมู่บ้านได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ หมู่บ้านกลุ่มที่ 1 ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อยที่ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ หมู่บ้านกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ลูกคลื่นลอนชันที่ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ หมู่บ้านกลุ่มที่ 3 ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อยที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำแต่ห่างไกลแม่น้ำ และหมู่บ้านกลุ่มที่ 4 ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ

บนที่สูง ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำและแหล่งน้ำ จะเห็นได้ว่าลักษณะการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมักตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อยระหว่างหุบเขาหรือพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน ซึ่งมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านหรือมีแหล่งน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคหรือทำการเกษตร แต่ถ้าหากพื้นที่ที่อยู่ไกลจากแม่น้ำลำคลองก็จะอยู่ใกล้แหล่งน้ำ สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกพร ไชยลังกา และบุญศิริ สุขพร้อมสรรพ (Chailungka and Sukpromsun, 2021) ที่ได้ศึกษาเส้นทางการเดินทางและการตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อ ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ซึ่งพบว่าชุมชนไทลื้อนิยมตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบระหว่างหุบเขาที่มีแม่น้ำไหลผ่านทั้งแบบ Linear Village และแบบ Cluster Village และแม้ว่าภูมิประเทศของภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่จะเป็นเทือกเขาสูงก็ตามแต่เทือกเขาสูงเหล่านี้ยังเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญ ๆ เช่น แม่น้ำปิง แม่น้ำกก แม่น้ำลาว และแม่น้ำอิง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำเล็ก ๆ อีกมากมาย เช่น น้ำปาย น้ำยม น้ำฝาง น้ำคำ น้ำแม่สาย น้ำแม่จัน เป็นต้น ซึ่งการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำลำคลองไหลผ่านหรือมีแหล่งน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคหรือทำการเกษตรแล้ว ยังมีความสำคัญต่อการเดินทางติดต่อค้าขายในอดีต (Thongchai, 2015)

และเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภูมินามกับสภาพภูมิศาสตร์และตำแหน่งที่ตั้ง พบว่า ความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านในแต่ละกลุ่ม มากกว่าร้อยละ 50 มีความสัมพันธ์กับลักษณะที่ตั้งและลักษณะทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีต เนื่องจากชุมชนต้องอาศัยแหล่งน้ำ ลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิต จึงเกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการตั้งถิ่นฐานกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ แต่บางหมู่บ้านที่มีชื่อที่ระบุถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์แต่ไม่ปรากฏในตำแหน่งที่สัมพันธ์กัน อาจเนื่องจากการย้ายถิ่นฐานของผู้คนและใช้ชื่อหมู่บ้านเดิมในพื้นที่ใหม่ หรือพื้นที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงจากธรรมชาติ เช่น กระบวนการภายในและภายนอกของโลก ภัยพิบัติ หรือเกิดจากการกระทำของมนุษย์ จึงทำให้พื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังมีเหลือเพียงชื่อหมู่บ้านที่ยังคงเป็นสิ่งที่ทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของพื้นที่สอดคล้องกับการศึกษาของ (Rattanapakdee, 2022) ที่ระบุถึงประวัติความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านแต่ละแห่งมีคุณค่าและสะท้อนลักษณะทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางภูมิศาสตร์และพรรณพืชพรรณสัตว์ และแม้ว่าเวลาต่อมาสิ่งต่าง ๆ อาจเปลี่ยนแปลงหรือสูญสลายไป แต่ชื่อหมู่บ้านที่ยังคงอยู่จะเป็นหลักฐานที่ทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ทางกายภาพขอพื้นที่ได้อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับการศึกษาของ (Naijarun et al., 2016) ที่พบว่าภูมินามในตำบลเมืองบางขลัง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย มีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามลักษณะทางภูมิศาสตร์มากที่สุด และยังสอดคล้องกับ (Umpin and Rukmanee, 2014) ที่ได้ศึกษาเรื่องชื่อบ้านนามเมืองจังหวัดบุรีรัมย์ : กรณีศึกษาอำเภอพุทไธสง นาโพธิ์ และบ้านใหม่ไชยพจน์ ที่พบว่า ที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ปรากฏมากที่สุด คือ ภูมิประเทศ นอกจากนั้น (Areprachakun and Cheewinsiriwat, 2016) ได้ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์วิเคราะห์ชื่อหมู่บ้านตามลักษณะภูมิประเทศในจังหวัดน่าน โดยใช้ ระดับความสูง ความลาดชัน และแหล่งน้ำ พบว่า หมู่บ้านที่มีชื่อเกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิประเทศเฉพาะส่วนใหญ่ตรงกับสภาพแวดล้อมภูมิประเทศเหล่านั้น หมู่บ้านที่มีชื่อเกี่ยวข้องกับเนินลาดนั้นตั้งอยู่บนพื้นที่ลาดเอียงหรือใกล้เคียง นอกจากนี้ยังพบว่าหมู่บ้าน

ส่วนใหญ่ที่มีชื่อเกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำอยู่ห่างจากแหล่งน้ำไม่เกิน 1 กิโลเมตร และมีเพียงบางหมู่บ้านที่ไม่พบความสัมพันธ์นั้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

1. ในการวิเคราะห์จัดกลุ่มแบบ K-means เป็นการจัดกลุ่มโดยใช้ปัจจัยที่เป็นเชิงปริมาณเท่านั้น หากมีปัจจัยเชิงคุณภาพ อาจต้องใช้การวิเคราะห์จัดกลุ่มด้วยเทคนิคอื่น ๆ
2. ในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เป็นเพียงการวิเคราะห์เบื้องต้นเท่านั้น ดังนั้นในการวิเคราะห์เชิงลึกอาจใช้เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติขั้นสูงเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภูมินามกับสภาพภูมิศาสตร์และตำแหน่งที่ตั้ง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนสามารถใช้ข้อมูลในวางแผนการบริหารการพัฒนาเชิงพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่และบริบทชุมชน
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ข้อมูลในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับพื้นที่ดินและอาจนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไปได้ทั้งด้านการปกครองและการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. ควรมีการวิจัยในพื้นที่ในระดับที่เล็กลงและดำเนินการสำรวจเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างภูมินามกับตำแหน่งที่ตั้งในพื้นที่จริง
2. ควรเพิ่มการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของภูมินามมิติด้านสังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และด้านอื่น ๆ ที่มีคุณค่า

เอกสารอ้างอิง

- Areeprachakun, P. and Cheewinsiriwat, P. (2016). “A GIS Study of Toponyms in Nan Province, Thailand”, *Journal of social science Srinakharinwirot University*, 19: 170-185.
- Chailungka, K. and Sukpromsun, B. (2021). “Tai Lue Journey and their Settlements: A Case Study of Chiang Kham District, Phayao Province”. *The Journal of Spatial Innovation Development*, 2(3): 40-54.
- Janta, R. (2014). “The Indigenous Place Name in Local History and Folk Literature in the Upper North”. *Journal of Liberal Arts Maejo University* 2(2): 97-214.
- mitrearth. (2019). “Map”. <https://www.mitrearth.org/category/map/>. 15 March 2023.
- Naijarun, K. et al. (2016). “A Study of Toponyms of Muang Bangkhlang Community Network,

Sawankhalok District, Sukhothai Province”, *Journal of Humanities and Social Sciences*

Maharakham University, 35(4): 1-12.

Rashid, M. (2020). “Factors affecting location and siting of settlements”. *Journal of Southeast*

University, 14, 44:53.

Rattanapakdee, O. (2022). “The Values of Toponyms of Village Names in Nan Province”.

University of the Thai Chamber of Commerce Journal Humanities and Social Sciences, 42(2): 82-96.

Thongchai, U. (2015). ““Wiang Chiang Rung”, a Community on a Trade Route in the Upper

North: A Case Study of Wiang Chiang Rung Pottery”. *Silpakorn University e-Journal*,

35(2): 105-130.

Umpin, N. and Rukmanee, S. (2014). “Names of village in Buriram Province: A case study of

Phutthaisong, Na Pho, and Ban Mai Chaiyaphot districts.”, *Rommayasan*, 12(2): 75-89.

Wang, F., & Gao, C. (2020). “Settlement–river relationship and locality of river-related built

environment”. *Indoor and Built Environment*, 29(10), 1331:1335.

ความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน

ผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2

The Necessity to Promote the Quality of Life of People Receiving State Welfare Cards in The Northeastern Region 2

สุวัฒน์ สื่อกกลาง^{1*} กฤตติกา แสนโภชน² และ บุษกร สุขแสน³

Suwat Sueklang¹, Krittika Sanphoch² and Bussagorn Suksan³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรได้แก่ ผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ จังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม และจังหวัดมุกดาหาร จำนวน 583,293 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน สุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม หากคุณภาพเครื่องมือ ได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.80-1.00 และได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ PNI_{modified}

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 51.75 มีอายุ ตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ร้อยละ 48.50 มีวุฒิการศึกษาประถมศึกษาหรือต่ำกว่าร้อยละ 63.75 มีอาชีพอื่น ๆ (ทำนา ทำสวน ทำไร่) ร้อยละ 52.00 มีรายได้ไม่เกิน 30,000 บาทต่อปี ร้อยละ 57.75 จำนวน 400 คน คิดเป็นร้อยละ 100 2) ความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 เมื่อเรียงลำดับความต้องการจำเป็น ลำดับที่ 1 ด้านรายได้ (PNI_{modified} =0.33) ลำดับที่ 2 ด้านสุขภาพ (PNI_{modified} =0.22)และ ด้านการศึกษา (PNI_{modified} =0.22) และลำดับที่ 3 ด้านสภาพแวดล้อม (PNI_{modified} =0.20)

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2

Abstract

The objectives of this research were: to study the needs necessary to promote the quality of life of the people who receive state welfare cards in the Northeastern Region 2. The design of this research was quantitative, which studied the needs and necessities. The population

¹ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

includes State welfare card recipients in Sakon Nakhon, Province Nakhon Phanom Province, and Mukdahan Province, totaling 583,293 people, a sample of 400 people, stratified random sampling The instrument used in the research was a questionnaire to determine the quality of the instrument. The consistency value was 0.80-1.00 and the confidence value was 0.94. Data were analyzed using frequency statistics, percentage, mean and standard deviation, and PNI-modified

The results of the research found that 1) a sample group of 400 people, the majority of respondents were female, 51.75 percent, aged 55 years and over, 48.50 percent had a primary school education or less, 63.75 percent had other occupations (working paddy field, gardening, farming) 52.00 percent, income not exceeding 30,000 baht per year, 57.75 percent, 400 people, calculated as 100 percent, 2) the needs were necessary to promote the quality of life of people receiving state welfare cards in the northeastern region 2, when arranged namely were No. 1 in terms of income (PNI_{Modified} =0.33) No. 2 health (PNI_{modified} =0.22) and education (PNI_{modified} =0.22) and, third, environment (PNI_{modified} =0.20)

Keywords: quality of life/state welfare card / upper northeastern province group

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ที่มี เป้าหมายจะยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนไทยมีสุขภาพที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายประชากรแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ซึ่งการที่จะขับเคลื่อนให้บรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวได้ โดยการทำงานอย่างมีส่วนร่วมบูรณาการทำงานร่วมกัน ด้วยการใช้พื้นที่เป็นฐานประชาชนเป็นศูนย์กลาง ของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนตามนโยบายแนวทางประชารัฐ ถือเป็นกลไกที่สำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม การส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีชีวิตที่มีความสุขเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรสำคัญ ของการพัฒนาประเทศ การทำให้ประชาชน มีความเป็นอยู่ที่ดีหรือคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นหน้าที่สำคัญของภาครัฐและเอกชนที่ต้องร่วมมือและส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถและมีศักยภาพที่จะยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นโดยการนำนโยบายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ระบบสาธารณสุข ปลอดภัย สาธารณูปการที่ส่งเสริมสภาพแวดล้อม ทางสังคม และการดำเนินนโยบายเร่งด่วน เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคุณภาพชีวิตยังคงมีความแตกต่างกันในพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งมีความแตกต่างกันของประชาชน เศรษฐกิจ สังคม และ สภาพแวดล้อมแต่ละพื้นที่ ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาและระดับความเป็นอยู่ หรือคุณภาพชีวิตของประชาชนมีความแตกต่างกัน

การพัฒนาประเทศตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ประเทศไทยและทั่วโลกประสบปัญหาสงครามรัสเซีย-ยูเครน ภาวะเงินเฟ้อ และข้าวยากหามาแพง รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ประชาชนมีความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาหนักอกหนักใจให้กับทุกรัฐบาลที่ส่งผลในแง่ลบต่อการพัฒนาประเทศ อีก

ทั้งยังเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ การพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ เนื่องจากคนจนมักจะมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพและมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐาน ทำให้ผลผลิต รายได้การบริโภค ตลอดจนการออมของประเทศมีน้อย ทำให้การเติบโตของเศรษฐกิจของประเทศเป็นไปอย่างเชื่องช้าและไม่มั่นคง ทั้งนี้คนจนจะเป็นภาระต่อสังคม เนื่องจากเป็นภาระของภาครัฐในการแก้ปัญหาเลี้ยงดูและให้ความช่วยเหลือ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ และประเทศไทยยังต้องพบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ หรือบางครั้งเรียกว่า ความไม่เท่าเทียมในการกระจายรายได้ ในที่นี้หมายถึง การที่รายได้รวมของประเทศถูกจัดสรรไปยังประชาชนกลุ่มต่างๆ ในประเทศอย่างไม่เป็นธรรม นั่นคือ การที่รายได้ไปกระจุกตัวอยู่ที่ประชาชนเพียงบางกลุ่มหรือประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักเป็นกลุ่มผู้ที่มีรายได้สูง

รัฐบาลได้จัดทำโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ (บัตรคนจน) ปี พ.ศ. 2565 มีประชาชนลงทะเบียนแล้วทั้งสิ้น 18,058,564 ราย พบว่าประเทศไทยมีคนจนกว่า 18 ล้านคนจากประชากรทั้งประเทศกว่า 60 ล้านคน หรือประมาณ 25% ของประเทศ นอกจากคนจนที่เพิ่มขึ้นมากแล้ว ข้อมูลนี้คร่าวๆ ที่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างต่อเศรษฐกิจไทยที่สะสมมานาน และซ้ำเติมเศรษฐกิจไทยให้รุนแรงขึ้นในช่วงโควิด-19 เห็นได้จากปี พ.ศ. 2553 หนี้ครัวเรือนอยู่ที่ 60 % ของจีดีพี ผ่านไป 10 ปีนี้ครัวเรือน 80% ของจีดีพี ในปี พ.ศ. 2562 และตัวเลขล่าสุดธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) เปิดเผยช่วงไตรมาส 2/2565 หนี้ครัวเรือนคนไทยอยู่ที่ 88% ของจีดีพี เพียงแค่ 10 ปีนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นกว่า 28% เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงผลงานการบริหารประเทศของรัฐบาล ที่ไร้ศักยภาพ ทำเศรษฐกิจล้มเหลว คนไม่มีงานทำ รายได้ไม่พอรายจ่าย ทำให้จำนวนคนจนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การที่รัฐบาลทำบัตรคนจนเพื่อช่วยให้คนหายจน แท้จริงแล้วเป็นการแจกเงินเพื่อหวังผลทางการเมือง ไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาระยะยาว

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) เป็นพื้นฐานของของชีวิตมนุษย์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป คุณภาพชีวิตนั้น มักตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อหรือแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตของคน ซึ่งจะประกอบด้วย กาย จิตใจ อารมณ์และสังคม โดยทั่วไป มนุษย์ทุกคนย่อมต้องการมีชีวิตที่ดีพร้อมในทุกๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น มีสุขภาพดี มีอิสระในด้านความคิดและการกระทำ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้รับการกำหนดให้ เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาประเทศ ดังนั้น เป้าหมายของการพัฒนาทุกด้าน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจการปกครอง ฯลฯ ซึ่งล้วนมุ่งเน้นไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ในสังคมนั้นเองคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการดูแลและพัฒนา เพราะถ้าประชาชนมีคุณภาพชีวิต ที่ดีก็จะสามารถพัฒนาครอบครัวและประเทศชาติให้มั่นคง การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน จะดำเนินการจากหลากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่ต้องดำเนินงานร่วมกัน

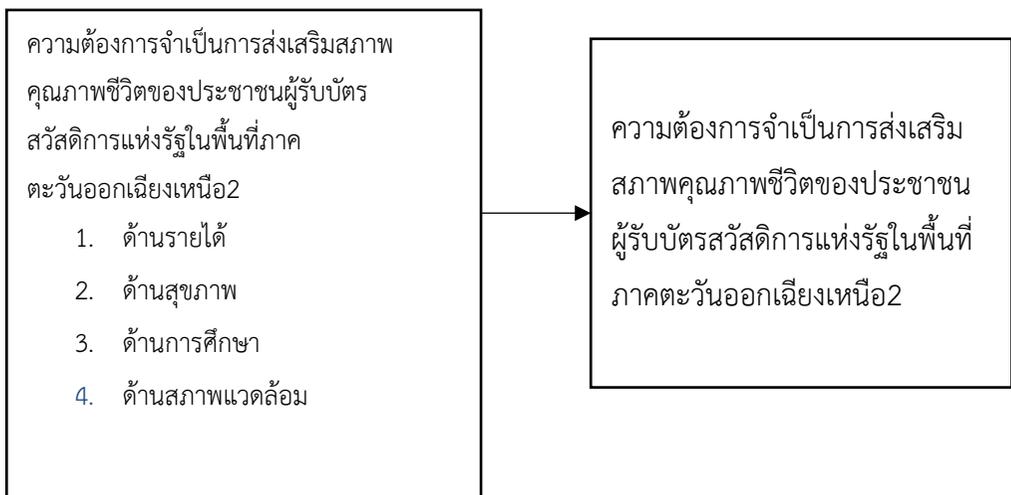
จากข้อความดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 เพื่อนำข้อมูลไปใช้ ประโยชน์ในการพัฒนาความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน และนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรได้แก่ ประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐอาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ประกอบด้วย 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม และจังหวัดมุกดาหารจำนวน 583,293 คน (สำนักงานคลังจังหวัดสกลนคร, นครพนม, มุกดาหาร พ.ศ.2566)

2. กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยใช้สูตรของ Yamane ความคลาดเคลื่อน 0.05 (ผ่องศรี วาณิชยศุภวงศ์, 2546: 104)

3. การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้จังหวัดในการเทียบสัดส่วนใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลาก แล้วจดรายชื่อกลุ่มตัวอย่างไว้ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างแต่ละจังหวัด

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนทั้งหมด (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	จังหวัดสกลนคร	294,040	206
2	จังหวัดนครพนม	189,593	130
3	จังหวัดมุกดาหาร	99,660	64
	รวม	583,293	400

ที่มา : Provincial Finance Office Sakon Nakhon, Nakhon Phanom, Mukdahan (2023)

เมื่อได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดย ขั้นตอนที่ 1 กำหนดประชาชนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ออกเป็นรายจังหวัด จำนวน 3 จังหวัด ขั้นตอนที่ 2 กำหนดโควตากลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากร ขั้นตอนที่ 3 สุ่มจับสลากรายชื่ออำเภอในแต่ละจังหวัดมา 1 อำเภอ ขั้นตอนที่ 4 สุ่มจับสลากรายชื่อตำบลของอำเภอที่ได้รับการสุ่มมา 1 ตำบล ขั้นตอนที่ 5 สุ่มจับรายชื่อประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในตำบลของอำเภอที่ได้รับการสุ่มให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามโควตาของแต่ละจังหวัดที่กำหนดไว้รวมทั้งสิ้น 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยมีวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับ ความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ได้แก่ 1)ด้านรายได้ 2)ด้านสุขภาพ 3) ด้านการศึกษา 4) ด้านสภาพแวดล้อม โดยใช้เครื่องมือ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert's Method) (Bunchom Srisa-at, 2013: 121-122) ซึ่งกำหนดระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง สภาพควรจะเป็นและสภาพที่เป็นจริงการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตมากที่สุด
- 4 หมายถึง สภาพควรจะเป็นและสภาพที่เป็นจริงการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตมาก
- 3 หมายถึง สภาพควรจะเป็นและสภาพที่เป็นจริงการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตปานกลาง
- 2 หมายถึง สภาพควรจะเป็นและสภาพที่เป็นจริงการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตน้อย
- 1 หมายถึง สภาพควรจะเป็นและสภาพที่เป็นจริงการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาโดยจัดทำฉบับร่างตามโครงสร้างแบบสอบถาม โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้วิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยใช้สูตร ของ Rovinelli และ Hambleton อ้างถึงใน Bunchom Srisa-at (2002: 25) กำหนดข้อคำถามที่มีค่า $IOC \leq 0.60$ ถือว่าแบบสอบถามผ่านเกณฑ์ โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ได้ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 0.80-1.00 จากนั้นผู้วิจัยนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha-coefficient) ของแบบสอบถามทั้งฉบับด้วยวิธีของ Cronbach (1970) ต่ำกว่า 0.80 ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

+1 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญ แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

0 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญ ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์

-1 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญ แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

นำคะแนนของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ โดยใช้สูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC = ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ = ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์ผู้วิจัยกำหนดข้อคำถามที่มีค่า $IOC \leq 0.60$ ถือว่าแบบสอบถามผ่านเกณฑ์ IOC

5. นำแบบสอบถามไปทำการทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของซึ่งต้องมีค่ามากกว่า 0.70 (Cortina, 1993) จึงยอมรับได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี พร้อมส่งหนังสือและขอความร่วมมือไปยังกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถามด้วยตนเองพร้อมนำแบบสอบถามมาแปลผลข้อมูลเป็นรหัสตามคู่มือ ลงรหัสที่เตรียมไว้ บันทึกประมวลผล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการใช้สถิติ

1. วิเคราะห์แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ใช้สถิติการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยซึ่งได้ประยุกต์มาจาก Bunchom Srisa-at (2013: 121-122) โดยคิดเป็นระดับความต้องการจำเป็น

2. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น โดยนำค่าเฉลี่ยที่วิเคราะห์ได้มาคำนวณตามสูตรโดยนำค่าเฉลี่ยที่วิเคราะห์ได้มาคำนวณ เกณฑ์การแปลผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยระดับความต้องการจำเป็น 5 ระดับ (Bunchom Srisa-at, 2013: 121-122)

3. การจัดลำดับค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็น เป็นขั้นตอนที่ทำให้ทราบถึงความต้องการจำเป็น สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกวิธีจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นโดยวิธี Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified}) (Suwimon Wongwanich, 2007) โดยค่า PNI มีค่าตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไปจึงถือว่ามีความต้องการจำเป็น

3.1 วิเคราะห์การจัดลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตร

PNI_{Modified} (Modified Priority Needs Index: PNI) มีสูตรในการคำนวณดังนี้

$$PNI_{Modified} = \frac{(I - D)}{D}$$

เมื่อ PNI_{Modified} = ดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

(Priority Needs Index: PNI)

I = ค่าเฉลี่ยความคาดหวัง (Importance)

D = ค่าเฉลี่ยสภาพที่เป็นอยู่ (Degree of needs)

จริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์และการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ผ่านการพิจารณาและการรับรอง โดยคณะกรรมการจริยธรรมการศึกษาวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เลขที่รับรองโครงการ อว 0622.7/286 เลขที่ยื่นขอโครงการ จย. มน.130/2566 โดยมีระยะเวลาการรับรอง ตั้งแต่วันที่ 23 สิงหาคม 2566 ถึงวันที่ 23 สิงหาคม 2567

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ขอค้นพบจากการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ทำการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Method) โดยใช้แบบสอบถาม มีรายละเอียดของการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามแสดงจำนวนและร้อยละผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (400 คน)	ร้อยละ(100)
1. เพศ		
ชาย	193	48.25
หญิง	207	51.75
เพศสภาพ	-	-
2. อายุ		
ระหว่าง 26-34 ปี	23	5.75
ระหว่าง 26-34 ปี	33	8.25
ระหว่าง 35-44 ปี	44	11.00
ระหว่าง 45-54 ปี	106	26.50
ตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป	194	48.50
3. วุฒิการศึกษา		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	255	63.75
มัธยมศึกษา	122	30.50
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	16	4.00
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	7	1.75
4. อาชีพ		
พ่อบ้าน/แม่บ้าน/ว่างงาน	104	26.00
รับจ้างทั่วไป /ผู้ใช้แรงงาน	56	14.00
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/อาชีพอิสระ	16	4.00
พนักงานบริษัทเอกชน	3	0.75
นักเรียน/นักศึกษา	13	3.25
อื่น ๆ (ทำนา ทำสวน ทำไร่)	208	52.00
5. รายได้เฉลี่ยต่อปี		
ไม่มีรายได้หรือมีรายได้ไม่เกิน 30,000 บาทต่อปี	231	57.75
มีรายได้ 30,001-100,000 บาทต่อปี	169	42.25

ผลการวิเคราะห์จำนวนและร้อยละ พบว่าสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิงร้อยละ 51.75 มีอายุ ตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ร้อยละ 48.50 มีวุฒิการศึกษาประถมศึกษาหรือต่ำกว่าร้อยละ 63.75 มีอาชีพอื่น ๆ (ทำนา ทำสวน ทำไร่) ร้อยละ 52.00 มีรายได้ไม่เกิน 30,000 บาทต่อปี ร้อยละ 57.75

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ในภาพรวม

ข้อ	ด้าน	สภาพที่เป็นจริง (D)		สภาพที่ควรจะเป็น(I)		PNI modified	ลำดับความสำคัญ
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1	ด้านรายได้	3.13	0.92	4.15	0.94	0.33	1
2	ด้านสุขภาพ	3.41	0.85	4.17	0.92	0.22	2
3	ด้านการศึกษา	3.39	0.83	4.15	0.91	0.22	2
4	ด้านสภาพแวดล้อม	3.55	0.88	4.24	0.89	0.20	3

ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 โดยภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยประชากรสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็น มีค่า PNI_{modified} อยู่ระหว่าง 0.32 – 0.40 เรียงลำดับความสำคัญดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านรายได้ (PNI_{modified} =0.33) ลำดับที่ 2 ด้านสุขภาพ (PNI_{modified} =0.22) และ ด้านการศึกษา (PNI_{modified} =0.22) และ ลำดับที่ 3 ด้านสภาพแวดล้อม (PNI_{modified} =0.20)

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยและนำผลมาอภิปราย ดังนี้

1.ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 พบว่า ความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตของประชาชนรายด้านและรายประเด็นดังนี้

ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 ด้านรายได้ ได้แก่ 1) มีการเก็บออมจากรายได้ 2) แหล่งที่มาของรายได้มีความมั่นคงและต่อเนื่อง 3) มีความเพียงพอของรายได้จกอาชีพที่ทำ, อาชีพที่ทำอยู่มีความมั่นคง, การมีงานทำและมีอาชีพหรือรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ 4) มีเงินพอใช้จ่ายตามความจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yupa Udomsak (1973) กล่าวว่าไว้ว่า “คุณภาพชีวิต” หมายถึง คุณภาพในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองและศาสนา ซึ่งเป็นค่าเทียบเคียง ไม่มีกฎตายตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคนหรือทุกประเทศอาจกำหนดมาตรฐานต่างๆ กันไปตามต้องการ และความต้องการในด้านคุณภาพชีวิตนี้ ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและภาวะ

ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 2 ด้านสุขภาพ ได้แก่ 1) กำล้างเพียงพอที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ในแต่ละวัน (ทั้งเรื่องงานหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน) และมีเวลาพักผ่อนและออกกำลังกายเป็นประจำ เพื่อสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ 2) มีความพอใจกับสุขภาพของตนเอง 3) มีความพอใจกับการนอนหลับของตนเอง (การนอนหลับประมาณ 6-8 ชั่วโมง), มีโอกาสได้ผ่อนคลายความเครียด, มีความพอใจในชีวิตทางเพศของตนเอง (ชีวิตทางเพศหมายถึงเมื่อเกิดความรู้สึกทางเพศขึ้นมาแล้วท่านมีวิธีจัดการทำให้ผ่อนคลายลงได้รวมถึง การช่วยเหลือตนเองหรือการมีเพศสัมพันธ์) และรู้สึกพอใจในชีวิต (เช่น มีความสุข ความสงบ มีความหวัง) 4) มีอาหารที่จำเป็นต่อสุขภาพอย่างเพียงพอในแต่ละวัน และสมาชิกในครัวเรือนมีสุขภาพที่ดี 5) ยามเจ็บป่วยสามารถเข้าถึงสถานพยาบาลได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ruedee Krudthong (1997) ได้สรุปว่า คุณภาพชีวิตหมายถึง บุคคลที่มีความสุข ความพอใจจากการได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่มีความจำเป็น และความต้องการของร่างกายและจิตใจอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ภายใต้สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่สังคมยอมรับ หรือในความหมายที่สั้นที่สุด คือ การมีสุขภาพกายสุขภาพจิตดี และมีสติปัญญาที่สมบูรณ์

ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 2 ด้านการศึกษา ได้แก่ 1) การได้รับการฝึกอาชีพ 2) ครัวเรือนได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง 3) การได้เพิ่มทักษะทางด้านความรู้ให้กับตนเองเช่น การอ่านหนังสือ การเข้ารับการอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ การศึกษา ข้อมูลด้วยตนเองจากสื่อสารสนเทศ วิทยุ โทรทัศน์ และการส่งเสริมความรู้ เข้าใจเท่าทันต่อเหตุการณ์ มีประสบการณ์ ที่เป็นฐานของการดำเนินชีวิตและตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ 4) การได้รับการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kasem Chankaew (1997) คุณภาพชีวิต (Quality of life) หมายถึง การศึกษาความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางการศึกษา อนามัยและเศรษฐกิจ ตามลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ เชื้อชาติ วัฒนธรรม และวิธีการ เลี้ยงดู

ลำดับที่ 3 ด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ 1) มีสวนสาธารณะหรือถนนหนทางที่สะอาด ปลอดภัยและใช้งานได้ดี 2) มีความพอใจในการเดินทางในสถานที่ต่าง ๆ (การคมนาคมขนส่ง) 3) ชีวิตมีความมั่นคง ปลอดภัยในแต่ละวัน 4) สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยสะอาดถูกสุขลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nipon Khanthasevi (1983) ได้จำแนกองค์ประกอบที่บ่งชี้ถึงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ออกเป็น 6 ประการด้วยกัน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ด้านความคิดและจิตใจ

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยเรื่อง ความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมสภาพคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะอยู่ 2 ประการดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากการศึกษาความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 พบความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน สำคัญที่สุดคือ ด้านรายได้ โดยมีความต้องการเก็บออมจากรายได้เพื่อให้มีทุนสำรองไว้ใช้จ่ายเป็นประจำ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ให้ประชาชน มีการเก็บออมจากรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายที่จำเป็นแล้ว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากการศึกษาความต้องการจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 พบว่า ด้านรายได้ มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดเนื่องจากประชาชนต้องการมีรายได้ที่เพียงพอในการใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรจะทำงานวิจัยหัวข้อ การพัฒนารูปแบบอาชีพให้กับประชาชนเพื่อให้มีรายได้ที่มั่นคง

2.2 เห็นควรขยายผลการวิจัยให้ครอบคลุมพื้นที่ต่างๆในจังหวัดที่ยังไม่ดำเนินการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Krudthong, R. (1997). *Population and the development of quality of life*. Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Dusit Rajabhat Institute. (in Thai)
- Lemankul, W., & Meetaem, A. (2000). Development of the Thai version of the SF-36 quality of life questionnaire. *Thai Pharmacognosy Journal*, 92–111. (in Thai)
- Mahatnanirakul, S., et al. (1997). Comparison of the World Health Organization's quality of life measure with every 100 indicators and 26 indicators. (in Thai)
- Phongwilai, P. (2009). *Guidelines for developing the quality of life of people in Hua Thanon Village, Village No. 1, Hua Thanon Subdistrict, Tha Tako District, Nakhon Sawan Province*. Development Strategy Program, Nakhon Sawan Rajabhat University. (in Thai)
- Prawet Wasi. (2010). *Subdistrict community: Strategies for sufficiency economy, morality, and health* (2nd ed.). Bangkok: Phikanes Printing Center. (in Thai)
- Saetae, N. (2012). *Quality of life of people living in the Chokdee community, Saen Suk Municipality, Chonburi Province*. Faculty of Political Science and Law, Department of Political Economy and Management, Burapha University. (in Thai)
- Techarin, P. (2000). Community participation policies and strategies in Thailand's current development strategy for public participation in development. (in Thai)
- Hamsupho, S. (2000). *Population and quality of life development*. Bangkok: O.S. Printing. (in Thai)

การพัฒนากิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง Developing community digital literacy activities with electronic media using mentoring techniques

แดนวิชัย สายรักษา¹ ธีรัช อารีรัชชญ์² อภิชาติ เหล็กดี³
Danwichai Sairaksa¹ Tharach Arreerard² Apichat Lagdee³

บทคัดย่อ

ปัจจุบันเทคโนโลยีและบริบททางเศรษฐกิจและสังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปสู่ยุคดิจิทัล ประเทศไทยกำลังดำเนินการปฏิรูปประเทศในทุกมิติของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อสังเคราะห์กิจกรรมการสร้างความรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง 2) เพื่อพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง 3) เพื่อการทดลองใช้กิจกรรมการพัฒนารูดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง กลุ่มเป้าหมาย ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน พี่เลี้ยง ผู้ร่วมโครงการ U2T ตำบลโพธิ์ รวมทั้งสิ้น 20 คน และประชาชนในตำบลโพธิ์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 10 หมู่บ้าน ๆ ละ 50 คน รวมทั้งสิ้น 500 คน ผลการวิจัย พบว่า ความคิดของผู้เชี่ยวชาญที่มีความเหมาะสมขององค์ประกอบกิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง อยู่ในระดับมาก (= 4.70) เมื่อพิจารณาทางด้านพบว่า ด้านที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ด้านความรู้ดิจิทัล (= 5.00) รองลงมา คือ ด้านสื่อการเข้าถึงดิจิทัล (= 5.00) พี่เลี้ยงได้ขยายผลอบรมส่วนร่วมโดยกระบวนการวิทยากรตัวคูณ ให้ประชาชนในชุมชน 10 หมู่บ้าน ผลการประเมินความเหมาะสมของสื่อ โดยอาจารย์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยรวมอยู่ระหว่าง 4.33-5.00 มีความเหมาะสมในระดับดีมาก ความพึงพอใจของพี่เลี้ยงที่มีต่อกิจกรรมการพัฒนารูดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อกิจกรรมการพัฒนารูดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ สื่อที่นำเสนอควรเพิ่มสื่อ VDO เป็นคลิปสั้นๆ ที่สามารถเข้าดูได้จากช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ที่เข้าถึงได้ง่าย ได้แก่ TikTok Facebook Reel เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใช้งานศึกษาเรียนรู้ได้สะดวกและ

¹ นักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

²⁻³ หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Master's degree student in Information technology management, Maha Sarakham Rajabhat University, Thailand

*Corresponding author: dr.dan2012@hotmail.com, dr.tharach@rmu.ac.th apichat.le@rmu.ac.th

รวดเร็ว ควรมีการวิจัยในเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์สำหรับองค์ความรู้ชุมชน และการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องอื่น ๆ เพื่อให้ชุมชนมีกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาการรู้ดิจิทัล ชุมชน เทคนิคพี่เลี้ยง

Abstract

This research has the following objectives : 1) To synthesize the community's digital understanding building activities with electronic media using the mentoring technique. 2) To develop electronic media of community digital understanding building activities using electronic media using mentoring techniques. 3) To experiment with community digital literacy development activities using electronic media using the mentoring technique. Target group : 3 experts, 15 people involved, mentors, U2T project participants, Phon Subdistrict, totaling 20 people, and people in Phon Subdistrict, Kham Muang District, Kalasin Province, 10 villages, 50 people each, totaling 500 people. The results of the research found that the opinions of experts regarding the appropriateness of the components of community digital literacy activities with electronic media using the mentoring technique. It is at a high level (= 4.70) When considering each aspect, it was found that The most appropriate aspect is digital understanding (= 5.00). Next was the digital media understanding aspect (= 5.00). The mentor expanded the results of the participatory training through the multiply facilitator process. for people in communities in 10 villages. Results of media suitability evaluation by professors of the Faculty of Information Technology Overall, it is between (4.33-5.00), appropriate at a very good level. Mentors' satisfaction with the community's digital literacy development activities using electronic media using the mentoring technique. Overall, it is at the highest level. and the community's satisfaction with the community's digital literacy development activities with electronic media using the mentoring technique. Overall it is at a high level.

Suggestions: The media presented should include VDO media as short clips. that can be viewed from social media channels that are easily accessible, including TikTok Facebook Reel so that the community can access, study and learn easily and quickly. There should be research on the development of learning activities and electronic media for community knowledge. and community learning on other matters so that the community can continue to have even more activities and learning media.

Keywords: Developing digital literacy, Community, Mentoring Techniques.

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีและบริบททางเศรษฐกิจและสังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปสู่ยุคดิจิทัล ประเทศไทยกำลังดำเนินการปฏิรูปประเทศในทุกมิติของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยรัฐบาลได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ด้วยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล ภายใต้แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (Thailand Digital) นับเป็นนโยบายสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพ ในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของประเทศทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาที่มุ่งสร้างและกระจายโอกาสทางการศึกษาทุกระดับ เพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ในชุมชน และได้รับบริการการศึกษาที่มีมาตรฐานด้วยเทคโนโลยีการศึกษาผ่านระบบอินเทอร์เน็ตที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการใช้ดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการศึกษา หลักสูตรการสร้างสรรค์ นวัตกรรมการศึกษา และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการศึกษาระบบเปิดสำหรับมหาชน (Massive open online course : MOOCs) ได้ตามความต้องการ โดยไม่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่เวลา เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ (กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2563)

โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบลของ (มหาวิทยาลัยสู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ) เป็นอีกโครงการหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ มีสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่เป็นหน่วยบูรณาการโครงการ (System Integrator) ครอบคลุมการจ้างงาน ประชาชนทั่วไป บัณฑิตจบใหม่ และนักศึกษา เพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ ที่ครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ ตามปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยต้องศึกษาระบบเปิดให้ศึกษาสำหรับมหาชน (Massive open online course : MOOCs) โดยผู้ร่วมโครงการต้องเรียนรู้ดิจิทัลด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ให้ผ่านตามเกณฑ์ที่กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.) ได้กำหนดไว้ เพื่อนำความรู้มาใช้ในการสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน จัดกิจกรรมการพัฒนา รวมถึงการถ่ายทอดให้กับประชาชนในชุมชน และการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง ซึ่งล้วนแล้วจะต้องใช้การเรียนรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการสื่อสารทางออนไลน์เกือบทั้งสิ้น จากอุปสรรคการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ยังมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยการเรียนรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการสื่อสารทางออนไลน์ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง เพื่อส่งเสริมการบริหารโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบลต่อการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง เพื่อให้ผู้ร่วมโครงการและประชาชนได้รับรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง เพื่อไม่มีผลกระทบในทางลบใด ๆ กับผู้ใช้สื่อ แม้กระทั่งทำด้วยสาเหตุจุดมุ่งหมายเดียวกันแต่จะมีลักษณะอาการแตกต่างกัน เมื่อบุคคล เวลาสถานที่หรือสถานการณ์เปลี่ยนไป เนื่องจากการกระทำของบุคคลล้วนจะต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจที่ถูกต้อง อันประกอบด้วยอารมณ์และความรู้สึกของผู้กระทำ ในการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง จากผลการดำเนินการที่ผ่านมาได้มีการนำดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ไปในทิศทางที่น้อย และจากผลการศึกษาในเบื้องต้นใน 20 ตำบล ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามที่รับผิดชอบ ผลที่ได้จากการประเมิน ซึ่ง

ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ชัดเจนว่า มีการนำดิจิทัลไปถ่ายทอดให้กับชุมชนได้ในระดับใดและประชาชนเข้าใจในการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการสื่อสารทางออนไลน์มากน้อยเพียงใด ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษาการพัฒนากิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับประชาชน และประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง
2. เพื่อพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง
3. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 การสังเคราะห์กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

ระยะที่ 2 การพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการทดลองใช้กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจ และความเหมาะสมของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง จำนวน 3 คน คุณสมบัติเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก และมีประสบการณ์ด้านการสอนเทคโนโลยีดิจิทัลหรือเทคโนโลยีสารสนเทศไม่น้อยกว่า 3 ปี

กลุ่มที่ 2 กลุ่มพี่เลี้ยง เพื่อเป็นกลุ่มเป้าหมายในการนำสื่อไปใช้ในชุมชน จำนวน 20 คน คุณสมบัติเป็นผู้จ้างงานในโครงการ U2T ในปี พ.ศ. 2564 ตำบลโพธิ์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มที่ 3 กลุ่มประชาชน เพื่อเรียนรู้สื่ออิเล็กทรอนิกส์จากกลุ่มพี่เลี้ยง จำนวน 500 คน เป็นประชาชนในตำบลโพธิ์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 10 หมู่บ้าน ๆ ละ 50 คน คัดเลือกแบบเจาะจงเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ด้านการรู้สื่อดิจิทัล

3. เนื้อหาหรือตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

3.2 ตัวแปรตาม คือ

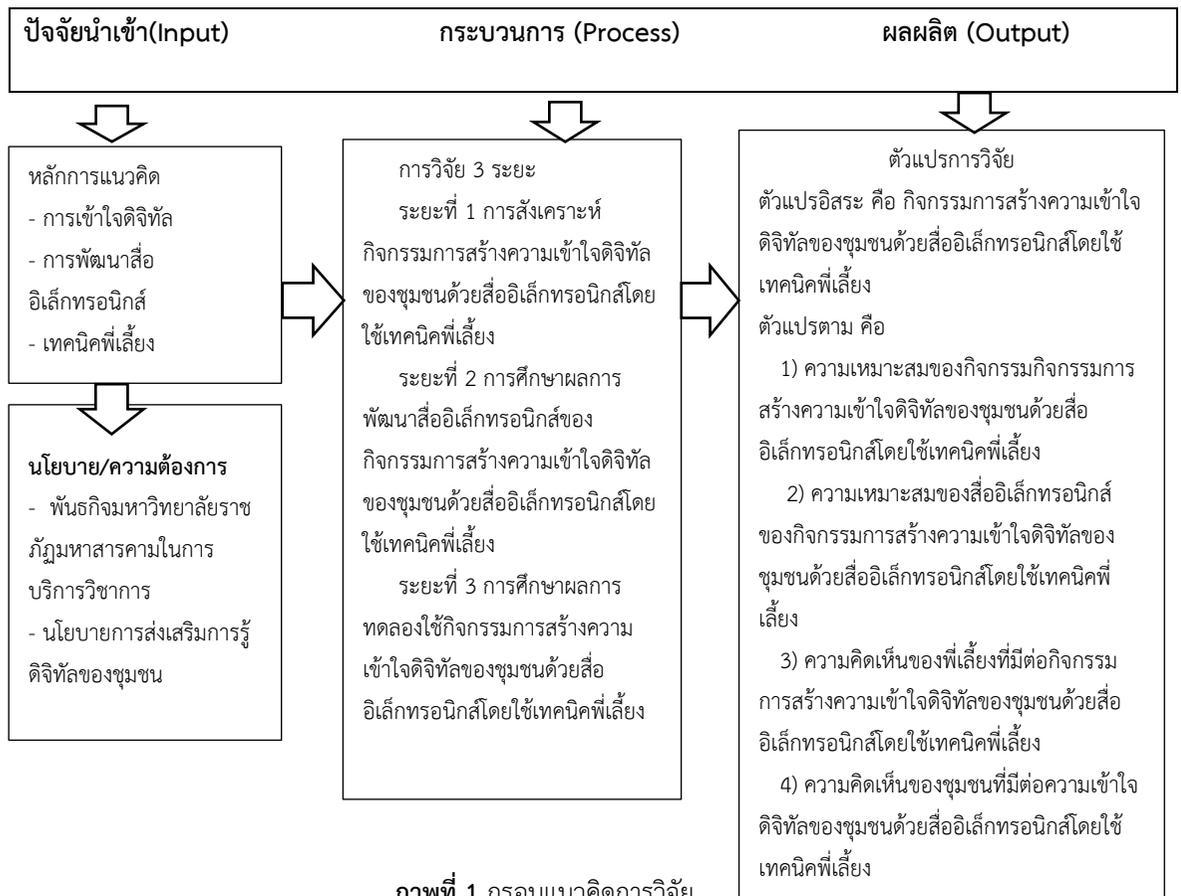
1) ความเหมาะสมของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

2) ความเหมาะสมของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

3) ความคิดเห็นของพี่เลี้ยงที่มีต่อกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

4) ความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

ความสำคัญของเทคนิคพี่เลี้ยง

กุญแจสำคัญของการที่จะสร้างระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) ให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพก็คือ การสร้างความประทับใจระหว่างกัน ซึ่งนอกจากจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในระยะยาวแล้ว ยังสร้างความทรงจำที่ดี และช่วยปลูกฝังคุณลักษณะในการเป็นพี่เลี้ยงที่ดี ที่จะนำไปใช้ในอนาคตได้ รวมถึงสร้างความภักดีให้กับองค์กรได้ในที่สุด ในขณะที่เดียวกันการเป็นพี่เลี้ยงต้องเสียสละหลายสิ่งหลายอย่าง โดยเฉพาะเสียสละเวลาในการมาดูแล สอนงาน เพิ่มภาระของตน นั่นเลยทำให้หลายคนอาจไม่อยากจะไปเป็นพี่เลี้ยงก็เป็นได้ อันที่จริงแล้วใคร ๆ ก็สามารถเป็นพี่เลี้ยงได้ แต่การเป็นพี่เลี้ยงที่ดีนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เราขอแนะนำคุณสมบัติที่ดีสำหรับผู้ที่ต้องการเป็นพี่เลี้ยงควรมีดังนี้ เต็มใจที่จะแบ่งปัน มีนิสัยชอบดูแลให้คำแนะนำ เชี่ยวชาญในงาน เข้าใจในองค์กร มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทัศนคติที่ยืดหยุ่น มีทักษะการสื่อสารที่ดี มีความรับผิดชอบ มีภาวะเป็นผู้นำที่ดี รับผิดชอบต่อความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้อื่น เป็นคนใจเย็น และรู้จักการให้กำลังใจและสร้างความประทับใจให้เป็นที่สิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งสำคัญเสมอไป ซึ่งสอดคล้องกับ

ศศิมา สุขสว่าง. (2564). ได้ให้ความสำคัญ 6 คุณสมบัติที่สำคัญของพี่เลี้ยงในองค์กร ประกอบไปด้วย

1. มีความเต็มใจที่จะแบ่งปันทักษะความรู้และความเชี่ยวชาญ พี่เลี้ยงที่ดี เต็มใจที่จะสอนสิ่งที่รู้และเต็มใจที่จะพัฒนาน้องเลี้ยง (mentee) อย่างเต็มที่ ให้คำปรึกษาและการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนกล้าที่จะให้ feedback อย่างตรงไปตรงมาอย่างจริงใจเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. มีทัศนคติบวกและเป็นแบบอย่างที่ดี ข้อสำคัญในการเป็นพี่เลี้ยงคือการมีทัศนคติที่ดี หากในทำงานก็ต้องมีทัศนคติเชิงบวกกับที่ทำงาน มีความสุข และสร้างประสิทธิภาพในการทำงานได้แม้ในสถานะที่กดดันหรือไม่พร้อม การเลือกพี่เลี้ยงให้กับพนักงานใหม่ๆ เป็นเรื่องที่สำคัญมาก หากเลือกคนที่มีทัศนคติที่เป็นลบ ต่อองค์กรมาเป็นพี่เลี้ยง พนักงานใหม่ที่เข้ามาก็มักจะมีทัศนคติลบตามไปด้วย ซึ่งส่งผลถึงประสิทธิภาพการทำงานรวมทั้งระยะเวลาที่จะทำงานกับองค์กรด้วย

3. ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่สร้างสรรค์ หนึ่งในความรับผิดชอบที่สำคัญของผู้ให้คำปรึกษาที่ดี คือ การให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่สร้างสรรค์เพื่อ mentee จะสามารถเติบโตและพัฒนาได้มากที่สุด พี่เลี้ยงที่ดีควรมีทักษะการสื่อสารที่ดี จะช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดการพัฒนาอาชีพและความรู้สึกของความสำเร็จในการเรียนรู้ในสนามการทำงานจริงได้

4. เป็นที่ยอมรับและนับถือ เมื่อ mentees มองขึ้นไปพี่เลี้ยง แล้วสามารถมองเห็นภาพตัวเอง เห็นอนาคตที่สดใส ในบทบาทหน้าที่การงาน รวมทั้งการเป็นที่ปรึกษาในอนาคตได้ด้วย mentees ส่วนใหญ่ต้องการทำตามคนที่เป็นที่เคารพนับถือเป็นอย่างดีจากเพื่อนร่วมงานและมีผลงานที่มีประสิทธิภาพสูงด้วย

5. มีค่านิยมสอดคล้องกับองค์กร พี่เลี้ยงที่ดีควรมีค่านิยม ความเห็นในคุณค่าขององค์กร เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมการทำงานที่สอดคล้องกับองค์กรให้กับน้องเลี้ยง เพื่อมุ่งมั่นผลักดันเป้าหมายขององค์กรให้สำเร็จได้

6. ยอมรับความคิดเห็นและความคิดริเริ่มของทีม พี่เลี้ยงที่เห็นคุณค่าของคนอื่น ๆ นอกจากนี้ยังเป็นคนที่ทำงานได้ดีในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ยังมีการทำงานเป็นทีม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งให้ความสนใจในเชิงบวกและการเสริมแรงเพื่อให้ทีมบรรลุเป้าหมายไปด้วยกัน

สุนันทา กลิ่นถาวร และคณะ (2557 : 256-264) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาทักษะ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่นำมาใช้ในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคอมพิวเตอร์ โดยใช้เทคโนโลยีเว็บ 2.0 ด้วยเทคนิคพี่เลี้ยง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในการคิดแก้ปัญหาโจทย์ปัญหาทางคอมพิวเตอร์ โดยใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนากิจกรรมเพื่ออบรมผู้เรียนก่อนเรียนในหลักสูตรด้านคอมพิวเตอร์ หรือในระหว่างการเรียนรู้ในชั้นปีที่ 1 เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดแก้ปัญหาโจทย์ปัญหาทางคอมพิวเตอร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพองค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการที่เกี่ยวข้อง 2) แนวคิดและทฤษฎี 3) การพัฒนาทักษะ 4) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ 5) ผลการเรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันได้นำเสนอ กิจกรรมการพัฒนาทักษะ ตามรูปภาพที่ 2 เป็นกระบวนการหรือขั้นตอนวิธีการฝึกอบรมผู้เรียนในการคิดแก้ปัญหาโจทย์ปัญหาทางคอมพิวเตอร์พร้อมเครื่องมือกิจกรรม และผลการเรียนรู้ที่คาดว่าจะได้รับในการร่วมกิจกรรมในแต่ละระยะ โดยมีเป้าหมายเพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดแก้ปัญหาโจทย์ปัญหาทางคอมพิวเตอร์อย่างเป็นระบบ อันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดแก้ปัญหาโจทย์ปัญหาทางคอมพิวเตอร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้กิจกรรมการพัฒนาทักษะ ที่ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ระยะ คือ เตรียมความพร้อมพัฒนาทักษะ และติดตามผล

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัย แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การสังเคราะห์กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

1. วัตถุประสงค์

เพื่อสังเคราะห์กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจ และความเหมาะสมของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง จำนวน 3 คน คุณสมบัติเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก และมีประสบการณ์ด้านการสอนเทคโนโลยีดิจิทัลหรือเทคโนโลยีสารสนเทศไม่น้อยกว่า 3 ปี

3. ตัวแปรในงานวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง

4. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความเหมาะสมของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง **ดำเนินการดังนี้**

4.1.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด เกี่ยวกับการสร้างแบบสอบถาม

4.1.2 กำหนดโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำชี้แจงเบื้องต้นเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลวิจัย

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้สอบถาม

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความเหมาะสมของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง จำนวน 4 ด้าน

1. ด้านหลักการแนวคิด จำนวน 3 ข้อ

2. ด้านทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 9 ด้าน จำนวน 9 ข้อ

3. ด้านสื่อการเข้าใจดิจิทัล (Digital Literacy) จำนวน 2 ข้อ

4. ด้านกระบวนการอบรม จำนวน 5 ข้อ

4.1.3 สร้างแบบสอบถามตามโครงสร้างที่กำหนด ดังนี้

สร้างแบบสอบถาม ในแต่ละตอน โดยตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

4.1.4 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของภาษาและความสอดคล้องของข้อความกับเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยนำแบบสอบถาม ที่ผ่านการตรวจแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 3 จำนวน 3 คน

4.1.5 ปรับปรุงข้อความ และคำนวณหาค่าความสอดคล้องของข้อความกับเนื้อหา โดยแบบสอบถามมีค่าความสอดคล้องอยู่ที่ 1.00

4.1.6 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงข้อความแล้ว ขอรับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำไปเป็นเครื่องมือวิจัยต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 ประสานกลุ่มเป้าหมาย จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์และนัดหมาย

5.2 ดำเนินการสอบถามกลุ่มเป้าหมายด้วยตนเอง โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น พร้อมบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูล

5.3 เก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วน วิเคราะห์และสรุปผลการสัมภาษณ์และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาบันทึกข้อมูล หลังจากนั้นวิเคราะห์ด้วยสถิติ สรุปและแปลผล โดยนำค่าเฉลี่ยที่ได้เทียบกับเกณฑ์ประเมินของ Best W. John (1997: 190)

ระยะที่ 2 การพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง

1. วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจ และความเหมาะสมของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง จำนวน 3 คน คุณสมบัติเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก และมีประสบการณ์ด้านการสอนเทคโนโลยีดิจิทัลหรือเทคโนโลยีสารสนเทศไม่น้อยกว่า 3 ปี

3. ตัวแปรในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง

3.2 ตัวแปรตาม คือ ความเหมาะสมของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง

4. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

4.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด เกี่ยวกับการสร้างแบบสอบถาม

4.2 กำหนดโครงสร้างแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำชี้แจงเบื้องต้นเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลวิจัย

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้สอบถาม

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง

4.3 สร้างแบบสอบถาม ในแต่ละตอน โดยตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ใช้เกณฑ์แปรผลค่าเฉลี่ย โดยแบ่งระดับคะแนน Best (1997,p 190)

4.1.4 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของภาษาและความสอดคล้องของข้อคำถามกับเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยนำแบบสอบถาม ที่ผ่านการตรวจแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 3 จำนวน 3 คน ตรวจสอบ

4.1.5 ปรับปรุงข้อคำถาม และคำนวณหาค่าความสอดคล้องของข้อคำถามกับเนื้อหา โดยแบบสอบถามมีค่าความสอดคล้องอยู่ที่ 1.00

4.1.6 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงข้อคำถามแล้ว ขอรับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำไปเป็นเครื่องมือวิจัยต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 ประสานกลุ่มเป้าหมาย จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์และนัดหมาย

5.2 ดำเนินการสอบถามกลุ่มเป้าหมายด้วยตนเอง โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น พร้อมบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูล

5.3 เก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วน วิเคราะห์และสรุปผลการสัมภาษณ์และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาบันทึกข้อมูล หลังจากนั้นวิเคราะห์ด้วยสถิติ สรุปและแปลผล โดยนำค่าเฉลี่ยที่ได้เทียบกับเกณฑ์ประเมินของ Best W. John (1997 : 190)

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการทดลองใช้กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

1. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มพี่เลี้ยง เป็นกลุ่มเป้าหมายในการนำสื่อไปใช้ในชุมชน จำนวน 20 คน คุณสมบัติเป็นผู้ทำงานในโครงการ U2T ในปี พ.ศ. 2564 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มประชาชน เป็นกลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้สื่ออิเล็กทรอนิกส์จากกลุ่มพี่เลี้ยง จำนวน 500 คน เป็นประชาชนในตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 10 หมู่บ้าน ๆ ละ 50 คน คัดเลือกแบบเจาะจงเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ด้านการรับรู้สื่อดิจิทัล

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ กิจกรรมและสื่อกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

3.2 ตัวแปรตาม คือ

3.2.1 ความคิดเห็นของพี่เลี้ยงที่มีต่อกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

3.2.2 ความคิดเห็นของชุมชนที่มีความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

4. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

4.1 แบบสอบถามความคิดเห็นของพี่เลี้ยงที่มีต่อกิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

4.1.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด เกี่ยวกับการสร้างแบบสอบถาม

4.1.2 กำหนดโครงสร้างแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำชี้แจงเบื้องต้นเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลวิจัย

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้สอบถาม

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นของพี่เลี้ยงที่มีต่อกิจกรรมการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยงภายใต้โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบลของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 3 ด้าน

1. ด้านกิจกรรมการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของชุมชน จำนวน 3 ข้อ

2. ด้านความรู้ความเข้าใจ จำนวน 2 ข้อ

3. ด้านการนำความรู้ไปใช้ จำนวน 3 ข้อ

4.1.3 สร้างแบบสอบถาม ในแต่ละตอน โดยตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ใช้เกณฑ์แปรผลค่าเฉลี่ย โดยแบ่งระดับคะแนน Best (1997,p 190)

4.1.4 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาและความสอดคล้องของข้อความคำถามกับเนื้อหา โดยนำแบบสอบถาม ที่ผ่านการตรวจแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 3 จำนวน 3 คน ตรวจสอบ

4.1.5 ปรับปรุงข้อความคำถาม และคำนวณหาค่าความสอดคล้องของข้อความคำถามกับเนื้อหา โดยแบบสอบถามมีค่าความสอดคล้องอยู่ที่ 1.00

4.1.6 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงข้อความคำถามแล้ว ขอรับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำไปเป็นเครื่องมือวิจัยต่อไป

4.2 แบบสอบถามความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

4.2.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด เกี่ยวกับการสร้างแบบสอบถาม

4.2.2 กำหนดโครงสร้างแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำชี้แจงเบื้องต้นเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลวิจัย

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้สอบถาม

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นที่มีต่อความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้วยเทคนิคที่เลี้ยงจำนวน 4 ด้าน

1. ด้านกิจกรรมการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของชุมชน จำนวน 3 ข้อ
2. ด้านความรู้ความเข้าใจ จำนวน 2 ข้อ
3. ด้านการนำความรู้ไปใช้ จำนวน 3 ข้อ
4. ด้านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 5 ข้อ

4.2.3 สร้างแบบสอบถาม ในแต่ละตอน โดยตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ใช้เกณฑ์แปรผลค่าเฉลี่ย โดยแบ่งระดับคะแนนตามแนวทางของ Best W ,John. (1997,p. 190). ในแต่ละตอน โดยตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ใช้เกณฑ์แปรผลค่าเฉลี่ย โดยแบ่งระดับคะแนน Best (1997,p 190)

4.2.4 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาและความสอดคล้องของข้อความคำถามกับเนื้อหา โดยนำแบบสอบถาม ที่ผ่านการตรวจแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 3 จำนวน 3 คน ตรวจสอบ

4.2.5 ปรับปรุงข้อคำถาม และคำนวณหาค่าความสอดคล้องของข้อคำถามกับเนื้อหา โดยแบบสอบถามมีค่าความสอดคล้องอยู่ที่ 1.00

4.2.6 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงข้อคำถามแล้ว ขอรับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำไปเป็นเครื่องมือวิจัยต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

5.1 ประสานกลุ่มเป้าหมายและนัดหมายกิจกรรม

5.2 ผู้วิจัยชี้แจงและนำเสนอกิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยงและสอบถามความคิดเห็น

5.3 พี่เลี้ยงนำเสนอสื่ออิเล็กทรอนิกส์การรู้ดิจิทัลทั้งรูปแบบโปสเตอร์และงานนำเสนอให้กับชุมชน หลังจากนั้นสอบถามความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์

5.4 เก็บรวบรวม ตรวจสอบความสมบูรณ์ นำมาวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติ และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อกิจกรรมและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง โดยนำมา คำนวณ หาค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสรุปผลตามแนวทางของ Best W. John (1997: 190)

สรุปผลการวิจัย

ผลการสังเคราะห์กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์แกนนำในชุมชน พบว่า ที่ผ่านมายังไม่มีการพัฒนาความรู้ทางด้านดิจิทัลให้กับประชาชน ประชาชนมีมือถือที่สามารถเรียนรู้และเข้าถึงสื่อได้ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ ผู้วิจัยสรุปกรอบแนวคิดองค์ประกอบของกิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญประเมินผลความเหมาะสม จำนวน 5 คน แสดงดังภาพที่ 4.1

ตารางที่ 1 ความเหมาะสมของกรอบแนวคิดองค์ประกอบกิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง

รายการ	$\bar{X}$	SD.	แปลผล
1. หลักการแนวคิด	4.67	0.58	มากที่สุด
1.1 พันธกิจมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามในการ บริการวิชาการแก่ชุมชน	4.67	0.58	มากที่สุด
1.2 นโยบายการพัฒนาพลเมืองดิจิทัลและความเข้าใจดิจิทัล	4.67	0.58	มากที่สุด
2. ความเข้าใจดิจิทัล 9 ด้าน	5.00	0.00	มากที่สุด
2.1 สิทธิและความรับผิดชอบยุคดิจิทัล	5.00	0.00	มากที่สุด
2.2 การเข้าถึงดิจิทัล	5.00	0.00	มากที่สุด
2.3 การสื่อสารยุคดิจิทัล	5.00	0.00	มากที่สุด
2.4 ความปลอดภัยยุคดิจิทัล	5.00	0.00	มากที่สุด
2.5 การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ	5.00	0.00	มากที่สุด
2.6 แนวปฏิบัติในสังคมดิจิทัล	5.00	0.00	มากที่สุด
2.7 สุขภาพดียุคดิจิทัล	5.00	0.00	มากที่สุด
2.8 ดิจิทัลคอมเมอร์ซ	5.00	0.00	มากที่สุด
2.9 กฎหมายดิจิทัล	5.00	0.00	มากที่สุด
3. สื่อการเข้าใจดิจิทัล	4.84	0.41	มากที่สุด
3.1 สื่อนำเสนอ	4.67	0.58	มากที่สุด
3.2 สื่อโปสเตอร์	5.00	0.00	มากที่สุด
4. กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัล	4.13	0.23	มาก
4.1 การชี้แจงกิจกรรม	4.33	0.58	มาก
4.2 นำเสนอสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่อที่เลี้ยง	4.33	0.58	มาก
4.3 วางแผนการขยายผลสู่ชุมชนโดยที่เลี้ยง	4.00	0.00	มาก
4.4 ขยายผลการเรียนรู้สู่ชุมชนโดยที่เลี้ยง	4.00	0.00	มาก
4.5 วิเคราะห์และสรุปผล	4.00	0.00	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	แปลผล
5. เทคนิคที่เลี้ยง	4.33	0.58	มาก
5.1 แบบสอบถามความคิดเห็นที่เลี้ยงและชุมชน	4.33	0.58	มาก
โดยรวม	4.60	0.36	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมของกรอบแนวคิดองค์ประกอบกิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง พบว่า ความคิดของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความเหมาะสมขององค์ประกอบกิจกรรมการรู้ดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง โดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ด้านความเข้าใจดิจิทัล 9 ด้าน อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$) รองลงมา คือ ด้านสื่อการเข้าใจดิจิทัล อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.84$) รองลงมา คือ หลักการแนวคิด อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$) รองลงมา คือ เทคนิคที่เลี้ยง อยู่ในระดับเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.33$) และน้อยสุด คือ กิจกรรมการสร้างความรู้ความเข้าใจดิจิทัล อยู่ในระดับเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.13$)

ผลการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความรู้ความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคที่เลี้ยง

1) ผลการสร้างสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จาก 9 ด้าน ประกอบด้วย 1) สิทธิและความรับผิดชอบยุคดิจิทัล 2) การเข้าถึงดิจิทัล 3) การสื่อสารยุคดิจิทัล 4) ความปลอดภัยยุคดิจิทัล 5) การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ 6) แนวปฏิบัติในสังคมดิจิทัล 7) สุขภาพยุคดิจิทัล 8) ดิจิทัลคอมเมอร์ซ และ 9) กฎหมายดิจิทัล

ภาพที่ 2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ 9 ด้าน

ผลการประเมินความเหมาะสมของสื่อ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 4.33 - 5.00 หมายถึง สื่อที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับดีมาก

4.3 ผลการทดลองใช้กิจกรรมการสร้างความเข้าใจจิตพิสัยของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง

1) การทดลองใช้กับพี่เลี้ยง จำนวน 20 คน ระยะเวลา 3 วัน ทำการสอบถามความคิดเห็นของพี่เลี้ยงที่มีต่อกิจกรรมการสร้างความเข้าใจจิตพิสัยของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังตารางที่ 2

รายการ	$\bar{X}$	SD.	แปลผล
1. ด้านกิจกรรมการพัฒนารู้อิทธิพลของชุมชน	4.57	0.50	มากที่สุด
1.1 ความเหมาะสมด้านขั้นตอนกิจกรรมการเรียนรู้	4.65	0.49	มากที่สุด
1.2 ความเหมาะสมด้านระยะเวลาในการเรียนรู้	4.55	0.51	มากที่สุด
1.3 ความเหมาะสมด้านสื่ออิเล็กทรอนิกส์	4.50	0.51	มาก
2. ด้านความรู้ความเข้าใจ	2.93	0.51	ปานกลาง
2.1 ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ ก่อน การอบรม	2.00	0.65	น้อย
2.2 ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ หลัง การอบรม	3.85	0.37	มาก
3. ด้านการนำความรู้ไปใช้	4.30	0.46	มาก
3.1 สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้	4.30	0.47	มาก
3.2 สามารถนำความรู้ไปเผยแพร่/ถ่ายทอดได้	4.30	0.47	มาก
3.3 มีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้	4.30	0.47	มาก
4. ด้านสื่ออิเล็กทรอนิกส์	4.63	0.49	มากที่สุด
4.1 ความเหมาะสมของเนื้อหา	4.70	0.47	มากที่สุด
4.2 ความถูกต้องของสื่อ	4.65	0.49	มากที่สุด
4.3 ความชัดเจนของภาพ	4.65	0.49	มากที่สุด
4.4 การนำไปใช้ประโยชน์	4.65	0.49	มากที่สุด
4.5 ความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย	4.50	0.51	มาก
โดยรวม	4.47	0.52	มาก

ความคิดเห็นของพี่เลี้ยงที่มีต่อกิจกรรมการสร้างความเข้าใจจิตพิสัยของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง โดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.47$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ด้านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$) รองลงมา คือ ด้านกิจกรรมการพัฒนารู้อิทธิพลของชุมชน อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) รองลงมา คือ ด้านการนำความรู้ไปใช้

อยู่ในระดับเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.30$) และน้อยที่สุด คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับเหมาะสมน้อย ($\bar{X} = 2.93$)

2) การทดลองใช้กับชุมชนโดยพี่เลี้ยง ผู้วิจัยมอบหมายให้พี่เลี้ยงนำไปใช้หรือเผยแพร่ในชุมชน ๆ ละ 50 คน เมื่อระยะเวลาผ่านไป 15 วัน ทำการสอบถามความคิดเห็นของชุมชน นำมาวิเคราะห์และแสดงผลดังตารางที่ 4.4

ชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย	SD.	แปลผล
หมู่ที่ 1	50	4.26	.44	พึงพอใจมาก
หมู่ที่ 2	50	4.22	.46	พึงพอใจมาก
หมู่ที่ 3	50	4.22	.42	พึงพอใจมาก
หมู่ที่ 4	50	4.30	.46	พึงพอใจมาก
หมู่ที่ 5	50	4.44	.50	พึงพอใจมาก
หมู่ที่ 6	50	4.24	.43	พึงพอใจมาก
หมู่ที่ 7	50	4.24	.43	พึงพอใจมาก
หมู่ที่ 8	50	4.26	.53	พึงพอใจมาก
หมู่ที่ 9	50	4.22	.42	พึงพอใจมาก
หมู่ที่ 10	50	4.34	0.48	พึงพอใจมาก
โดยรวม	500	4.27	0.46	พึงพอใจมาก

จากตารางที่ 4.4 ความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง โดยรวมมีความพึงพอใจในระดับเหมาะสมมาก โดยมีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 4.27$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน $\bar{X} = 0.46$

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการสังเคราะห์กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง พบว่า มีองค์ประกอบด้วย 5 ส่วน ส่วนที่ 1 หลักการแนวคิด ส่วนที่ 2 ความเข้าใจดิจิทัล 9 ด้าน ส่วนที่ 3 สื่อการเข้าใจดิจิทัล ส่วนที่ 4 กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัล และส่วนที่ 5 เทคนิคพี่เลี้ยงแบบสอบถามความคิดเห็นพี่เลี้ยงและชุมชน อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจาก ผู้วิจัยได้ใช้หลักการแนวคิดในออกแบบองค์ประกอบ กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง ให้มีกระบวนการที่สอดคล้องกับบริบทและการเรียนรู้ของชุมชน

2. ผลการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของสื่อ โดยอาจารย์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยรวมอยู่ระหว่าง 4.33-5.00 มีความเหมาะสมในระดับเหมาะสมมาก ถึง ระดับเหมาะสมมากที่สุด เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาการเข้าใจและการเรียนรู้ดิจิทัลทั้ง 9 ด้าน เพื่อนำมา

เป็นแนวทางในการออกแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์นำเสนอการเรียนรู้อัจฉริยะ 9 เรื่อง ให้มีความน่าสนใจ เรียนรู้เข้าใจได้ง่าย สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มเป้าหมายที่จะเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ Jin (2014) ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในกลุ่มนักศึกษา : ใน มุมมองการบูรณาการทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (Adoption of e-book among college students : The perspective of an integrated TAM) ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยการยอมรับ แพร่กระจายนวัตกรรมของด้านความสอดคล้อง ด้านการรับรู้ความสามารถของตนเอง และด้านบรรทัดฐานทางสังคม มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความง่ายในการใช้และการรับรู้ถึงประโยชน์งานหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ในขณะที่ปัจจัยด้านความได้เปรียบ มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความง่ายในการใช้เท่านั้น นอกจากนี้ การรับรู้ถึงประโยชน์และความง่ายในการใช้งานได้ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจที่จะใช้งานหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มาก และความพึงพอใจที่จะใช้งานมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการใช้งานหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในอนาคตอย่างมีนัยสำคัญ

3. ผลการทดลองใช้กิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง พบว่า ความคิดเห็นของพี่เลี้ยงที่มีต่อกิจกรรมการสร้างความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง โดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลชุมชน การเรียนรู้ดิจิทัลชุมชน มาเป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการสร้าง ความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง ให้มีขั้นตอนและเวลาที่เหมาะสม สามารถเรียนรู้ตามขั้นตอนได้ง่าย จึงทำให้พี่เลี้ยงนำกระบวนการดังกล่าวไปขยายผลต่อได้อย่างดี และความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อความเข้าใจดิจิทัลของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง โดยเฉลี่ยมีความพึงพอใจในระดับเหมาะสมมาก ซึ่งสอดคล้องกับ กุลปรียา นกดี (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การยอมรับเทคโนโลยี GPS Tracking ของ บริษัท พี.ที.ทรานส์เอ็กซ์เพรส จำกัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ กลุ่มข้อมูลจากผู้บริหาร พนักงานตรวจสอบเส้นทางการเดินทาง และพนักงานขับรถ จำนวน 155 คน ผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 36 – 40 ปี มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช. มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ 5 – 10 ปี ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับเทคโนโลยี GPS Tracking ของบริษัท ได้แก่ การรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งานและคุณภาพการให้บริการ ด้านการเข้าถึงการให้บริการ ในขณะที่ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยีทัศนคติต่อเทคโนโลยีคุณภาพการให้บริการด้านการตอบสนองความต้องการความน่าเชื่อถือ และความปลอดภัยไม่ส่งผลต่อการยอมรับเทคโนโลยี GPS Tracking ของ บริษัท พี.ที.ทรานส์เอ็กซ์เพรส จำกัด

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานวิจัยนี้สำเร็จได้เป็นอย่างดีด้วยความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธรัช อารีรัมย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.อภิชาติ เหล็กดี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และคณาจารย์ทุกท่านที่เป็นกำลังใจให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งตลอดมา ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้แก่ผู้วิจัย ผู้วิจัย

รู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาที่ได้รับอย่างดียิ่ง ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและให้การสนับสนุน คอยเป็นกำลังใจในการศึกษาตลอดมา สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณบิดา มารดา และทุกคนในครอบครัวที่คอยเป็นกำลังใจเสมอมา คุณค่าและคุณประโยชน์อันพึงได้จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขออุทิศบูชาพระคุณครูอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษากิจกรรมการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของกิจกรรมการสร้างความเข้าใจจิตพิสัยของชุมชนด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคพี่เลี้ยง สื่อที่นำเสนอควรเพิ่มสื่อ VDO เป็นคลิปสั้นๆ ที่สามารถเข้าดูได้จากช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ที่เข้าถึงได้ง่าย ได้แก่ TikTok Feacbook Reel เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใช้งานศึกษาเรียนรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยในเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์สำหรับองค์ความรู้ชุมชนและการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนมีกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Best, J. W. (1977). *Education research* (3rd ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Educational Service Division, Ubon Ratchathani University. (2020). *Manual for organizing online teaching and learning*. Ubon Ratchathani University.
- Jin, C. H. (2014). Adoption of e-book among college students: The perspective of an integrated TAM [Electronic version]. *Computers in Human Behavior*, 41, 471–477.
- Klinthaworn, S., Wongyai, P., Lueangpipat, K., & Chaisatit, N. (2014). Synthesis of models for developing skills in design computer algorithms using Web 2.0 technology with mentoring techniques. In *The 10th National Conference on Computing and Information Technology (NCCIT 2014)* (pp. 174–178). King Mongkut's University of Technology North Bangkok.
- Nokdee, K., & Thanitthanakorn, N. (2014). *Acceptance of GPS tracking technology of P.T. Trans Express Company* [Master's independent study, Bangkok University].
- Suksawang, S. (2021). *The meaning of design thinking*. <https://doi.org/8-01-40>